

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI**

TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM

Yüksek Lisans Tezi

İLHAMİ CANBOLAT

İstanbul, 2019

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI**

TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM

Yüksek Lisans Tezi

İLHAMİ CANBOLAT

Danışman: DR. ÖĞR. ÜYESİ BAŞAR SOYDAN

İstanbul, 2019



T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

MALİYE Anabilim Dalı MALİ HUKUK Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi İLHAMİ CANBOLAT'ın TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 27.06.2019 tarih ve 2019-19/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 19 / 07 / 2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1.	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi BAŞAR SOYDAN	
2.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi M. EZHAN DOĞRUSÖZ	
3.	Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi TUĞÇE KARAÇOBAN GÜNEŞ	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: İlhami Canbolat
Anabilim Dalı	: Maliye
Programı	: Mali Hukuk
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Başar Soydan
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans - Haziran 2019
Anahtar Kelimeler	: E-Devlet, E-Dönüşüm, Türk Vergi İdaresi

ÖZET

TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında, bilişim teknolojilerindeki yaşanan gelişmeler, bilgisayar, internet ve dolayısıyla sanal dünyanın hayatımızda daha fazla yer alması, bir değişim sürecini gerekli kılmış ve işletmelerle birlikte devletleri de elektronik dönüşüme zorlamıştır. Kamusal alanda, internet ve bilişim teknolojileri uygulamaları her geçen gün artmış ve e-devlet hizmetlerinin sunumunda, tasarımdan uygulama aşamasına kadar hizmetlerde etkinliğin sağlanması, kamu yönetiminde şeffaflığın, güvenilirliğin, hesap verebilirliğin ve katılımcılığın artırılması amaçlanmıştır. Türkiye’de bu kapsamda gerçekleştirilen e-devlet ve e-dönüşüm projelerinde ise vergi idaresi alanında yapılan uygulamalar her zaman ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada, e-dönüşüm ve e-devlet kavramları ile Türkiye’de e-devlet politikaları ve elektronik dönüşümün tarihsel süreci hakkında bilgiler verildikten sonra esas itibarıyla Türk Vergi İdaresinde e-dönüşüm süreci incelenmiş ve Gelir İdaresindeki elektronik uygulamalar belli bir çerçevede değerlendirilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : İlhami Canbolat
Field : Public Finance
Programme : Fiscal Law
Supervisor : Assistant Professor Başar Soydan
Degree Awarded and Date : Master- June 2019
Keywords : E-Government, E-Conversion, Turkish Tax Administration

ABSTRACT

E-CONVERSION IN TURKISH TAX ADMINISTRATION

In the era of information, developments in information technology and intrusion of computer, internet and consequently cyber world into our lives made a period of change necessary. And it forced states to electronic conversion along with companies. The use of internet and information technology increased widely in public area day by day. In the presentation of e-government services, it is aimed to be efficient in the services from design to application phase and also to increase transparency, reliability, accountability and participation in public administration. In Turkey, applications in the area of tax administration which was done within the context of e-government and e-conversion projects came to the forefront. In this study after we gave information about concept of e-government and e-conversion as well as e-government policies in Turkey and historical process of e-conversion, we mainly studied e-conversion in Turkish Tax Administration and analysed electronic application used in Tax Administration in a particular way.

ÖNSÖZ

Son yıllarda bilişim teknolojilerindeki yaşanan gelişmeler, bilgisayar, internet ve dolayısıyla sanal dünyanın hayatımızda daha fazla yer alması, bir değişim sürecini gerekli kılmış ve işletmelerle birlikte devletleri de elektronik dönüşüme zorlamıştır. Bu durum kamu alanında, internet ve bilişim teknolojileri kullanılarak, yapılan iş süreçlerinde, daha etkin ve hızlı hizmet sunumu amaçlanarak kendini göstermiştir.

Türkiye’de bu kapsamada gerçekleştirilen e-devlet ve e-dönüşüm projelerinde Vergi İdaresi alanında yapılan uygulamalar her zaman ön plana çıkmıştır. Bu çalışmada, e-dönüşüm ve e-devlet kavramları ile Türkiye’de e-dönüşümün tarihsel süreci hakkında bilgiler verildikten sonra esas itibariyle Türk Vergi İdaresinde e-dönüşüm süreci incelenmiş ve vergi idaresindeki elektronik uygulamalar belli bir çerçevede değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını diler, çalışmamda eserlerinden yararlandığım tüm eser sahiplerine, bilim insanlarına, bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen ve değerli fikirleriyle katkıda bulunan sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Başar Soydan’a, yetişmemde katkıları olan tüm hocalarıma ve yoğun tez çalışma sürecinde kendilerini ihmal ettiğim aileme, eşime ve çocuklarıma şükranlarımı sunarım.

İstanbul, 2019

İlhami CANBOLAT

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TABLO LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK E-DÖNÜŞÜM, E-DEVLET, BİLGİ TOPLUMU KAVRAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. E-DÖNÜŞÜM.....	5
1.1 KAVRAM, TANIM VE TERİM.....	5
1.2 YAKIN KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI	7
1.2.1 Dijital Dönüşüm	7
1.2.2 Örgütsel Değişim.....	8
1.2.3 Bilgi İletişim Teknolojileri ve İnternet.....	9
1.2.4 Otomasyon.....	9
2. E-DEVLET.....	10
2.1 KAVRAM, TANIM VE TERİM.....	10
2.2 YAKIN KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI	12
2.2.1 Elektronik Yönetim	12
2.2.2 Mobil Devlet.....	13
2.2.3 Dijital Yönetişim	13
2.2.4 Elektronik Ticaret.....	14
2.2.5 E-Vatandaş / E-Şirket.....	15
2.2.6 E-Kurum / E-İdare.....	15
2.3 E-DEVLETİN UNSURLARI.....	16
2.3.1 Kamu Kurumları.....	16

2.3.2	Kamu Çalışanları	16
2.3.3	Vatandaş	16
2.3.4	Şirketler	17
2.3.5	Diğer Kurumlar	17
2.4	E-DEVLETİN ÖZELLİKLERİ	19
2.4.1	E-Devletin Bir Bilgi Devleti Olması	19
2.4.2	E-Devletin Teknik Bir Devlet Olması	20
2.5	E-DEVLETE YÖNELMENİN ARDINDAKİ NEDENLER	20
2.6	E-DEVLETİN AMAÇLARI VE BEKLENEN YARARLARI.....	22
2.6.1	Kamu Harcamalarında Tasarruf Sağlanması.....	22
2.6.2	Şeffaflık	22
2.6.3	Kaliteli ve Kesintisiz Hizmet Verilmesi.....	22
2.6.4	Vatandaş Katılımının Artırılması	23
2.6.5	Ekonomik Gelişmeye Katkısı.....	23
2.6.6	Vatandaş-Devlet Etkileşiminin Sağlanması	23
2.6.7	Katılıma Dayalı Politika Süreçlerinin Oluşturulması.....	24
2.7	E-DEVLETE GEÇİŞ AŞAMALARI	24
2.8	E-DEVLET MODELİNİN KARŞILAŞABİLECEĞİ ZORLUKLAR	26
2.8.1	Hukuksal Altyapı Sorunu	26
2.8.2	Güvenlik Sorunu.....	26
2.8.3	Uyum, Erişim ve Eğitim Sorunu	26
2.8.4	Maliyet Sorunu	27
2.8.5	Öncü İnisiyatif Sorunu	27
3.	BİLGİ TOPLUMU	28
3.1	KAVRAM, TANIM VE TERİM.....	28
3.2	YAKIN KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI	29
3.2.1	Bilgi Toplumu Teknolojileri	29
3.2.2	Endüstri 4.0	29
3.2.3	Nesnelerin İnterneti	31
3.2.4	Yapay Zeka.....	31

3.2.5 Bulut Bilişim	32
3.2.6 Büyük Veri (Big Data)	33
3.2.7 Blok Zincir (Blockchain).....	33
4. BİLGİ TOPLUMU YOLUNDA GELENEKSEL DEVLETEN E-DEVLETE TARİHSEL GELİŞİM.....	34
4.1 KLASİK DEVLET ANLAYIŞINDAN ELEKTRONİK DEVLETE	34
4.2 ELEKTRONİK DEVLETE DÖNÜŞÜM.....	35
4.3 BİLGİ TOPLUMUNA DÖNÜŞÜM	37

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE E-DEVLET SÜRECİ VE TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM

1. DÜNYADA E-DEVLET SÜRECİ VE UYGULAMALAR	41
1.1 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	41
1.2 SİNGAPUR	42
1.3 GÜNEY KORE	43
1.4 BİRLEŞİK KRALLIK.....	44
1.5 DİĞER ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	45
2. TÜRKİYE’DE E-DEVLET SÜRECİ VE UYGULAMALAR	47
2.1 TÜRKİYE’DE E-DEVLET DÜŞÜNCESİNİN OLUŞMASI.....	47
2.2 E-DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE E-DEVLETE GEÇME YOLUNDA YAPILAN ÖNEMLİ ÇALIŞMA VE PROJELER.....	48
2.2.1 Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon Raporu	49
2.2.2 Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA).....	49
2.2.3 E-Ticaret Koordinasyon Kurulu (1998-2002).....	50
2.2.4 KamuNET (1998-2002)	50
2.2.5 E-Avrupa Eylem Planı (2001).....	50
2.2.6 E-Türkiye Girişimi (2001).....	51
2.2.7 E-Dönüşüm Türkiye Projesi (2002-...).....	52

2.2.8	2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı	53
2.2.9	Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).....	54
2.2.10	E-Devlet Kapısı.....	54
2.2.11	UDHB E-Devlet Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu.	55
2.2.12	Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018).....	55
2.2.13	2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı	56
2.2.14	2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı.....	56
2.2.15	Orta Vadeli Program (2018-2020)	58
2.2.16	Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin Kuruluşu.....	58
2.3	E-DEVLET UYGULAMALARINDA SORUMLU KURUMLAR	60
2.4	E-DÖNÜŞÜME YÖNELİK TEMEL YASAL DÜZENLEMELER	62
2.5	E-DÖNÜŞÜMDE ÖNEMLİ BİR AŞAMA : E-İMZA	63
2.6	TÜRKİYE'DE BAZI E-DEVLET UYGULAMALARI.....	64
3.	TÜRKİYE'DE E-DEVLETİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	69
4.	TÜRK VERGİ İDARESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ELEKTRONİK DÖNÜŞÜM.....	73
4.1	TÜRK VERGİ İDARESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	73
4.2	TÜRK VERGİ İDARESİNİN MEVCUT YAPISI VE GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI.....	77
4.3	TÜRK VERGİ İDARESİNDE ELEKTRONİK DÖNÜŞÜM.....	79
4.3.1	Vergi İdaresi Plan ve Politikalarında E-Dönüşüm	79
4.3.2	E-Dönüşümün Hukuki Temelleri	82
4.3.3	E-Dönüşüm Süreci	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VERGİ İDARESİNDE ELEKTRONİK UYGULAMALAR

1.	KURUM İÇİ E-DÖNÜŞÜME YÖNELİK UYGULAMALAR.....	89
1.1	VERGİ DAİRESİ OTOMASYON PROJELERİ.....	89
1.1.1	Vergi Daireleri Otomasyon Projesi I (VEDOP I).....	89

1.1.2 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi II (VEDOP II)	91
1.1.3 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi III (VEDOP III).....	92
1.1.4 Elektronik Vergi Daireleri Otomasyonu (E-VDO).....	93
1.1.5 Elektronik Vergi Dairesi (E-VDB)	94
1.1.6 Diğer Otomasyon Projeleri	95
1.2 VDK VERGİ DENETİM ANALİZ SİSTEMİ (VDK-VEDAS).....	99
1.3 VDK SÜREKLİ GÖZETİM VE DENETİM AĞI (VDK-SİGMA)	100
1.4 VDK BİLGİ SİSTEMİ (VDK-BİS)	101
1.5 ÖZELGE OTOMASYON SİSTEMİ (E-ÖZELGE)	102
1.6 ELEKTRONİK YOKLAMA SİSTEMİ (E-YOKLAMA).....	103
1.7 ELEKTRONİK TEBLİGAT SİSTEMİ (E-TEBLİGAT)	106
1.8 VERGİ İLETİŞİM MERKEZİ (VİMER) (444 0 189).....	110
1.9 BİLGİ TOPLAMA VE VERGİ İSTİHBARATINA YÖNELİK UYGULAMALAR	111
1.9.1 Vergi Kimlik Numarası Uygulaması	111
1.9.2 Bilgisayar Destekli Denetim Projesi (BİDDEP).....	112
1.9.3 Veri Ambarı Uygulaması (VERİA).....	113
1.9.4 E-Ticaret ve Mükellef Uyumunun İzlenmesi Bilgi Transfer Sistemi (BTRANS).....	114
1.9.5 Mükellef Bilgi Sistemi (MBS).....	116
1.9.6 Performans Bilgi Sistemi (PBS)	117
1.9.7 Mekansal Veri Analizi Sistemi (MEVA).....	117
1.10 RİSKLİ MÜKELLEFLERİN TESPİTİNE YÖNELİK UYGULAMALAR	118
1.10.1 Sahte Belge Risk Analiz Programı (SARP).....	118
1.10.2 Riskli İade Takip ve Analiz Programı (RİTAP)	119
1.10.3 Veri Görselleştirme ve Analiz Sistemi (VEGAS)	119
1.10.4 Bandrollü Ürün İzleme Sistemi (BÜİS).....	120
1.10.5 Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma Modeli (MERAK) .	122
1.11 VERGİ İADELERİNE YÖNELİK UYGULAMALAR.....	123
1.11.1 KDV İadesi Risk Analiz Sistemi (KDVİRA)	123

1.11.2 KDV Makro Analiz Raporu Uygulaması (MAR).....	125
1.11.3 KDV İade Takip Sistemi (KDVİTS)	126
1.11.4 ÖTV İadesi Risk Analiz Sistemi (ÖTVİRA).....	127
1.11.5 Elektronik ÖTV Takip Sistemi (ÖTVBİS).....	127
1.11.6 Gelir/ Kurumlar Vergisi İade Sistemi (GEKSİS)	128
1.11.7 İadem Nerede Uygulaması.....	129
1.12 İNSAN KAYNAKLARI OTOMASYON UYGULAMASI (İNKA) ..	129
1.13 KURUMSAL E-BELGE YÖNETİM SİSTEMİ (KEYS).....	130
2. VERGİ MÜKELLEFLERİNE VE MESLEK MENSUPLARINA YÖNELİK UYGULAMALAR	131
2.1 İNTERNET VERGİ DAİRESİ UYGULAMASI	131
2.2 İNTERAKTİF VERGİ DAİRESİ PROJESİ	134
2.3 ELEKTRONİK ORTAMDA VERİLECEK BEYANNAME VE BİLDİRİMLERE YÖNELİK UYGULAMALAR.....	136
2.3.1 Elektronik Beyan Sistemi Uygulaması (E-BEYANNAME)	136
2.3.2 Hazır Beyan Sistemi Uygulaması (HAZIR BEYAN)	139
2.4 ELEKTRONİK ORTAMDA DÜZENLENECEK BELGELERE YÖNELİK UYGULAMALAR	140
2.4.1 Elektronik Fatura Uygulaması (E-FATURA).....	141
2.4.2 Elektronik Arşiv Fatura Uygulaması (E-ARŞİV FATURA).....	145
2.4.3 Elektronik Bilet ve Yolcu Listesi (E-BİLET VE E-YOLCU)...	148
2.4.4 Elektronik İrsaliye Uygulaması (E-İRSALİYE).....	149
2.4.5 Elektronik Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması (E-SMM)....	151
2.4.6 Elektronik Müstahsil Makbuzu Uygulaması (E-MM).....	153
2.5 ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULACAK DEFTERLERE YÖNELİK UYGULAMALAR.....	154
2.5.1 Elektronik Defter Uygulaması (E-DEFTER)	154
2.5.2 Defter Beyan Sistemi	158
2.6 YENİ NESİL ÖDEME KAYDEDİCİ CİHAZ UYGULAMASI	159
3. DİĞER KURUMLARLA OTOMASYONA YÖNELİK UYGULAMALAR	161
3.1 ELEKTRONİK BANKA TAHSİLÂTI SİSTEMİ (EBTİS)	162

3.2 ELEKTRONİK TAHSİLÂT SİSTEMİ (E-TAHSİLÂT)	163
3.3 KAMU ALACAKLARI TAHSİL PROJESİ (KATP)	164
3.4 ELEKTRONİK HACİZ SİSTEMİ UYGULAMASI (E-HACİZ)	166
3.5 HACİZ İHBARNAMELERİ TAKİP PROGRAMI (HİTAP 89)	169
3.6 KURUMSAL ELEKTRONİK TEBLİGAT SİSTEMLERİ (KETSİS) .	169
3.7 GÜMRÜKLER MÜSTEŞARLIĞI BAĞLANTI SİSTEMİ (GÜMBS)	170

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VERGİ İDARESİNDEKİ E-DÖNÜŞÜME İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE GELECEK PROJEKSİYONU

1. GENEL OLARAK.....	171
2. E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİLERİ	178
2.1 E-DÖNÜŞÜMÜN MÜKELLEFLER (İŞLETMELER) ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	178
2.2 E-DÖNÜŞÜMÜN MESLEK MENSUPLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	180
2.3 E-DÖNÜŞÜMÜN VERGİ İDARESİ VE ÇALIŞANLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	182
3. ENDÜSTRİ 4.0 TEKNOLOJİLERİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI VE GELECEK PROJEKSİYONU	185
3.1 VERİ MADENCİLİĞİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI	186
3.2 BULUT BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI.....	188
3.3 BLOK ZİNCİR, NESNELERİN İNTERNETİ VE YAPAY ZEKA TEKNOLOJİLERİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI.....	188
SONUÇ	195
EKLER	201
KAYNAKÇA.....	208

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1	: E-Devletin Başlıca Modelleri ve Avantajları	17
Tablo 2	: E-Devletin Vatandaş ve Kamu Personeli İçin Yararları	22
Tablo 3	: Geleneksel Devlet ve E-Devlette Vatandaş Kamu Yönetimi İlişkisi.....	35
Tablo 4	: Bazı Ülkelerin E-Devlet Portalları	46
Tablo 5	: BM E-Devlet Gelişmişlik Endeksi Yıllara Göre Türkiye'nin Durumu	72
Tablo 6	: Rakamlarla VEDOP Projesi Aşamaları.....	95
Tablo 7	: M-DOS Sonuçları.....	96
Tablo 8	: 01.01.2018 – 31.12.2018 Dönemi E-Yoklama İstatistikleri	104
Tablo 9	: E-Tebliğat Aktif Kullanma Durumu ve E-Tebliğat Sayıları.....	109
Tablo 10	: E-Tebliğat Sayıları ve Sağlanan Tasarruf Miktarı	109
Tablo 11	: Veri Görselleştirme ve Analiz Sisteminin Alt Uygulamaları.....	120
Tablo 12	: 2018 Yılı Bandrollü Ürün İzleme Sistemi Denetim Sonuçları	122
Tablo 13	: İade Talep Eden Mükelleflerin Genel Esas Kontrol Sonuçları	125
Tablo 14	: KEYS Evrak Sayıları.....	131
Tablo 15	: Hazır Beyan Sistemi Mükellef Sayıları ve Beyan Durumları	141
Tablo 16	: E-Fatura Kayıtlı Kullanıcı ve Düzenlenen E-Fatura Sayıları.....	144
Tablo 17	: E-Arşiv Yararlanan Mükellef ve E-Fatura Sayıları.....	147
Tablo 18	: E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayıları	155
Tablo 19	: Bankalar ve PTT Aracılığıyla Yapılan Tahsilat Sayıları.....	162

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1 : E-Devlet Yapısı	15
Şekil 2 : E-Devlet / E-Yönetişim Olgunlaşma Modeli	23
Şekil 3 : E-Dönüşüm Katmanları.....	38
Şekil 4 : Türkiye’de E-Devlet Politikalarının Belirleyen Plan ve Belgeler.....	59
Şekil 5 : E-Tebliğat Süreci.....	107
Şekil 6 : 2018 Yılı İçerisinde VİMER Tarafından Alınan İhbarlar	111
Şekil 7 : İnternet Vergi Dairesi Kullanıcı Sayıları.....	134
Şekil 8 : E-Defter Oluşturma ve Berat Yükleme Süreci.....	156

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BİDDEP	Bilgisayar Destekli Denetim Projesi
BİT	Bilgi İşlem Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
BTS	Bilgi Toplumu Stratejisi
CİMER	Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
DATAP	Dava Takip Projesi
E-Arşiv	Elektronik Arşiv
E-Bilet	Elektronik Bilet
EBTİS	Elektronik Banka Tahsilât Sistemi
EBYS	Elektronik Belge Yönetim Sistemi
E-Defter	Elektronik Defter
E-Devlet	Elektronik Devlet
E-Fatura	Elektronik Fatura
E-Haciz	Elektronik Haciz Sistemi
E-İmza	Elektronik İmza

E-İrsaliye	Elektronik İrsaliye
E-MM	Elektronik Müstahsil Makbuzu
E-Müstahsil	Elektronik Müstahsil Makbuzu
E-SMM	Elektronik Serbest Meslek Makbuzu
E-Tebliğat	Elektronik Tebliğat Sistemi
E-VDO	Elektronik Vergi Dairesi Otomasyonu Projesi
EYS	Elektronik Yoklama Sistemi
E-Yoklama	Elektronik Yoklama Sistemi
E-Yolcu	Elektronik Yolcu Listesi
GEKSİS	Gelir/Kurumlar Vergisi Standart İade Sistemi
GGM	Gelirler Genel Müdürlüğü
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
GİMOP	Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi
GMSİ	Gayri Menkul Sermaye İradı
İNKA	İnsan Kaynakları Otomasyon Projesi
KATP	Kamu Alacakları Tahsil Projesi
KDEP	Kısa Dönem Eylem Planı
KDV	Katma Değer Vergisi
KEYS	Kurumsal Elektronik Yazışma Sistemi
KETSİS	Kurumsal Elektronik Tebliğat Sistemleri Projesi

KHK	Kanun Hükmünde Kararname
M-Devlet	Mobil Devlet
MAR	KDV İadesi Makro Analiz Raporu
MASAK	Mali Suçları Araştırma Kurumu
MBS	Mükellef Bilgi Sistemi
M-DOS	Müdür Denetim Otomasyon Sistemi
MERNİS	Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
MSİ	Menkul Sermaye İradı
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması (Nomenclature Générale des Activités Économiques dans les Communautés Européennes)
NES	Nitelikli Elektronik Sertifika
ODTÜ	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
POLNET	Polis Bilgi Sistemi
PBS	Performans Bilgi Sistemi
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SMMM	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SARP	Sahte Belge Risk Analiz Programı

T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TAKBİS	Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TAKKOM	Takdir Komisyonu Otomasyon Projesi
TUENA	Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İş İnsanları Derneği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UDHB	Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
VDB	Vergi Dairesi Başkanlığı
VDK	Vergi Denetim Kurulu
VEDOP	Vergi Daireleri Otomasyon Projesi
VERİA	Veri Ambarı Projesi
VİMER	Vergi İletişim Merkezi
VKN	Vergi Kimlik Numarası
VUK	Vergi Usul Kanunu
XML	Extensible Markup Language (Genişletilebilir İşaretleme Dili)
YBS	Yönetim Bilgi Sistemi
YMM	Yeminli Mali Müşavir

GİRİŞ

Günümüzde her alanda çok yönlü bir dönüşüm yaşanmaktadır. Devlet olgusu da tarihte ilk ortaya çıktığı günden itibaren kendisini geliştiren ve tarihsel süreç içerisinde sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşayan bir olgudur. Yönetim anlayışları, özellikle küreselleşme ve sanayi toplumuna geçişin etkisiyle farklı bir anlam ve boyut kazanmıştır. Sanayileşme sonucu toplumun ihtiyaçlarında nicelik ve nitelik yönünden önemli değişiklikler olmuş, devletten beklentiler sadece kamu güvenliğinin, sosyal düzenin, adaletin ve toplumsal refahın sağlanması ile sınırlı kalmamış, devletin varlık nedenine, rolüne ve kurumsal yapısına ilişkin yeni anlamlar ve görevler yüklenmiştir.

Bilgi iletişim teknolojilerinin kullanılmaya başlanması ve internetin icadı da yalnızca iletişim teknolojisi alanında bir gelişme olarak kalmamış, giderek yaşamın tüm boyutlarını değişime zorlayan bir teknolojik araç haline gelmiştir. Bu değişim devletin sunduğu birçok hizmetin elektronik ortamlara taşınmasını ve kamuda yaygınlaşmasını zorunlu kılmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak şekillenen yeni kamu yönetimi anlayışıyla devlette yaşanan bu dönüşümün sonucu olarak e-devlete geçilmiştir.

E-devlet modeli ile devletin yürütmekle yükümlü olduğu faaliyetler ve vatandaşlar, işletmeler, kamu çalışanları ve devletin diğer işlevleriyle ilgili etkileşimler elektronik ortamlara taşınmış ve birebir, aracısız ve kesintisiz olarak kullanılabilir hale gelmiştir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması sonucunda bilgi önem kazanmış, maddi ürünlerin üretimini ön planda tutan sanayi toplumu yerini, bilgi üretmeyi ve bilgiyi işlemeyi önemseyen bilgi toplumuna bırakmıştır. İçinde bulunduğumuz çağda, bilgi teknolojileri, kurumların yapısını, işleyişini, kalitesini ve değişimini etkileyen en önemli faktör haline gelmiştir. Dolayısıyla devletler, bu süreçte geleneksel devlet anlayışından uzaklaşıp, e-dönüşümü gerçekleştirerek hizmet kalitesini iyileştirip performanslarını artırmaya çalışmaktadırlar.

Devletin sunduğu kamu hizmetlerinde etkinlik, verimlilik, katılım ve hesap verebilirlik sağlanarak hizmet kalitesinin artırılması gibi nedenlerle e-devlete geçilmesi ve hizmetlerin yaygınlaştırılması birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de tüm kesimler

tarafından kabul edilmiştir. Bu doğrultuda, e-devlet hizmetleri başta olmak üzere, bilgi toplumuna dönüşüm yönündeki faaliyetler önemli ve öncelikli olarak görülmüştür.

Ülkemizde kamu kurum ve kuruluşları bilgi ve iletişim teknolojilerinden giderek daha fazla yararlanarak, karar destek sistemlerini güçlendirmek, iş süreçlerini hızlandırmak, etkinliği artırmak ve harcamalarında tasarruf sağlayabilmek için proje ve uygulamalar geliştirmişler ve geliştirmeye de devam etmektedirler.

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de e-devlet uygulamaları içerisinde elektronik vergisel uygulamalar dikkat çekmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, e-devlet uygulamalarının yaygınlaşması, elektronik ticarete geçiş süreci, bilgi toplumu yolunda vergi idarelerini de e-dönüşüme zorlamıştır.

Ülkemizde vergi idaresi bilgi işlem teknolojilerini ilk kullanan kamu kurumlarından birisi olmuş ve vergi idaresinde söz konusu e-devlet projeleri kapsamında vergilendirmede elektronik uygulamalara yönelik birçok proje geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Vergi idaresindeki e-dönüşüm ve elektronik uygulamalar başarılı sonuçlarıyla çoğu zaman e-devlet uygulamalarına öncü ve örnek olmuştur.

Türkiye’de vergileme işlemlerinde bilgisayar teknolojisinden yararlanılması ve vergi idaresinin e-devlet ile entegrasyonunun sağlanmasına yönelik olarak önemli çalışmalar yapılmış olup, bu çalışmalardan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP) Türkiye’de yürütülen en büyük e-devlet projelerinden biri haline gelmiştir.

VEDOP uygulamaları ile birlikte beyanname ve dilekçelerin elektronik ortamda verilmesi, defterlerin elektronik ortamda tutulması gibi aşamalarla sürecin ilerlemesi hız kazanmıştır. Vergi idaresi tarafından uygulamaya geçirilen ve gelişim süreci devam eden e-defter ve e-fatura, e-yoklama, e-tebligat, e-haciz, defter beyan sistemi, vb. uygulamalar ile vergi idaresinde e-dönüşüm süreci devam ettirilmiştir.

Ayrıca, vergi iade işlemlerine ve riskli mükelleflerin tespitine yönelik elektronik uygulamalar geliştirilmiş olup, uygulanmakta olan risk analiz sistemi, risk veren kalemlerin önceden belirli olmasını, analiz sürecinde yapılan tespitlerin hız kazanmasını ve sürecin daha etkin ve verimli şekilde işlemlerini sağlamıştır.

Türk vergi idaresinde elektronik vergi uygulamaları olarak karşımıza çıkan e-dönüşüme yönelik tüm çalışmalar, bilgi çağını yaşadığımız bu süreçte teknolojiden uzak kalmanın mümkün olmadığını ve gelişen teknolojilere uyum sağlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte e-vergi uygulamaları da sürekli bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. Yakın geçmişte hayata geçirilen uygulamalarla vergi dairelerini birbirine çevrimiçi bağlamak ve vergi dairesine gitmeden birçok işlemi elektronik ortamda gerçekleştirmek mümkün hale gelmiştir. Bugün ise bulut teknolojileri ve büyük veri uygulamaları ile vergilendirme işlemleri farklı bir boyut kazanmış ve otomasyonun ötesinde veri madenciliği, blok zinciri gibi yöntemlerle elde edilen verilerin anlık analizleri ve vergisel uyumun artırılmasına yönelik projeler önem kazanmıştır.

Bu kapsamda vergi idaresince geliştirilen KDV İadesi Risk Analiz Sistemi (KDVİRA), Sahte Belge Risk Analiz Programı (SARP), Veri Görselleştirme Analiz Programı (VEGAS) gibi birçok uygulamada, veri madenciliğinin analiz teknikleri ve eşleştirme yöntemleri kullanılarak hem mükellef hizmetlerinde yeni açılımlar hem de vergi dairelerinin iş ve işlemlerinde önemli ölçüde etkinlik sağlanmıştır.

Ayrıca, dönüşümün her şeyden önce bir süreç olduğu gerçeğinden hareketle vergi idaresinde bugüne kadar yaşanan e-dönüşüm, bu sürecin endüstri 4.0, yapay zeka, nesnelerin interneti gibi bilgi toplumu teknolojilerinin getirdiği yeni imkanları da kullanarak tüm hızıyla devam edeceğini göstermektedir.

Bu kapsamda çalışmamızda, esas itibarıyla e-dönüşümü gerçekleştiren kurumlar içerisinde başarılı bir yere sahip olan vergi idaresinde e-dönüşüm süreci ve elektronik vergisel uygulamalar incelenecek ve bu teknolojik değişim ve dönüşümün vergi idaresinin geleceği üzerine etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmamızın konusunu oluşturan “Türk Vergi İdaresinde E-Dönüşüm” ise vergi idaresindeki e-dönüşüm sürecini ve e-vergi uygulamalarını, başka bir ifadeyle; “mükellefler veya vergi sorumluları tarafından vergi beyannamelerinin elektronik ortamlarda verilmesi, ödemelerin elektronik ortamlarda yapılması, mükellefler tarafından düzenlenmesi gereken belgeler ile tutulması gereken defterlerin elektronik ortamlarda tutulması, saklanması ve ibraz edilmesi, vergi mükelleflerinin gelir, harcama ve servetlerine ilişkin bilgilerin elektronik ortamlarda toplanması, vergi idaresince de mükellefin ve vergisel

işlemlerin elektronik ortamlarda tespit edilmesi, takip edilmesi ve denetlemesi gibi vergisel işlemlerin elektronik ortamlarda yürütülmesine yönelik uygulamaları” ifade etmektedir. Bu bağlamda çalışmamız aşağıdaki plana göre hazırlanmıştır:

Birinci bölümde, çalışmamızın konusuyla yakından ilgili ve esas itibarıyla e-devlet yapısı içerisinde yer alan vergi idaresi için de geçerli olan ve benzer tarihsel sürece sahip, e-dönüşüm, e-devlet ve bilgi toplumu kavramlarının tanımı ve yakın kavramların açıklaması yapılarak bilgi toplumu yolunda e-devlete ve bilgi toplumuna dönüşüm süreci irdelenecektir.

İkinci bölümde, Dünya’da e-devlet uygulamaları hakkında kısa bilgiler verildikten sonra Türkiye’de e-devlet süreci ve e-dönüşüm konusu incelenecek ve Türkiye’de e-devlet düşüncesinin oluşması, e-devletin tarihsel gelişimi ve e-devlete geçme yolunda yapılan önemli çalışma ve projelerden bahsedilecektir. Daha sonra bu bölüme kadar olgunlaştırılan konu, Türk Vergi İdaresi özelinde incelenmeye çalışılarak, vergi idaresinin kısa bir tarihçesi, işlevi, görev ve yetkileri anlatıldıktan sonra, vergi idaresinde e-dönüşümün tarihsel süreci ve politikalar hakkında bilgiler verilecektir.

Üçüncü bölümde, Türk Vergi İdaresinde e-dönüşüm süreci içerisinde hayata geçirilen elektronik uygulamalar mevzuat boyutuna ve hukuka uygunluk tartışmalarına çok fazla girilmeden kurum içine, vergi mükelleflerine, meslek mensuplarına ve kurumlar arası otomasyona yönelik uygulamalar başlıkları altında incelenecektir.

Dördüncü bölümde de Türk Vergi İdaresinde e-dönüşüme ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak e-dönüşümün vergi idaresi çalışanlarına, mükelleflere ve meslek mensuplarına etkileri üzerinde durulacak ve gelecekte bizi nasıl bir vergi idaresinin beklediğine dair “endüstri 4.0” ve “yapay zeka” gibi bilgi toplumu kavramları çerçevesinde bir projeksiyon çizilmeye çalışılacaktır.

Sonuç bölümünde ise çalışma ile vardığımız sonuçlar değerlendirilecek, Türk Vergi İdaresindeki e-dönüşümün gerekliliği ve zorunluluğu vurgulanarak mevcut durumun kısa değerlendirilmesi yapılacak ve başarılı bir e-dönüşüm için önerilerde ve geleceğe ilişkin öngörülerde bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK E-DÖNÜŞÜM, E-DEVLET, BİLGİ TOPLUMU KAVRAMLARI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1. E-DÖNÜŞÜM

1.1 KAVRAM, TANIM VE TERİM

Dönüşüm, olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme, inkılâp, anlamlarına gelmekte¹ ve mevcut bir yapıdan daha ileri bir yapıya², şekle veya hale³ geçişi ifade etmektedir.

Dönüşüm kelimesi etimolojik olarak incelendiğinde de kökün “dön- “mastarlı fiilden oluştuğu görülmektedir. Değişme, başkalaşma, geçme, çevrilme, bırakma, atma, geri çevirme gibi anlamlara gelmektedir⁴. Dolayısıyla dönüşümde her şeyden önce bir sürecin olduğu görülür ve bu süreçte bir şekil değiştirme söz konusu olmaktadır.

Bilinçli ve kontrol edilebilir bir değişim gerçekleştirildiği ölçüde bir dönüşümden bahsedilebilir. Dönüşümde toplumsal dinamiklerin yeniden şekillendiği ve önceki durumdan daha olumlu yeni bir yapı söz konusudur⁵. Değişim süreci tamamlandığında yani hedeflenen konuma ulaşıncaya dönüşüm meydana gelecektir.

E-dönüşüm ise; “e” elektronik anlamında kullanıldığından, elektronik olmayan bir ortamdan elektronik olan bir ortama dönüşümü, bir başka deyişle elektronik araçların asli olarak kullanılmadığı bir durumdan, elektronik araçların asli olarak kullanıldığı bir duruma geçişi anlatmaktadır⁶. Daha özel bir ifadeyle e-dönüşüm, bilgisayar ve iletişim teknolojilerinin yalnızca yazışma ve haberleşme aracı olarak

¹Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&view=bts (22.02.2019).

² Öz, Ersan ve Doğan Bozdoğan, “Türk Vergi Sisteminde E-Maliye Uygulamaları”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt.17, Sayı.2, (2012), s.69.

³ Mustafa Arı, “Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamalarının Örgütsel Yapıya Etkisi ve Bir Model Önerisi” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), s.69.

⁴ İsmet Zeki Eyüboğlu, “Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü”, 1. Baskı, Ankara: Sosyal Yayınlar, 1998, s.202.

⁵ Öz ve Doğan, s.69.

⁶ Arı, s.69.

kullanıldığı bir idari yapıdan, iş süreçlerinin başlatılması, yönetilmesi, sonuçlandırılması ve denetlenmesinde doğrudan kullanıldığı bir idari yapıya geçişi ifade etmektedir.

E-dönüşüm kavramı e-devlet kavramından daha önce ortaya çıkmıştır. Özellikle uluslararası düzeyde faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmeler, elektronik ticareti geliştirmenin yanı sıra kendi iç işleyişlerini de yeniden yapılandırarak elektronik iş süreçleri oluşturmuşlardır. Aynı şekilde kamu kurumlarında da bilgisayarların kullanılma eğilimi 1980-2000’li yıllarda yoğun olarak görülmektedir⁷.

E-dönüşüm süreci toplumun tüm kesimlerini etkileyerek yalnızca ekonomik temelli olma özelliğini ve rekabetçi ortamdan pay alma amacını geride bırakmıştır. Bireysel iletişim araçlarındaki gelişme bir yandan bireylere özgürlük alanları sunarken diğer yandan toplumları oluşturan ilişkiler sistemine de yeni bir boyut kazandırmıştır. Erişim imkânlarında yaşanan hızlı gelişim, çağın en önemli gücü olan bilginin kullanımını ve paylaşımını yaygınlaştırmış, toplumu ilgilendiren tüm alanlarda etkinliğin sağlanmasını beraberinde getirmiştir. Etkinlik, en az maliyetle, en kaliteli mal veya hizmetin sunulması olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda, bilgiyi en kolay üretebilen, en iyi işleyebilen, karar alma süreçlerine katan, saklayabilen ve gerektiğinde en hızlı biçimde tekrar kullanıma sokabilen sistemler etkinliği yakalamaktadır⁸.

E-Dönüşümün birlikte kullanım ortamı yarattığı bilgisayar, internet, bilgi iletişim teknolojileri (BİT) ve mobil iletişim araçları, kamu yönetimine, bilgi üretim ve yönetiminde, çevrimiçi hizmetleri üretme ve sunmada, güvenlik, ekonomi ve genel olarak iyi yönetim alanında önemli imkânlar sağlamaktadır⁹.

E-dönüşüm, insanların BİT’leri kullanarak çalışma ve iş anlayışının yanı sıra kültür ve yaşam anlayışının “elektronik” değişimini, dijital hayata geçişini de simgeler. Bu nedenle, e-dönüşüm durağan olmayıp, gelişen ve üzerine sürekli yenileri eklenen birikimli bir değişim sürecidir. Devlet kurumları, bireyler ve özel işletmeler de bu değişimin bir parçasıdır.

⁷ Arı, s. 69.

⁸ Tahir Erdem, “E-Devlet, E-Dönüşüm, E-Beyan”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.194, (Kasım 2004), s.95.

⁹ Y. Turan Çetiner, “E-Dönüşümde Türkiye Nerede?”. **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**. Sayı.31, (2008), s.40.

Bu bağlamda e-dönüşüm, bir kurumun kültürünün, iş modelinin, iş akış süreçlerinin, ürün ve hizmetlerinin, bir bütünlük içinde değiştirilmesi sürecinde, BİT'lerin etkin kullanımını ifade etmektedir¹⁰. Buradan hareketle e-dönüşümü, “bilişim teknolojilerinin kullanımının, değişimin doğasında kabul edildiği bir dönüşüm süreci” olarak tanımlamak mümkündür. Bir bireyin vergi borcunu öğrenmek ya da alışveriş yapmak amacıyla kullandığı internet ortamından, başvuru/arama işlemini tamamlamasının ardından hemen sonuç alabilmesi bu dönüşüm sayesinde sağlanabilmektedir¹¹.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle e-dönüşüm kavramını dar ve geniş mânâda tanımlayabiliriz. Dar mânâda e-dönüşüm, işletmelerin, kamu kurum ve kuruluşlarının veya herhangi bir idari birimin BİT'leri kullanarak iş ve hizmetlerini yerine getirir hâle gelmesini ifade eder. Bu anlamıyla bir kamu kurumu, e-dönüşümü gerçekleştirdiğinde bir e-idareye dönüşümden söz edilir.

Geniş anlamıyla e-dönüşüm, devletin vatandaşlarıyla etkileşimli olarak yürüttüğü kamu hizmetlerinin BİT kullanılarak yapılabilir hale dönüştürülmesini ifade etmektedir. Bu anlamıyla e-dönüşüm, e-devlete dönüşüm süreçlerini ve e-devletin yapılandırılması aşamalarını kapsamaktadır.

1.2 YAKIN KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

1.2.1 Dijital Dönüşüm

Dijital dönüşüm, BİT'lerdeki hızlı gelişimin sunduğu imkânlar ve değişen toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda, organizasyonların daha etkin ve daha verimli hizmet vermek ve kullanıcı memnuniyeti sağlamak üzere insan, teknoloji ve iş süreçleri unsurlarında gerçekleştirdiği bütüncül dönüşümdür¹².

Dijital teknolojiler ile ilk olarak analog kayıtlar dijital ortamda işlenebilir hale getirilerek “otomasyon” süreci yaşanmıştır. Daha sonra bu süreçler dijital ortama

¹⁰ Şafak Kaypak, “E-Dönüşüm Sürecinde E-Devlet Yapılanması ve Antakya Belediyesine Yansıması”. 8. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı. İstanbul, (28-31 Ekim 2010), s.1506.

¹¹ Çetiner, 40.

¹² *Dijital Dönüşüm* <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/dijital-donusum-nedir/> (23.03.2019).

aktarılarak “e-hizmetler” verilmeye başlanmıştır. Geline nokta ise tüm kurumsal varlıkların ve paydaş ilişkilerinin dijital ortamda yeniden tanımlandığı “dijital dönüşüm” süreci yaşanmaktadır. Dijitalleşme süreci tek yönlü olmayıp, yeni teknolojiler ile hizmetlerdeki dijital teknoloji deneyimi sürekli iyileştirilmektedir¹³. Mobil internet, bulut bilişim, büyük veri, yapay zekâ ve nesnelerin internetinin çığır açan etkisi bu dönüşüme yol açmış ve bu dönüşüme hız katmıştır.

Bir ülkenin, interneti ekonomik büyüme ve insani gelişme aracı olarak kullanma kabiliyeti de o toplumun e-dönüşüme hazır olma durumunu gösterir. Hazır olma ölçütleri, sabit hat bağlantıları, mobil telefon kayıtları, internet kullanımı, bilgisayar sahiplik oranı ve insan sermayesidir¹⁴. Toplumun e-dönüşüm kabiliyetini ise bireylerin, iş dünyasının, politika yapıcıların ve devletin, BİT’leri birbirleriyle etkileşiminde ne derece kullandığı gösterir.

Dijital teknolojinin toplumun her alanında uygulanmasına bağlı olarak ortaya çıkan dijital dönüşüm bu anlamıyla, dijital teknolojilerin benimsenerek iş stratejisinin, modellerin, işlemlerin, ürünlerin, pazarlama yaklaşımının, hedeflerin vb. yenilenmesi suretiyle toplumun dönüşümünü ifade etmektedir.

1.2.2 Örgütsel Değişim

Değişim kavramı yönetim biliminde açık sistem yaklaşımı ile anlaşılabilir bir kavramdır. Bu sistemde sürekli değişen çevresel faktörler işletmeyi çevreleyen şartların ve aktörlerin durumlarını da değiştirmektedir. Mesela hukuk alanında kurallarda nispeten yavaş gelişmeler olurken, ekonomik alandaki gelişmeler ve değişimler daha hızlı yaşanmaktadır. Küresel pazarlardaki ani dalgalanmalar ve gelişmeler, işletmeleri ve kamu kurumlarını etkilemektedir. Bu anlamda örgütsel değişim kavramı, birtakım faktörlere bağlı olarak örgütün yapısında, örgütü oluşturan insan kaynaklarında ve kullandığı teknolojiye değişimi kapsamaktadır¹⁵.

¹³Fahri Bilal Yankın, “Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı”, **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, Yıl.2019, Cilt.7, Sayı.2, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/639636> (24.03.2019), s.15.

¹⁴Türkiye Bilişim Derneği. **E-Devlet Kavramları El Kitabı**. Ankara: 2006, s.24.

¹⁵Arı, s.3.

Yaşanan ekonomik olaylar, rekabet şartlarının sürekli değişmesi, hukuk alanında yaşanan değişimler ve teknolojik gelişmeler işletmeler ve kamu kurumlarının iş yapma tarzlarını, dolayısıyla BİT'lere bağlı olarak gerçekleştirilecek e-dönüşümünü etkileyecektir.

1.2.3 Bilgi İletişim Teknolojileri ve İnternet

Bilgi teknolojileri, bilgi toplumunun kullandığı her türlü teknolojik araçlarla bilginin üretilmesi, kullanılması, geliştirilmesi, taşınması ve iletişimin gerçekleştirilmesi sürecinde gereksinim duyulan bilişim dizgeleridir. Bilgi ve iletişim teknolojileri ise bilginin toplanmasını, işlenmesini, saklanmasını ve iletilmesini ya da herhangi bir yerden bu bilgiye erişilmesini otomatik olarak sağlayan teknolojiler bütünüdür¹⁶.

1970'li yıllarda gelişmeye başlayan ve giderek vazgeçilmez bir araç olan BİT, kamusal alanda yaşanan sıkıntıları giderecek ya da hafifletecek imkânlara sahiptir. Bu teknolojiler, önceleri yalnızca bilgiyi yüksek hızlarda ve doğru olarak işlemek, tasnif etmek ve depolamak için kullanılırken, zamanla bilginin sağlanması, toplanması ve dağıtımını da üstlenmişler, geliştirilen ağ teknolojileri sayesinde bilgisayarlar birbirleriyle bağlantıya geçebilmişlerdir¹⁷.

Yeni iletişim teknolojileri içinde en fazla dikkat çekense birden fazla bilgisayar ağının birbirine bağlanması ile oluşan bilgisayar ağı¹⁸ demek olan internettir. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren kamusal kullanımı yaygınlaşan internet, yalnızca iletişim teknolojisi alanında bir yenilik olmakla kalmamış aynı zamanda bilimsel ve teknolojik gelişmenin önemli bir taşıyıcısı, bilgi teknolojilerini değiştiren ve giderek yaşamın tüm boyutlarını değişime zorlayan bir teknolojiler kümesi oluşturmuştur.

1.2.4 Otomasyon

Otomasyon, idari işlerin yürütülmesinde, bilimsel, sınaî, tarımsal vb. işlerin yapılmasında, insan müdahalesini tamamen ya da kısmen ortadan kaldıran ve işlerin

¹⁶ Türkiye Bilişim Derneği, s.21.

¹⁷ N. Murat İnce, **Elektronik Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkânlar**. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. 2001, s.8.

¹⁸ Türkiye Bilişim Derneği, s.63.

otomatik olarak yapılmasını sağlayan sistemdir. Endüstriyel anlamda otomasyon ise işlem ve üretim kontrolünde mekanik, elektronik ve bilgisayar tabanlı sistemlerin birlikte kullanılmasıdır¹⁹. Başka bir ifadeyle otomasyon, insanla makine işbirliğinin bir yansıması olup, yapılan bir işin insan ile makine arasında paylaşılmasıdır. Toplam işin paylaşım oranı ise otomasyon düzeyini göstermektedir. İnsan gücünün yoğun olarak kullanıldığı sistemlere yarı otomasyon, makinenin yoğun olarak kullanıldığı sistemler ise tam otomasyon denilmektedir.

Otomasyon büyük ölçekli endüstri sistemlerinin istenilen ve planlanan biçimde çalışmasını ve gerçek zamanlı izlenmesini ve denetlenmesini sağlayan bilgi ve teknolojileri içerir. Bu anlamada basit bir makineleşmeden nitelikçe de farklıdır ve daha üst seviyede yer alır. Makineleşme insan gücünün yerini makinelerin alması iken otomasyon, makinelerin özdenetimli bir sistem halinde bütünleştirilmesidir²⁰.

Otomasyon sistemleri, endüstri, bankacılık, güvenlik, otomotiv, sağlık, vergileme, tahsilât, vb. birçok alanda karşımıza çıkmaktadır. Daha önceleri insan emeği ile yapılan işlerin, bilgisayarlar ve kendi kendine çalışan makineler ile yapılmasına imkân veren bu sistemlerde insan daha çok kumanda ve kontrol işlevi üstlenir.

Otomasyon sistemlerinin, rekabet gücünü artırması, maliyetleri düşürmesi, kalite artışı sağlaması ve zaman tasarrufu sağlaması gibi birçok avantajlarının yanında, ilk yatırım maliyetinin yüksek olması, yeni yatırımların mevcut sistemle bütünleşmesi güçlüğü, geleneksel çalışma sistemlerini yok etmesi nedeniyle işsizliği artırması gibi dezavantajları da bulunmaktadır.

2. E-DEVLET

2.1 KAVRAM, TANIM VE TERİM

Elektronik devlet kavramının kısaltması olarak kullanılan ve dijital devlet, akıllı devlet, mobil devlet olarak da adlandırılan e-devlet kavramı değişik şekillerde tanımlanmaktadır.

¹⁹ Sinan Özturan ve Ercan Tanrıtanır. “Otomasyon ve Otomasyon Sistemleri”, **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt.54, Sayı.2, (2004), s.33.

²⁰ Özturan ve Tanrıtanır. s.30.

Elektronik devletten söz edilirken dünyada “*electronic government*” “*e-government*”, “*digital government*”, “*online government*”, “*wired government*”, “*virtual government*”; ülkemizde ise “*e-devlet*”, “*elektronik devlet*”, “*dijital devlet*” gibi kavramlar ve terimler kullanılmaktadır²¹.

E-devlet en basit biçimiyle, devlet tarafından vatandaşlara verilen hizmetlerin elektronik ortamda sunulması şeklinde tanımlanabilir²². E-devlet daha iyi bir yönetim amacına ulaşabilmek için BİT’lerin, özellikle de internetin²³ bir araç olarak kullanılmasıdır. Bu anlamda e-devlet, yönetenlerle yönetilenler arasındaki her türlü ödev ve yükümlülüklerin karşılıklı olarak “dijital ortamda”, sürekli ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir²⁴.

Kavram olarak e-devletten anlaşılması gereken, devletin vatandaşlarına karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu görev ve hizmetlerle, vatandaşların devlete karşı olan görev ve hizmetlerinin, karşılıklı olarak elektronik iletişim ve işlem ortamlarında kesintisiz ve güvenli bir şekilde yürütülmesi²⁵, devletin günlük idari işlerinin kolaylaştırılmasında BİT’lerin kullanılmasıdır²⁶. Kamu hizmetlerinin sunulması sürecinde bilgi teknolojilerinden etkin bir şekilde yararlanılmasının en önemli somut sonucu, tüm toplumda yaşanan e-dönüşümün kamu yönetimi ayağını temsil eden e-devlet uygulamalarıdır²⁷. Bu anlamda zaman içinde gittikçe artan gereksinimlerin yarattığı ve BİT vasıtasıyla ayakta duracak olan yeni devlet anlayışının bir ifadesidir²⁸.

Kamu yönetiminde BİT’in gelişmesi ve devlet-vatandaş-işletmeler ve çalışanlar arasındaki ilişkilerin yeni bir boyut kazanmasıyla ortaya çıkan e-devlet; devletin yürütmekle yükümlü olduğu faaliyetlerin ve vatandaşlar, işletmeler, kamu çalışanları ve devletin diğer işlevleriyle ilgili etkileşimlerin elektronik ortama taşınması,

²¹ Mehmet Akif Özer, “Yönetimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu”. **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**. Cilt.6, Sayı.16, (2017), s.463.

²² Murat Akçakaya, “E-Devlet Anlayışı ve Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamaları”. **Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı.3, (2017), s.11.

²³ Burada elektronik kelimesini temsilen kullanıla “e” harfinden sadece internet değil, modern çağın bütün elektronik ve iletişim araçlarının anlaşılması gerekmektedir.

²⁴ *E-Devlet Nedir?* <http://www.digitaldevlet.org/edevletnedir.html> (01.03.2019).

²⁵ Demokaan Demirel, “E-Devlet ve Dünya Örnekleri”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı.61, (2006), s.84.

²⁶ Murat Erdal, **Elektronik Devlet E-Türkiye ve Kurumsal Dönüşüm**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004.s.3.

²⁷ Özer, s.462.

²⁸ Kayhan Delibaş ve Ali Erdem Akgül, “Dünyada ve Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-Demokrasi ve E-Katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt.13, Sayı.1, (2010), s.106.

birebir, aracısız ve kesintisiz olarak kullanılabilir hale gelmesidir. Başka bir ifadeyle elektronik araç ve tekniklerin, kamusal hizmetin üretilmesi amacıyla kullanılmasıdır²⁹.

Geleceğin devleti olarak da tanımlanan e-devlet; temel olarak kamunun hizmet verdiği alanlarda BİT'lerin kullanılması yoluyla daha şeffaf, vatandaşa daha yakın, daha ucuz ve daha iyi çalışan bir idari yapı olarak tanımlanabilir³⁰. Bu kavrama eşdeğer olarak, yalnızca sanal ortamda hizmet veren ve fiziki olarak bir binaya ihtiyaç duymayan bu yapı için "sanal devlet" kavramı da kullanılmaktadır.

Model olarak e-devletten anlaşılması gereken ise; vatandaşın “müşteri”, kamusal faaliyetlerin de “hizmet” olarak görüldüğü, “kalite-fiyat-performans” ölçütlerinin uyguladığı, en az maliyet ve emekle en kaliteli hizmetin üretilmesini hedefleyen verimlilik yönetim sistemidir. Bu nedenle “toplam kalite yönetimi” ile “müşteri memnuniyeti” ölçütlerine göre yapılandırılmış bir sistem sunmaktadır³¹.

Buraya kadar anlatılanlardan hareketle e-devleti; kamu kurum ve kuruluşlarının yapmakla yükümlü oldukları iş ve işlemler ve özel kurum ve kuruluşlar ya da vatandaşların devlete karşı olan görevleri ile mal, hizmet, bilgi alışverişi şeklindeki ilişki ve işlemlerinin karşılıklı olarak ve BİT kullanılarak elektronik ortamlarda kesintisiz ve güvenli bir şekilde yürütülmesi olarak tanımlamak mümkündür.

2.2 YAKIN KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

2.2.1 Elektronik Yönetim

Bilgiye daha çabuk ulaşılmasını sağlayacak ağ bağlantılarının geliştirilerek yönetimin internete taşınması olarak tanımlanan e-yönetimle, sadece bilgiye ulaşmak kolaylaşmakla kalmayıp, vatandaş-yönetim etkileşimi de sağlanmaktadır. Bu sayede devletin tüm kurumlarında, web siteleri üzerinden hizmetlerini tanıtmak yanında, kurumlar ve halkla birebir iletişim içinde elektronik ortamlarda hizmet sunumu da yapılmaktadır.

²⁹ Kaypak, s.1506.

³⁰ İnce, s.21.

³¹ Özgür Uçkan, E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye, Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar-I, Literatür Yayıncılık, 2003, s.45.

E-yönetim, yönetimden vatandaşa doğru uzanan yönetim olarak da tanımlanmaktadır. Yani e-yönetim ile yönetimin daha ulaşılabilir olması, toplumun katılımının sağlanması, hizmetin vatandaşın tercihlerine göre düzenlenmesi ve bilgiyi daha iyi kullanma amaçlanmaktadır³².

2.2.2 Mobil Devlet

Kamu bilgi ve hizmetlerine taşınabilir (mobil) iletişim aygıtları ile ulaşılması ve hizmetlerin yönetime katılım imkânlarının artırılarak sunulması anlamına gelen mobil devlet (m-devlet), internet yoluyla sunulan devlet hizmetlerine erişimde akıllı telefon, internet vb. teknolojilerin daha etkin bir biçimde kullanılmasıdır³³. E-devlet uygulamalarının mobil iletişim aygıtları üzerinden kullanılması olan m-devlet, kamu kurumlarının her türlü mobil teknoloji uygulamalarını devlete, vatandaşa ve iş dünyasına fayda sağlamak için kullanmalarını öngörmektedir³⁴.

Daha geniş kullanım alanına sahip olması, daha fazla insana ulaşılabilirliği, sunulacak içeriğin ve hedef kullanıcıların daha iyi belirlenmesi, kişiselleştirme imkânlarının olması ve daha uygun erişebilirlik durumu gibi özellikleriyle m-devletin sağladığı fayda aynı zamanda e-devlet için de bir destek olarak değerlendirilmektedir³⁵.

2.2.3 Dijital Yönetişim

Dijital yönetim, devlet hizmetlerinin sunulmasında, kamusal hizmetlerin düzenlenmesinde, vatandaşların devlete ödeyecekleri vergi ve cezalarda, bilgiye ulaşmada, müracaatların, izin ve lisansların, ihalelerin, vb. arz edilmesinde elektronik araç kullanımını destekleyerek kamusal işlem maliyetlerinden büyük ölçüde tasarruf sağlayan etkin bir yönetim tarzını ifade etmektedir³⁶.

³² Didar Büyüker İşler ve Nilüfer Negiz, “Elektronik Devletin Boyutları ve Yaratdığı Fırsatlar”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.2, (2005), s.42.

³³ Mahmut Güler ve Ebru Döventaş. “Elektronik Devletten (E-Devlet) Mobil Devlete (M-Devlet) Geçişte Türkiye’de Yerel Yönetim Uygulamaları”. **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt.1, Sayı.2, (Haziran 2009), s.31.

³⁴ Özer, s.464.

³⁵ Güler ve Döventaş, s.32.

³⁶ Demirel, s.69.

İletişimin ağlar arasında sağlandığı bir ağ örgütlenmesi olan dijital yönetim, yatay bir koordinasyon yapısıyla, ilgili tüm tarafların devlet yönetimine katılımını öngören, bunun için yerel bilgi ağlarını kullanan bir yönetim modelidir. Bilgi teknolojilerinin etkisiyle hesap verilebilir bir yönetim tarzı öngören ve şeffaflığı hedefleyen bir yönetim anlayışının idari fonksiyonlara uygulanmasıdır. Sadece ofis işlemlerini destekleyen bir elektronikleşme faaliyeti değil, aynı zamanda vatandaş-devlet ilişkilerinin doğasını biçimlendiren yasama, yürütme ve yargı gibi devlet faaliyetlerinin köklü bir değişimdir. Bu anlamda dijital yönetim içerik olarak, e-demokrasi³⁷ ve e-devlet kavramlarını da bünyesinde barındırmaktadır³⁸.

2.2.4 Elektronik Ticaret

E-ticaret temel olarak, mal ve hizmetlerin internet ve diğer bilgisayar ağları gibi elektronik sistemler üzerinden dağıtılması, alınması, satılması ve pazarlanmasını kapsar. Elektronik para transferi, e-pazarlama, tedarik zinciri yönetimi ve elektronik veri değişimi sistemlerini içerir³⁹.

E-ticaret, satıcıları, bayileri, tedarikçileri ve müşterileri web kanalıyla başka şekilde mümkün olmayacak şekilde bir araya getirir. Bu sayede mal satan firmalar ve dünyanın neresinde olursa olsun müşteriler internet üzerinden alışveriş yapabilirler. Ayrıca ana şirketler ve bayiler birbirleri arasındaki işlemleri de web üzerinden gerçekleştirebilirler⁴⁰.

E-ticaret, ekonomiyi, toplumu, politikayı, yöntemleri, stratejileri, ihtiyaçları hızlı bir şekilde değiştirmektedir. Demiryolları endüstri devrimi için nasıl stratejik bir öneme sahipse bilgi devrimi için de e-ticaret aynı öneme sahiptir. Endüstri devrimiyle insanlık, demiryolunun yarattığı imkânlarla mesafelere egemen olurken, e-ticaret mesafeleri tamamen ortadan kaldırmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle tek bir pazar haline

³⁷ E-demokrasi, iletişim teknolojilerinin yönetilenler ve yönetenler arasında siyasi bilgi akışını kolaylaştırmak için kullanılması, gelişmiş bir kamuoyu yoklamasına imkân tanıyan, siyasi katılımı artırarak demokrasi anlamına gelmektedir.

³⁸ Özer, s.467.

³⁹ Türkiye Bilişim Derneği, s.64,

⁴⁰ Mehmet Marangoz, "Girişimciler için Sınırsız Ticaret: E-Ticaret". **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**. Cilt.6, Sayı.1, (2011), s.184.

gelen dünyada rekabet sınır tanımamaktadır. Bu pazarda üretim ya da satış yapan her işletme, her kurum bu küresel rekabete açık olmak zorundadır⁴¹.

Bu rekabet sadece işletmeler arasında değil, diğer ekonomik birimler arasında da kendini göstermektedir. Bu bağlamda e-ticaret, sadece özel sektöre yönelik bir faaliyet olmayıp, taraflarına göre işletmeden tüketiciye, işletmeden işletmeye ve işletmeden/bireyden kamuya doğru da olabilmektedir. İşletmelerle kamu kuruluşları arasındaki ticari işlemleri kapsayan duruma, kamu ihalelerinin internette yayınlanması ve firmaların elektronik ortamda teklif vermeleri ile vergi beyan/ödeme, ehliyet, pasaport, gümrük vs. işlemlerin sanal dünyaya taşınması örnek gösterilebilir.

2.2.5 E-Vatandaş / E-Şirket

E-vatandaşlık en basit anlamıyla, fiziksel hayatta sahip olunan hakların, elektronik ortamlarda da kullanılmasıdır. Mevcut vatandaşlık haklarını genişleten, daha etkili ve hızlı erişim olanaklarına sahip olunmasını sağlayan bir süreçtir⁴². E-vatandaş da e-devletle ilgili iletişim ve bağlantısını bilgisayar, internet, mobil cihazlar vb. BİT'leri kullanarak gerçekleştiren, sunulan tüm hizmetleri sanal ortamda yapmayı tercih ederek yaşam kalitesini artırmaya çalışan yurttaşlardır⁴³.

E-Şirket ise çevreyle olan iletişimini ve işlemlerini, e-devletle ilgili iletişim ve bağlantısını bilgisayar, internet, mobil cihazlar vb. BİT üzerinden yapan şirkettir.

2.2.6 E-Kurum / E-İdare

E-kurum ya da e-idare, işlemlerini elektronik ortamlarda yürüten, sunan ve yöneten, diğer kurum ve kuruluşlarla ilişkilerini elektronik ortamda yürüten kurumdur⁴⁴. Başka bir ifadeyle plânlama, örgütleme, yönlendirme ve kontrol gibi temel yönetim fonksiyonlarında ve olağan ofis işlerinde BİT'in kullanıldığı idareye denilmektedir⁴⁵.

⁴¹ İşler ve Negiz, s.47.

⁴² Aras Bozkurt, "Türkiye'de E-Devlet Uygulamaları", Yücel. Güney ve M. Recep Okur (Ed.), **Bilgi Toplumu ve E-Devlet** içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2017, s.97.

⁴³ Türkiye Bilişim Derneği, s.20.

⁴⁴ Türkiye Bilişim Derneği, s.19.

⁴⁵ Adnan Gerçek ve Diğerleri, s.27.

Münferit olarak kurumların e-dönüşümü gerçekleştirmesi olan e-kurum (e-idare) yerine, bütüncül olarak devletin tüm kurumlarının bu dönüşümü gerçekleştirmesi demek olan e-devlet ile diğer kurumlarla da entegrasyon tam manasıyla sağlanabilecektir.

2.3 E-DEVLETİN UNSURLARI

Klasik devlet anlayışındaki unsurlar e-devlet anlayışında da yerini korumaktadır. Ancak BİT'teki gelişmelerin sonucu farklı bir içerik ve boyutta ele alınmaktadır. Bir ağ üzerinden yapılandırılan e-devlette, devleti oluşturan unsurlar da birbirine bağlı olarak çalışarak kurumlar arasında eşgüdüm kolaylaşmaktadır⁴⁶. Ayrıca kamu hizmetlerinin sunulmasında ve hizmetlere ulaşmada zaman ve maliyet tasarrufu sağlanmakta, tekrar eden işlemler ortadan kaldırılmakta ve hizmetler daha etkili yerine getirilmektedir. E-devlet de klasik devlet gibi aşağıdaki unsurlardan oluşmaktadır⁴⁷.

2.3.1 Kamu Kurumları

Devletin birimleri, kurumları ve vatandaşlarıyla doğrudan ilişkili olarak yürüttüğü hizmetlerle ilgili olarak tüm işlevlerinin ağ üzerine taşındığı durum, e-devlet kavramının devlet ayağını oluşturmaktadır. Gerek ürettiği hizmetler, gerekse bu esnada kullandığı girdiler bakımından devlet organizasyonu olarak bilinen en büyük ve kapsamlı organizasyondur.

2.3.2 Kamu Çalışanları

Kamu hizmetlerinin sunumunda teknolojinin daha fazla kullanılması, personel tasarrufuna imkân verse de insansız bir e-devlet uygulaması mümkün değildir. E-devlet modeli oluşumunda kamu hizmetini vatandaşa sunan kamu çalışanları bir çok hizmetin üretilmesi esnasında yine önemli bir konumdadır.

2.3.3 Vatandaş

E-devlet kavramının vatandaş tarafında ağ ortamına bağlı olma gerekliliği bulunmaktadır. Ağa bağlı her vatandaş elektronik ortamda sunulan her türlü hizmete

⁴⁶ Canan Çakır, “E-Devlet Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**. Cilt.4, Sayı.7, (2015), s.39.

⁴⁷ İbrahim Kırçova, **E-Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Etkileri**, İstanbul: İTO Yayınları, 2003, s.17.

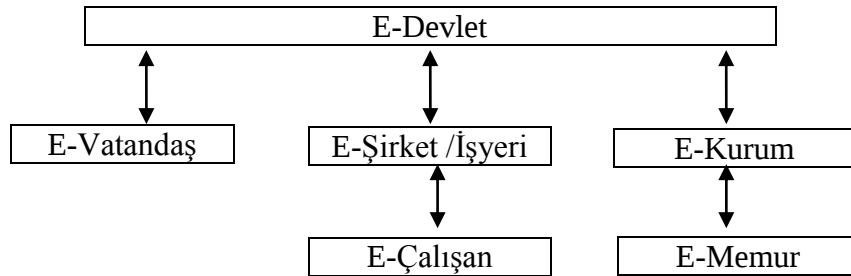
erişebilir. Bilgisayarlaşma oranı, kişi başına bilgisayar sayısı, bilgisayar okur-yazarlığı oranı ve ağa erişim imkanları gibi faktörler e-devlet ortamının uygulanabilirliğini doğrudan etkilemektedir.

2.3.4 Şirketler

Devletlerin ekonomik yapısında önemli yer tutan şirketler devlet organizasyonuna göre yenilikleri daha kolay benimseyen ve uygulayan birimlerdir. Bu anlamda gerek dünyada gerekse de Türkiye'de e-ticaret projeleriyle birlikte şirketlerin gösterdiği gelişme dikkat çekicidir. Ağ organizasyonundan ağ ekonomisine geçişte şirketlerin yarattığı ivme ağın diğer unsurlarına göre çok daha önemlidir.

2.3.5 Diğer Kurumlar

E-devlet yapısında şirketlerin ve vatandaşların yer aldığı ağ ortamının diğer bir tamamlayıcısı da kurumlardır. İş yaşamında ve günlük yaşamda sıkça başvurulanan çeşitli kurumların da ağ ortamına taşınması söz konusudur. Belediyeler, dernekler, vakıflar, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, diğer öğretim kurumları, noterler vb. kurumlar da e-devlet organizasyonunu tamamlamak üzere ağ ortamında yer almaktadır⁴⁸.



Şekil 1: E-Devlet Yapısı

Kaynak: Türkiye Bilişim Şurası e-Devlet Çalışma Grubu Raporu, 04 Mayıs 2002 Aktaran: Erdem, Emrah. “E-Devlet Uygulamaları Açısından Türkiye İncelemesi ve Bir Model Önerisi”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Cilt.7, Sayı.33, (2014), s.736.

E-devleti oluşturan her unsur kendi içerisinde “e” olgusunu gerçekleştirmeye çalışacak, birbirinden etkilenerek gelişecek ve zamanla e-devlet olacaktır. E-devlet, yalnızca vatandaşların bilgiye erişme taleplerini karşılamaz, aynı zamanda kamu

⁴⁸ Kırçova, s.21.

hizmetlerinin elektronik yapılar içerisinde görülebilmesini ve vatandaşların kendileri hakkındaki bilgileri yine sorunsuz ve kolaylıkla kamunun ilgili birimlerine aktarabilmesini de içerir⁴⁹.

E-devleti oluşturan temel uygulamalar ise devletten-devlete, devletten-vatandaşa, devletten-iş dünyasına ve devletten-çalışanlara yönelik uygulamalardır⁵⁰. Bunları kısaca aşağıdaki şekilde açıklamak mümkündür.

Devletten Devlete Yönelik Uygulamalar: Çeşitli devlet kurumları arasındaki iş birliği, eşgüdüm, koordinasyon, bilgi ve belge akışı için ihtiyaç duyulan ağ sistemi devletten devlete uygulamalar olarak adlandırılmaktadır⁵¹. Bu uygulamalar hem tüm kamu yönetimi birimleri arasındaki yatay ilişkileri hem de merkezi ve yerel yönetimler arasındaki ilişkileri kapsamaktadır.

Devletten Vatandaşa Yönelik Uygulamalar: Vatandaşlar eğitim, sağlık, tapu, vergi, askerlik ve nüfus işlemleri gibi birçok alanda kamu kurumları ile sürekli etkileşim halindedirler. Devletten vatandaşa uygulamalar kamu birimleri ve yurttaşlar arasındaki tüm karşılıklı ilişkileri kapsamaktadır⁵².

Devletten İş Dünyasına Yönelik Uygulamalar: Bir işletmenin açılmasından kapanmasına kadar süren süreçte; kuruluş izni, tescil, ticari faaliyetlerinin denetlenmesi, kapanma, iflas, devir veya birleşme gibi yeni hukuksal durumlara girmesi devlet gözetiminde gerçekleşmektedir⁵³. Bunun yanında, kamu kurumları ile ticari işletmeler arasındaki her türlü alım-satım işlemleri ve sivil toplum kuruluşları ya da diğer tüm kuruluşlarla olan karşılıklı ilişkiler bu uygulamanın kapsamına girmektedir.

Devletten Çalışanlara Yönelik Uygulamalar: E-devletin başarısındaki önemli etkenlerden biri çalışanların modele olan katkılarıdır. Çalışanların her zamankinden daha fazla bilgili, teknoloji kullanan ve hizmet üretim süreçlerine katılan kişiler olmaları gerekmektedir⁵⁴. E-devlette çalışanlara e-egitim, kariyer yönetimi,

⁴⁹ Demirel, s.72.

⁵⁰ Güler ve Döventaş, s.28.

⁵¹ Uçkan, s.47.

⁵² Uçkan, s.48.

⁵³ Erdal, s.5.

⁵⁴ Kırçova, s.60.

çalışma koşullarıyla ilgili bilgilendirme, maaş, izin, emeklilik gibi kişiye özgü kayıtlar ve kamu personel rejimi ile ilgili konularda internet yoluyla hizmet verilebilmektedir.

Tablo 1: E-Devletin Başlıca Modelleri ve Avantajları

Etkileşim Yönü	Etkileşim Alanları	Avantajlar
Devletten Vatandaşa	Bilgilendirme Vergi Sağlık Eğitim Kültür	Alternatif Dağıtım Kanallarının Kullanılması Kişiselleştirilmiş Hızlı ve Kolay Hizmetler Açıklık Düşük İşlem Maliyetleri
Devletten Ticari Kurumlara	Destek Programları Tavsiye ve Yol Gösterme Düzenlemeler Vergi	Hızlı ve Etkin İletişim Daha Az Bürokrasi Düşük İşlem Maliyetleri
Devlet ve Tedarikçiler	E-Satın alma	Verimlilikte Artış Düşük İşlem Maliyetleri
Kamu Kuruluşları	Kamu Kurumları Arası İletişim Merkezi ve Yerel Yönetimler Arası İletişim	Verimlilikte Artış Etkin Bilgi Paylaşımı Esnek Çalışma Ortamı

Kaynak: Cevdet Kayalı ve Ayşe Yereli “Türkiye’de Bilgi Toplumu Yaratılması ve E-Devlet Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit, Kocaeli Üniversitesi İİBF Yayını, (2002), Aktaran: Erdem, Emrah. “E-Devlet Uygulamaları Açısından Türkiye İncelemesi ve Bir Model Önerisi”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Cilt.7, Sayı.33, (2014), s.737.

2.4 E-DEVLETİN ÖZELLİKLERİ

2.4.1 E-Devletin Bir Bilgi Devleti Olması

Bilgi toplumunda kendilerini müşteri/vatandaş olarak gören bireylerin devletten beklentileri sadece güncel ve doğru kamusal bilgilere erişme taleplerinin karşılanması değil, aynı zamanda kendileri hakkındaki bilgileri kolaylıkla kamunun ilgili birimlerine aktarabilmesini ve kamu hizmetlerinin elektronik yapılar içinde görülebilmesini de içerir.

E-devlet yapısı içinde vatandaş kamu kurumları ile birebir karşı karşıya gelmemekte, bunun yerine kamu bilgi otoyolu olarak ifade edilen bilgi iletişim sistemi üzerinden talep edilen kamu hizmetine erişilmektedir⁵⁵.

Kamu kurumları arasındaki iletişim imkânlarının artması ve kurumsal bilgi sistemlerinin bütünleşmesi sayesinde mükerrer işlemler, bürokratik süreçler, zaman israfı, kâğıda dayalı işlemler de önemli ölçüde azalmıştır.

⁵⁵ İnce, s.24.

2.4.2 E-Devletin Teknik Bir Devlet Olması

E-devlet uygulamasında teknolojiyle birlikte, veri analizlerine imkân tanıyan dijital bilgi bankası, görsel veri, bilgi çıkarımı gibi daha etkin bilgi yönetimi araçları, bilginin daha hızlı ve verimli kullanımını ve yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

Bilişim çağının imkânlarını kullanan e-devlet modeli, kamu kurumuna ulaşan bir evrakın ilk aşamasından itibaren, ilgililer tarafından herhangi bir zamanda hangi birimde ve ne aşamada olduğunun elektronik ortamda bilinmesi ve izlenmesine imkân tanır. Ayrıca kurumuna, konusuna, ilgisine vb. bir kritere göre elektronik ortamda evrakın bulunmasına, araştırma ve inceleme yapılabilmesine imkân tanıyan teknik üstünlüğe de sahiptir.

Ancak e-devletin bu teknik üstünlüğü sadece teknolojiyi yoğun kullanımıyla açıklanmamalı, e-devletin tasarımı da belli ve net teknik temeller üzerine inşa edilmelidir⁵⁶.

2.5 E-DEVLETE YÖNELMENİN ARDINDAKİ NEDENLER

Devletlerin e-devlet uygulamalarından yararlanmak istemeleri kendiliğinden gerçekleşen bir olgu olmayıp tarihsel süreç içerisinde e-devlete geçişi hazırlayan ve zorunlu kılan bazı sebeplerin bir sonucudur. Bu sebeplerin başında sanayi toplumundan, bilginin en önemli güç olarak kabul edildiği bilgi toplumuna geçilmesi yer almaktadır⁵⁷.

Gelişen BİT, giderek ekonomik ve sosyal hayatın vazgeçilmez bir parçası olmakta, devletin bu gelişmeye ayak uydurması bir zorunluluk haline gelmektedir. Karar alma sürecinin basitleştirilmesi ve kısaltılması ihtiyacı, modern toplumsal yaşamın bir gereği olmuştur⁵⁸. Toplumsal ihtiyaçlara yeterince cevap veremeyen, etkili ve zamanında hizmet sunamayan, bürokratik yapıdan dolayı hantallaşan devletler artık, BİT'in avantajlarından yararlanmak için dijitalleşmekte ve hizmet kalitelerini iyileştirmektedirler.

⁵⁶İnce, s.26.

⁵⁷Adnan Gerçek ve Diğerleri, **Türk Gelir İdaresinde E-Devlet Uygulamalarının Mükellefler Tarafından Benimsenmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**. Ankara: Bilgesem Yayınları, 2013, s.24.

⁵⁸İnce, s.11.

E-devlet uygulamalarındaki gelişmenin önemli bir sebebi, kamu yönetimlerinin hantallaşmış, etkisiz, karmaşık ve verimsiz bir yapı sunması ve bu nitelikleriyle kendisini finanse eden yurttaşların gözünde ciddi bir meşruiyet sorunu yaşamaya başlamış olmalarıdır. Devletlerin aşırı büyümüş yapıları, merkezi otorite saplantısı ve bunun yol açtığı yolsuzluk ve israf ekonomileri finansal krizlerin de sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Kamu yönetiminde BİT'in kullanılması, devlet açısından daha düşük bir maliyet ve vatandaşlara dönük daha kaliteli hizmet sunumu sağlamaktadır⁵⁹. Vatandaşlar açısından da zaman, para ve emek olarak daha az maliyetle daha fazla memnuniyet, etkin katılım ve güven anlamına gelmektedir.

Kamudan beklentilerin artmış olması da birçok ülkede e-devlete yönelmenin arkasındaki önemli bir faktördür. E-ticaret her geçen gün daha da artan bir biçimde insanların hayatlarının bir parçası haline geldikçe, kamu hizmetlerinin gecikmesiz ve özel sektör tarafından sunulan kalite standartlarına yakın bir şekilde sunulması daha da önem kazanmaktadır. Vatandaşlar günün 24 saatinde, zaman kaybetmeksizin, işlemlerini yapmaya alıştıkça; kamu da vatandaşların müşteri olarak aldıkları hizmetlerin aynısını alma şeklindeki talepleri ve baskıları ile karşı karşıya kalmıştır⁶⁰.

Kamu sektörü ve özel sektör ortaklıklarının giderek artması, özel sektör şirketleri, resmî daireler, sivil toplum örgütleri ve derneklerin birleşmelerinin gerçekleşmesi, şirketler arası işbirliklerinin önem kazanması, son kullanıcıların giderek öneminin artması ve vatandaşın ihtiyaç duyduğu bilgiye doğrudan kendisinin ulaşmasının da e-devlet anlayışının gelişmesinde büyük etkileri olmuştur⁶¹.

Ayrıca kamunun karmaşık bir örgütsel yapıya sahip olması çok daha uzmanlaşmış bir e-devlete olan ihtiyacı artırmaktadır. Her bir kamu kurumunun kendi kuralları ve uygulamaları vardır. Bu kural, uygulama ve formlar nedeniyle vatandaşlarla devlet arasındaki ilişki ancak internetin imkânlarından faydalanan ve tam olarak uygulanan e-devlet ile birlikte ideal bir şekle dönüştürülebilir⁶².

⁵⁹ Uçkan, s.45-46.

⁶⁰ Hasan Aykın, "Yeni Ekonomide Devletin Yönü: E-Devlet" **Maliye Dergisi**, Sayı.141, (2002), s.11.

⁶¹ Özbek, Mahmut. "E-Devlet ve Türkiye Uygulamaları Kapsamında 'VEDOP' Projesi". (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.10.

⁶² Aykın, s.11.

2.6 E-DEVLETİN AMAÇLARI VE BEKLENEN YARARLARI

E-devlet uygulamalarında, kamu kurumları ile hizmet alanlar arasında yüz yüze bir ilişki yerine sanal ortamlarda bir ilişki söz konusudur. Dolayısıyla sunulan hizmetlerin vatandaşa daha hızlı, daha kaliteli, daha güvenilir ve şeffaf bir şekilde sunulması amaçlanmaktadır. Kamusal hizmetlerin elektronik ortamlarda ve kesintisiz verilmesi amaçlandığı için zaman ve mekân açısından da bir sınırlama olmayacaktır.

Bu devlet yapısıyla sunulan hizmetlerin maliyetini düşürmek mümkün olduğu gibi daha çok sayıda kişiye ya da kuruma hizmet vermek ve verilen hizmetin kalitesini artırmak da mümkün hâle gelmektedir. Başarılı şekilde uygulanan bir e-devlet modeliyle, ülkelerin ekonomik olarak kalkınmasından sosyal ve kültürel gelişmesine, hayat kalitesinin yükselmesinden katılımcı demokrasinin güçlenmesine kadar sayısız yarar elde etmek mümkündür Bu yararları aşağıdaki şekilde sırlamak mümkündür;

2.6.1 Kamu Harcamalarında Tasarruf Sağlanması

Devletin kamu hizmetlerini yerine getirirken katlandığı harcamalar e-devlet sistemiyle birlikte çok büyük oranda azalacaktır. Elektronik uygulamalar personel ihtiyacını da azaltacağından çalışan sayısından tasarruf edilebilecektir. E-devlet ile kâğıt belgelere dayalı ve kişiler arası etkileşim yerini, elektronik ortam üzerinden uzaktan etkileşime bırakacağından kırtasiye kullanımından da tasarruf edilecektir.

2.6.2 Şeffaflık

E-devlette kamu hizmetlerinin sunulması ve hizmetlere ulaşım elektronik ortamda olacağından, vatandaş-devlet ilişkileri farklı boyuta taşınarak şeffaflık anlayışı benimsenecektir. Bilgi edinme hakkının kullanılması da kolaylaşacaktır.

2.6.3 Kaliteli ve Kesintisiz Hizmet Verilmesi

E-devlet uygulamaları kamu hizmet merkezlerinin vatandaşın ayağına kadar gitmesini sağlamaktadır. Bunlar, başlarında devlet memuru bulunmayan kamu bilgi işlem noktası, vatandaşın her yerde kullanabileceği bilgisayarlar ve akıllı telefonlar olabilir. Bu sayede belirli standart ve kalitede kamu hizmeti internet ortamında herkese

eşit olarak sunulacaktır⁶³. E-devlet sistemleri bürokrasi ve kırtasiyeciliği de büyük ölçüde azaltarak zaman ve mekân sınırı olmadan 7 gün 24 saat hizmet verebilecektir.

2.6.4 Vatandaş Katılımının Artırılması

BİT'in kullanımı, vatandaşların devlet kuruluşlarıyla kolay ve hızlı bir şekilde iletişim kurabilmelerini sağlamaktadır. İletişimin hızlı ve maliyetinin düşük olması ağ teknolojilerinin getirdiği önemli avantajlardır⁶⁴. Bu durum, kamu hizmetlerinden faydalanacak vatandaş sayısının artmasına yol açacaktır. Sadece yurt içindeki vatandaşlar değil, yurtdışındaki vatandaşlar da kamu hizmetlerine hızlı ve rahat erişim imkânına sahip olacaklardır.

2.6.5 Ekonomik Gelişmeye Katkısı

E-devlet hizmetleri ekonomik gelişim sürecini hızlandırmaktadır. E-devlete yapılan yatırımlar kamu hizmetlerinde verimlilik artışı ve kamu harcamalarında önemli bir tasarruf sağlayacaktır. Ayrıca vatandaş ve şirketlerin bürokratik işlemlerini azaltacak ve bu zaman tasarrufu tüm ülkeye yansıyacaktır. Devletin bilişim teknolojilerine yatırım yapması ekonomiyi olumlu yönde etkileyecektir⁶⁵.

2.6.6 Vatandaş-Devlet Etkileşiminin Sağlanması

E-devlet ile kamudan hizmet alanlar, hizmet aldıkları kamu kurum ve kuruluşlarına daha yakınlaşabileceklerdir. Vatandaş-devlet iletişimi, ağ ortamında çift yönlü bir etkileşimle gerçekleşecek ve kamu hizmetlerinin sürekli iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve vatandaş memnuniyeti daha hızlı ve kolay sağlanabilecektir.

E-devlet uygulamaları, vatandaşlar tarafından her türlü talep, öneri ve beklentilerin kamu kurumlarına iletilmesi ve hizmetlerin kişiselleştirilebilmesi gibi üstünlükleri de sağlamaktadır. Vatandaş-devlet etkileşiminin artması, devlete olan güveni artırdığından, vatandaş-devlet ilişkilerini de güçlendirmektedir⁶⁶.

⁶³ Çakır, s.41.

⁶⁴ Kırçova, s.28.

⁶⁵ Çakır, s.42.

⁶⁶ Kırçova, s.29.

2.6.7 Katılıma Dayalı Politika Süreçlerinin Oluşturulması

Kamu kurum ve kuruluşuna istedikleri zaman, mekân farkı gözetmeden ulaşabilen ve kendisine sunulan hizmetlere erişebilen vatandaşlar politika oluşturma süreci içinde daha fazla yer almaktadır⁶⁷. Katılıma dayalı yeni politika sürecinde vatandaşın söz hakkı da daha fazla olacaktır.

E-devletin, vatandaş ve kamu personeli için yararları aşağıda yer alan tabloda özet olarak gösterilmiştir.

Tablo 2: E-Devletin Vatandaş ve Kamu Personeli İçin Yararları

Vatandaş İçin	Kamu Personeli İçin
Self servis: Kendi kendine bilgiye erişim	Self servis: Dış görevler ve iletişimde azalma
Daha iyi erişim: Bilgiyi bulma ve kullanmada kolaylık	Daha iyi erişim: Klasik yöntemlerle bilgi temininde azalma
Derhal servis: Hızlı çözümler ve sonuç	Derhal servis: Gecikmelerin azalması
Artan iyi niyet: Vatandaş devlete pozitif bakacak	Artan vatandaş memnuniyeti: Daha iyi hizmet sunumunun sonucu
Artan hesap sorabilirlik: Vatandaşın yönetime aktif katılımı	İletişimdeki gelişme: Yönetici ve dış kurumlarla etkin ve hızlı gelişme
Zaman ve mekân bağımsızlığı: İstenilen yer ve zamanda bilgiye erişim	İç işlemlerdeki gelişme: İş yapma biçimlerinde değişim

Kaynak: Şahin, Ali, *Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet*, 1. Basım, Konya: Çizgi Kitabevi, 2008, s.62. Aktaran: Canan Çakır, “E-Devlet Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*. Cilt.4, Sayı.7, (2015), s.43.

2.7 E-DEVLETE GEÇİŞ AŞAMALARI

E-devlet uygulamalarına geçiş genel olarak dört temel aşama ile gerçekleşmektedir. Bu aşamalar aşağıdaki şekilde sıralanabilir⁶⁸:

Bilgi Aşaması: Kamu kurumunun faaliyetleri, verdiği hizmetler vb. konularda vatandaşlara ya da kuruluşlara tanıtıcı bilgi sağlanır. Bilgiler tek yönlü olduğundan herhangi bir etkileşim imkanı söz konusu değildir. Bu ilk aşamada, kamu yönetim birimleri genellikle bilgi yüklü bir web sitesine ve internet bağlantısına sahiptir.

⁶⁷ Demirel, s.94.

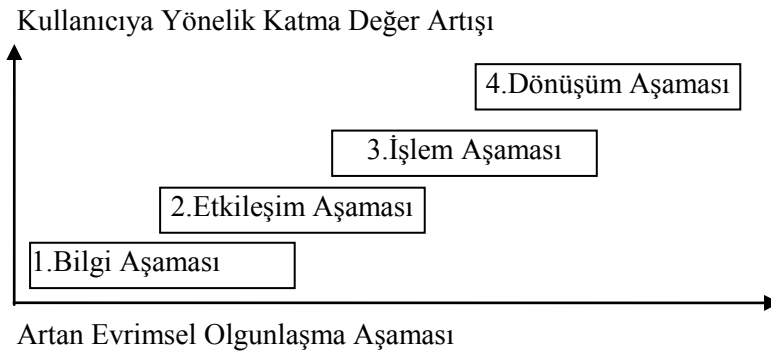
⁶⁸ Uçkan, s.49.

Etkileşim Aşaması: Bu aşamada kullanıcıyla etkileşimli bir ilişki söz konusudur ve kullanıcının hiçbir engelle karşılaşmadan, kolayca, hizmet almak istediği kuruluşla iletişime geçmesi mümkündür. Kullanıcılar yetkililere e-posta gönderebilir, kişisel ya da genel bilgileri sorgulayabilir (vergi borcu, nüfus kayıtları, ihale bilgileri vb.), resmi işlemler için kullanılan çeşitli formları, belgeleri vb. indirebilirler.

İşlem Aşaması: Bu aşamada kamu kurumunun web sitesinin etkileşim düzeyi artmış ve daha bütünsel bir işlevsellik kazanmıştır. Bu aşamada, kullanıcılar çeşitli resmi işlemleri (vergi ödeme, belge başvuru ve yenileme, ödemeler, sosyal yardımlar, kamu alımı ihalelerine katılım vb.) çevrimiçi olarak yapabilmektedirler.

Dönüşüm Aşaması: Son aşamada ise elektronik kamu yönetimi, yerel, ulusal tüm kamu yönetim birimlerinin, tek bir noktaya yönlendiği, genel bir kamu ağ omurgası üzerinden birbirine bağlandığı, bütünsel ve kesintisiz bir biçimde hizmet sunabilen bir yapıdır. Vatandaşlar ya da kuruluşlar “portal” denilen tek bir adresten istedikleri tüm hizmetlere ulaşabilirler. Dönüşüm aşaması, etkinliğin yanı sıra vatandaşların denetim imkanlarını arttıracak, kamu yönetimini daha katılımcı bir temelde konumlandıracaktır.

Tüm hizmetlerin tek duraklı bir adresten verildiği bu aşama, maliyet, etkililik, vatandaş memnuniyeti ve katılım imkânları açısından en avantajlı olanıdır. Ancak, bu aşamaya geçilmesi için, gerekli teknik altyapı yatırımlarının ve hukuk devleti normlarına uygun bir hukuksal altyapının yanında, vatandaş/kullanıcı eğitimi ve kamunun zihniyet dönüşümü gibi kapsamlı dönüşümlerin de sağlanması gerekmektedir. E-devlet uygulamalarının aşamalarını aşağıdaki şekilde daha iyi görebilmekteyiz:



Şekil 2: E-Devlet / E-Yönetişim Olgunlaşma Modeli

Kaynak: Özgür Uçkan, *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye, Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar-I*, Literatür Yayıncılık, 2003, s.50.

2.8 E-DEVLET MODELİNİN KARŞILAŞABİLECEĞİ ZORLUKLAR

Bilişim teknolojilerinin yoğun olarak kullanımı, sosyal ve ekonomik hayatın her alanında kolaylıklar ve imkânlar sunmakla birlikte farklı birçok sorunu da beraberinde getirecektir. E-devlet uygulamalarında karşılaşılan önemli sorunları ve bu sorunlara ilişkin olarak çözüm önerilerini aşağıdaki şekilde saymak mümkündür.

2.8.1 Hukuksal Altyapı Sorunu

E-devletin oluşturulması için hukuki altyapının oluşturulması son derece önemlidir. E-devlet uygulamaları ile elektronik ortamda bilgi alışverişi gerçekleştirileceği için mutlak anlamda bilgi güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Bilgi güvenliği konusunda en yaygın uygulama ise elektronik imza (e-imza) uygulamasıdır. E-imza aynı zamanda e-devletin hukuki altyapısını oluşturmaktadır. Bu nedenle, uygulama altyapılarının ve uygulama sonucunda ortaya çıkacak ürünlerin yasal olarak geçerliliğini sağlayacak hukuksal altyapının hazır olması gerekmektedir.

2.8.2 Güvenlik Sorunu

E-devletin temelini oluşturan bilgi iletişim ağı, yeterli önlem alınmaması halinde gizliliğin ortadan kalkmasına yol açacaktır. İletişimin bu tür tehlikelere maruz kalması, sisteme olan güveninin sarsılmasına neden olacaktır⁶⁹.

Devlet, kişisel bilgilerin şahıslar ya da organizasyonlar tarafından paylaşımının hangi sınırlar içerisinde gerçekleşeceğini iyi belirlemeli ve kötü niyetli kullanımların önüne geçmelidir. Vatandaşlar ancak gizlilik ve güvenlik garantisi altında e-devlet hizmetlerinden yararlanacaktır. Bu sebeple, mahremiyet konusunda gerekli tedbirlerin alınması, e-devlet uygulamasının sağlıklı bir biçimde devamı açısından çok önemlidir⁷⁰.

2.8.3 Uyum, Erişim ve Eğitim Sorunu

Geleneksel bürokrasinin yöntemleri ve araçları ile çalışmaya alışmış bir kitlenin, yeni sisteme kısa sürede tümüyle uyum sağlaması beklenemez. Bu nedenle

⁶⁹ İnce, s.35.

⁷⁰ Delibaş ve Akgül, s.113.

hem kamu hizmeti sunan kamu çalışanlarının hem de bu hizmete erişmek isteyenlerin eğitime, yeteneklerini geliştirmeye ve yeni sisteme uyum sağlamak için zamana ihtiyaçları vardır. Bu bakımdan, uygulayıcıların eğitim ihtiyacı hizmet içi programlarla giderilmeli ve eğitimin sürekliliği sağlanmalıdır⁷¹.

E-devlet hizmetlerinden faydalanmak isteyen herkes bilgisayar ve internet gibi teknolojileri kullanabilmeli, hızlı ve kesintisiz erişimi sağlayabilmelidir. Bilgisayar okur-yazarlığı diye ifade edilebilecek bu durum, e-devletin işleyişine katılım ve imkânlarından daha fazla yararlanmayı sağlayacağı gibi bilgi çağının da bir gereğidir.

Ayrıca, insanların gerek ekonomik imkânların yetersizliği gerekse teknolojik araçları kullanma yeteneklerinin az olmasından kaynaklanan erişim sorunu, ekonomik, eğitim, adalet gibi alanlarda insanlar arasındaki eşitliği de bozduğundan, fırsat eşitliğini sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

2.8.4 Maliyet Sorunu

E-devlete geçişte ve sonrasında BİT harcamaları süreklilik arz etmektedir. Bilişim teknolojilerinin ekonomik ömrü ve değişim sıklığı dikkate alındığında, teknolojik gelişmeleri projeye uyarlayabilmek ve e-devlette sürekli ve anında yatırım yapılabilmesi için finansal kaynaklara ihtiyaç vardır. E-devlet yatırımlarının kamunun yararı gözetilerek özel sektör tarafından da yapılmasını sağlayacak uygulamalara gidilmelidir. Ayrıca bu yöndeki Dünya Bankası kredileri ya da Avrupa Birliği (AB) fonlarından da yararlanmak mümkündür.

2.8.5 Öncü İnisiyatif Sorunu

İdeal bir idari sistemde pek çok gelişmenin sağlanabilmesi için gerekli koşulların başında liderlik unsuru gelmektedir. Kamu yönetimin işleyişini geleneksel usullerden çıkartarak, çağın gereklerine uygun bir sisteme kavuşturmak için öncelikle liderlerin e-devlet fikrini kabullenmesi gerekmektedir. Bu konuda ilerlemiş birçok ülkede e-devlet uygulamalarına geçiş lider inisiyatifi ile başlamış ve sürdürülmüştür⁷².

⁷¹ İnce, s.32

⁷² İnce, s.30.

Ancak, politikaların ve uygun stratejilerin belirlenmesi, plan ve programların uygulanmasında her kademenin de ayrıca sorumluluğunun olması gerekmektedir.

3. BİLGİ TOPLUMU

3.1 KAVRAM, TANIM VE TERİM

Bilgi alanında meydana gelen yeni teknoloji devrimi ile beraber başlayan çağ; “bilgi çağı”, “enformasyon çağı”, “küreselleşme çağı”, “sanayi ötesi çağ” gibi farklı adlarla anılmaktadır. Bunlar arasından en çok kabul gören ve yaygınlıkla kullanılan, “bilgi çağı”, aynı anlama gelmek kaydıyla “bilgi toplumu” kavramı olmaktadır⁷³.

İnsanlık tarihini şekillendiren üç önemli dalgadan birincisi, topraktan alınan güçle ilerleyen tarıma dayalı hayat tarzı, ikincisi makinadan ve buhardan alınan güçle ilerleyen ve sanayileşmeye dayalı hayat tarzı ve son olarak bilgiden alınan güçle ilerleyen, bilgi ve bilgi üretmeye dayalı hayat tarzıdır. Bu yaşam tarzlarına bağlı olarak geçmişten günümüze üç temel toplum çeşidi olduğu söylenebilir. Bunlar, tarım toplumu, endüstri toplumu ve bilgi toplumdur. Bilgi toplumu; bilginin sermaye, hammadde, enerji ve insan gücü gibi üretim unsurlarından biri haline dönüştüğü, ekonomide hammadde ve ürün olarak kullanıldığı, herkes tarafından paylaşıldığı, toplum içerisinde kültürel bir değer olarak kabul edildiği, BİT’in her alanda kullanılmaya başlandığı toplum yapısıdır⁷⁴.

Bu yapı, bütün kamusal ve özel kurumların, giderek bütün bireylerin, yaşamlarını sürdürürken ve görevlerini yaparken karşılaştıkları karar aşamalarında bilişim teknolojilerinden yararlanabildikleri, ihtiyaç duydukları her türlü bilgiye iletişim ağlarından yararlanarak erişebildikleri, bunu yerel, ulusal, uluslararası, bölgesel ortamlarda ve küresel ortamda yapabildikleri, bu hizmetlerin yanı sıra süreç denetim tekniklerini yaygın biçimde kullandıkları “endüstri ötesi toplum” yapısıdır⁷⁵.

⁷³ Bülent Yılmaz, “Bilgi Toplumu: Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt.15, Sayı.1, (1998), s.147.

⁷⁴ Bozkurt, s.92.

⁷⁵ Türkiye Bilişim Derneği, s.21.

Yapılan tanımlardan yola çıkarak bilgi toplumunun; çağa ayak uydurabilmek, uluslararası alanda bilgiyi bir güç olarak kullanan ülkelerle rekabet edebilmek ve bireylerin geleceğe yönelik beklentilerinin karşılanmasına olanak sağlayabilmek adına⁷⁶, gelişen ve değişen BİT yardımıyla bilgi üzerinde hakimiyet kurabilen, gereksinim duyduğu bilgiye kısa sürede erişen ve bilgiyi merkezi bir konuma yerleştiren toplumsal bir yapı özelliklerini gösterdiği söylenebilir.

3.2 YAKIN KAVRAMLARIN AÇIKLANMASI

3.2.1 Bilgi Toplumu Teknolojileri

Bir bilginin toplanmasını, işlenmesini, saklanmasını ve gerektiğinde herhangi bir yere iletilmesini ya da herhangi bir yerden bu bilgiye erişilmesini otomatik olarak sağlayan teknolojiler bütünüdür. Bilgi toplumu teknolojileri alanındaki çalışmalarla amaçlanan, bilgi toplumunun yaratılmasında dönüm noktası olan teknoloji ve uygulamaların geliştirilmesine hız ve kalite katmaktır.

BİT uygulamaları bu nedenle, yeni nesil teknoloji, uygulama ve hizmetlerin geliştirilmesinde önemli yeri olacak ileri görüşlü ve yüksek riskli araştırmalar üzerine yoğunlaşmaktadır. Araştırmalar, bilgisayarların ve ağların gündelik yaşamın bir parçası olduğu, insanı gelişmelerin merkezinde tutan, kullanıcı dostu ara yüzleri üzerinden çok sayıda uygulama ve hizmeti mümkün kılan yeni nesil teknolojiler üzerine olacaktır. Burada amaç, rekabet gücü yüksek, bilgiye dayalı bir toplum yaratmaktır⁷⁷.

3.2.2 Endüstri 4.0

Endüstri 4.0 terimi ilk kez Almanya Hannover Fuarı'nda 2011 yılında kullanılmıştır. Bu devrim, 4'üncü Sanayi Devrimi ve 4'üncü Endüstri Devrimi olarak da adlandırılmaktadır⁷⁸. Almanya Eğitim Araştırma Bakanlığı'nın ülkenin güncel durumunu değerlendirerek gelecekle ilgili kalkınmaya katkı sağlayacaklarını düşünerek

⁷⁶ Erdinç Alaca ve Bülent Yılmaz, "Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Bilgi Topluma Dönüşüm: Türkiye'de Durum", **Türk Kütüphaneciliği**, Cilt.30, Sayı.3, (2016), s.509.

⁷⁷ Türkiye Bilişim Derneği, s.21

⁷⁸ Kamil Çelik, Sezin Güleriyüz ve Hakan Özköse. "4. Endüstri Devrimine Kuramsal Bakış". **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. Cilt.5, Sayı.9, (2018), s.87.

oluşturdukları ve “Yüksek Teknoloji Stratejisi 2020’nin Gelecek Projeleri” diye adlandırdıkları projelerden biri de Endüstri 4.0 olmuştur⁷⁹.

Endüstri 4.0 kavramının temeli, endüstriyel üretim sürecinde yer alan tüm birimlerin birbiriyle iletişimine, bütün ilgili verilere gerçek zamanlı olarak ulaşılabilmesine ve bu veriler sayesinde mümkün olan en fazla katma değerin sağlanmasına dayanmaktadır.

Bu bağlamda, “dijital devrim” diye de adlandırılan Endüstri 4.0, bilişim dünyası ile endüstriyi bir araya getirme projesidir. Temel amacı kendini yönetebilen akıllı makine ve fabrikaların hayata geçirilmesidir. Yeni süreç insan emeğinin en az kullanıldığı, ancak en yüksek emek verimliliğinin elde edildiği, ileri derecede otomasyona dayalı üretim biçimlerine dayanmaktadır⁸⁰. Az maliyet, az alanı kaplama, düşük enerji kullanımı, yüksek hızlı bir çalışma ve daha kaliteli ürün çıkarabilme imkânı sunmaktadır. En olumlu yönü ise; anlık izlenebilir olması ve raporlara anında ulaşılabilmesidir⁸¹. Endüstri 4.0, siber fiziksel sistemlerin yeteneği ile nesnelerin interneti üzerinden insanların ve makinelerin, birbirleriyle iletişim kurmasını içeren karşılıklı çalışabilirlik, sanallaştırma, fiziksel sistemlerin kendi kararlarını kendi verebildiği özerk yönetim, gerçek zamanlı analiz ve değişen ihtiyaçlar için esnek adaptasyon prensiplerine dayanır⁸².

Sonuç olarak, küreselleşen piyasada rekabet üstünlüğü sağlamak, kalifiye olmayan işgücüne olan bağımlılığı azaltmak, piyasalara hızlı ve hatasız ürünler çıkarabilmek, esnekliğin arttırılması ve maliyetlerin azaltılması Endüstri 4.0’ın temel çıkış noktaları olarak görülebilir. Bunun yanında, kullanılan kaynakların tükenmesi, dünyanın yaşam ömrünün azalıyor olması ve toplumun bu konudaki artan endişesi Endüstri 4.0’ın gelişmesinde itici güç olmuştur. Endüstri 4.0’ın getireceği teknoloji ve yenilikler sayesinde sürdürülebilirlik konusunda da büyük katkı sağlayacağı ortadadır⁸³.

⁷⁹ Nurten Sinem Pamuk ve Mehmet Soysal. “Yeni Sanayi Devrimi Endüstri 4.0 Üzerine Bir İnceleme”. **Verimlilik Dergisi**. Sayı.1, (2018), s.44.

⁸⁰ Yankın, s.18.

⁸¹ *Endüstri 4.0 Avantajları* <http://www.prowmes.com/blog/endustri-4-0in-avantajlari-nelerdir/> (18.02.2019).

⁸² *Dijital Çağın Kavramlarını Doğru Anlamak ve Kullanmak – I*, (20 Haziran 2018) <https://geturkiyeblog.com/dijital-cagin-kavramlarini-dogru-anlamak-ve-kullanmak-i/> (03.03.2019).

⁸³ Pamuk ve Soysal, s.45.

3.2.3 Nesnelerin İnterneti

Dünya üzerinde var olan nesnelerin bir şekilde internete erişip diğer cihazlarla iletişim halinde olması nesnelerin interneti olarak ifade edilmektedir⁸⁴. Kısaca ‘‘The IoT’’ olarak anılan nesnelerin interneti, içerisinde ağ bağlantısı bulunan fiziksel cihazların birbiriyle iletişimini ve bu nesnelerin uzaktan kontrol edilmesini kapsamaktadır⁸⁵. Kavram ilk kez 1999 yılında Kevin Ashton tarafından kullanılmış ve ‘‘*radyo frekanslı-kimlik bağlantılı-nesnelerin küresel ağı*’’ olarak tanımlanmıştır⁸⁶.

Endüstri 4.0 ile oluşan akıllı fabrikalar içerisinde kullanılan bu sistemde fabrika içerisindeki cihazların birbirleriyle haberleşmesine olanak sağlayan teknoloji sayesinde anlık verilere erişmek çok kolaydır. Cihazların kendi aralarındaki haberleşme sonrası veriler, master cihaza yönlendirilerek detaylı analiz ve raporlama sunulmaktadır. Bu teknoloji sayesinde fabrikalardaki üretim performansı maksimum seviyeye çıkmaktadır.

3.2.4 Yapay Zeka

Yapay zekâ, insan gibi çalışan ve reaksiyon gösteren akıllı makineler yapma konusu üzerinde yoğunlaşan bilgisayar bilim alanıdır. Makine olarak tabir edilen araç ise bilgisayar sistemleridir. Bu süreç, öğrenmeyi (bilgi edinme ve bilgiyi kullanma kuralları), akıl yürütmeyi (yaklaşık veya kesin sonuçlara ulaşmak için kural kullanma) ve kendi kendini düzeltmeyi içerir⁸⁷. Bu alan esas itibarıyla makinelerin insan gibi davranabilmesi ve insan gibi düşünebilmesi hedefi üzerine konumlandırılmıştır. Başka bir ifadeyle hedef, rasyonel düşünen ve rasyonel hareket edebilen makineler üretmektir. Yapay zekânın iki aşamalı bir gelişim yapısı içinde, zayıf yapay zekâlar sadece programlananı yerine getirirken, kuvvetli yapay zekâlar algoritma hesaplamalarda bulunarak programlananı iyileştirebilen, hatalardan öğrenebilen sistemlerdir⁸⁸.

⁸⁴ Ahmet Fazıl Özsoylu, ‘‘Endüstri 4.0’’. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt.21, Sayı.1, (2017), s.50.

⁸⁵ Nurten Sinem Pamuk ve Mehmet Soysal, s.46.

⁸⁶ Güneş Çetin Gerger, ‘‘Gelir İdarelerinde Dijitalleşme: Yapay Zekâ ve Nesnelerin İnternetine Bir Bakış’’. Vergi Sorunları Dergisi. Sayı.364, (Ocak 2019), s.46.

⁸⁷ Nida Türegün, A. Engin Ergüden ve Can Tansel Kaya, ‘‘Bilgi Çağında Teknolojik Değişim ve Dönüşümlerin Muhasebe Mesleği Üzerine Etkileri’’, XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi, İstanbul: (5-6 Ekim 2018), s.1099.

⁸⁸ Bülent Taş ve Nazmi Karyağdı, ‘‘Yapay Zekâ ve İşletmelerde Vergi Fonksiyonu’’,

Klasik bilişim sistemlerinde insan kullanıcı ya da geliştirici, makine aygıt iken, yapay zekâ teknolojilerinde insan ve makine ortak etkileşim içinde bulundukları bir ekosistem içindedir. İnsan ve yapay zekâ arasındaki ayrım bulanıklaşır⁸⁹.

3.2.5 Bulut Bilişim

Bir yandan bilgisayarların gittikçe küçülüp ucuzlaması diğer yandan internet kullanımının yaygınlaşması ve kolay erişilebilir olması, bilişim altyapısının değişmesini ve gelişmesini zorunlu kılmıştır. Bu değişen ve gelişen koşullara uyum sağlamak amacıyla “bulut bilişim” geliştirilmiş ve gelişim süreci devam etmektedir.

Bulut bilişim en basit anlamıyla, internet üzerinden sağlanan kaynakları ve servisleri ifade etmektedir. Başka bir ifade ile yapılandırılabilir bilişim kaynaklarından oluşan ortak bir havuza uygun koşullarda her zaman ve her yerden erişime imkân veren bir uygulamadır⁹⁰. Hayatımıza yeni giren bu hizmet sistemi, uygulamaların internet ortamında bulunan bir uzak sunucu üzerinden çalıştırılması ya da kullanıcıya ait verilerin uzak sunucu üzerinde her an erişilebilir şekilde bulundurulmasını sağlayan bir servis yapısı olarak da tanımlanabilir⁹¹. Bulut bilişimin en büyük avantajları düşük donanım ve yazılım maliyetlerinin yanı sıra sınırsız depolama imkânına sahip olmasıdır.

Bu sistem, düşük yönetim çabası veya servis sağlayıcı etkileşimi ile hızlı alınıp verilebilen ayarlanabilir bilişim kaynaklarının (ağlar, sunucular, depolama alanı, uygulamalar gibi) paylaşım havuzuna istendiğinde ve uygun bir şekilde ağ erişimi sağlayan bir modeldir⁹². Bulut bilişimde uygulamalar ile altyapının birbirinden bağımsız olması ve verinin tek merkezden kontrol edilebilmesi sonucu veriye izin verilen her yerden kontrollü erişimin mümkün olduğu, gerektiğinde kapasitenin hızlı bir şekilde arttırılıp azaltılabildiği, kaynakların kullanımının kolaylıkla izlenerek kontrol edilebildiği ve raporlanabildiği bir yapı ortaya çıkmaktadır. Pek çok kurum/firma, özellikle esneklik ve kaynaklardan tasarruf sebebiyle bulut bilişimi tercih etmektedir.

(25 Mart 2018) <https://vergialgi.net/vergi/yapay-zek-ve-isletmelerde-vergi-fonksiyonu/> (03.03.2019).

⁸⁹ Türkiye Bilişim Derneği. **Kamu-BİB’20 – BİMY’25 Bütünleşik Etkinliği (Dijital Dönüşümde Küresel Eğilimler) Sonuç Raporu**. Antalya, 2018, s.11.

⁹⁰ Hüseyin Işık, “Dijital Ekonominin Vergi Hukukundaki İşyeri Kavramına Etkileri”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.356, (Mayıs 2018), s.44.

⁹¹ Özsoylu s.49.

⁹² Türkiye Bilişim Derneği, **Bilişim Eğitimi ve Bilişim Sektörü Uyumu Farkındalık Çalışması**, Ankara, 2017, s.19.

3.2.6 Büyük Veri (Big Data)

Büyük veriler, mevcut bilgi sistemleri ile işlenemeyecek kadar büyük, geniş ve karmaşık veri kümeleridir. Başka bir ifade ile bilinen veri tabanı yönetim sistemleri ve yazılım araçlarının, verileri toplama, saklama, yönetme ve çözümleme yeteneklerini aşan büyüklükteki verilere “büyük veri” denilmektedir.

Bugüne kadar bu verilerin mevcut veri tabanlarında saklanması ve raporlama sistemlerinde kullanılması mümkün olmadığından bilgi çöplüğü olarak nitelendirilmiştir. Büyük veri ise yüksek hacimlerinin yanı sıra, yüksek veri üretim hızı ve veri değişkenliğine sahip enformasyonlardan oluşmakta ve yeni analiz yöntemleriyle kararlara destek olmayı ve pek çok farklı verilerden anlam çıkarabilmeyi sağlamaktadır.

Büyük veri, doğru analiz metotları ile yorumlandığında işletmelerin aldığı kararlarda daha isabetli olmalarına, risklerini daha iyi yönetmelerine ve yenilikçi atılımlara zemin hazırlayacaktır. Doğru stratejilerin doğru bilgilerden üretilebildiği dikkate alındığında, büyük verinin Endüstri 4.0 için önemi de açıktır⁹³. Alman hükümetine göre Endüstri 4.0’ın yakıtının büyük veriler olacağı öngörülmektedir⁹⁴.

3.2.7 Blok Zincir (Blockchain)

Türkçeye blok zincir olarak çevrilen Blockchain kısaca, merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan veri, kıymetli varlık gibi unsurların transferini kayıt altına alan dağıtık bir veri tabanıdır. İlk kez, Satoshi Nakamoto mahlaslı bir şahıs tarafından yazılan makale ile adından söz ettirmiştir. Blok zinciri, merkezi olmayan ancak güvenilir yöntemlerle topluca tutulan güvenilir bir veri tabanının teknik bir planı şeklinde tanımlamak mümkündür. Blok zincir sayesinde transfere konu olan her bir veri güvenli bir şekilde teşekkül etmekte, doğruluğu teyit edilmekte ve nihayetinde dışarıdan bir müdahale ile geri dönülemez bir şekilde bloklar oluşturulmaktadır⁹⁵. Her bir bloğun özünde yer alan verilerin birbirine ilavesiyle doğan blok zinciri ile her bir muamele teknik bir deftere kaydedilmekte ve hiçbir şekilde yok edilememektedir.

⁹³ Özsoylu, s.51.

⁹⁴ Pamuk ve Soysal, s.47.

⁹⁵ Burcu Sakız, Günay Deniz Dursun ve Semih Sakız, “Muhasebe ve Finans Alanında Önemli Dönüşümlerin Habercisi: Blok Zincir Teknolojisi”, **XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi**. İstanbul: 5-6 Ekim 2018, s.692.

Blok zincir, temel olarak değer içeren verilerin (para, kimlik, değerli kâğıtlar, sözleşmeler) güvenli ve emin bir şekilde depolanması ve yönetilmesi için tasarlanmış bir teknolojidir. Bu zincir birden fazla tarafın birbiri ile güvenli olarak iş birliği yapabilmesine olanak tanıyan dağıtılmış bir defterdir. Muhasebedeki mizan defterine benzeyen blok zincir ağı, tüm para alışverişlerinin tutulduğu, tek bir noktada saklanmayan yani merkezi olmayan dolayısıyla daha güvenli bir zincirdir⁹⁶.

Finansal bir kuruluş veya merkez bankası gibi merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymayan blok zincir sistemi, kural olarak herkesin katılımına açık olarak kullanılmakta, taraflar/eşler herhangi bir aracıya gerek duymadan işlemlerini gerçekleştirebilmekte ve bütün verileri istedikleri zaman güven mekanizmasına dayanarak şeffaflıkla izleyebilmektedir. Böylece veri tabanında yer alan bütün işlemler, birbirine oluşturulan algoritmalar ile bağlı olduğu için sistemin değiştirilemezlik özelliği ile en küçük bir hata bile bu şekilde önlenmektedir⁹⁷.

4. BİLGİ TOPLUMU YOLUNDA GELENEKSEL DEVLETTEN E-DEVLETE TARİHSEL GELİŞİM

4.1 KLASİK DEVLET ANLAYIŞINDAN ELEKTRONİK DEVLETE

1960'lardan itibaren iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan baş döndürücü gelişmeler çok geçmeden bilginin üretilmesi, dağıtımı ve kullanımı alanlarında önemli ilerlemelere sebep olmuştur. Bilginin üretilmesi ve yayılması uygarlığın gelişimi ile el ele yürümektedir. Luther'in baskı makinesini geliştirmesi, Avrupa'da Reform ve Rönesans dönemlerini başlatmış, aydınlanma düşüncesini olgunlaştırmış ve orta çağın feodal yapılarının yıkılması ve ulus devletlerin doğuşuna giden yolu açmıştır⁹⁸.

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler, sanayileşme, şehirleşme, hızlı nüfus artışı, savaş ve siyasi dönüşümler gibi birçok faktörün etkisiyle, yüzyıllara yayılan bir süreçte şekillenen kamu yönetimi, özellikle 20'nci yüzyılda toplumsal koşulları ve gündelik yaşamı etkileme bakımından doruk noktasına ulaşmıştır. Kamu yönetimi veya kamu hizmeti çağı olarak da nitelendirilebilecek olan bu dönemde, kamunun yapısı büyümüş

⁹⁶ Sakız, Dursun ve Sakız, s.692.

⁹⁷ Yiğit Yıldız, "Türk Vergi Sisteminde Dijital Dönüşüm", **Vergi Raporu**, Sayı.232, (Ocak 2019), s.234-236).

⁹⁸ Delibaş ve Akgül, s.110.

ve işlevleri son derece çeşitlenmiştir. Ancak bu büyüme sürecinin doğal bir sonucu olarak kırtasiyecilikte ve finansman ihtiyacında sürekli artış görülmüş ve büyüyen bir yapı içerisinde hantallığı ve koordinasyonsuzluğu önlemede güçlükler baş göstermiştir. Kamunun kendine özgü bu sorunlarının yanı sıra geleneksel kamu yönetiminin geliştiği ortamda ve düşünme kalıplarında meydana gelen değişmeler, 21'inci yüzyıla geçerken kamu yönetiminde köklü bir dönüşümü gündeme getirmiştir⁹⁹.

Bilgi devriminin ortaya çıkması ve mevcut kitle iletişim araçlarını dahi gölgede bırakacak bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişmesiyle birlikte tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar iletişim imkânı yaygınlaşmış, milyonlarca insan, her düzeyde kurum birbirine ağlarla bağlanmıştır. Böylesi bir süreç, devletle yurttaş, yönetenle yönetilen arasında yüzyıllardır mevcut olan ve aynı zamanda sürekli bir değişime maruz kalan kurumlaşmış ilişkilerde de köklü değişiklik anlamına gelecektir.

Değişim kavramının yarattığı yeni süreçlerin devlet kurum ve kuruluşlarına uyarlanması sonucunda devletin etkinliği, sunduğu ürün ve hizmetlerin kalitesi artmakta ve hizmetler daha kolay, hızlı ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmektedir¹⁰⁰. Ayrıca giderek daha talepkâr olan yurttaşın demokratik katılımı sisteme bağlanması gerekmektedir. Bu durum, BİT'in yönetimde kullanılmaya başlamasını ve "e-devlet" uygulamalarını gündeme getirmiştir¹⁰¹.

4.2 ELEKTRONİK DEVLETE DÖNÜŞÜM

E-devlet kavramının ortaya çıkışı 1960'lı yıllara kadar dayandırılabilir. 1960'lı yıllarda soğuk savaşın da tesiriyle Amerikan Ordusu veri toplama ve iletişim kurma amacıyla organizasyon içindeki bilgi ve öz kaynakların paylaşımına imkân veren intranet uygulamasını geliştirmiştir. Daha sonra bilgi alışverişi eyaletler arasında kurulan sistemle ağlar üzerinden sağlanmaya başlanmıştır¹⁰².

Bilgisayar teknolojileri, günümüzde hayatımızın her alanına girmiş ve bulunduğumuz çağın "Bilgi Çağı" olarak adlandırılmasına büyük katkı sağlamıştır. E-

⁹⁹ Başbakanlık. **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma:1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim**. Ankara: (2003), s.19.

¹⁰⁰ Kırçova, s.15.

¹⁰¹ Delibaş ve Akgül, s.110.

¹⁰² Çakır, s.39.

devlet kavramı olarak bugün karşımıza çıkan bu olgu şüphesiz her alanı olduğu gibi, kamusal alanı da geri dönüşü olmayacak şekilde değiştirmiştir¹⁰³.

Vatandaş memnuniyeti kavramının devlet yönetimi tarafından benimsenmeye başlanmasıyla devlet kurumlarının organizasyon yapılarında değişiklikler gözlenmeye başlanmıştır. Geleneksel devlet organizasyonunun merkezi ve birbirinden kopuk birimlerden oluşan yapısı yerine birbiriyle bağlı, bilgiyi paylaşarak vatandaşlarının talep ettiği çeşitli hizmetleri zaman ve mekân farkı gözetmeksizin sürekli olarak sağlamaya yönelik bir organizasyon yapısına dönüş söz konusu olmaktadır. Bu dönüşümün ön şartı bütün vatandaşları tek bir veri tabanında toplayacak uygulamaların başlatılmasıdır. Vatandaş kimlik numarası, sicil numarası vb. uygulamalarla her bir vatandaşı bir profil olarak tanımlayan ve gören bir ağ teknolojisi uygulamasıyla vatandaş, devlet portalında sunulan farklı hizmetlere ulaşabilmekte ve talep ettiği hizmetleri alabilmektedir¹⁰⁴.

Bu süreçle birlikte, birçok ülke bilişim teknolojilerinden yararlanarak daha etkin, daha verimli ve daha hızlı bir devlet organizasyonu oluşturmak için değişik projeler geliştirmiştir. Bu projelerdeki ortak hedef devletin tüm kurum ve kuruluşlarını internet ortamına taşıyarak etkili ve verimli çalışan bir organizasyon oluşturmaktır. Bu sayede yeni bir devlet yapılanmasından, e-devletten söz etmek mümkün olacaktır¹⁰⁵.

E-devlet girişimleri farklı aşamalarda farklı hedefleri gerçekleştirmek amacındadır. Erken dönemdeki e-devlet girişimlerinde bilgi sunumu ön plandayken, daha sonraki aşamalarda karşılıklı işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilebilmesi yaşamsal öneme sahiptir¹⁰⁶. E-devletin aşamaları bölümünde anlatıldığı şekilde, bilgi, etkileşim ve işlem aşamalarından sonra tüm birimlerin birbirine bağlandığı, tüm hizmetlerin tek duraklı bir adresten verildiği, maliyet, etkililik, vatandaş memnuniyeti ve katılım imkânlarının zenginleştirilmesi açısından en avantajlı olan dönüşüm aşamasına geçilecektir. Ancak bu aşamaya geçilmesi için, gerekli teknik altyapısal yatırımların ve hukuk devleti normlarına uygun bir hukuksal altyapının yanında

¹⁰³ Uğur Sadioğlu ve R. Erkut Erdinçler. “Bilgi Teknolojileri Konusunda Devlet Deneyimleri: Güney Kore’de E-Devlet ve Geleceği”. **I. Kamu Yönetimi ve Teknoloji Çalıştayı**. Alanya, (12-14 Mayıs 2017), s.2.

¹⁰⁴ Kırçova, s.33.

¹⁰⁵ Öz ve Doğan, s.71.

¹⁰⁶ Servet Güngör, “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Yeni Bir Olgu: E-Devlet”. **Türk İdari Dergisi**. Sayı.457, (Aralık 2007), s.129.

kamunun zihniyet dönüşümü gibi son derece kapsamlı dönüşümlerin de sağlanması gerekmektedir. Bu yeni e-devlet yapısı içerisinde, vatandaş ile kamu kurumları bire bir karşı karşıya gelmemekte, elektronik ortamda bir etkileşim söz konusu olmaktadır.

Ancak belirtmek gerekir ki devlet ne kadar elektronik olursa olsun yerine getirmesi gereken temel fonksiyonlar aynıdır. Burada yeni olan e-devletin, geleneksel devletten farklı olarak, işlevini nasıl ve hangi araçlarla gerçekleştirdiğidir. Daha açık bir ifadeyle e-devleti, geleneksel devlete rakip olarak değil, geleneksel devlet içerisindeki güncelleme işlemi olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır¹⁰⁷. Aşağıdaki tabloda geleneksel devlet ve e-devlette vatandaş kamu yönetimi ilişkisi özet olarak verilmiştir.

Tablo 3: Geleneksel Devlet ve E-Devlette Vatandaş Kamu Yönetimi İlişkisi

Geleneksel Devlet	E-Devlet
Pasif Yurttaş	Aktif Müşteri-Yurttaş
Kağıt Temelli İletişim	Elektronik İletişim
Dikey/Hiyerarşik Yapılanma	Yatay/Koordineli Ağ Yapılanması
Yönetimin Veri Yükleme	Yurttaşın Veri Yükleme
Eleman Yanıtı	Otomatik Sesli Posta, Çağrı Merkezi vb.
Eleman Yardımı	Kendi Kendine Yardım/Uzman Yardımı
Eleman-Temelli Denetim Mekanizması	Otomatik Veri Güncellemesiyle Denetim
Nakit Akışı/Çek	Elektronik Fon Transferi (EFT)
Tek Tıp Hizmet	Kişiselleştirilmiş/Farklılaştırılmış Hizmet
Bölümlenmiş/Kesintili Hizmet	Bütünsel/Sürekli/Farklılaştırılmış Hizmet
Yüksek İşlem Maliyeti	Düşük İşlem Maliyeti
Verimsiz Büyüme	Verimlilik Yönetimi
Tek Yönlü	İletişim Etkileşim
Uyruk İlişkisi	Katılım İlişkisi
Kapalı Devlet	Açık Devlet

Kaynak: Özgür Uçkan, *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye, Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılanması İçin Strateji ve Politikalar-I*, Literatür Yayıncılık, 2003, s.47.

4.3 BİLGİ TOPLUMUNA DÖNÜŞÜM

1900'li yıllarda batı dünyası sanayi toplumuna hızlı bir dönüşüm süreci yaşamıştır. Bu süreç içinde rekabet ve pastadan daha fazla pay alma yarışı zaman zaman savaflara dönüşmüş ve milyonlarca insan bu durumdan etkilenmiştir.

¹⁰⁷ Öz ve Doğan, s.71.

Özellikle 1980’li ve 1990’lı yıllar üretim süreçlerinde çok farklı yaklaşımları beraberinde getirmiştir. Büyüyen pazarla birlikte rekabet de artmıştır. Küreselleşme ile birlikte “ölçek ekonomisi” yerini “kapsam ekonomisine” bırakmış ve tüm firmaların nihai amacı dünyaya açılmak ve markalaşmak olmuştur. Bu gelişmeler karşısında sanayiler uzmanlaşma ve böylece üretimde etkinliği sağlama, daha kaliteli ama daha ucuz üretime yönelmiştir. Üretimden müşteriye teslim aşamasına kadar faaliyet gösteren tüm firmalar, daha ucuza ve daha kaliteli üretmek için artık üretime odaklanmışlardır¹⁰⁸. Küresel rekabet sanayi toplumunu bilgiyi üreten, sürekli geliştiren, yenilikçi ve bilgiyi kullanan bu sayede rekabet avantajı sağlayan bir toplum olmaya yöneltmiştir.

Bu süreçte, BİT alanında görülen ve süratini takip etmekte zorlanılan atılımlar, 21’inci yüzyıla bilişim sektörünün damgasını vuracağını göstermektedir¹⁰⁹. Bu süreç internetin yaygınlaşması ile daha da büyük hız kazanmış, bilgisayar ve internetteki bu gelişmelere mobil telefonların da katılmasıyla yeni ve farklı bir döneme girilmiştir.

Yeni sanayi devrimi, BİT’teki gelişmelerle üretim sistemlerinin dijital dönüşümünü sağlamış, üretim zincirinin her aşamasının dijitalleşmesi, makine-insan-altyapı etkileşiminin sağlanması ile “Akıllı Üretim Sistemleri”nin geliştirilmesi sanayide bir paradigma değişimi yaratmıştır. Buhar gücüyle çalışan mekanik sistemlerin kullanıldığı sanayi, yaklaşık 300 yıl içerisinde siber fiziksel sistemlerin yer aldığı bir sisteme evrilmiştir¹¹⁰.

Bu yeni dönemde bilgi toplumu, bilginin bir güç ve BİT’in de bu gücün yönlendirilmesinde kullanılan en etkili araçlar olması nedeniyle bilgi temelli bir yapı olarak dikkat çekmektedir. Tarıma dayalı toplum yapısından sanayiye dayalı toplum yapısına geçiş ve sanayi devriminin neden olduğu köklü değişim ve dönüşüm teknoloji, ekonomi, sosyal ve kültürel yapılarıyla eskisinden tümüyle ayrı bir toplum yapısı meydana getirmiştir. Aynı biçimde bilgi toplumuna geçiş sürecinde köklü toplumsal değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Bununla birlikte yeni teknolojilerin, sanayi

¹⁰⁸ Özsoylu, s.44.

¹⁰⁹ Özsoylu, s.44.

¹¹⁰ TÜBİTAK. **Yeni Sanayi Devrimi Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası**. Ankara: (2016), s.1.

devrimi şartlarına göre daha hızlı üretim yapılmasına imkân sağlaması ve yaşam koşullarını etkilemesi sanayi toplumundan bilgi toplumuna yönelimi sağlamıştır¹¹¹.

Sanayi toplumunda maddi ürünlerin üretimi ön planda tutulurken, bilgi toplumunda, bilgi üretimi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda içinde bulunduğumuz çağda bilgi teknolojileri, örgütlerin yapısını, işleyişini, performans ve değişimini etkileyen temel faktör olup, özel sektör ve kamu bilgi teknolojilerinden derin bir şekilde etkilenmektedir¹¹². Dolayısıyla devletler bu süreçte, e-devlet uygulamalarıyla hizmet kalitelerini iyileştirmeye ve geleneksel devlet anlayışından uzaklaşarak bilgi toplumuna dönüşümü sağlamaya çalışmaktadırlar. Yaşanan bu e-dönüşüm, işletmelerin ve devlet kurumlarının elektronik ortamda iş yapılabilir hale dönüşmesinin yanında toplumun da bu dönüşüme ayak uydurabilecek şekilde hazırlanması, toplum bireylerinin eğitilmesi ve e-hizmetlere girişlerin hukuksal ve fiili olarak kolaylaştırılarak bilgi toplumuna dönüşümünün sağlanması anlamını da içermektedir¹¹³.

Bu yeni toplum yapısında sanayi toplumundan farklı olarak, maddi sermayenin yerini, bilgi ve insan, buhar makinesinin yerini bilgisayarlar almaktadır. Ayrıca bilgi toplumunda, mal ve hizmetlerin taşınmasında uzaklık ve maliyet önemini kaybetmekte, tüketici ile bilgi arasındaki uzaklık bilgi otoyolları ile sağlanırken maliyetler en az seviyeye inmektedir. Yine sanayi toplumundaki fabrikaların yerini bilgi ağları, veri bankaları, bilişim dünyası ile endüstriyi bir araya getiren “Endüstri 4.0” teknolojileri, makinelerin birbirleriyle iletişimini sağlayan “nesnelerin interneti” ve insan gibi çalışan ve tepki gösteren yapay “zekâ teknolojileri” almaktadır¹¹⁴.

Bu özelliklere bakıldığında bilgi toplumunun sanayi toplumuna göre daha ilerici ve gelişime açık bir yapıya sahip olduğu, daha hızlı gelişebilmeye ve üretilen ürünlerin bireyler arasında daha hızlı yayılmasına olanak sağladığı görülmektedir.

Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde; ucuz iletişim alt yapısının tesisi, kamu kurumlarının modernizasyonu, e-idarelerin uygulama entegrasyonlarıyla e-devlette birleştirilmesi, tüm ekonomik alanlarda iyi eğitilmiş, yetenekli iş gücüne olan talebin

¹¹¹ Alaca ve Yılmaz, s.508.

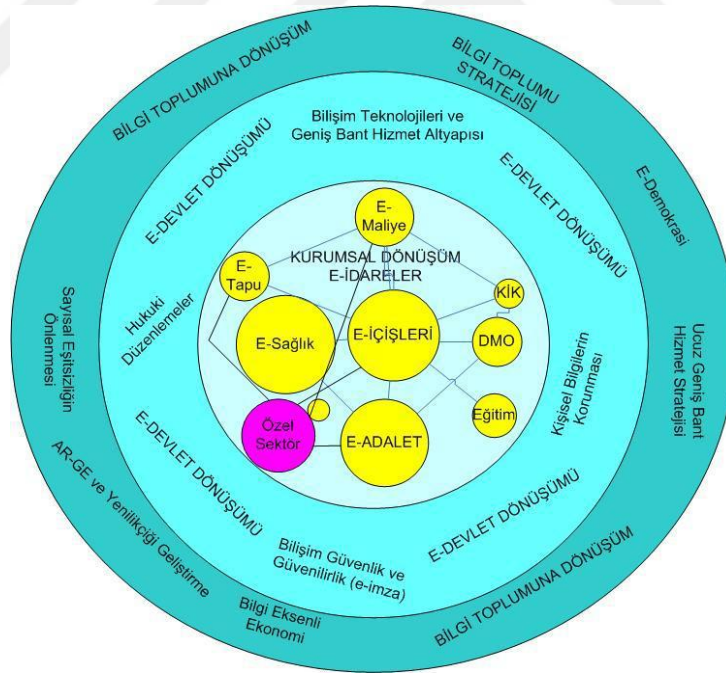
¹¹² Demirel, s.83.

¹¹³ Arı, s.70.

¹¹⁴ Alaca ve Yılmaz, s.510.

karşılanması, bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve depolanarak ilgililerin talep ettiği anda erişebilmesine imkân sağlanması ve araştırma-geliştirme (ar-ge) yoluyla gerçekleştirilen bilimsel, teknolojik gelişmeler bir ülkenin bilgi toplumuna dönüşümünü temelden etkileyecektir. Bu dönüşümü gerçekleştiren toplum ise bilgi toplumu olacaktır.

Bu süreçte, bilgi toplumuna dönüşüm, aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi en üst katmandır. Bu katmanın altında e-devlet dönüşümü bulunmaktadır. Son olarak ise e-dönüşümün çekirdeğinde kurumların, işletmelerin ve diğer örgütlerin e-dönüşümü olan son katman yer almaktadır. Bu e-dönüşüm katmanının çekirdekte bulunmasının sebebi, parçasız e-hizmetler için her birinin ayrı ayrı otomasyon bilgi sistemlerini tesis etmeleri ve süreçlerini geniş bant üzerinde verebilecek şekilde e-dönüşüme tabi tutmaları gerekmektedir. Teknolojik alt yapı, hukuki alt yapı ve kurumların interaktif bilgi paylaşımı e-devletin tesisinde önemli anahtar konulardır. Bilgi toplumu kademesi ise stratejilerin oluşturulup dönüşümün yönlendirildiği katmandır¹¹⁵.



Şekil 3: E-Dönüşüm Katmanları

Kaynak: Mustafa Arı, “Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamalarının Örgütsel Yapıya Etkisi ve Bir Model Önerisi”. (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (2009), s.71.

¹¹⁵ Arı, s.71.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE E-DEVLET SÜRECİ VE TÜRK VERGİ İDARESİNDE E-DÖNÜŞÜM

1. DÜNYADA E-DEVLET SÜRECİ VE UYGULAMALAR

Dünyada hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde e-devlet uygulamalarına büyük önem verilmektedir. Ancak ülkeler arasında e-devletten beklenen öncelikli amaçlar açısından farklar bulunmaktadır. Gelişmekte olan bir ülkede başlatılan e-devlet girişiminde daha çok yolsuzluğu önlemeye ya da kötü işleyen bürokratik süreçlerdeki reformlara öncelik verilirken, gelişmiş ülkelerde e-devlet girişimleri ile devletlerarası rekabette üstün çıkmak, halkına daha yüksek teknoloji ve daha kaliteli bir hizmet vermek amaçlanmaktadır¹¹⁶. Bunun yanı sıra e-devlet uygulamasından beklenen öncelikler farklı olsa da asıl amacın, küreselleşen dünyada, devletin bilgi toplumunun öngördüğü yapıya kavuşturulması olduğunu söylemek mümkündür.

Dünyada uygulanan e-devlet projelerinde özellikle internetin ve BİT’in yaygın olduğu ülkelerde önemli aşamalar kaydedilmiş ve başarılı çalışmalar yapılmıştır.

Bu bölümde dünyada e-devlet uygulamalarından örnekler ve bu uygulamaların sonuçları özet olarak verilecektir.

1.1 AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

İnternet teknolojileri ile 1970’lerde tanışan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), BİT ve e-devlet alanında dünyadaki öncü ülkelerden birisidir. ABD e-devlet stratejilerini; bürokrasi merkezli değil vatandaş odaklı, sonuç odaklı ve yenilikleri destekleyen pazar odaklı devlet şeklinde üç temel üzerine kurmuştur¹¹⁷.

ABD’de dijital devlet politikalarından sorumlu idare, başkanlık ofisine bağlı Yönetim ve Bütçe Ofisi’dir. E-Devlet ve Bilgi Teknolojileri Ofisi ise federal düzeyde e-devlet ile ilgili çalışmaları koordine etmektedir.

¹¹⁶ Demirel, s.101.

¹¹⁷ Demirel, s.102.

ABD'nin e-devlet ile ilgili politikası 2012 yılında yayınlanan “Dijital Devlet Stratejisi” ile belirlenmiştir. Strateji; yüksek kaliteli devlet hizmetlerine ve bilgisine her zaman her yerde ve her türlü cihaz ile Amerikan halkının ve iş ortamının erişiminin sağlanması ve dijital dünyaya devletin uyum sağlamasını güvence altına almak üzere, kamunun cihazları, uygulamaları ve verileri akıllı, güvenli ve uygun yöntemler ile temin etmesi ve yenilikçi mekanizmaların çoğaltılması amaçları altında oluşturulmuştur¹¹⁸.

Genel olarak ABD’de e-devlet uygulamalarının gerek federal gerekse eyaletler düzeyinde başarılı bir biçimde gerçekleştirildiği söylenebilir. Örneğin; California eyalet portalı trafik vergisi, lisans yenileme gibi pek çok hizmetin sunulduğu kişiselleştirilebilir bir portaldır. Indiana eyaleti kamusal bilgilere abonelik ücreti karşılığında erişim sağlamaktadır¹¹⁹. Illinois eyaletinde e-devlet uygulamalarının diğer eyaletlerle bilgi alışverişini kolaylaştırdığı, vatandaşların bürokratlarla olan iletişimini artırdığı tespit edilmiştir.

ABD’de özellikle son yıllarda kamu yönetiminde açıklık ve katılımcılık odaklı yaklaşımların ön plana çıktığı, BİT harcamalarının arttığı ve dönüşüme yönelik yeni politikaların, denetim ve rehberlik modellerinin hayata geçirildiği görülmektedir.

1.2 SINGAPUR

Singapur, 1980 yılında Ulusal Bilgisayarlaşma Komitesi’ni kurarak, sistematik ve planlı bir biçimde bilişim teknolojilerini ülke içinde yaygınlaştırmıştır. Kurulan komite, beş yıllık bir plan yaparak ülkenin her kesimini bilgisayar kullanımına özendirmiş ve eğitmiştir. Bilgisayar teknolojilerinin kullanımının toplumsal yaygınlık kazanması, Singapur’u dünyada bu sektörde üreten bir ülke haline getirmiştir.

2016 yılı sonunda gerçekleştirilen yeniden yapılandırma sonrasında, Kamu Teknolojileri Kurumu devletin dijital dönüşümünün yönetilmesinden sorumlu kurum olarak görev yapmaya başlamıştır. Singapur’da e-Devlet çalışmalarından ise Haberleşme ve Bilgi Bakanlığı sorumludur. Bu iki temel kurum dışında, her devlet

¹¹⁸ ABD Güncel Stratejiler, <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/abd/#1487858395590-6d9a8adb-9853> (23.03.2019).

¹¹⁹ İnce, s.64.

kurumu tarafından da kuruma özel BİT'ten, altyapı ve hizmetlerden sorumlu bir bilişim üst yöneticisi (CIO) atanmaktadır¹²⁰.

Singapur'da geçmişten günümüze belirlenen ihtiyaçlar dâhilinde farklı e-devlet ana planları yürürlüğe konulmuş ve uygulanmıştır. iGov2010 ana planının uygulanması ile birlikte devlet kurumları başarıyla yeni hizmetler sunmuş hem hizmetlere erişim hem de hizmet sunumu için yeni kanallar oluşturulmuştur.

Son olarak ise halen yürürlükte olan eylem planı eGov2015 hazırlanmıştır. Bu plan ile devlet, halk ve özel sektör arasında daha fazla iş birliği oluşturulması ve etkileşimi kolaylaştırarak Singapur ve halk için katma değer yaratılması hedeflenmiştir.

Singapur başlattığı bilişimleşme programı sayesinde sanayileşmiş pek çok ülkeyi geride bırakarak (İngiltere, Fransa, Almanya gibi), 21'inci yüzyıl bilgi toplumları içerisinde saygın bir yer kazanmıştır. Singapur örneği, başarılı e-devlet uygulamalarının bir ülkede güçlü siyasi iradeye, sağlam insan kaynaklarına, güçlü telekom altyapısına ve e-devlete öncelik verilmesine bağlı olduğunu göstermektedir.

1.3 GÜNEY KORE

Güney Kore'de e-devlet kavramı 1980'lerde oluşmaya başlamış, bu dönemden sonra temel ulusal bilgi sistemleri kurulmuştur. Güncel e-devlet politikası olan ve 2016 yılında yürürlüğe giren "e-Government Master Plan 2020 (2016-2020)"; vatandaş deneyimleri, zeki devlet ve dijital yeni düzen şeklinde üç başlık altında oluşturulmuştur.

Mevcut durumda, Devlet Başkanı'na bağlı olan Başkanlık Ulusal Bilgi İletişim Teknolojileri Stratejileri Konseyi (Bilgi Toplumu Konseyi), ilgili stratejilerin sahibidir ve karar verici en üst yapıdır. Bu konsey, başbakan veya üst düzey özel sektör yöneticisi ya da akademisyen başkanlığında toplanmaktadır. İçişleri Bakanlığı (MOI), merkez ve yerel e-devlet ekosistemi politikaları için sorumlu bakanlıktır¹²¹.

¹²⁰ *Yönetişim Yapısı*, <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/singapur/#1487858395592-e5fe2f7e-97d0> (23.03.2019).

¹²¹ *Yönetişim Yapısı*, <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/guney-kore/#1487858395592-e5fe2f7e-97d0> (23.03.2019).

Güney Kore’de e-devlet çalışmalarında üst seviye temsiliyet bulunmaktadır. E-devlet stratejisi ve dönüşüm çalışmalarında Güney Kore devlet başkanlarının süreçteki doğrudan yetkisi ve önderliği göze çarpmaktadır.

Genel olarak kamu yönetimi modernizasyonu içinde çalışmalar yürütülmektedir. Bu kapsamda, kamu yönetimi; hizmetleri platform olarak veren, bilgiyi paylaşan, bilgileri kamuya açan ve (bakanlıklar ve vatandaşlar arasında) iş birliğini sağlayan olarak yeniden tanımlanmıştır.

Başarılı e-devlet uygulamalarıyla Güney Kore, 2002 yılında 15’inci sırada yer aldığı BM e-Devlet Endeksinde, 2010 yılında 1’inci sıraya yükselmiş, sonraki yıllarda da üst sıralarda kalmıştır. Geleceğe yönelik olarak da idari hizmetlerin mobil cihazlarla gerçekleştirilebilmesi, kamu politikalarının belirlenmesinde büyük veri analizlerinin esas alınması ile bulut bilişim imkânlarının idari hizmetlerin tüm adımlarında en üst düzeyde kullanılmasının sağlanması hedeflenmiştir.

1.4 BİRLEŞİK KRALLIK

Birleşik Krallık’ta tüm e-devlet çalışmaları, Bakanlar Kurulu adına Verimlilik ve Reform Grubu tarafından koordine edilmektedir. Kabine Ofisine bağlı olarak, Kamu Dijital Hizmeti isimli birim oluşturulmuştur. Bu birim başta “gov.uk” portalının geliştirilmesi olmak üzere kamu kurumlarına yönelik temel e-devlet referansları ortaya koymaktadır¹²².

Ülkenin e-devlet ile ilgili politikasının kapsamını belirleyen 2012 yılında yayınlanan Sivil Hizmetler Reformu isimli strateji belgesidir. Bu reform planı genel olarak kamu modernizasyonunu hedefleyen bir üst belge niteliğindedir.

Birleşik Krallık’ta e-devlete yönelik 2017-2020 yılları arası için yayınlanmış güncel Kamu Dönüşümü Stratejisinin hedefleri; dünya standartlarında dijital hizmetlerin sunumuna ve kamuda e-dönüşüme devam etmek, verinin daha iyi kullanımını ve ortak paylaşımlı platformlarının geliştirilmesi ve işletilmesini sağlamak olarak belirlenmiştir.

¹²² *Yönetişim Yapısı*, <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/ingiltere/#1487858395592-e5fe2f7e-97d0> (23.03.2019).

Birleşik Krallık kamu bulutu projesini stratejik öncelik olarak ilk başlatan ülkelerdendir. Geliştirilmekte olan kamu bulutu üzerinden farklı firmalara ait kurumsal otomasyon hizmetleri sunulmaktadır. Merkezi yönetim kurumları ile diğer devlet birimlerini bağlayan güvenli bir devlet ağı (GCF) oluşturularak internete güvenli bir bağlantı sağlanmaktadır. Bu yapı dönemsel olarak yenilenmektedir.

Ülkede özellikle son yıllarda açık veri odaklı ve kamu verisinin paylaşımı odaklı yaklaşımlar ön plana çıkmış ve e-devlet organizasyonu için önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Kurumlarda gereken teknoloji birikiminin artmasına paralel olarak teknik destek için merkezi koordinasyonun dijital hizmetler standartları doğrultusunda artırıldığı görülmektedir. Birleşik Krallık başarılı e-devlet uygulamaları neticesinde Birleşmiş Milletler e-Devlet Endeksinde, 2016 yılında 1'inci sırada yer almıştır¹²³.

1.5 DİĞER ÜLKE ÖRNEKLERİ

Yukarıda sayılan ülkelerin yanı sıra okullaşma oranları, eğitimin kalitesi, sağlık, internet kullanımı yaygınlığı gibi birçok alanda Avrupa'nın liderliğini elinde bulunduran küçük İskandinav ülkesi Finlandiya da bu alanda önemli gelişmeler kaydetmiş bulunmaktadır. Finlandiya aynı zamanda e-devletin gereği olan rekabetçi bir toplum yaratma konusunda başarı sağlamıştır. Bu başarı ulusal karakteristiklere dayandırılmaktadır. İyi gelişmiş bilgi altyapısı, yüksek nitelikli iş gücü, etkin politika uygulamaları, uzmanlaşmış BİT uygulamalarının kullanılmasına olanak vermektedir¹²⁴. Finlandiya'nın e-devletleşme konusunda geliştirip uygulamaya koyduğu politikaların bu yolda henüz başarı gösterememiş ülkelere örnek oluşturma potansiyeli bulunmaktadır.

Bu konuda kat etmiş olduğu mesafe açısından dikkat çeken bir başka ülke de eski doğu bloğu ülkelerinden Bulgaristan'dır. Bulgaristan bilgi toplumunun gelişimi için e-Avrupa+ girişimini temel alarak 2001'de Ulusal Programı gerçekleştirmiştir. Bu program; BİT ürünlerine erişim standartlarının oluşturulması ve özürü bireyleri sosyal hayata dâhil etmek ve onlara istihdam fırsatları sunma faaliyetlerini kapsamaktadır. Bulgaristan'da e-devlet için kurulan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Dairesi (SAITC), bilgi toplumunun öncüsü olarak bilgi ekonomisini teşvik etmek amacıyla; bilgisayar

¹²³ *Yönetişim Yapısı*, <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/ingiltere/#1487858395592-e5fe2f7e-97d0> (23.03.2019).

¹²⁴ Demirel, s.105.

okur-yazarlığını geliştirme, uzman işgücü oluşturma, vatandaşlara teknoloji kullanımı ve bilgi edinimi konusunda eşit fırsatlar sunma ve çağdaş bilgi teknolojileri temeline dayanan yaşam kalitesi oluşturma hedeflerini belirlemiştir. Bulgaristan belirlenen bu hedefler doğrultusundaki e-devlet uygulamalarıyla önemli bir yol almış ve öne çıkan ülkeler arasına girmiş olmakla birlikte uygulamada birçok eksikliği de bulunmaktadır.

Bir Afrika ülkesi olan Somali’de ise üç Somali iletişim şirketinin¹²⁵ ortak yatırımı olan Somali Internet Company, Somali’nin ilk Internet servis sağlayıcısı olmuştur. Fakat internete yerel telefon bağlantısıyla erişilebilmesine karşın abone sayısının çok düşük, internete erişim maliyetlerinin de oldukça yüksek olması ve ülkenin yetersiz altyapısı e-devletin gelişimine sekte vurmaktadır.

Yukarıda yer alan ülkeler ya da diğer ülkeler e-devlet uygulamaları konusunda benzer yollar izlerseler de ülkelerin kendi şartları doğrultusunda farklı uygulamaların da olduğu görülmüştür. E-devlet projelerinin ülke uygulamalarında başarılı olmasında önemli bir unsur genel uygulamaların dışında kalan ve ülkenin kendine özgü dinamikleri çerçevesinde oluşturulan ülkeye has uygulamaların geliştirilmesidir. Bu dinamikleri, devletin yapısı, devlet mekanizmalarının işleyişi ve toplumun yapısı gibi pek çok unsur etkilemektedir. Dolayısıyla e-devlet kavramının ve e-devlet sürecinin bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir¹²⁶.

Tablo 4: Bazı Ülkelerin E-Devlet Portalları

Türkiye	www.turkiye.gov.tr
ABD	www.firstgov.gov
Almanya	www.bundesregierung.de
Brezilya	www.redegoverno.gov.br
Fransa	www.service-public.fr
İngiltere	www.ukonline.gov.uk
İspanya	www.la-moncloa.es
Kanada	www.canada.gc.ca
Meksika	www.precisa.gob.mx
Singapur	www.gov.sg
Yeni Zelanda	www.govt.nz
Norveç	www.norge.no

Kaynak: Erdal, Murat. **Elektronik Devlet E-Türkiye ve Kurumsal Dönüşüm**. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2004, s.14.

¹²⁵ Yatırımı gerçekleştiren şirketler: Barakat, Astel ve Nationlink.

¹²⁶ Delibaş ve Akgül, s.120.

2 TÜRKİYE’DE E-DEVLET SÜRECİ VE UYGULAMALAR

2.1 TÜRKİYE’DE E-DEVLET DÜŞÜNCESİNİN OLUŞMASI

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonraki ilk dönemlerde toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi amacıyla planlı bir ekonomik kalkınma modeli uygulanmaya çalışılmıştır. Bu kalkınma modelinin temelinde küresel ve bölgesel konjonktürün yanı sıra o dönem benimsenmiş olan ve kendisini “ilerleme”, “muasır milletler seviyesine ulaşma” gibi kavramlarla açıklayan bir politika yatmaktadır. 1950’lere kadar benzer bir yaklaşımla üretilmiş olan ekonomik ve mali politikalar; çok partili hayata geçilmesi ile birlikte değişmeye başlamıştır¹²⁷. E-devlete geçiş süreci açısından esas dönüşüm ise 1980’li yıllarda yaşanmaya başlamıştır. 1980’lerin başından itibaren ekonomik politikalar daha liberal bir yön kazanırken, devlet kurumlarında yapısal değişim ve en önemlisi teknoloji ve bilim politikası yeniden biçimlenmeye başlamıştır.

Bu dönemde yaşanan küreselleşme doğrultusunda ekonomik anlamda sınırların ortadan kalktığı bir dünyada, BİT’teki hızlı gelişmeler, Türkiye ile diğer gelişmiş ülkeler arasındaki açığı artırmaktadır. Elektronik devrim, dünyada çoktan başlamış olan bu değişimde, Sanayi Devrimine geç başlayan Türkiye’nin bu açığı kapatabilmesi ve bilgi toplumuna ulaşabilmesi için bir fırsat sayılmıştır¹²⁸. Ülkemizin de bu yarışta geri kalmamak için gelişmiş teknolojiyi ve çağdaş yönetim tekniklerini bir bütün halinde kullanması, vatandaşlara hizmeti ön plana çıkaran bir yapılanmaya gitmesi gerekmektedir¹²⁹. Bu yapılanma modeli e-devlettir. Dolayısıyla devlet kurumları yeni ihtiyaçlarla ortaya çıkan toplumsal taleplere hızlı biçimde cevap verme ihtiyacı duymuşlardır. Türkiye’de e-devlet kavramının ilk defa tartışılmaya başlanması ise 1990’lı yılların başında olmuştur¹³⁰.

Bu süreçte toplumun eğitim seviyesinin yükselmesi, değişen yaşam biçiminin toplumsal alışkanlıklar ve beklentiler üzerindeki etkisi, hızlı bilgisayarlaşma oranı, e-devlet sisteminin uygulandığı ülkelerde başarılı sonuçlar elde etmesi, Türkiye’de kamu

¹²⁷ Ali Yavuz ve Oğuzhan Çarıkçı, “Bir E-Devlet Hizmeti Olarak E-Maliye Uygulamalarının Algılanması: Isparta İli Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.9, (2009), s.9.

¹²⁸ Kaypak, s.1506.

¹²⁹ Oğuzhan Çarıkçı, “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.12, (2010), s.101.

¹³⁰ Yavuz ve Çarıkçı, s.9.

hizmetlerinin sunulmasında bu sistemin uygulaması tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de hem kamu hizmetlerinin etkin ve verimli olarak sunulması hem de geleneksel yönetim anlayışından vatandaş odaklı yönetim anlayışına geçişte e-devlet sisteminin gerekli olduğu görülmüştür¹³¹.

Ayrıca suç oranlarındaki artış, özellikle sosyal güvenlik ve mali sistemde bürokratik yapıdan kaynaklanan sorunlar, hızlı kentleşme ve göç olgusu gibi sorunlar yönetimde şeffaflaşma, kalite düzeyini artırma ihtiyacı ve isteğini doğurmuştur. Bu durum farklı amaçlara yönelik e-devlet projelerinin uygulanmasına neden olmuştur.

2.2 E-DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE E-DEVLETE GEÇME YOLUNDA YAPILAN ÖNEMLİ ÇALIŞMA VE PROJELER

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de 1990’lı yılların özellikle ikinci yarısından itibaren bilgi toplumu olma yönünde çabaların arttığı gözlenmektedir. Bu yıllarda, internet daha çok tek taraflı bilgi sunumu için kullanılmıştır. 1993 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nden ilk internet bağlantısının kurulmasından sonra bazı kamu idareleri tek taraflı bilgi sunan ve daha çok kurumsal tanıtıma hizmet eden internet siteleri açmaya başlamışlardır. 1998 yılından itibaren kuruluşların web sitelerinden yalnızca bilgi ve verilen hizmetlere yönelik birtakım formların edinilmesi mümkün olabilmiştir. 2001 yılından sonra web sitelerinde sunulan kamusal hizmetlerin tek çatı altından koordine edilmesi görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır¹³².

AB’nin bilgi toplumu olma yolunda belirlediği hedeflere uygun olarak 2003 yılında “e-Dönüşüm Türkiye” projesi başlatılmış, bu çerçevede birçok kamu hizmetinin elektronik ortamda sunumu öngörülmüştür. E-devlet politikaları da zaman içerisinde, küresel ölçekli dijital dönüşüm ve kamu yönetimi reform çalışmaları doğrultusunda önemli değişikliklere uğramıştır.

Ülkemizde kamu kurum ve kuruluşları BİT’ten giderek daha fazla yararlanarak, karar destek sistemlerini güçlendirmek, iş süreçlerini hızlandırmak, etkinliği artırmak ve harcamalarında tasarruf sağlayabilmek için birçok proje ve

¹³¹ Emre Akçagündüz, “Türkiye’de E-Devlet Sistemine Farklı Bir Bakış: E-Devlet ve Tasarruf İlişkisi”. **Doğuş Üniversitesi Dergisi**. Cilt.14, Sayı.2, (2013), s.128.

¹³² Akçakaya, s.18.

uygulamalar geliřtirmişlerdir¹³³. Bu süreçte e-dönüşüme yönelik olarak öne çıkan rapor ve araştırmaların yanı sıra bilgi toplumunun belli unsurlarının koordinasyonuna yönelik çalışmalar da ön planda olmuştur. Çalışmamızın bu bölümünde söz konusu çalışmalar hakkında genel bilgiler tarihsel süreç içerisinde verilecektir.

2.2.1 Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon Raporu

1990'lı yıllarda dünyada yaşanmaya başlayan bilgi ve teknoloji eksenli büyük dönüşüm Türkiye'yi de yoğun biçimde etkilemiştir. Bu çerçevede önemsenen ilk büyük projelerden biri 1993 yılında Türkiye ile Dünya Bankası işbirliği ile geliştirilen, “*Türkiye Bilişim ve Ekonomik Modernizasyon*” projesidir¹³⁴. Kamu sektöründe bilişim teknolojilerinin daha etkin kullanımını da kapsayan projede, Türkiye’de bilgi toplumuna yönelik bilgisayar kullanımı, yazılım pazarı, bilgi ekonomisinde insan kaynağı, iletişim ağıları ve yasal altyapı alanında tespitlere yer verilerek bir eylem planı önerisi getirilmiştir. Ancak Dünya Bankası ile kredi anlaşması tamamlanamamış ve rapor önerileri uygulanamamıştır¹³⁵.

2.2.2 Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA)

Ulaştırma Bakanlığı ve TÜBİTAK tarafından 1999 yılında tamamlanan çalışma ile Türkiye’nin enformasyon politikalarının belirlenmesi amacıyla enformasyon teknolojileri altyapı ve kullanımı, bu alandaki düzenlemeler ve yönelimler gibi alanlarda dünyadaki genel eğilimler, Türkiye’deki mevcut durum, geleceğe dönük vizyon ve hedefler ile kurumsal yapılanma önerileri ortaya konmuřtur¹³⁶.

TUENA büyük ölçüde, enformasyon teknik alt yapısı ile ilgili tespitler ve ileriye dönük 10 yıllık perspektif içindeki gereksinimleri belirlemeye yönelik bir çalışmadır¹³⁷. Rapor, 79 kişilik uzman kadronun, 14 ayrı çalışma grubunda 200 kamu ve özel kurumun görüşü ve 1 hanehalkı anketinin sonuçları derlenerek hazırlanmıştır.

¹³³ Devlet Planlama Teşkilatı. **E-Devlet Proje ve Uygulamalar**. Ankara, 2005, s.1.

¹³⁴ Çarıkçı, s.102.

¹³⁵ *Ülkemizde Bilgi Toplumuna Dönüşüm*, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08 Şubat 2019).

¹³⁶ Ulaştırma Bakanlığı. **TUENA Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Sonuç Raporu**. Ankara, (1999).

¹³⁷ M. Ender Arkun, “Türkiye için Bir Enformasyon Politikasının Ana Ögeleri Neler Olmalı?”. **Bilgi Dünyası**, Cilt.4, Sayı.2, (2003), s.184.

Raporun 1. Bölümünün “Çevrenin İzlenmesi” başlığının “C. Yönetimde Enformatik Teknolojilerinin Kullanımı” alt başlığı ile “*online government*” terimi ilk defa kullanılmıştır¹³⁸.

2.2.3 E-Ticaret Koordinasyon Kurulu (1998-2002)

1998 yılında Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu kararıyla, ülkemizde e-ticaretin yaygınlaştırılması amacıyla Dış Ticaret Müsteşarlığının başkanlığında Elektronik Ticaret Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur. Kurul bünyesinde oluşturulan hukuk, teknik ve finans çalışma grupları tarafından e-ticaretin geliştirilmesine yönelik raporlar hazırlanarak öneriler ortaya konmuştur. Kurul, varlığını 2002/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile “e-Türkiye” ile ilgili çalışmaların koordinasyonu ve yürütülmesine yönelik tüm faaliyetlerin Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı bünyesinde toplanmasına kadar sürdürmüştür.

2.2.4 KamuNET (1998-2002)

Başbakanlığın (mülga) 19.03.1998 tarih ve 1998/13 sayılı genelgesi ile kamu bilgisayar ağları konusunda yapılan faaliyetlerin değerlendirilmesi, koordinasyonu, izlenmesi ve finansmanı konusunda karşılaşılan sorunların aşılması amacıyla Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında kamu kurum ve kuruluşlarının katılımı ile Kamu-Net Üst Kurulu ve Kamu-Net Teknik Kurulu oluşturulmuştur. Kurul çalışmaları kapsamında 1998 yılında Kamu Bilgisayar Ağları Konferansı düzenlenmiş ve bir eylem planı önerisi getirilmiştir¹³⁹. Bu Kurul da varlığını 2002/20 sayılı Başbakanlık Genelgesi’ne kadar sürdürmüştür.

2.2.5 E-Avrupa Eylem Planı (2001)

23-24.03.2000 tarihlerinde Lizbon’da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, o dönem 15 AB ülkesinin hükümet ve devlet başkanları, Avrupa’nın gelecek on yılda “*dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi*” haline gelmesi hedefini

¹³⁸ Ülkemizde Bilgi Toplumuna Dönüşüm, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08 Şubat 2019).

¹³⁹ Engin Hepaksaz ve Betül Hayrullahoğlu, “E-Devlet Kapsamında Vedop Uygulamaları ve E-Haciz”. **Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**. Cilt.3, Sayı.2, (2011), s.112.

koymuşlardır¹⁴⁰. Bu hedef, Avrupa'nın bir an önce bilgi tabanlı ekonominin, özellikle de internetin sağladığı fırsatlardan sonuna dek yararlanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu gerekliliğe yanıt olarak, 19-20.06.2000 tarihinde Feira'da e-Avrupa Eylem Planı kabul edilmiştir¹⁴¹.

AB'ye aday ülkeler için de e-Avrupa gibi e-Avrupa+ Eylem Planı bu ülkelerin ekonomilerinin yenilenmesi, modernizasyonlarının hızlandırılması, kurumsallıklarının ve yeteneklerinin artırılması, genel rekabet güçlerinin iyileştirilmesi amacıyla başlatılmıştır. AB çerçevesinde 2000 yılında başlatılan e-Avrupa girişimi ile ilgili olarak, AB'ye aday ülkelerin gerçekleştirmesi öngörülen e-Avrupa+ Eylem Planı Türkiye'de, 15-16.06.2001 tarihlerinde yapılan Göteborg Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde kabul edilmiştir. Bu planda belirtilen çalışmaların 2003 yılı sonuna kadar tamamlanması planlanmıştır. Bu planın 3'üncü amacı olan internet kullanımının canlandırılması kapsamında e-devlete ilişkin şu hedef belirlenmiştir¹⁴²:

“E-devlet, internet kullanımı aracılığıyla resmi kurumların vatandaşlara ve iş dünyasına yakınlaşmasını sağlamaktadır. Elektronik kamu yönetimi, temel çevrimiçi kamu hizmetlerine erişim ve kullanımı teşvik ederek, aday ülkelerde bilgi tabanlı ekonomiye geçişin hızlandırılmasına önemli bir katkı sağlayabilir. Dahası, e-devlet, kamu sektörü organizasyonunun dönüşümüne katkıda bulunma yoluyla, kamu hizmetlerini iyileştirebilir, hızlandırabilir, bunları daha kolay erişilebilir ve isteklere yanıt verebilir hale getirebilir.”

2.2.6 E-Türkiye Girişimi (2001)

Rekabetçi, dinamik ve bilgiye dayalı ekonomiye sahip olunması ve bilgi toplumuna dönüşümün sağlanması ve e-Avrupa + Eylem Planının ülkemize uyarlanması hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak Başbakanlığın 09.10.2001 tarihli ve 352 sayılı Genelgesi ile e-Türkiye Girişimi başlatılmıştır. Girişim kapsamında 13 adet

¹⁴⁰ Hasan Gül, “Kamu Kuruluşlarında Elektronik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması (E-Devlet)”. **Maliye Dergisi**. Sayı.141, (2002), s.13.

¹⁴¹ *Ülkemizde Bilgi Toplumuna Dönüşüm*, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08 Şubat 2019).

¹⁴² *Ülkemizde Bilgi Toplumuna Dönüşüm*, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08 Şubat 2019).

Çalışma Grubunun katkısıyla bir adet taslak eylem planı hazırlanmıştır. Ancak siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle Eylem Planı uygulanma imkânı bulamamıştır. E-Türkiye Girişimi, e-Dönüşüm Türkiye Projesinin ilanı ile son bulmuştur.

2.2.7 E-Dönüşüm Türkiye Projesi (2002-...)

2003 yılına kadar yapılan ve yukarıda özetlenen çalışmalar, genellikle birbirinden bağımsız ve ülkenin öncelik ve ihtiyaçları yerine, kurumsal öncelik ve ihtiyaçlara dayalı olarak ön plana çıkmış ve çoğunlukla ekonomik ve sosyal istikrarsızlık ortamında uygulama imkânı bulamamış, kısmi olarak uygulanmış ya da beklenen katkıyı sağlayamamıştır. Bilgi toplumu olma yolundaki çalışmaların daha bütüncül, ülkeye ekonomik katma değer kazandırmayı ve toplumsal refahı artırmayı öncelikli gören, somut hedefleri olan ve katılımcı bir yaklaşımla yürütülmesi ihtiyacı, yeni bir kurumsal yapının oluşturulması gereğini ortaya çıkarmıştır¹⁴³.

2002 yılında hazırlanan Acil Eylem Planı'nda e-Dönüşüm Türkiye Projesi'ne yer verilmiş, söz konusu projenin koordinasyonu, izlenmesi, değerlendirilmesi ve yönlendirilmesi ile ilgili olarak Kalkınma Bakanlığı¹⁴⁴ görevlendirilmiştir. Ayrıca, 27.02.2003 tarihinde yayımlanan 2003/12 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin amaçları, kurumsal yapısı ve uygulama esasları belirlenmiştir. E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin koordinasyonunu yürütmek, kamu kurumlarının BİT yatırımları arasında eşgüdüm sağlamak ve bilgi toplumu olma yolunda atılması gereken adımlara ilişkin stratejileri belirlemek üzere 2003 yılı mart ayında Kalkınma Bakanlığı bünyesinde Bilgi Toplumu Dairesi kurulmuştur.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin başlıca hedefi; vatandaşlara daha kaliteli ve hızlı kamu hizmeti sunabilmek amacıyla; katılımcı, şeffaf, etkin ve basit iş süreçlerine sahip olmayı ilke edinmiş bir devlet yapısı oluşturacak koşulların hazırlanmasıdır.

Bu proje ile;

¹⁴³ *Ülkemizde Bilgi Toplumu Dönüşümü*, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08 Şubat 2019).

¹⁴⁴ 24.07.2018 tarih ve 30488 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 13 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na dönüştürülmüştür.

- BİT politikaları ve mevzuatının, öncelikle AB müktesebatı çerçevesinde gözden geçirilerek yeniden düzenlenmesi, e-Europe+ kapsamında aday ülkeler için öngörülen eylem planının ülkemize uyarlanması,
- Vatandaşın, BİT yardımıyla, kamusal alandaki karar alma süreçlerine katılımını sağlayacak mekanizmaların geliştirilmesi,
- Kamu idaresinin, şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmesi,
- Kamu hizmetlerinin sunumunda, BİT 'den azami ölçüde yararlanılarak iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesi,
- BİT'in kullanımının yaygınlaştırılması, bu alanda kaynak israfını azaltmak amacıyla, kamunun mükerrerlik arz eden yatırım projelerinin bütünleştirilmesi, izlenmesi ve gerekli koordinasyonun sağlanması,
- Sektördeki özel sektör faaliyetlerine yukarıdaki ilkeler ışığında yol gösterilmesi amaçlanmaktadır.

E-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin yürütülmesinde, o güne kadar yapılan çalışmalardan, bilgi birikiminden ve oluşumlardan yararlanma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım çerçevesinde, daha önce ülkemizin e-Avrupa+ Girişimine taraf olmasını takiben başlatılan e-Türkiye Girişimi kapsamında oluşturulan çalışma grupları yeniden düzenlenmiş ve bu yeni çalışma grubu koordinatörleriyle 28 Mart 2003 tarihinden itibaren yapılan çalışmalar, 2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı'nın hazırlanması ile neticelenmiştir. 4 Aralık 2003 tarih ve 2003/48 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle e-Dönüşüm Türkiye Projesi 2003-2004 Kısa Dönem Eylem Planı uygulamaya konulmuştur. Bu Planının uygulamasının tamamlanmasından sonra, çalışma gruplarının katılımı ile orta vadeli Bilgi Toplumu Stratejisinin (BTS) hazırlanmasına kadar uygulanmak üzere bir yıl süreli 2005 Eylem Planı uygulanmış, daha sonra da 2006 yılında 2006-2010 BTS ve Eylem Planı hazırlanmıştır.

2.2.8 2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı

2006 yılında e-Dönüşüm Türkiye Projesi kapsamında bilgi toplumuna yönelik 2006-2010 BTS ve Eylem Planı hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Bu eylem planında “*Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü*” ve “*Kamu Yönetiminde Modernizasyon*”

eksenleri altında e-devlet uygulamalarına yönelik eylemlere yer verilmiştir¹⁴⁵. 2006-2010 BTS ve Eylem Planı Nihai Değerlendirme Raporu'na göre 2012 Haziran ayı itibari ile “*Vatandaş Odaklı Hizmet Dönüşümü*” eksenindeki eylemlerde başarı oranı %65,6, “*Kamu Yönetiminde Modernizasyon*” eksenindeki eylemlerde başarı oranı ise %50 olarak gerçekleşmiştir¹⁴⁶.

2.2.9 Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Bu plan, gelecek yıllar için ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda ülkenin bütüncül bir şekilde gerçekleştireceği değişimi gösteren Türkiye'nin temel politika dokümanıdır. Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda, sık kullanılan ve getirisi yüksek olan hizmetlere öncelik verilerek tek bir portaldan sunulması sağlanırken, iş süreçleri hizmetlerde etkinlik sağlanması amacıyla kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır¹⁴⁷.

2.2.10 E-Devlet Kapısı

Türkiye’de e-devlet uygulamaları ile ilgili önemli sorunlardan birisi koordinasyon ve entegrasyon ihtiyacının giderilememiş olmasıdır. Her kurum e-dönüşüm çerçevesinde çok sayıda proje uygulamakta, fakat entegre bir sistem geliştirilememektedir.

Ancak 18 Aralık 2008 tarihinde hizmete açılan “*E-Devlet Kapısı Projesi*” ile tüm e-devlet faaliyetleri tek merkezden yürütülmeye başlanmıştır. Böylece sistem kesintisiz çalışabilecek; zaman ve enerji kaybı olmayacaktır. Bu projede kamusal hizmetlere “<http://www.turkiye.gov.tr>” adresinden ulaşılmaktadır. Bu site ile birçok kamu hizmetine tek bir noktadan erişim imkanı sağlanabilmektedir. E-Devlet Kapısı Projesinin öncelikli amacı BİT kullanılarak kamusal hizmetleri, vatandaşlara, işletmelere ve kamu kurumlarına etkin ve verimli bir şekilde sağlamaktır¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, **2016-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı**. Ankara, 2006.

¹⁴⁶ *Ülkemizde Bilgi Toplumu Dönüşümü*, <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08 Şubat 2019).

¹⁴⁷ Emrah Erdem, “E-Devlet Uygulamaları Açısından Türkiye İncelemesi ve Bir Model Önerisi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Cilt.7, Sayı.33, (2014), s.738.

¹⁴⁸ Yavuz ve Çarıkçı, s.13.

Bu sistemle vatandaşlar, kamu kesiminin fonksiyonel bölümlenmesine göre değil, kendi ihtiyaçlarına göre belirlenmiş yaşam olaylarına göre yapılandırılmış olan çevrimiçi kamu hizmetlerine erişebilecekler, kişiselleştirilmiş içerik, e-imza desteği vb. imkânlarla sahip yüksek kalitede hizmet alabileceklerdir¹⁴⁹.

2.2.11 UDHB E-Devlet Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın Kuruluşu

2011 yılında yürürlüğe giren 655 sayılı Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı'nın (UDHB) Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile e-devlet politikalarına yönelik görev ve sorumluluk UDHB'ye verilmiştir. Bakanlık bünyesinde Haberleşme Genel Müdürlüğü çatısı altında e-devlet çalışmalarının yapılması için E-Devlet Hizmetleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. UDHB'nin e-devlet kapsamındaki görevi 655 sayılı KHK ile *"Bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli iş birliği ve koordinasyonu sağlayarak e-devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek, bu hizmetlere ilişkin eylem planları yapmak, koordinasyon ve izleme faaliyetlerini yürütmek, gerekli düzenlemeleri yapmak ve bu kapsamda ilgili faaliyetleri koordine etmek."* şeklinde tanımlanmaktadır.

2.2.12 Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

2014 yılında kamu politikalarına en üst seviyede yön veren Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) yayımlanmıştır. Bu belgede hedeflenen e-devlet yapısı aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır¹⁵⁰: *"Etkin, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir kamu yönetimine katkı sağlamak üzere; dezavantajlı kesimler de dahil kullanıcı ihtiyaçlarına göre tasarlanmış hizmetlerin, kişisel bilgi mahremiyeti ve bilgi güvenliği sağlanarak, çeşitli platformlardan, kullanıcı odaklı, birlikte işler, bütünleşik ve güvenilir şekilde sunulacağı bir e-devlet yapısının oluşturulması temel amaçtır."*

Kalkınma planında belirlenen politikalar arasında, e-devlet çalışmalarının, koordinasyon içinde yürütülmesi, kamu kurumlarının aralarında yazışmaların elektronik

¹⁴⁹ Wadullah Majeed Fadhıl, Alptekin Sökmen ve Emre Burak Ekmekçioğlu, "Geleneksel Devlet Anlayışından E-Devlete: Türkiye ve Irak E-Devlet Algısı Karşılaştırması". **Bilişim Teknolojileri Dergisi**. Cilt.7, Sayı.3, (Eylül 2014), s.25.

¹⁵⁰ Kalkınma Bakanlığı, **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**. Ankara, (2013), s.54.

ortamda (e-yazışma) yapılması projesinin yaygınlaştırılması, yeni kimlik kartlarının tüm vatandaşlara dağıtımının tamamlanarak e-devlet hizmetlerinde kullanımının sağlanması, mobil uygulamalara ve katılıma önem verilmesi, hizmetlerin sunumunda bilgi güvenliği ve kişisel bilgilerin korunmasına yönelik hukuki, idari ve teknik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, “açık kaynak kodlu yazılımlar”, “büyük veri”, “bulut bilişim”, “yeşil bilişim”, “mobil platform”, “nesnelerin interneti” gibi ürün, hizmet ve yönelimlerin değerlendirilmesi ve kamu için uygun çözümlerin hayata geçirilmesi sayılmıştır.

2.2.13 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı

2014 yılında ikinci olarak 2015-2018 BTS ve Eylem Planı uygulamaya konulmuştur. Planın odağı büyüme ve istihdamı artırma olarak belirlenmiş ve e-devlet çalışmalarına yön verecek “*Kamu Hizmetlerinde Kullanıcı Odaklılık ve Etkinlik*” adında bir eksen tanımlanmıştır. Bu eksen için belirlenen temel amaç¹⁵¹: “*e-devlet hizmetlerinin sunumunda tasarımdan uygulama aşamasına kadar hizmetlerde etkinliğin sağlanması ve kullanıcı odaklılık ilkesinin benimsenmesi*” şeklinde ifade edilmiştir

2.2.14 2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı

Bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde e-devlet hizmetlerinin yürütülmesi görevi 655 sayılı KHK ile UDHB’ye verilmiş olup, bu bağlamda BTS çerçevesinde Türkiye’nin e-devlet politikasının bütüncül bir bakış açısı ile şekillendirilmesi için 2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı¹⁵² hazırlanmıştır¹⁵³.

Türkiye’nin ilk kapsamlı planı olan 2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planının analiz çalışmalarına; merkezi ve yerel yönetimler, vatandaşlar, özel sektör kurumları, meslek kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler katkı sağlamışlardır. Bu doğrultuda ilgili ulusal stratejiler, mevzuatlar, planlar ve programlar

¹⁵¹ Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, **2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı**. Ankara, (2015).

¹⁵² 2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı, Yüksek Planlama Kurulu’nun 13 Temmuz 2016 tarihli kararı ile kabul edilmiş ve 19 Temmuz 2016 tarih, 29775 sayılı Resmi Gazete’nin 2. mükerrer sayısında yayımlanmıştır.

¹⁵³ <http://www.edevlet.gov.tr/2016/07/25/2016-2019-ulusal-e-devlet-stratejisi-ve-eylem-planı/> (15.02.2019).

incelenmiş, e-devlet konusunda başarılı olan dünya örneklerine bakılmış, vatandaş, özel sektör ve kamu kurumlarının katılımına yönelik memnuniyet anketleri uygulanmıştır¹⁵⁴.

Plan; Onuncu Kalkınma Planı ve 2015-2018 BTS Eylem Planı çerçevesinde, kurum/kuruluşların stratejik planları, diğer ulusal strateji belgeleri ("*Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı*", "*Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı*", "*Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023*" vb.) ve e-devlet ekosistemindeki tüm paydaşların ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır. "*AB Dijital Gündem 2020 Strateji Belgesi*", "*2016-2020 E-Devlet Eylem Planı*" ve "*BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Perspektifi*" ile Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) "*Dijital Devlet Stratejileri Hakkında Konsey Tavsiyeleri*" gibi uluslararası belgeler planın hazırlanmasında dikkate alınmıştır¹⁵⁵.

Plan; açık veri paylaşımı, şeffaflık ve hesap verilebilirliğin artırılması, siber güvenlik, kamuda inovasyon, kamu hizmetlerinin öncelikle e-devlet hizmeti olarak geliştirilmesi ve sunulması, e-devlet hizmetlerinin tek işlem veya başvuru ile tamamlanabilmesini sağlayacak şekilde geliştirilmesi prensibi ve hizmetlerin paydaşların katılımıyla geliştirilmesi gibi eğilimlerin yer aldığı Türkiye'nin ilk kapsamlı ve bütüncül ulusal e-devlet stratejisi ve eylem planı olmuştur.

E-devlet vizyonuna ulaşmak için; e-devlet ekosisteminin etkinliğinin ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, altyapı ve idari hizmetlere yönelik ortak sistemlerin hayata geçirilmesi, kamu hizmetlerinde e-dönüşümün sağlanması ve kullanım, katılım ve şeffaflığın artırılması gibi stratejik amaçlar belirlenmiştir¹⁵⁶. Bu amaçlar doğrultusunda, e-devlet eylem planının uygulanması sürecinde de sistematik olarak izleme ve değerlendirme faaliyetleri yürütülmektedir.

E-devlet politikalarının çerçevesini belirleyen strateji planlarına ek olarak, "*Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı*", "*Türkiye Ulaşım ve İletişim Stratejisi Hedef 2023*", "*2014-2023 Akıllı Ulaşım Sistemleri Strateji Belgesi*", "*2014-2023 Kritik Altyapıların Korunması Yol Haritası Belgesi*", "*Türkiye Afet*

¹⁵⁴ Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, **2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı**, s.7.

¹⁵⁵ Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, **2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı**, s.10-11.

¹⁵⁶ *Stratejiler* <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/stratejiler/> (23.03.2019).

Müdahale Planı”, “2016-2019 Türkiye Yazılım Sektörü Strateji Belgesi ve Eylem Planı Taslağı”, “2015-2017 Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı Taslağı” gibi diğer strateji belgelerinde, kamu kurum ve kuruluşlarının stratejik planlarında, hükümet programlarında, sivil toplum kuruluşlarının ve uluslararası kuruluşların raporlarında e-devlet ile ilgili çeşitli hedeflere, projelere ve eylemlere yer verildiği görülmektedir.

2.2.15 Orta Vadeli Program (2018-2020)

Kalkınma Bakanlığı¹⁵⁷ tarafından her yıl, 3 yıllık bir perspektifle hazırlanan ve son olarak 2018-2020 yıllarını kapsayan Orta Vadeli Programda; yüksek katma değerli üretimin yaygınlaştırılması ve özel sektöre destek olacak şekilde kamuda kurumsal kalitenin artırılması hedeflenmiş ve yazılım sektörüne yönelik ar-ge ve yatırımlarda; bulut bilişim, büyük veri, mobil uygulamalar ve güvenlik alanlarına öncelik verilmiştir¹⁵⁸.

Programda; e-dönüşüm hızlandırılarak kamuda ve özel sektörde işlem maliyet ve sürelerinin düşürülmesi, teknoloji odaklı olarak yüksek katma değerli bir yapıya dönüşümünün sağlanması için sanayinin dijital dönüşümü (robotik, nesnelerin interneti, büyük veri, yapay zekâ, artırılmış gerçeklik teknolojilerinin etkin kullanımı ve bunların yerli üretimi) yol haritasının tamamlanması amaçlanmıştır.

2.2.16 Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi’nin Kuruluşu

Türkiye’de e-dönüşüm sürecine ilişkin kurumsal alandaki son gelişme ise 2018 yılında Dijital Dönüşüm Ofisi’nin kuruluşudur. T.C. Anayasasında yapılan değişiklik¹⁵⁹ neticesinde “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin” hayata geçmesinin ardından 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi¹⁶⁰ ile Cumhurbaşkanlığına bağlı, özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip “Dijital Dönüşüm Ofisi” kurulmuştur. Kararnamede Ofisin görevleri şu şekilde sayılmıştır¹⁶¹:

¹⁵⁷ 24.07.2018 tarih ve 30488 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 13 Nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı’na dönüştürülmüştür.

¹⁵⁸ Türkiye Bilişim Derneği, **2017 Değerlendirme Raporu**. Ankara, 2018, s.8.

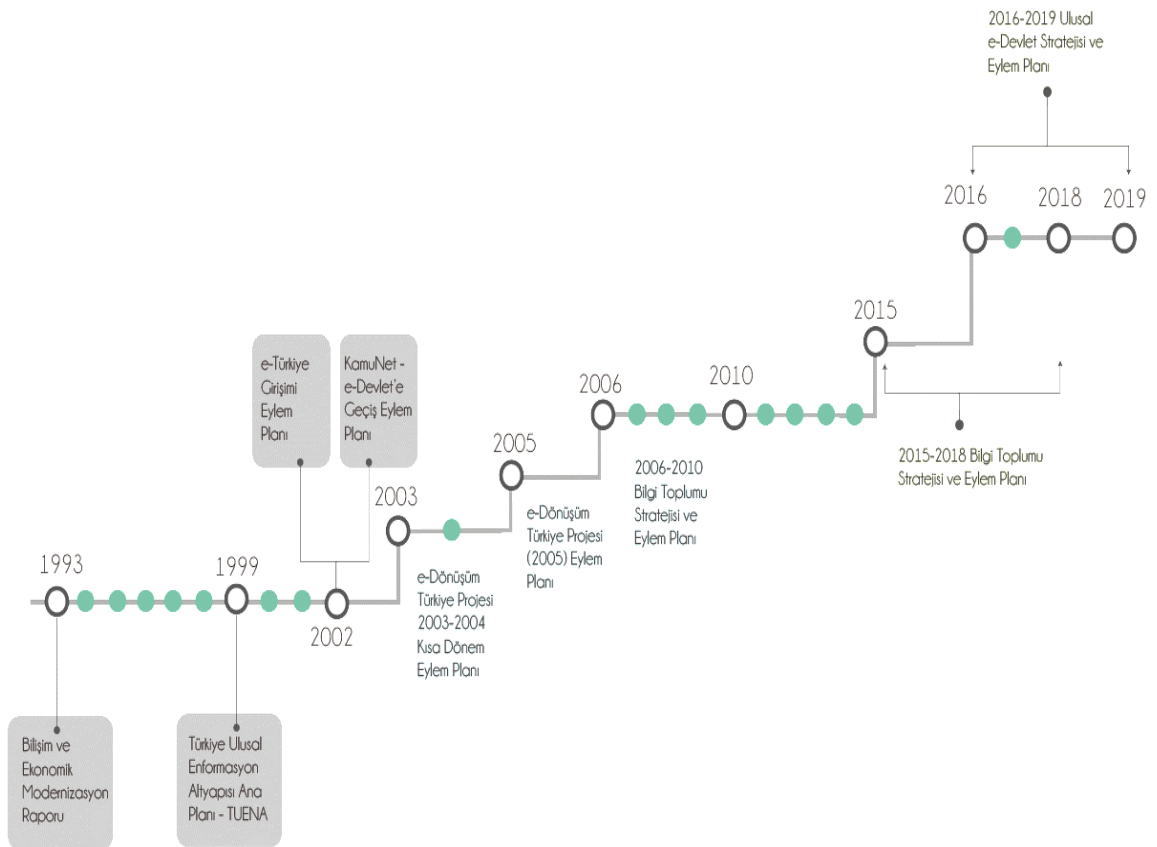
¹⁵⁹ 11.02.2017 tarih ve 29976 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6771 sayılı Kanun ile yapılan Anayasa değişikliği.

¹⁶⁰ 10.07.2018 tarih ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁶¹ 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde: 527.

- Kamunun dijital dönüşümünü (e-devlet dönüşümü) koordine etmek.
- Milli teknolojinin geliştirilmesi ve bu kapsamda farkındalık oluşturmak amacıyla gerekli olan projeler geliştirmek,
- Büyük veri analizi yapmak, öncelikli proje alanlarında yapay zekâ uygulamalarına öncülük etmek,
- Siber güvenlik ve bilgi güvenliğini artırıcı projeler geliştirmek,

Dijital Türkiye hedeflerinin başarıya ulaşabilmesi için kurulan ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile koordineli çalışacak ofis, ekonomik ve sosyal hayat ile kamudaki hizmetlerin dijital dönüşümü için çalışma yapacaktır¹⁶². Dijital dönüşüm ile kamudaki tüm hizmetlerin hızlandırılıp, bürokratik süreçlerin sıfıra indirilmesi hedeflenmektedir¹⁶³.



Şekil 4: Türkiye’de E-Devlet Politikalarının Çerçevesini Belirleyen Plan ve Belgeler

Kaynak: Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, **2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı**, s.2.

¹⁶²Yankın, s.16.

¹⁶³Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi kuruldu, <https://www.bik.gov.tr/cumhurbaskanligi-dijital-donusum-ofisi-kuruldu/> (23.03.2019).

2.3 E-DEVLET UYGULAMALARINDA SORUMLU KURUMLAR

Türkiye’de e-devlet kapsamında sorumlu ve ilgili kurumları, 2011 yılında bakanlıkların yeniden yapılandırılması ve 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişin sonrasında oluşan son durum da dikkate alınarak aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür¹⁶⁴.

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, kamunun dijital dönüşümünün (e-devlet dönüşümü) koordine edilmesinden¹⁶⁵,

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, bilgi toplumu politika, hedef ve stratejileri çerçevesinde; ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla gerekli iş birliği ve koordinasyonu sağlayarak e-devlet hizmetlerinin kapsamı ve yürütülmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesi, eylem planlarının yapılması, koordinasyon ve izleme faaliyetlerinin yürütülmesi ve bu kapsamda ilgili faaliyetlerin koordine edilmesinden¹⁶⁶,

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, bilişim sektörünün rekabet gücünü artırmak için gerekli çalışmaların yapılması, kamu bilişim projelerini tedarik edecek firmaların; yetkilendirilmesi, kamu bilişim projelerine ilişkin sözleşmelerin yürütülmesinde kamu kurumlarının ve yüklenicilerin kalite, güvenlik yeterlik ve/veya standartlar konusunda uyacakları usul ve esasların belirlenmesinden sorumludur¹⁶⁷.

E-devlet ile ilgili teknik yetkinlik gerektiren faaliyetler ise Bakanlık sorumlulukları doğrultusunda farklı kamu kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmektedir.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’na bağlı;

- **Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu**, genişbant, e-imza, bilgi güvenliği ve posta hizmetleri gibi BİT sektörüne yönelik düzenleme ve diğer tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır. Kurum, düzenleyici ve denetleyici kurum statüsündedir.

¹⁶⁴ *Organizasyon Yapısı*, <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/organizasyon-yapisi/> (18.04.2019).

¹⁶⁵ 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde: 527.

¹⁶⁶ 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde: 474.

¹⁶⁷ 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Madde: 385.

- **Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM)**, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde yer alan merkez, ulusal siber güvenlik olaylarına karşı önlemlerin alınması için ulusal ve uluslararası düzeyde koordinasyon sağlamaktadır.
- **TÜRKSAT Uydu Haberleşme Kablo TV ve İşletme A.Ş (TÜRKSAT)**, uydu teknolojilerindeki faaliyetlerinin yanı sıra, bilişim hizmetleri kapsamında E-Devlet Kapısı'nı işletmekte ve kamu hizmetlerinin elektronik ortamdan sunumuna yönelik projeler yürütmektedir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı;

- **TÜBİTAK**, koordinasyonunu yürüttüğü bilim, teknoloji ve yenilik politikaları ve eylemleri ile bilgi toplumu ve e-devlet için gerekli kapasite ve yetkinliklerin oluşmasına destek olmaktadır.
- **TÜBİTAK-BİLGEM Bilişim Teknolojileri Enstitüsü (BTE)**, bilgi ve iletişim alanında büyük ölçekli ve uygulamalı araştırmalar ve çözümler geliştirmektedir.
- **TÜBİTAK-BİLGEM Kamu Sertifikasyon Merkezi (KSM)**, kamu kurumlarına yönelik e-imza ve mali mühür altyapısını yönetmekte, gerekli rehberlik hizmetlerini sağlamaktadır.
- **TÜBİTAK-BİLGEM Siber Güvenlik Enstitüsü (SGE)**, siber güvenlik alanında ar-ge faaliyetleri yürütmekte, askeri kurumlara, kamu kurum ve kuruluşlarına ve özel sektöre, çözüme yönelik projeler gerçekleştirmekte ve rehberlik sağlamaktadır.
- **TÜBİTAK-BİLGEM Ulusal Elektronik ve Kriptoloji Araştırma Enstitüsü (UEKAE)**, yüksek güvenlik ihtiyacı olan e-Kimlik ve e-İmza ürünlerine yönelik gerekli teknoloji ve standartları geliştirmektedir.
- **TÜBİTAK-BİLGEM Yazılım Teknolojileri Araştırma Enstitüsü (YTE)** kamu ve özel sektörün stratejik konularda ar-ge içerikli yazılım

ihtiyaçlarını karşılamakta, dijital dönüşümü planlama, kurumsal mimari ve politika izleme ve değerlendirme faaliyetleri doğrultusunda kamu kurumlarına dijital dönüşüm hizmetleri vermektedir.

- **Türk Standartları Enstitüsü (TSE)**, bilişim teknolojileri ve siber güvenliğe yönelik standart yayınlama, belgelendirme, test ve eğitim faaliyetleri yürütmektedir.

2.4 E-DÖNÜŞÜME YÖNELİK TEMEL YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye’de e-dönüşümün gelişimine hukuki zemin kazandırmak, bilgi güvenliğini sağlamak, ar-ge faaliyetlerini desteklemek ve kötü niyetli kullanımları önlemek gibi amaçlarla başta planlama olmak üzere e-dönüşüme yönelik adımların sağlıklı bir biçimde atılması için birtakım yasal düzenlemeler de yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başlıcalarını kısaca aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür¹⁶⁸.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu¹⁶⁹ (9 Ekim 2003 tarihli ve 4982 sayılı): Kanun ile kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usuller düzenlenmiş olup, bu hakkın kullanımına ilişkin eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine yer vermiştir.

Elektronik İmza Kanunu¹⁷⁰ (15 Ocak 2004 tarihli ve 5070 sayılı): Kanun ile e-imzanın hukuki yapısı, kullanımına ilişkin işlemler, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının faaliyetleri düzenlenmiştir. Kanunla, güvenli e-imzanın elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğuracağı hükme bağlanmıştır¹⁷¹.

Evrensel Hizmet Kanunu¹⁷² (16 Haziran 2005 tarihli ve 5369 sayılı): Kanun, bilgi toplumunun sunduğu imkânlardan toplumun tüm kesimlerinin yararlanabilmesi amacıyla, elektronik haberleşme sektöründe evrensel hizmetin kapsamını ve uygulama esaslarını düzenlemiştir.

¹⁶⁸ Çetiner, s.42.

¹⁶⁹ 24.10.2003 tarihli ve 25269 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷⁰ 23.01.2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷¹ 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 5. Madde: “Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukukî sonucu doğurur. Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile banka teminat mektupları dışındaki teminat sözleşmeleri, güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez.”

¹⁷² 25.06.2005 tarihli ve 25856 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun¹⁷³ (4 Mayıs 2007 tarihli ve 5651 sayılı): Kanun, internete yer, erişim ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye dair esas ve usulleri düzenlemiştir.

Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun¹⁷⁴ (28 Şubat 2008 tarihli ve 5746 sayılı): Kanun, teknoloji merkezleri (teknoloji merkezi işletmeleri) ile Türkiye’deki ar-ge merkezleri, ar-ge projeleri ve rekabet öncesi iş birliği projeleri ve teknogirişim sermayesine ilişkin destek ve teşvikleri kapsamaktadır. Bu destek ve indirimler içinde ar-ge indirimi, gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi desteği, damga vergisi istisnası, teknogirişim sermayesi desteği gibi hususlar yer almaktadır. Kanun, 31.12.2023 tarihine kadar uygulanmak üzere, 01.04.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2.5 E-DÖNÜŞÜMDE ÖNEMLİ BİR AŞAMA : E-İMZA

İmza, bir yazının altına kimin tarafından yazıldığını veya içeriğinin tasdik edildiğini belli etmek amacıyla konulan isim veya işarettir. Kişinin hüviyetini ve beyanda bulunma iradesini tespit eder. Dolayısıyla e-imza, teknolojiden yararlanılarak aynı işlevi yerine getirecek şekilde tasarlanmış ve bu özelliklerinin tescil yöntemleri belirlenmiş bir uygulama olup, ıslak imzanın, elektronik ortamdaki karşılığını sağlamaktadır¹⁷⁵. Ayrıca, e-imzanın ıslak imzaya göre, taklit edilememe, imzanın ve mesajın doğruluğu, kontrol edilme kolaylığı ve verimlilik gibi avantajları vardır¹⁷⁶.

Türkiye’de e-imza kullanımına ilişkin usul ve esasların çerçevesini belirleyen “5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu¹⁷⁷” 2004 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanun, usulüne uygun güvenli e-imzayı, ıslak imza ile eşdeğer kabul etmektedir. Bu çerçevede elektronik ortamdan gönderilecek her türlü evrakın e-imzalı olması yasal bir zorunluluk olarak aranmaktadır. Kanun sonrasında usul ve esasların belirlenmesine yönelik

¹⁷³ 23 Mayıs 2007 tarihli ve 26530 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷⁴ 12 Mart 2008 tarihli ve 26814 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁷⁵ Çetiner, s.42.

¹⁷⁶ Erkan Tamtürk, “Kamu Yönetiminde Elektronik Belge Yönetim Sistemi”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt.5, Sayı.3, (2017). s.859.

¹⁷⁷ 23 Ocak 2004 tarihli ve 25355 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

yürürlüğe giren yönetmelik ve tebliğlerle önemli bir mevzuat altyapısı sağlanmıştır. İlgili usul ve esasların belirlenmesinde Avrupa Komisyonu 1999/93/EC Elektronik İmza Direktifi referans belge teşkil etmiştir¹⁷⁸.

Tüzel kişilere yönelik olarak da “mali mühür” uygulaması söz konusudur. Üretilen sertifikalar, tüzel kişiler ile kurum, kuruluş ve işletmeler tarafından elektronik belge olarak oluşturulacak fatura ve diğer yasal belgelerin bütünlüğünün, kaynağının ve içeriğinin güvence altına alınması amacıyla kullanılmaktadır.

Sertifikalandırma sürecine ilişkin olarak ise ülkemizde tüm kamu kurum ve kuruluşlarının aynı kurumsal sertifika yapısı altında toplanması hedeflenerek, kurumsal sertifikaların oluşturulması görevi yalnızca TÜBİTAK KSM’ye verilmiştir¹⁷⁹.

2.6 TÜRKİYE’DE BAZI E-DEVLET UYGULAMALARI

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de kamu kurum ve kuruluşları BİT’ten giderek daha fazla yararlanarak, kamu hizmetlerini daha hızlı ve etkin verebilmek ve kamu harcamalarından tasarruf edebilmek için proje ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Bu amaçla kamu kurum ve kuruluşları, birçok alanda e-dönüşüme yönelik otomasyon projeleri geliştirmişler ve elektronik ortamlar üzerinden çeşitli uygulamaları hayata geçirmişlerdir.

Başlangıçta kurumları tanıtmak amacıyla kurulan internet siteleri, zamanla gelişerek bazı uygulamalarda işlemin tüm aşamaları gerçekleştirilebilir duruma gelmiştir. Söz konusu e-devlet uygulamaları genellikle merkezi yönetimi oluşturan kamu idareleri, özellikle de bakanlıklar bünyesinde geliştirilmiş olup, bugün itibarıyla hemen her bakanlığın birer büyük e-devlet projesi bulunmaktadır¹⁸⁰.

Gelinen noktada Türkiye’de uygulanan bazı önemli e-devlet uygulamalarını şu şekilde sıralayabiliriz: “Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi Projesi (CİMER), Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Daireleri Otomasyon Projesi

¹⁷⁸ Elektronik İmza <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/ortak-altyapilar/> (23.03.2019).

¹⁷⁹ 10 Haziran 2004 tarihli ve 6 Nolu e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu kararı ve bu kararı izleyen 3 Eylül 2004 tarihli ve 2004/21 sayılı Başbakanlık Genelgesi.

¹⁸⁰ Akçakaya, s.20.

(VEDOP)¹⁸¹, Muhasebat Genel Müdürlüğü Saymanlık Projesi (SAY2000), İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Merkezi Nüfus İstatistikleri Projesi (MERNİS), Kimlik Paylaşım Sistemi (KPS), Emniyet Genel Müdürlüğü POLNET ve MOBESE Projeleri, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı e-Tüketici (e-Hizmetler) Projesi, Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı e-Bildirge ve MEDULA Projeleri, Sağlık Bakanlığı e-Sağlık Projesi, e-Nabız Projesi, Milli Eğitim Bakanlığı MEBSİS ve e-Okul Projesi, Dışişleri Bakanlığı e-Dışişleri Projesi ,TÜBİTAK, ULAKBİM Projesi.”

Çalışmamızın bu bölümünde sayılan projelerden vergi idaresi ve vergilendirmenin bazı süreçleriyle ilgisi olan, kurumlararası bilgi paylaşımında bulunan ve sunulan hizmetlerde vergi idaresinin paydaşı durumundaki bazı kurumların e-devlet uygulamaları hakkında kısa bilgiler verilecektir.

Bu uygulamalardan biri olan İçişleri Bakanlığı “Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Merkezi Nüfus İstatistikleri Projesi” (**MERNİS**), dünyada ilk e-devlet projelerinden biri olarak sayılıp, Türkiye’deki ve Avrupa’daki çok sayıda projeye örnek olarak gösterilmektedir. Nüfus kayıtlarının bilgisayar ortamında tutulmasına, toplanan bilgilerin kamu hizmetleri ve vatandaş için çok yönlü değerlendirilmesine yönelik bir projedir. Veri tabanında 120 milyon üzerinde kayıt bulunan MERNİS Projesiyle kurumların ve vatandaşların kullandığı farklı numara ve işaretlere son verilerek tek numara uygulamasına geçilmiştir¹⁸². Proje güvenilir bilgi desteği ile devletin iş ve işlemlerinde hızın artmasını sağladığı gibi uyguladıkları e-devlet projelerinin de giriş anahtarı olmuştur. Bu kapsamda projenin devamı niteliğinde olan Kimlik Paylaşım Sistemi Projesi ile birlikte de bilgileri kurumların kullanımına açarak güvenilir, hızlı, verimli bir hizmetin yanı sıra kırtasiyeciliğin önlenmesi de sağlanmıştır.

Ayrıca kurulan veri tabanı ile nüfus kayıtları daima güncel tutulmakta, genel nüfus sayımlarının vatandaşların evlerde tutularak yapılmasına gerek kalmamakta daha da önemlisi bu kayıtlar bilgisayarlarla denetlendiğinden daha geçerli ve güvenilir olmaktadır. MERNİS ile vatandaşlar doğum, ölüm ve evlenme gibi nüfusa ilişkin

¹⁸¹ Çalışmamızın 3. Bölümünde ayrıntılı bilgi verilecektir.

¹⁸² Genel Olarak MERNİS, <https://www.nvi.gov.tr/hakimizda/projeler/mernis/genel-olarak-mernis> (07.03.2019).

olayların ikamet edilen nüfus müdürlüklerinde anında ve fazla zaman kaybı olmaksızın gerçekleştirilebilmektedir. Kamu kurumları da Kimlik Paylaşım Sistemi ile veri tabanındaki kayıtlara ulaşabildiklerinden şeffaflık, verimlilik ve ekonomik yönden yararlar elde edebilmektedirler¹⁸³.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın¹⁸⁴ "Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi" (**TAKBİS**) Projesi ise Türkiye'nin taşınmaz mal envanterinin, mülkiyet ve kadastro bilgilerinin, coğrafi bilgi sistemi mantığı içinde bilgisayar ortamına aktarılmasıyla vatandaşa daha hızlı ve güvenilir hizmet sunulması ve Tapu Kadastro'nun sahip olduğu verileri diğer kurum ve kuruluşlarla paylaşmayı amaçlamaktadır. Projenin temel hedefi; günümüzde doğru, güvenilir, kolay ve hızlı erişilir tapu ve kadastro bilgilerine (mülkiyet bilgileri) duyulan ihtiyacı karşılayarak, konumsal harita bilgilerine dayalı olarak tapu sicilindeki mülkiyet ve kadastro bilgilerini oluşturmaktır.

TAKBİS projesi ile ülke genelinde Tapu ve Kadastro Bilgi Sisteminin oluşturulması hedeflenmiş, bu kapsamda; ülke genelinde tapu kadastro hizmetlerinin Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS/GIS) ve Arazi Bilgi Sistemi (LIS) mantığı çerçevesinde analiz edilerek, problemlerin belirlenmesi, çözüm yollarının bulunması, tapu ve kadastro hizmetlerinin bu yolla standart ve elektronik olarak yerine getirilmesi, yerel yönetimler, ulaşım, orman, tarım, enerji gibi 50'ye yakın disiplin ve sektöre arazi bilgi sistemi mantığında doğru, güvenilir ve güncel bilgilerin sunulması hedeflenmektedir¹⁸⁵.

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından uygulanan "Polis Bilgi Sistemi Projesi" (**POLNET**) de Emniyet Teşkilatı tarafından görevlerin hızlı ve güvenilir bir şekilde yerine getirilmesi, vatandaşların zamanında ve sürekli olarak hizmet alabilmesi için hizmetlerin teknolojik olanaklara göre yeniden düzenlediği 2002 yılı başından itibaren hayata geçirilen projedir. Bu proje ile il ve ilçe emniyet müdürlükleri, hudut kapıları, karakollar ve ilgili diğer birimler hizmet sunmaktadır. POLNET ile kurum içi ve kurum dışı yazışmalar elektronik ortamda yapılmakta, gözaltı süreleri kısalarak gereksiz

¹⁸³ Mehmet Akif Özer ve Zhazira Otyzbay, "Türkiye ve Kazakistan Örneğinde E-Devlet Uygulamalarının Kamu Yönetiminde Verimliliğe Etkisi". **Verimlilik Dergisi**. Sayı.4, (2018), s.8.

¹⁸⁴ Bayındırlık ve İskân Bakanlığı 04.07.2011 tarihli 27984 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na dönüştürülmüştür.

¹⁸⁵ *TAKBİS Nedir?* <https://www.tkgm.gov.tr/sayfa/tapu-ve-kadastro-bilgi-sistemi-takbis> (07.03.2019).

gözetine alma durumları sona ermekte, trafik cezaları kontrolü ve denetimi kolaylaşmaktadır¹⁸⁶.

Proje ile ulusal ve uluslararası bütün bilgi ağı ve bankaları üzerinde sorgulama yapılması, delillerin daha hızlı toplanması ve değerlendirilmesi, parmak izi, balistik karşılaştırmalar, DNA, kan ve doku analizleri gibi gelişmiş laboratuvar teknikleri gerektiren hizmetlerin PolNet üzerinden hizmete sunulması da amaçlanmıştır¹⁸⁷.

Ülkemizde uygulanan bir diğer başarılı e-devlet projesi de “Ulusal Yargı Ağı Projesi” (**UYAP**) kabul edilmektedir. Proje, Adalet Bakanlığı tarafından, bakanlık merkez teşkilatı, mahkemeler, cumhuriyet başsavcılıkları, adli tıp kurumları, ceza ve tevkif evleri ile icra daireleri arasında bilgisayar ağı kurma ve bu sayede bakanlık merkez ve taşra birimleri arasında bilgi alışverişinin elektronik ortama taşınması, vatandaşın internet üzerinden hizmet sağlanması, harici birimlerden beklenen bilgilerin istenilen zamanda sistem tarafından hazır edilmesi gibi amaçlarla hayata geçirilmiştir¹⁸⁸. UYAP ile Türkiye’deki adli sistemin işleyişinin güvenilirliğini ve doğruluğunu maksimum düzeyde sağlayarak, yargı sistemine hız kazandırmak hedeflenmiştir.

UYAP Bilişim Sistemi 2000 yılında iki aşamalı olarak başlatılmış, 2001 yılında Adalet Bakanlığı Merkez Birimlerinin otomasyonunu sağlayan birinci aşama ve 2005 yılında adli ve idari yargı birimleri, adli tıplar, ceza tevkif evlerinin otomasyonunu kapsayan ikinci aşama tamamlanarak faaliyete geçirilmiştir. Yargıtay da UYAP yazılımlarını kendisine uyarlayarak sistem içerisinde yer almıştır. Bugün itibarıyla UYAP ülkemizde yargı birimlerinin tamamına yakınında işletimde olup, her türlü yargısal ve idari faaliyetler bu sistemle elektronik ortamda yürütülmektedir¹⁸⁹.

UYAP, yargı sisteminde adalet, hız, doğruluk, tutarlılık, şeffaflık, etkenlik, verimlilik ve tasarruf sağlayıp, yargısal faaliyetlerde zaman ve mekân sınırlamalarını ortadan kaldıracak gibi usulsüzlük ve yolsuzlukları da önleyecektir. Ayrıca UYAP ile birlikte bütün yargısal faaliyetler elektronik ortamda gerçekleştirilecektir. Bu kapsamda, açılan davalarda hâkim ve mahkemelerin görevlendirilmesi, yargılama ile ilgili

¹⁸⁶ PolNet Nedir? <http://www.bilgiteknolojileri.pol.tr/Projeler/Sayfalar/polnet.aspx> (07.03.2019).

¹⁸⁷ Devlet Planlama Teşkilatı. **E-Devlet Proje ve Uygulamalar**, s.67.

¹⁸⁸ Mehmet Akif Özer ve Zhazira Otyzbay, s.8-9.

¹⁸⁹ UYAP Tarihçe, <https://www.uyap.gov.tr/Tarihce> (07.03.2019).

yazışmalar, dava ve soruşturmalarda istenen talimatlar, icra mahkemeleri ile müdürlükleri arasındaki dosya alışverişleri ile temyiz süreci UYAP üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Daha önce açılan davalar da sistemde görüneceğinden hem mükerrer dava açılmasının önüne geçilecek hem de önceki dosyalar görülebileceğinden yargılamada hız ve adalet daha iyi sağlanabilecektir. Sistemin bir diğer özelliği çalışanlar üzerinde denetimi kolaylaştırmaya imkân sağlamasıdır.

Ülkemizde gümrüklerin otomasyonuna yönelik olarak Gümrük İdaresi bünyesinde yürütülen e-devlet projesi ise “Gümrük İdaresi’nin Modernizasyonu Projesi” (**GİMOP**)’dir. Gümrük kapılarından yapılan ticari mal giriş ve çıkışlarının izlenmesi, kayıt altına alınması, vergilerin tahakkuku ve tahisili, döviz işlemlerinin tamamlanması gibi birbirinden farklı birimleri ilgilendiren ancak tek bir veri tabanı kullanılmasını gerektiren işlemler gümrük idaresinin sorumluluğu altındadır. Ülkeye mal girişleri ve ülkeden mal çıkışlarının kayıt altına alınması ve izlenmesi ödemeler dengesi açısından önemlidir. Bu nedenle birbirinden bağımsız gümrük kapılarının tek bir veri tabanından hareketle ilişkilendirilmesi ve tüm gümrük işlemlerinin diğer ilgili kurumlarla ortaklaşa yürütülmesi hedeflenmiştir¹⁹⁰.

Dünya Bankası kredisiyle finanse edilen proje ile yasa dışı ticaretin önüne geçerek gümrük ile ilgili mevzuatları uygulamak, dış ticaretle ilgili verilerin daha hızlı elde edilmesini sağlamak, gümrük ile ilgili işlemleri bir düzen içerisine sokarak yapılacak hataları en alt düzeye indirmek, insan kaynağı yönetiminde etkinliği sağlamak, gümrük denetimlerini kolaylaştırmak ve gümrük idarelerini daha iyi hizmet sunar hale getirmek de amaçlanmıştır¹⁹¹.

Yukarıda sayılan uygulamaları yanı sıra, ülkemizde birçok kamu kurum ve kuruluşu kendi internet sayfalarını oluşturarak bu sayfalar aracılığıyla bilgi ve hizmet sunarak e-devlet uygulamaları anlamında gelişim kaydetmiştir. Vatandaşlar da bu sayfaları kullanarak istedikleri bilgi ve hizmetlere aracısız ulaşabilmekte ve sunulan imkânlarla birçok işlemi çevrimiçi yapabilmektedir.

¹⁹⁰ Kırçova, s.106.

¹⁹¹ Devlet Planlama Teşkilatı. **E-Devlet Proje ve Uygulamalar**, s.30.

3. TÜRKİYE’DE E-DEVLETİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Günümüzde kamu kurumları küreselleşmenin getirdiği değişimden etkilenmekte ve sundukları hizmet üzerindeki tekel konumlarını kaybetmektedir¹⁹². Ayrıca, toplumun kamu yönetiminden beklentileri ve talepleri artmakta ve çeşitlenmektedir. Dolayısıyla, kamu kurumlarının değişim baskısına cevap vermeleri ve değişimin ve dönüşümün getirdiği yeni şartlara kendilerini uyarlamaları bir zorunluluk haline gelmektedir.

Bu nedenle tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de değişen ve küreselleşen dünyaya uyum sağlamak amacıyla, 1980’li yıllardan itibaren BİT çalışmaları yaygınlaşmaya başlamış, telekomünikasyon altyapısı yatırımları ile belirli adımlar atılmıştır. Kamu kurum ve kuruluşları BİT’ten giderek daha fazla yararlanarak, karar destek sistemlerini güçlendirmek, iş süreçlerini hızlandırmak, etkinliği artırmak ve harcamalarında tasarruf sağlayabilmek için proje ve uygulamalar geliştirmişlerdir. Bu çerçevede kamu hizmetlerinin, kalite ve etkinliğini artırmak üzere, kullanıcı talep ve ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanması, elektronik ortamda sunulması ve kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu doğrultuda; 2015-2018 BTS ve Eylem Planında tanımlanan politika ve hedeflere uyumlu olacak şekilde 2016-2019 Ulusal e-Devlet Stratejisi ve Eylem Planının uygulanmasına devam edilmektedir¹⁹³. Eylem Planında; e-devlet hizmetlerinin etkin sunumunda önem arz eden, kullanıcı odaklı e-devlet hizmet sunumu rehberinin oluşturulması, kurumsal bilişim stratejilerinin hazırlanması, kamu bilişim personeli istihdamının düzenlenmesi, kamuda bulut bilişim altyapısının oluşturulması ve kamu verisinin kullanılması gibi eylemler tasarlanmıştır.

Elektronik kamu hizmetlerinin tek noktadan, çoklu kanallardan ve bütünsel bir yapıda kullanıcılara ulaştırılması amacıyla “E-Devlet Kapısı” oluşturulmuş ve sisteme yeni hizmetlerin dâhil edilmesine devam edilmektedir. 2016 yılında yaklaşık 30 milyon olan E-Devlet Kapısı kullanıcı sayısı Mayıs 2019 itibarıyla 40 milyonu aşmıştır.

¹⁹² Mustafa Kemal Öktem ve Mehmet Devrim Aydın. “Bilgi Teknolojileri ve Türk Kamu Yönetiminde Dönüşüm”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.23, Sayı.2, (2005), s.265.

¹⁹³ 11. Kalkınma Planı E-Devlet Hizmetlerinin Geliştirilmesi Çalışma Grubu Teknik İçerik Notu <http://onbirinciplan.gov.tr/wp-content/uploads/2018/03/e-Devlet-Çalışma-Grubu-Teknik-İçerik-Notu.pdf> (03.03.2019).

2017 yılında “T.C. Kimlik Kartı Projesi” çerçevesinde elektronik kimlik kartlarının Türkiye çapında dağıtımına başlanmış, Kamu Entegre Veri Merkezi oluşturulmasına yönelik fizibilite çalışmaları başlatılmış, kamu verisinin paylaşımına yönelik çalışmalara devam edilmiş, e-yazışma entegrasyonunu gerçekleştiren kurum sayısında artış kaydedilmiştir.

E-devlet uygulamalarının yaygınlaşmasıyla bilgi sistemlerinin geliştirilmesine yönelik harcamalar da artmıştır. Kamuda elektronik uygulamalar sıklıkla görülmekteyken mobil uygulamalar, bilgi güvenliği ve bulut bilişime yönelik projelerin sayısında artış gözlenmektedir. Bulut bilişim projelerinde tüm kurumların uyması gereken usul, esas ve standartların belirlenmesi ve kamu bulut bilişim altyapısının oluşturulması öncelikli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de e-devlet alanında yapılan çalışmalar, başlangıçta bütüncül bakış açısı yerine kurumsal düzeydeki yaklaşımlarla gerçekleştirilmiştir. Hayata geçirilen sistemlerin geliştirilmesinde genellikle kurumların yalnızca kendi ihtiyaçları ve sundukları hizmetler dikkate alınmıştır. Bu anlayışla geliştirilen sistemlerin birbirleri ile veri paylaşım gereksinimi olduğunda sorunlar yaşanmaya başlanmıştır.

Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarının e-dönüşüm olgunluk düzeylerinde de farklılıklar olduğu görülmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları e-devlet projelerini kendi ihtiyaçları doğrultusunda, kendi imkânları ve insan kaynağı ile yürütmeye çalıştıkları için e-devlet projelerinin planlamasında ve uygulanmasında sorunlar yaşanabilmekte, farklı kabiliyetlerde veya mükerrer çözümler üretilebilmektedir. Elektronik veri ve belge paylaşımı, elektronik kimlik kartı, merkezi kimlik doğrulama altyapısı ve kamu ağı gibi birçok başlık bir kamu kurumu ve kuruluşunun doğrudan hizmet alanında yer almayıp tüm kurum ve kuruluşların faydalandığı ortak altyapılardır.

E-devlet çalışmalarının kurum içinde ve kurumlar arasında bütüncül bir şekilde yürütülmesine ve koordinasyon sağlanmasına yönelik bir organizasyon modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle, e-devlet projelerinin genel e-devlet mimarisi çerçevesinde şekillendirilmesini sağlayacak, ihtiyaçlar doğrultusunda teknik olarak danışmanlık ve rehberlik hizmeti verecek, e-devlet projelerinin uygulanması ve takip edilmesi gibi

alanlarda koordinasyon sağlayacak, bünyesinde yeterli teknik donanımına sahip insan kaynağını barındıran organizasyonel bir yapının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca sistemlerin kurumlararası entegrasyonlarının sağlanmasında idari ve teknik sorunlar yaşanması, entegrasyonların arzu edilen seviyede olmaması ve gerekli mevzuat düzenlemelerinin yapılamaması/eksik olması kurumlararası veri paylaşımının önünde önemli engeller olarak durmaktadır¹⁹⁴.

E-devlet hizmetlerinin tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri de istenilen ölçüde olmadığından elektronik hizmet oluşturma süreçlerine kullanıcı katılımı yeterli ölçüde sağlanamamaktadır. E-devlet hizmetlerine kullanıcı güveninin artırılmasına yönelik yapılacak çalışmaların yanında bilgi güvenliği ve kişisel verilerin korunmasına dair hukuki düzenlemelerin de tamamlanmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Ölçümleme çalışmaları ve yapılan istatistikî araştırmalar açısından bakıldığında ise Türkiye’de e-devlet ekosisteminin ulusal ve uluslararası düzeydeki görünümü aşağıdaki gibidir.

Ulusal Düzeyde Genel Görünüm: “Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmaları”na göre, e-devlet hizmetlerini kullananların oranının önceki yıllara göre sürekli artış gösterdiği ve 2018 sonu itibarıyla yüzde 50’ye yaklaştığı görülmektedir. “TÜİK Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmaları”na göre de 10 ve üzeri çalışanı bulunan tüm girişimlerin yüzde 90’a yakını e-devlet hizmetlerini kullanmaktadır. Girişimlerde e-devlet hizmetleri kullanımının bireylere nazaran daha yaygın olduğu görülmektedir. Yine “TÜİK Yaşam Memnuniyeti Araştırması” sonuçlarına göre elektronik ortamda sunulan kamu hizmetlerinden memnuniyet oranı yüzde 90’ların üzerinde gerçekleşmiştir¹⁹⁵.

Uluslararası Düzeyde Genel Görünüm: 2018 yılı Birleşmiş Milletler E-Devlet Ölçümleme Raporu’nda yer alan tespitler de aşağıdaki şekildedir¹⁹⁶.

¹⁹⁴ *Ülkemizde Bilgi Toplumu Dönüşümü*, <http://www.edevlet.gov.tr/e-devlet-icin-genel-gorunum/> (15 Şubat 2019).

¹⁹⁵ TÜİK Bilgi Toplumu İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (18.04.2019).

¹⁹⁶ <http://www.edevlet.gov.tr/2018/07/21/2018-birlesmis-milletler-e-devlet-olcumleme-raporu-yayinlandi/> (15.02.2019).

2018 BM E-Devlet Ölçümleme Raporu’nda ülkeler değerlendirilirken çeşitli veri kaynaklarından BM tarafından yapılan analizlerin yanında BM sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda hazırlanan geniş kapsamlı sorulara verilen cevaplar da etkili olmaktadır. Bu değerlendirmede ülkemiz, önceki endekse göre 15 sıra yükselerek 53’üncü sıraya gelmiştir. Türkiye e-devlet gelişmişlik endeksi puanlamasına göre gelişmişlik seviyesi “Yüksek (High)” olan kategori de yer almıştır. Çalışmada en büyük artış çevrimiçi hizmetler endeksinde olmuş, ülkemiz 2016 yılında 0,6014 puan ile 68’inci sırada yer alırken, 2018 yılında 0,8889 puan ile 29’uncu sırada yer almıştır¹⁹⁷. Yıllara göre endeksteeki sıralamamız aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5: BM E-Devlet Gelişmişlik Endeksi-Yıllara Göre Türkiye’nin Durumu

Yıl	Ülke Sayısı	E-Devlet Gelişmişlik Endeksi	Çevrimiçi Hizmet Endeksi
2018	193	53 (0,7112)	29 (0,8889)
2016	193	68 (0,5900)	68 (0,6014)
2014	193	71 (0,5442)	53 (0,5590)
2012	193	80 (0,5281)	82 (0,4641)

Kaynak: <http://www.edevlet.gov.tr/2018/07/21/2018-birlesmis-milletler-e-devlet-olcumleme-raporu-yayinlandi/> (15.02.2019).

Ülkemizde yürütülen e-devlet çalışmaları yeni gelişen teknolojiler ve küresel yaklaşımlar yakından takip edilerek “**2016 - 2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı**” çerçevesinde bütüncül bir şekilde yürütülmektedir. Özellikle son birkaç yılda, bürokrasinin azaltılması yol haritası kapsamında dijital hizmetlerin belirlenmesi, e-devlet kapısına entegrasyonu ve süreçlerin koordinasyonuna yönelik pek çok faaliyet gerçekleştirilmiştir.

E-devlet performansına ilişkin bir başka değerlendirme otoritesi AB tarafından iki yılda bir yayınlanan raporlarda, 2013 ve 2015’te dört, 2017’de ise beş farklı kategoride değerlendirilen Türkiye, hemen her değişkende kendini geliştirme eğilimi göstermektedir ve giderek daha iyi göstergelere sahip olmaktadır. Özellikle kullanıcı odaklılık ve sınır ötesi hareketlilik (vatandaş) bakımından AB standartlarının çok

¹⁹⁷<http://www.edevlet.gov.tr/2018/07/21/2018-birlesmis-milletler-e-devlet-olcumleme-raporu-yayinlandi/> (15.02.2019).

üstünde bir puana sahiptir. Geri kalan kategorilerde istenilen sıçrama gerçekleşmese de Türkiye'nin e-devlet gelişim sürecinin devam ettiği net bir şekilde görülmektedir¹⁹⁸.

Avrupa Komisyonu'nun 2017 yılı için yayınladığı "E-Devlet Kıyaslama Raporu'nda (e-Government Benchmark)" ise e-devlet alanında ülkelerin gerçekleştirdikleri iyi örnekler arasında ülkemizden de e-yazışma, e-tebligat, yeni kimlik kartı, UYAP, MERNİS gibi birçok uygulama yer almıştır¹⁹⁹.

Yukarıda verilen bilgiler ve mevcut durum analizi kapsamında elde edilen tespitler dikkate alındığında, Türkiye'nin e-devlet çalışmalarının önemli bir ivme kazandığı görülmektedir. Ancak 2023 kalkınma hedefleri ve uluslararası eğilimler değerlendirildiğinde, Türkiye'de e-devlet hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik temel yapısal dönüşümler konusunda daha bütüncül ve yeni adımlar atılması gerekmektedir.

4. TÜRK VERGİ İDARESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ELEKTRONİK DÖNÜŞÜM

4.1 TÜRK VERGİ İDARESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk vergi idaresinin tarihsel gelişiminde, günümüze yansımaları açısından Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle de Tanzimat ve Meşrutiyet sonrası dönemin etkileri olmuştur²⁰⁰. Osmanlı Döneminde uygulanan vergilerin ve maliye teşkilatının temelini ise Selçuklu Devleti'nde yer alan vergi sisteminin oluşturduğu, uzun müddet bu şekilde devam ettiği kabul edilmektedir.

Aşıkpaşazade Tarihi'ne göre Osmanlı topraklarında ilk vergi uygulaması, Osman Gazi'nin; "*Her kim pazarda satış yapıp para kazanırsa bunun iki akçasını versin, satamazsa hiçbir şey vermesin ve bu kuralı kim bozarsa Tanrı da onun dinini ve dünyasını bozsun.*" fermanı ile başlamıştır. Ancak Osmanlılarda ilk mali teşkilat I. Murat (1359-1389) zamanında kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan

¹⁹⁸ Tanık Anıl Ekinci, "Türkiye'nin E-Devlet Görünümüne Uluslararası Göstergelerden Bir Bakış", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı.32, (2018), s.348.

¹⁹⁹ <http://www.edevlet.gov.tr/2017/12/04/avrupa-komisyonu-2017-yili-e-devlet-kiyaslama-egovernment-benchmark-raporu-yayinlandi/> (15 Şubat 2019).

²⁰⁰ Keramettin Tezcan, "Türk Vergi İdaresinin Tarihsel Gelişimi ve Bu Süreçte Geçirdiği Aşamaların Etkinlik Açısından Değerlendirilmesi". **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt.12, Sayı.12, (2013), s.126.

Süleyman zamanında imparatorluğun hem gelirlerinde hem giderlerindeki önemli artış nedeniyle bu yapı geliştirilmiştir²⁰¹. Ancak çok uzun süre ayakta kalan imparatorluk özelliği taşıyan ve çok geniş topraklarda kurulmuş bir devlet yapısı içerisinde maliye teşkilatını yeknesak bir görünüm içerisinde görmek mümkün değildir²⁰².

Osman Gazi'den Fatih Sultan Mehmet'e kadar geçen sürede kanunlar yazılı olmamakla birlikte kaynağı, diğer kanunlar gibi Kuran, Hadis ve Fıkıh kaynaklarından oluşmaktadır. Gelenek şeklinde nesilden nesile intikal eder, mevcutlarına her padişah döneminde yenileri ilave olurdu. Fatih döneminde "Ecdat Kanunları" toplattırılarak Kanunname-i Al-i Osman adıyla yazılı metin şeklinde yayınlanmıştır. Defterdarın yılda bir kez devletin gelir ve giderlerini divanda padişah huzurunda okuyacağı bu kanunda hüküm altına alınmıştır²⁰³. Bu dönemde Defterdarlık makamı, Rumeli Defterdarlığı (Şıkk-ı Evvel) ve Anadolu Defterdarlığı (Şıkk-ı Sani) olmak üzere ikiye ayrılmış ve Rumeli Defterdarı Başdefterdar olarak divan üyesi olmuştur²⁰⁴.

1838 yılına kadar Osmanlılarda tam anlamıyla bir Maliye Bakanlığı yoktur. Tanzimat'tan önce Maliye Bakanlığı görevleri "Hazine-i Amire" adı ile anılan bir yönetime verilmiş, bu yönetimin başındaki kişiye "defterdar" adı verilmiştir. Hazine-i Amire'den başka bağımsız bir örgüt olarak yönetilen "Darphane Nezareti" ve askeri gelir ve giderleri yöneten "Mansure Hazinesi" bulunmaktadır. Ancak maliye işlerinin başka başka ellerde kalması birliği sağlayamıyor, aralarında her zaman anlaşmazlıklar doğmasına neden oluyordu.

1838 yılında yayınlanan bir "Hattı-Hümayun"la devlet teşkilatı içinde resmen bir Maliye Nezareti kurulmuştur. Bu durum mali teşkilatın merkezileştirilmesi yolunda atılan ilk adımdır. Gelir ve giderlerin doğrudan merkezi Hazine kanalıyla yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu nezaretin yapısı her biri bir "Reis"in başkanlığında "Daire"lerden oluşmaktadır. Bu daireler içinde Baş Vergisi veya Haraç Dairesi, "Avarız" ve "Bedeli Nuzil" denilen ve kentlerden mahalleler itibarıyla alınan resimlerle ilgili dairedir. Bir

²⁰¹Gelir İdaresi Başkanlığı. **2006 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, (2007), s.1.

²⁰²Tezcan, s.126.

²⁰³Tezcan, s.127.

²⁰⁴Topal, Tanzer. "Osmanlı'dan Günümüze Maliye Teşkilatı ve Önemi", **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.344, (Mayıs 2017), s.137.

anlamda bugünkü Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB)’nin görevlerinin bu daire tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır²⁰⁵.

Türk vergi idaresinin tarihsel gelişimi bakımından Tanzimat Dönemi, bir yenileşme ve yeniden düzenleme dönemi olarak görülmektedir. Tanzimat Fermanıyla mali alanda ıslahatlar yapılmış, idari alanda yapılan ıslahatlar da daha çok mali merkeziyetçiliği uygulamak için bir araç olarak görülmüştür.

Bu dönemde, devleti yenilemek, bir düzen ve esasa bağlamak, hukuka uygun bir devlet kurmak amacıyla girişilen hareketler dikkat çekmektedir. Tanzimat Fermanı ile müslüman ve hıristiyan tüm halklara eşit haklar tanınması, ırz, namus, can ve mal güvenliği sağlanması, vergi, askerlik ve yargı alanlarında yeniden düzenlemeler yapılması öngörülmüştür. Vergi konusunda fermanın en önemli niteliği, herkesten ödeme gücüne göre vergi alınacağını ve vergide adaletin sağlanacağını belirtmesidir²⁰⁶.

1881 yılında Maliye Nezareti “Heyet-i Merkeziye” ve “Heyet-i Mülhaka” olarak iki ayrı kuruluş haline getirilmiştir. Bunun önemi Heyeti Merkeziye’de (Merkez teşkilatı) ilk kez Gelirler Genel Müdürlüğü nüvesinin yer almasıdır. Meşrutiyet döneminde, 1908 yılında, Maliye Nezareti’nde görev ve teşkilat değişiklikleri yapılmıştır.

23.04.1920’de açılan Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilen ilk kanun bir vergi kanunu olmuştur. 1923 yılında Maliye Bakanlığı kurulmakla birlikte, “Maliye Vekâleti Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanun” 29.05.1936 tarihinde kabul edilmiştir²⁰⁷. Böylece, 1838 yılında Avarız ve Bedel-i Nuzil Dairesi olarak kurulan vergi idaresi, 1936’da Varidat Umum Müdürlüğüne dönüşmüştür. 1942 yılında yapılan değişiklikle Varidat Umum Müdürlüğü kaldırılmış ve Vasıtasız Vergiler ile Vasıtalı Vergiler Umum Müdürlükleri kurulmuştur. 1946 yılında Vasıtasız Vergiler ile Vasıtalı

²⁰⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı. **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, s.1.

²⁰⁶ Yılmaz, Yiğit. “Osmanlı Devleti’nde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi”. **Vergi Raporu**. Sayı.232, (Ocak 2019), s.18.

²⁰⁷ 05.06.1936 tarih ve 3322 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Vergiler Umum Müdürlükleri de kaldırılmış ve Gelirler Genel Müdürlüğü (GGM)²⁰⁸ oluşturulmuştur²⁰⁹.

Bu çerçevede, günümüzdeki Maliye Bakanlığı merkez ve taşra teşkilatı yapısının esas itibariyle 1936 yılında tesis edildiği, 1942, 1946 ve 1950 yıllarındaki değişikliklerle yapının tamamlandığı, merkez ve taşra teşkilatının önemli bir değişiklik olmaksızın bu yapısını günümüze kadar muhafaza ettiği, bağlı ve ilgili kuruluşların sayısında ise devlet teşkilatındaki değişikliklerle birlikte azalma ve artmalar görüldüğü ifade edilebilir²¹⁰.

Türk Vergi idaresinde köklü değişiklik, 14.2.1983 tarihinde yürürlüğe giren 178 Sayılı KHK ile yapılmış, teşkilat yapısı, görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiş ve bugünkü Maliye Bakanlığı kurulmuştur.

2005 yılında ise 5345 sayılı “Gelir İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun²¹¹” ile gelir idaresinin, günün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde ve uluslararası örneklerle uygun olarak yeniden yapılandırılması amacıyla GGM kaldırılarak, Maliye Bakanlığı’na bağlı kuruluş olarak GİB kurulmuştur.

Diğer taraftan, 10.07.2011 tarih ve 27990 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 646 sayılı KHK ile Türk vergi idaresinin denetim birimleri olan; GİB bünyesinde bulunan gelirler kontrolörleri, vergi dairesi başkanlıkları bünyesinde bulunan vergi denetmenleri ve Maliye Bakanı’na doğrudan bağlı çalışan Maliye Müfettişleri ve Maliye Hesap Uzmanları Kurulları kaldırılarak bu birimlerin yerine Maliye Bakanlığı’nın farklı denetim birimlerini tek çatı altında toplamak, vergi incelemelerinde çok başlılığı önlemek, uzmanlaşmayı sağlamak ve Maliye Bakanlığı’nın denetim ihtiyacını karşılamak amacıyla vergi denetimi ile görevli ve ayrı bir birim olan, doğrudan Maliye Bakanı’na bağlı olarak faaliyet gösteren Vergi Denetim Kurulu (VDK) kurulmuştur.

²⁰⁸ 07.06.1946 tarih ve 6327 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 29.05.1946 tarih ve 4910 sayılı Kanun’un getirmiş olduğu en önemli değişiklik, Vasıtasız Vergiler ve Vasıtalı Vergiler Umum Müdürlükleri’nin kaldırılmış olması ve Gelirler Genel Müdürlüğü adına ilk kez rastlanmasıdır.

²⁰⁹ *Gelir İdaresi Başkanlığının Tarihi Gelişimi*, <http://www.gib.gov.tr/kurumsal/gelir-idaresi-baskanliginin-tarihi-gelisimi> (04.03.2019).

²¹⁰ Serkan Açar, “Geçmişten Bugüne Mali İdare”. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**. Sayı:73, (2007), s.430.

²¹¹ 16.05.2005 tarih ve 25817 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

4.2 TÜRK VERGİ İDARESİNİN MEVCUT YAPISI VE GELİR İDARESİ BAŞKANLIĞI

Vergi ilişkisinin iki tarafı bulunmakta olup, bunun bir tarafını vergi ödemekle yükümlü mükellefler ve vergi sorumluları, diğer tarafını ise bu verginin alacaklısı olan devlet oluşturmaktadır. Devletin, alacaklısı olduğu bu vergiyi toplamak işleriyle uğraşmak üzere kurduğu idari yapı ise “vergi idaresini” oluşturmaktadır²¹².

Vergi idaresi denildiğinde akla genel olarak Maliye Bakanlığı gelmektedir. Maliye Bakanlığının teşkilat yapısı ve görevleri esas olarak 178 sayılı KHK ile düzenlenmiştir. Sonrasında 484, 516, 543 ve 646 sayılı KHK’lar ile çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Özelde ise vergi idaresi denildiğinde günümüzde, vergi işlemlerinde idari yönüyle görevli GİB, (merkez ve taşra teşkilatı), denetim yönüyle görevli VDK, bir danışma birimi olan Vergi Konseyi ifade edilmektedir. Bu birimlerin yanında vergiyi ilgilendiren işlemlerle uğraşan Mali Suçlarla Mücadele Koordinasyon Kurulu (MASAK) ve gelir politikalarının belirlenmesi ve gelir bütçesinin hazırlanması görevlerini yerine getirmek üzere Gelir Politikaları Genel Müdürlüğü bulunmaktadır.

Ancak, esas itibariyle vergi toplama işleriyle görevli birim Gelir İdaresi Başkanlığı olup, çalışmamızın bu bölümünde konumuzla doğrudan ilgili olan ve elektronik vergisel uygulamaların vücut bulduğu Gelir İdaresi Başkanlığı incelenecektir.

GİB, GGM’nin bağımsız bir yapıya kavuşturulması düşüncesiyle 2005 yılında 5345 sayılı kanunla²¹³; “*gelir politikasını adalet ve tarafsızlık içinde uygulamak; vergi ve diğer gelirleri en az maliyetle toplamak; mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlamak, mükellef haklarını gözeterek yüksek kalitede hizmet sunmak; saydamlık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik, etkililik ve mükellef odaklılık temel ilkelerine göre görev yapmak üzere*” Maliye Bakanlığı’na bağlı kuruluş²¹⁴ olarak kurulmuştur.

²¹² Mehmet Arslan, **Vergi Hukuku**, Güncellenmiş 8. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2012, s.225.

²¹³ 15/7/2018 tarih 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4 Nolu Kararname ile 5345 sayılı Kanun’un hükümleri kaldırılmış ve bu kararnameyle GİB’in yapısı ve görevleri yeniden belirlenmiştir.

²¹⁴ Bağlı kuruluşlar bakanlığın hizmet ve görev alanına giren ana hizmetleri yürütmek üzere, bakanlığa bağlı olarak özel kanunla kurulan kuruluşlardır. Bağlı kuruluşların taşra teşkilatı; bölge, il ve ilçe kuruluşları şeklinde veya doğrudan kendine bağlı olarak kurulabilir.

“Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine²¹⁵” geçilmesiyle birlikte, bu sisteme uyum sağlamak amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat yapıları Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri ile yeniden düzenlenmiştir. Bu kapsamda GİB teşkilat yapısı da 10.07.2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile belirlenerek Bakanlığın adı Hazine ve Maliye Bakanlığı olarak değiştirilmiş ve GİB’in görev, yetki ve sorumlulukları da 15.07.2018 tarihli 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi²¹⁶ ile yeniden düzenlenmiştir.

GİB merkez ve taşra teşkilatından oluşmaktadır. Merkez teşkilatı; ana hizmet birimleri²¹⁷, danışma birimleri²¹⁸ ve yardımcı hizmet birimlerinden²¹⁹ oluşmaktadır. Taşra teşkilatı ise doğrudan merkeze bağlı vergi dairesi başkanlıkları ile vergi dairesi başkanlığı kurulmayan yerlerde başkanlığa verilen görev ve yetkileri haiz vergi dairesi müdürlüklerinden oluşur. Vergi dairesi başkanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren vergi dairesi müdürlükleri; mükellefi tespit eden, vergi vb. mali yükümlülüklerle ilişkin tarh, tahakkuk, tahsil, terkin, tecil, iade, ödeme, muhasebe vb. işlemleri yapan mükelleflerin bizzat muhatap oldukları birimlerdir.

2018 yılsonu itibarıyla GİB’nın taşra teşkilatı bünyesinde 30 Vergi Dairesi Başkanlığı (29 Vergi Dairesi Başkanlığı ve 1 Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı), 173 Grup Müdürlüğü, 404 Müdürlük, 57 Takdir Komisyonu Başkanlığı, 52 Gelir Müdürlüğü, 464 Vergi Dairesi²²⁰, 575 Bağlı Vergi Dairesi (Malmüdürlüğü bünyesinde) ile 5 Şube (Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığı’nda) bulunmaktadır²²¹.

GİB’in başlıca görevlerini aşağıdaki şekilde saymak mümkündür²²²:

²¹⁵11.02.2017 tarihli ve 29976 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6771 sayılı Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan değişiklik neticesinde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmiştir.

²¹⁶4 Sayılı “Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi” 15.07.2018 tarih ve 30479 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

²¹⁷Ana Hizmet Birimleri: Gelir Yönetimi Daire Başkanlığı, Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı, Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlığı, Tahsilât ve İhtilafî İşler Daire Başkanlığı, Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı. GİB teşkilat şeması ana hatları Ek 1’de yer almaktadır.

²¹⁸Danışma Birimleri: Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Hukuk Müşavirliği, Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

²¹⁹Yardımcı Hizmet Birimleri: Personel Daire Başkanlığı, Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı.

²²⁰464 vergi dairesi; 462 vergi dairesi müdürlüğü ile vergi dairesi ve tahsil dairesi sıfatı olan 2 vergi dairesi başkanlığından (Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı ile Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığı) oluşmaktadır.

²²¹Gelir İdaresi Başkanlığı. **2018 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, (2019), s.20.

²²²15.7.2018 tarih 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4 Nolu Kararname, Madde: 137, (Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi).

- 1- Devlet gelirleri politikasını uygulamak.
- 2- Mükelleflerin vergiye uyumunu kolaylaştırmak ve hizmetlerini yerine getirmek.
- 3- Mükellef haklarının korunması ve mükellef ile Başkanlık ilişkilerinin karşılıklı güven esasına dayanması konusunda gerekli tedbirleri almak.
- 4- Mükellefleri vergi mevzuatından doğan hakları ve ödevleri konusunda bilgilendirmek.
- 5- Devlet alacaklarının tahsilini sağlamak ve bu konuda gerekli tedbirleri almak.
- 6- Vergilendirmeye ilgili bilgileri toplamak ve bilgi işlem faaliyetlerini yürütmek.
- 7- Vergi kanunlarında veya diğer mali kanunlarda yer alan her türlü istisna, muaflık ve indirimlerin maliyetlerini ölçmek, ekonomik ve sosyal etkilerini analiz etmek.
- 8- Vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi konusunda gerekli tedbirleri almak.
- 9- Gelir mevzuatının uygulanmasına ilişkin olarak diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak, bu amaçla veri alışverişini gerçekleştirmek.
- 10- Görev alanına giren konularda, uluslararası gelişmeleri izlemek ve AB, uluslararası kuruluşlar ve diğer devletlerle iş birliği yapmak.

GİB birimlerinin bilgi işlem faaliyetlerinin yürüten, sistemlerinin kurulumu, yönetimi ile donanım ve otomasyon ihtiyacını karşılayan²²³, başka bir ifadeyle e-dönüşüme yönelik elektronik vergisel uygulamaların vücut bulduğu ana hizmet birimi ise Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlıklarıdır. Yine bu birimlerce bilgi teknolojileri konusunda tüm birimlere destek verilmektedir²²⁴.

Ayrıca, Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığı da vergisel uyum bozukluklarını tespit ve analiz ederek, çözümler üretmek suretiyle mükelleflerin vergi kanunlarına gönüllü uyumunu sağlamaya yönelik çalışmalar yapmaktadır.

4.3 TÜRK VERGİ İDARESİNDE ELEKTRONİK DÖNÜŞÜM

4.3.1 Vergi İdaresi Plan ve Politikalarında E-Dönüşüm

Ülkemizde kamu kurum ve kuruluşları, BİT’te ortaya çıkan gelişmelerle birlikte, iş süreçlerini hızlandırmak, etkinliklerini artırmak ve harcamalarında tasarruf sağlayabilmek amacıyla birtakım politika ve uygulamalar geliştirmişlerdir. E-devlet çalışmaları kapsamında devletin tüm kurumlarının e-dönüşümüne yönelik olarak makro düzeyde geliştirilen politikalar ve ön plana çıkan rapor ve projeler hakkında,

²²³ 15.7.2018 tarih 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4 Nolu Kararname, Madde: 143.

²²⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı. **2017 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, (2018), s.32.

çalışmamızın “Türkiye’de E-Devlet Süreci ve Uygulamalar” başlıklı bölümünde detaylı bilgi verilmişti. Bu bölümde ise e-devlet yapısı içerisinde yer alan GİB tarafından hazırlanan stratejik planlar, eylem planları ve kurumsal raporlarda yer alan vergi idaresinde e-dönüşüme yönelik politika ve stratejiler incelenecektir.

GİB, toplumun kurumdan beklentilerini karşılamak amacıyla belirlenen hedef ve stratejiler ile her amaç için nitelik ve nicelik olarak ölçülebilecek performans göstergelerini stratejik planlarla belirlemiştir.

Daha önce GGM döneminde hazırlanan ve 2004-2006 dönemlerini kapsayan ilk stratejik plandan sonra, GİB olarak etkin bir vergi idaresi oluşturmak amacıyla, 2007-2009 dönemini kapsayan ikinci stratejik plan hazırlamıştır. Planda hizmet kalitesini iyileştirmek amacıyla, bilgi teknolojisi sistemlerini ve uygulamalarını geliştirerek kurumun etkinlik ve verimliliğini artırmak hedef olarak belirlenmiştir²²⁵. Bu kapsamda, vergi daireleri otomasyon süreçlerinin tamamlanması, internet sayfasının geliştirilerek bilgiye ulaşımın kolaylaştırılması, elektronik uygulamaların kapsamının genişletilmesi ve bilgi teknolojilerinden yararlanılarak vergi yükümlülüklerine uymayanların risk analizine dayalı olarak tespitine yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

2009-2013 dönemini kapsayan stratejik plan da yine aynı amaç ve hedeflerle hazırlanmıştır. VEDOP projesinde 2007 yılı sonu itibariyle üçüncü aşamaya geçilmiş ve ağ tabanlı bir sistem kurmak hedeflenmiştir. Değişen ve gelişen iş süreçleri ve organizasyon yapısı çerçevesinde yeni ihtiyaçlara cevap verecek BİT’in yenilenmesi ve geliştirilmesi, bu kapsamda personel istihdamı ve bilgi işlem güvenliğinin artırılmasına yönelik stratejiler belirlenmiştir²²⁶.

Son olarak hazırlanan ve 2014-2018 dönemlerini kapsayan stratejik plan da öncekilere benzer şekilde kaliteli hizmet sunmak amaçlanarak, mükelleflere elektronik ortamda verilen hizmetlerin kapsamını, çeşitliliğini ve erişilebilirliğini artırarak vergi

²²⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı. **Stratejik Plan (2007-2009)**. Ankara, 2007.

²²⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı. **Stratejik Plan (2009-2013)**. Ankara, 2008.

idaresince yürütülen iş ve işlemleri kolaylaştırmak hedeflenmiş ve teknolojik altyapı ve donanımı geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmiştir²²⁷.

2014-2018 Stratejik Planında e-dönüşüme yönelik olarak kurum içi analizler yapılarak; BİT'in yaygın ve etkin bir şekilde kullanıldığı, vergi idaresi tarafından sunulan hizmetlerin %95'nin bilgi teknolojileri kullanılarak yerine getirildiği, "İnternet Vergi Dairesi" uygulaması ile Türkiye'deki tüm vergi dairelerinin tek bir vergi dairesi gibi çalıştığı, internet sayfasından ulaşılan "Borç Bilgilendirme Servisi" ile aynı amaçla hizmet verildiği, e-devlet uygulaması kapsamında yürütülen "e-beyanname" hizmeti ile vergi beyannamelerin, bildirimlerin ve eklerinin kolay, hızlı, ekonomik ve en önemlisi güvenilir bir şekilde idareye intikalinin mümkün hale geldiği ve bildirim ve beyannamelerin tamamına yakınının elektronik olarak GİB'e ulaştırılabildiği, e-fatura hizmetinin, yaygınlaştırılması için gerekli teknolojik altyapıyı oluşturma çalışmalarının sürdürüldüğü ve kamu kurum ve kuruluşları otomasyon sistemleri veri entegrasyonu çerçevesinde E-VDO ve diğer kurum ve kuruluşların otomasyon sistemleri arasında bilgi-veri paylaşımını sağlayacak uyumlaştırma çalışmalarının sistemli olarak devam ettirildiğine ilişkin tespitler yapılmıştır.

Diğer taraftan, bankalar ile yürütülen teknolojik bütünleşme çalışmaları çerçevesinde banka tahsilâtlarının otomatik işlendiği veri transferi uygulamasına devam edildiği ve 01.03.2012 tarihinde uygulanmaya başlayan "Önceden Hazırlanmış Kira Beyanname Sistemi" ile gelişen BİT'ten yararlanılarak vergi beyannamelerinin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenilir bir şekilde idareye intikalinin sağlandığı belirtilmiştir.

GİB tarafından kayıt dışı ekonominin azaltılması amacıyla Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) kapsamında hazırlanan Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı'nda ise e-ticarete, diğer kurum ve kuruluşlardan elektronik ortamda veri alınmasına ve sektörde e-fatura kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik düzenlemelerin yapılacağı ve bu bilgilerin risk analizine tabi tutularak e-ticaret sektöründeki kayıt dışılığın ve vergi kayıp ve kaçığının önlenmesine yönelik çalışmalar yapılacağı belirlenmiştir. Yoklama ve yaygın yoğun denetim faaliyetlerinin e-yoklama sistemiyle asli olarak tablet bilgisayarlar vasıtasıyla yerine getirilmesi, ilgili kurum ve

²²⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı. **Stratejik Plan (2014-2018)**. Ankara, 2013.

kuruluşlar ile elektronik ortamda paylaşılması ve yoklama ve denetim faaliyetlerinde etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmalar öngörülmüştür. Ayrıca kayıt dışı istihdamla ilgili denetimlerde etkinliğinin artırılması amacıyla, tüm denetim sürecinin elektronik ortamda yürütülmesini sağlayacak ve tüm süreçlerin elektronik ortamda yürütüldüğü bir otomasyon programının hayata geçirilmesine yönelik eylem planları belirlenmiştir²²⁸.

Ayrıca GİB tarafından her yıl yayınlanan faaliyet raporlarında, yürütülen faaliyet ve projeler ile performans bilgileri hakkında bilgiler verilmektedir. Bu raporlarda Başkanlık bünyesinde uygulamaya konulan elektronik vergi uygulamalarına yönelik projeler ve bunların gerçekleşme sonuçlarına ilişkin bilgiler de yer almaktadır.

4.3.2 E-Dönüşümün Hukuki Temelleri

1982 Anayasa'sının "Vergi Ödevi" başlıklı 73'üncü maddesi uyarınca herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Aynı maddede vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımının, maliye politikasının sosyal amacı olduğu belirtilerek vergi, resim, harç vb. mali yükümlülüklerin kanunla konulacağı, değiştirileceği veya kaldırılacağı hüküm altına alınmıştır.

Devlet ile mükellef arasında kurulan bu hukuki bağın dayanağını öncelikle Anayasa oluşturmakta olup, yasama organınca kabul edilen vergi kanunları ile kanunların uygulanmasını göstermek amacıyla çıkarılan yönetmelik, tebliğ, sirküler ve idarenin diğer düzenleyici işlemleri vergilemeye ilişkin usul ve esasları belirlemektedir.

Verginin ekonomik ve sosyal amaçlarla kullanımı, vergi politikasının ve uygulamalarının, ekonomik aktivitelerin karmaşık yapısına hızlı bir şekilde uyum sağlamasını, bu durum ise vergi idaresinin dinamik bir yapıya kavuşmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle vergi idaresinin, mükelleflerin vergisel ödevlerini ifa etmelerini kolaylaştıracak elektronik uygulamalar ile sürekli gelişen teknolojik yenilikleri mükelleflerin hizmetine sunması gerekmektedir. Ayrıca asli görevlerinden olan devlet alacaklarının eksiksiz ve zamanında tahsilini sağlama, vergi kayıp ve kaçığının önlenme ve riskli mükelleflerin tespiti konularında teknolojik imkânları da kullanarak

²²⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı. **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı**. Ankara, 2015.

gerekli tedbirleri almalıdır. Bu çerçevede hayata geçirilecek elektronik uygulamalar, verginin toplanmasında ve denetiminde etkinlik sağlamaya hizmet edecektir.

Bu amaçlar doğrultusunda GİB'in yapısı ve görevlerinin yeniden belirlenmesine ilişkin 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde²²⁹ GİB'in görevleri arasında e-dönüşüme yönelik olarak; vergilendirmeye ilgili bilgileri toplamak ve bilgi işlem faaliyetlerini yürütmek, vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi konusunda gerekli tedbirleri almak, diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak ve bu amaçla veri alışverişini gerçekleştirmek sayılmıştır.

Aynı Kararname ile “GİB tarafından yürütülen faaliyetlerin ve sunulan hizmetlerin hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli bilgi işlem sistemlerini kurmak, bu sistemleri teknolojik gelişmelere uygun bir şekilde geliştirerek bilişim faaliyetlerini yürütmek, bu kapsamda, tüm ekonomik faaliyetlere ilişkin ulusal mali bilgi alt yapısını tek merkezden yönetip bu bilgileri ilgili birimlerin kullanımına sunarak kurumsal veri tabanını oluşturmak, mükellefiyete, vergilendirmeye, denetim ve risk analizine yönelik her türlü bilgi, veri ve istatistiği toplayıp işleyerek; vergilendirme, denetim, planlama ve kayıt dışı ekonomiyle mücadele konularında veri sağlamak görevi”, Başkanlığın ana hizmet birimi olan Uygulama ve Veri Yönetimi Daire Başkanlığı'na²³⁰; “vergisel uyum bozukluklarını tespit ve analiz ederek, çözümler üretmek suretiyle mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak” görevi de bir başka ana hizmet birimi olan Denetim ve Uyum Yönetimi Daire Başkanlığı'na verilmiştir.

Görüldüğü üzere vergi idaresi, vergilendirmeye yönelik işlemlerde bilgi işlem faaliyetleri yapmak ve elektronik uygulamalar geliştirmek konusunda görevli ve yetkili kılınmıştır. Bununla birlikte Türk Vergi Sisteminde özellikle mükelleflere ve meslek mensuplarına yönelik elektronik uygulamaların yasal temele oturması için vergilemenin usule dair hükümlerini düzenleyen 213 sayılı Vergi Usul Kanunu²³¹ (VUK) ve 6183

²²⁹ 15/7/2018 tarih 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 4 Nolu Kararname ile 5345 sayılı Kanun’un hükümleri kaldırılmış ve bu kararnameyle GİB'in yapısı ve görevleri yeniden belirlenmiştir.

²³⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı. **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.32.

²³¹ 10.01.1961 tarih ve 1073 sayılı Resmi Gazete’de yayımlamıştır.

sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun²³² (AATUHK) ile de bir takım yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Bu konuda en önemli sayılabilecek düzenleme, VUK'un mükerrer 257'nci maddesinde geçen yetki düzenlemesidir. Madde ile Maliye Bakanlığı özetle; “tutulması ve düzenlenmesi zorunlu defter, kayıt ve belgelerin mikro film, mikro fiş veya elektronik bilgi ve kayıt araçlarıyla yapılması hususunda izin vermeye veya zorunluluk getirmeye; beyanname, bildirim, yazı, dilekçe, tutanak, rapor ve diğer belgelerin, şifre, e-imza veya diğer güvenlik araçları kullanılmak suretiyle her türlü elektronik bilgi iletişim araç ve ortamında verilmesi hususlarında izin vermeye, standart belirlemeye veya zorunluluk getirmeye; vergi güvenliğini sağlamak amacıyla niteliklerini belirleyip onayladığı elektrikli, elektronik, manyetik vb. cihazlar ve sistemleri kullandırmaya ve uygulamaya ilişkin diğer usul ve esasları belirlemeye” yetkili kılınmıştır.

Aynı Kanunun 227'nci maddesinin birinci fıkrasında, “aksine hüküm olmadıkça VUK'a göre tutulan ve üçüncü şahıslarla olan münasebet ve muamelelere ait kayıtların tevsikinin mecburi olduğu; dördüncü fıkrasında da Maliye Bakanlığının, düzenlenmesi mecburi olan belgelerde bulunması gereken zorunlu bilgileri belirlemeye yetkili olduğu” belirtilmiştir.

Yine aynı Kanun'un 107/A maddesinde e-tebligata, 132/A maddesinde e-yoklamaya ve mükerrer 242'nci maddesinde de elektronik defter, belge ve kayıtların oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafaza ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesine ilişkin hükümler yer almış ve bu konulardaki usul ve esasları belirleme yetkisi Maliye Bakanlığı'na verilmiştir.

Kamu alacaklarının tahsiline ilişkin usul hükümlerinin yer aldığı, 6183 sayılı AATUHK'nın 77, 79 ve 88'inci maddelerinde de e-dönüşüme yönelik uygulamalardan elektronik hacze ilişkin düzenlemeler yapılmış ve usul ve esasların Bakanlık tarafından belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun “Defter Tutma Yükümlülüğü” başlıklı 64'üncü maddesinde ise ticari defterlerin elektronik ortamda tutulması hâlinde bu

²³² 28.07.1958 tarih ve 8469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

defterlerin açılışlarında ve yevmiye defteri ile yönetim kurulu karar defterinin kapanışında noter veya ticaret sicili müdürlüğü onayı aranmayacağı belirtilmiş ve e-defterlerin nasıl tutulacağı, kayıt zamanı, onay yenileme ile açılış ve kapanış onaylarının şekli ve esaslarının Ticaret Bakanlığı ile Maliye Bakanlığınca müştereken çıkarılan tebliğle belirleneceği hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca, yukarıda yer alan yasal düzenlemelerle verilen yetkiler çerçevesinde elektronik uygulamalara yönelik birçok tebliğ düzenlemesi yapılmıştır²³³. Yine GİB tarafından, uygulamaya yön vermek amacıyla birtakım sirküler, genel yazı ya da duyuru yayınlamıştır. Vergi idaresi tarafından geliştirilen ve bir kısmı zorunlu tutulan elektronik uygulamalar bu düzenlemeler²³⁴ çerçevesinde uygulamaya konulmuştur.

4.3.3 E-Dönüşüm Süreci

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de e-devlet uygulamaları içerisinde vergi idaresindeki elektronik uygulamalar dikkat çekmektedir. BİT'teki hızlı gelişim, e-devlet uygulamalarının yaygınlaşması, e-ticarete geçiş süreci, bilgi toplumu yolunda ortaya çıkan yapay zekâ, nesnelerin interneti, veri madenciliği gibi kavramlar vergi idarelerini de e-dönüşüme zorlamıştır. Daha doğrusu elektronik vergisel uygulamalar başarılı sonuçlarıyla çoğu zaman e-devlet uygulamalarına öncü ve örnek olmuştur.

Ülkemizde vergi idaresi, BİT'i ilk kullanan kamu kurumlarından birisi olmuş ve vergi idaresinde söz konusu e-devlet projeleri kapsamında e-vergilendirme²³⁵ uygulamalarına yönelik birçok proje geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur.

GGM bünyesinde, VEDOP öncesi ilk otomasyon çalışmaları 1974 yılında başlamıştır. TÜBİTAK ile Marmara Bilimsel ve Endüstriyel Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan ön araştırmalarla GGM bünyesinde bilgi işlem faaliyetleri konusunda ilk çalışmalar yapılmıştır. İlk vergi dairesi otomasyon uygulaması 1974 yılında Ankara Yeğenbey Vergi Dairesi'nde iki adet IBM Punch Card'larla başlatılmıştır. Bu dönemde

²³³ Türk Vergi İdaresinde elektronik uygulamalara ilişkin genel tebliğlerin listesi Ek 3'te yer almaktadır.

²³⁴ Tekrardan kaçınmak için, elektronik uygulamaların anlatıldığı bölümde, elektronik uygulamaların ortak hukuki dayanağı olan söz konusu yasal düzenlemeler tekrar konu edilmeyecektir.

²³⁵ E-vergilendirme, geniş anlamıyla, e-ticareten elde edilen gelir ve kazancın vergilendirilmesini, dar anlamıyla ise vergi kanunlarına göre elde edilen gelir ve kazançların vergilendirme süreçlerinin elektronik ortama taşınmasını ifade etmektedir. Çalışmamızda e-vergilendirme ile maddi anlamdaki vergilendirmeden ziyade vergilendirilmiş alanlardaki işlemlerin elektronik ortama taşınmasına yönelik uygulamalar kastedilmektedir.

250.000 aracın tahsilâtları bu yöntemle izlenmiştir. Bu uygulama 1990 yılın kadar devam etmiştir. 01.05.1975 tarihinde ise NCR 500 mini bilgisayar satın alınarak eğitim ve motorlu kara taşıtları işlemlerinde kullanılmıştır. 30.03.1977 tarihinde CMC-5100 Bilgi Giriş Sistemleri satın alınmıştır. Bu bilgisayar ve makineler Ankara Yeğenbey Vergi Dairesine kurulmuştur²³⁶. 1976-1983 yılları arasında ise L-400 Broughts muhasebe makineleri ile Ankara Kavaklıdere Vergi Dairesi'nde emlak vergisi²³⁷ uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

02.01.1978 tarihinde 15 adet SKS-I ve 2 adet SKS -II hat muhasebe makineleri satın alınmıştır. SKS Muhasebe Uygulamaları Otomasyon Sistemi ile 1977-1985 yılları arasında gelir, kurumlar ve sonrasında katma değer vergilerinden başlamak üzere Ankara Mithatpaşa, Maltepe, Kızılbey ve Çankaya Vergi Dairelerinde sürekli vergilerdeki²³⁸ ilk otomasyon uygulamaları hayata geçirilmiştir.

1981'de "Türk Federal Alman Teknik İş Birliği Anlaşması" uyarınca Alman uzmanlarla birlikte vergi idaresi otomasyonu için ön inceleme ve proje çalışmaları başlatılmış, 1982'de ise IBM 4331 bilgisayar sistemlerinin Federal Alman Teknik Yardımı'ndan sağlanması ve Bilgi İşlem Merkezi'nin kurulması çalışmalarına başlanmıştır.

1984-1985 yıllarında pilot uygulama alanı olarak seçilen Ankara Polatlı Vergi Dairesi'nde otomasyon uygulaması başlatılmış ve IBM-5280 Sistemi Maliye Bakanlığı'na kiralanmak suretiyle 15.03.1984 tarihinde vergi dairesine kurulmuştur. 1985 yılında 2 adet Nixdorf-8860 sistemi alınmasına ve 1 adedinin IBM-5280 yerine Polatlı Vergi Dairesi'ne kurulmasına karar verilmiştir²³⁹.

²³⁶ Uğur Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**. 1. Baskı, Ankara: TURMOB Yayınları, 2014, s.19.

²³⁷ Günümüzde emlak vergilerine ilişkin işlemler belediyeler tarafından yapılmaktadır.

²³⁸ Sürekli yükümlülükler vergiyi doğuran olayın tekrarlanması veya sürdürülmesi dolayısıyla birden fazla dönemde devam eden yükümlülüklerdir. Ticari, zirai ve serbest meslek faaliyeti dolayısıyla gelir vergisi mükellefiyeti, kurumlar vergisi mükellefiyeti, katma değer vergisi mükellefiyeti sürekli yükümlülüklerdir.

²³⁹ Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.19.

1995 yılında T.C Vergi Kimlik Numarası ile birlikte elektronik ortamda bir kodlama sistemi ile başlayan elektronik ortama geçiş süreci, vergi dairesi otomasyon projeleri ile bilgi işlem alt yapı projeleri kapsamında devam etmiştir²⁴⁰.

Bu kapsamda ilk kez 1998 yılında uygulanmaya başlanılan VEDOP, vergi dairelerinin modernizasyonu kapsamında geliştirilmiş ve 2004-2006 yıllarında VEDOP II ile otomasyon ağı yaygınlaştırılarak merkezi bir yapıya kavuşturulmuştur. Üçüncü aşama olarak 2007 yılında başlayan VEDOP III ve İnternet Tabanlı Vergi Dairesi Otomasyonu (E-VDO) uygulamaları ile otomasyon kapsamında olmayan vergi daireleri ve mal müdürlüğü gelir birimlerinin tümüne yaygınlaştırılması, eski yazılımlarla çalışan vergi dairelerinin otomasyon sisteminin değiştirilmesi çalışmaları tamamlanmıştır.

VEDOP uygulamaları ile birlikte elektronik ortamda beyanname ve dilekçelerin verilmesi, defterlerin elektronik ortamda tutulması gibi aşamalarla birlikte sürecin ilerlemesi hız kazanmıştır. Yakın geçmişte uygulamaya geçirilen ve gelişim süreci devam eden e-defter ve e-fatura, e-yoklama, e-tebligat, e-haciz, defter beyan sistemi, vb. uygulamalar ile vergi idaresinde e-dönüşüm süreci devam ettirilmiştir²⁴¹.

Ayrıca, riskli mükelleflerin tespitine yönelik geliştirilen risk analiz sistemleri sayesinde risk veren kalemlerin önceden belirli olması, analiz sürecinde yapılan tespitlerin hız kazanmasını ve sürecin daha verimli şekilde işlenmesini sağlamıştır.

Türk vergi idaresinde elektronik vergisel uygulamalar alanında son yıllarda yaşanan hızlı dönüşüm ve bu dönüşüme yönelik tüm çalışmalar, gelişen teknoloji ile birlikte vergilendirme alanında sağlanan gelişim sürecini göstermektedir. Bu süreç, bilgi teknolojisi çağını yaşadığımız günümüzde teknolojiden uzak kalmanın mümkün olmadığını ve teknolojik yeniliklere uyum sağlamanın gerekliliğini ortaya koymaktadır²⁴². Ayrıca vergi idaresinde bugüne kadar yaşanan e-dönüşümün, endüstri 4.0, yapay zeka, bulut bilişim, büyük veri gibi bilgi toplumu teknolojilerinin getirdiği yeni imkanların da kullanılarak tüm hızıyla devam edeceğini göstermektedir.

²⁴⁰ Büşra İlgar, “Türkiye’de Yükselen Teknoloji İmajı ve E-Maliye Uygulamaları”. **Vergi Raporu**. Sayı.232, (Ocak 2019), s.220-221.

²⁴¹ Elektronik vergisel uygulamaların gelişim sürecine ilişkin grafik Ek 5’de yer almaktadır.

²⁴² Büşra İlgar, “Avrupa Birliği ve Türkiye KDV Mevzuatlarının Uyumlaştırılması Ve Türkiye’nin E-Dönüşüm Sürecinin AB Uyumuna Etkisi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.353, (Şubat 2018), s.103.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VERGİ İDARESİNDE ELEKTRONİK UYGULAMALAR

Vergi idaresindeki e-dönüşüme yönelik elektronik uygulamalardan anlaşılması gereken; mükellefler veya vergi sorumluları tarafından beyannamelerin elektronik ortamlarda verilmesi, ödemelerin elektronik ortamlarda yapılması, mükellefler tarafından düzenlenmesi gereken belgeler ile tutulması gereken defterlerin elektronik ortamlarda tutulması, saklanması ve ibraz edilmesi, vergi mükelleflerinin gelir, harcama ve servetlerine ilişkin bilgilerin elektronik ortamlarda toplanması, vergi idarelerince de mükellefin ve vergisel işlemlerin tespit edilmesi, takip edilmesi ve denetlenmesi gibi işlemlerin elektronik ortamlarda yürütülmesine yönelik uygulamalardır. Başka bir ifadeyle, vergilendirmenin dört temel süreci olan, verginin tarhı, tebliği, tahakkuku ve tahsilinin elektronik ortamlarda yapılmasını sağlayan e-devlet uygulamalarıdır.

Türkiye’de vergi idaresi, iş yükünün, vergi maliyetinin ve bürokrasinin azaltılmasına yönelik teknolojik imkânlardan faydalanarak vergi uygulamalarının daha hızlı ve daha etkin işlemesine imkân vermektedir. Ülkemizde e-devlet kapsamında vergi idaresinde e-dönüşüme yönelik birçok elektronik vergisel uygulama projesi geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Bu projelerden en önemlisi vergi dairelerinin modernizasyonu kapsamında geliştirilen ve mükelleflere ve ilgili kurumlara çeşitli hizmetlerin sunulduğu vergi dairesi otomasyon projeleridir. Yine internet vergi dairesi devletin kişilere ait kayıtlarını elektronik ortamda tuttuğu ilk uygulamalardandır. Daha sonra özellikle internetin daha yaygın ve etkin olarak kullanılmaya başlanması, mobil cihazların hayatımıza girmesi, bulut sistemlerin kullanılması gibi BİT’teki gelişmelerle birlikte e-beyan, e-fatura, e-defter, e-tebliğ, e-yoklama, vb. e-vergi uygulamaları geliştirilmiştir.

Çalışmamızın bu bölümünde; Türk Vergi İdaresi’ndeki e-dönüşüme yönelik söz konusu e-vergi uygulamaları; uygulamanın kapsamı, sunulan hizmetlerin yönü ve kullanıcılar dikkate alınarak, kurum içi otomasyona yönelik, mükelleflere ve meslek mensuplarına yönelik ve diğer kurumlarla otomasyona yönelik uygulamalar şeklinde gruplandırılarak incelenecektir.

1. KURUM İÇİ E-DÖNÜŞÜME YÖNELİK UYGULAMALAR

1.1 VERGİ DAİRESİ OTOMASYON PROJELERİ

1.1.1 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi I (VEDOP I)

VEDOP, bilgisayar teknolojisinin yeni olanaklarıyla vergi dairesi fonksiyonlarının tümünü içine alan bir bilgi işlem uygulamasının vergi dairelerine yaygınlaştırması ile bölge ve merkez network yapısının kurulmasıdır. VEDOP ile GİB, e-devletin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle gereken kurum içi otomasyonunu büyük ölçüde tamamlayarak e-kurum olma sürecinde önemli bir aşama kaydetmiştir²⁴³.

Vergi dairesi işlemlerinin tümünün bilişim teknolojileri ile otomasyona geçirilerek iş yükünün azaltılması, vergi dairesi çalışmalarında etkinlik ve verimliliğin artırılması ve bilgisayar ortamında toplanan bilgilerden sağlıklı bir karar destek ve yönetim bilgi sisteminin oluşturulmasının hedeflendiği VEDOP, 1998 yılında hayata geçirilmiştir²⁴⁴.

Projenin çıkış noktası, 1995 yılında başlatılan her mükellefe tek vergi numarası verilmesi işlemidir. İlk kez 1998 yılında motorlu taşıt alım satımı yapan, bina inşa ettiren ve gayrimenkul alan ve satan mükelleflere vergi numarası kullanma zorunluluğu getirilmiş, daha sonra tüm ekonomik işlemleri kavrayacak şekilde kapsamı genişletilmiştir.

VEDOP projesi, ilk aşamada 1998-2004 yılları arasında, 22 il merkezinde uygulanmıştır. Proje çerçevesinde Türkiye genelinde, vergi gelirlerinin yaklaşık %80'nin toplandığı, tahakkuk ve tahsilât işlemlerinin %85'inin takip edilebilir hale geldiği 155 vergi dairesi tam otomasyona geçirilmiştir²⁴⁵.

VEDOP uygulamaları ile evrak girişinden başlayarak sicil, tahakkuk, tahsilât, düzeltme, tarhiyat, takip, iade, araç tescil, muhasebe, özlük işlemleri gibi vergi dairesinin bütün işlemlerinin birbiriyle entegre şekilde bilgisayar ortamında yapılması

²⁴³ Ayşe Yiğit Şakar, "Türkiye'de E-Devlet Uygulamalarının Vergi Hukuku Alanına Yansımaları: E-Haciz Uygulaması ve Karşılaşılan Sorunlar", **İSMMMO Mali Çözüm Dergisi**, Sayı.106, (Temmuz-Ağustos 2011), s.71.

²⁴⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2003 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2004, s.93.

²⁴⁵ Tüm illerin güncel otomasyon durumunu gösteren tablo Ek 2'de yer almaktadır.

ve uygulamada kullanılan defter, belge ve çeşitli raporların bilgisayar yardımıyla hazırlanması sağlanmıştır²⁴⁶.

Vergi daireleri işlemlerinin merkezden izlenmesinin sağlanması ile birlikte vergi dairelerinin daha etkin ve verimli çalışmalarını sağlayacak altyapı oluşturulmuştur. Bu sayede Türkiye’de kamu idarelerinin saydamlığı konusunda atılan en önemli adımlardan biri gerçekleştirilmiş ve internet vergi dairesi uygulamaları ile gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine internet ortamında, vergi ile ilgili durumlarını sorgulama imkânı sağlanmıştır.

Proje ile vergi gelirlerinin daha etkin toplanması, vergi dairelerine gelen mükelleflerin işlemlerinin rahat bir ortamda ve daha kısa sürede bitirilmesi ve vergi dairesi personelinin işlemlerini yaparken teknolojik imkânlardan daha çok yararlanması hedeflenmiştir. Bu süreçte sistemin etkin kılınmasına yönelik olarak, iş akışlarının yapısı modern vergi sistemine uygun hale getirilecek şekilde yeniden tasarlanmış, parasal işlemlerde bankacılık sistemi ile elektronik bağlantısı olan bir uygulama geliştirilmiş ve sisteme adapte edilmiştir. Proje özellikle işlem süreçlerinde yaşanan tıkanmaları gidermesi açısından son derece önemli tasarrufların yanı sıra verimlilik anlamında da ciddi katkılar sağlamıştır²⁴⁷.

Gerek vergi idaresi gerekse tüm kamu kurumları açısından en önemli e-devlet uygulamalarından birisi olan VEDOP Projesi²⁴⁸, “Cebit-Eurasia 2002-Bilişim Etkinlikleri” çerçevesinde TÜSİAD tarafından dağıtılan “E-Türkiye İçin E-Devlet Ödülleri” içinde kamu sektöründeki yönetimler tarafından sağlanan ve rekabet gücünü artıran, yeni girişim alanları yaratan, yeni kitlelere hitap eden, internet tabanlı toplumsal uygulamalardaki iyileştirmeyi teşvik etmeyi amaçlayan “Devletten Bireye” kategorisindeki büyük ödül ile onurlandırılmıştır²⁴⁹.

²⁴⁶Nilüfer Kibar Bilginli, “Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP)”, **Dış Denetim**, Sayı.172, (Temmuz, Ağustos, Eylül 2011), s.175.

²⁴⁷A. Atilla Uğur ve İbrahim Çütücü, “E-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında Vedop Projesi”. **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt.1, Sayı.2, (2009), s.12.

²⁴⁸Elvan Cenikli ve Deniz Şahin, “Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri”, **İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi**, Cilt.4, Sayı.1, (2013), s.40.

²⁴⁹Gelir İdaresi Başkanlığı, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2010, s.12.

Ayrıca VEDOP'ta yer alan "İnternet Vergi Dairesi" uygulaması, 2003 yılında ABD'de her yıl düzenlenen "Computerworld Honors 21'inci Yüzyıl Başarı Ödülleri" kapsamında "Devlet ve Kar Amacı Gütmeyen Organizasyonlar" kategorisinde birincilik ödülünü alarak²⁵⁰ başarılı bir uygulama olduğunu göstermiştir.

1.1.2 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi II (VEDOP II)

2004-2007 yılları arasında uygulanan VEDOP II ile daha etkin ve daha iyi hizmet veren bir vergi idaresi oluşturma çalışmalarının devamı olarak; otomasyonlu vergi dairelerinin sayısının artırılması, beyannamelerin internet üzerinden alınması (e-beyanname), GGM'nin Olağanüstü Hal Merkezi oluşturmaya dönük faaliyetlerinin ilk adımı olan vergi kimlik numarası veri tabanı sisteminin yedeklenmesi, merkezi yapıda vergi dairesi uygulamaları (E-VDO) ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması için veri ambarı (VERİA) oluşturulması hedeflenmiştir.

VEDOP II ile GİB tarafından VEDOP'un birinci aşamasında otomasyona geçirilen birimlere ilaveten, otomasyona geçmemiş bulunan 81 ildeki 125 Vergi Dairesi, Takdir Komisyonu Başkanlıkları, Defterdarlığa bağlı Vergi Denetmenleri Büro Başkanlıkları ve Gelir Müdürlükleriyle, Ankara Vergi İstihbarat Merkezi, 6 ildeki Bölge Müdürlükleri ve Bölge Müdürlüklerine bağlı illerdeki Vergi Denetmeleri Birim Başkanlıkları dahil olmak üzere 579 gelir idaresi birimi otomasyon kapsamına alınmıştır²⁵¹.

13.10.2005 itibariyle süresinde verilen beyanname, bildirim ve eklerinin yanı sıra pişmanlık talepli ve kanuni süresinden sonra kendiliğinden verilen beyannameler de elektronik ortamda alınmaya başlanmıştır. O dönem itibariyle e-beyannameler, otomasyon kapsamındaki vergi dairelerinden alınan beyannamelerin %70'ine tekabül etmektedir. Yine VEDOP II kapsamında Ağustos 2005 itibariyle tahakkuk bilgilerinin vergi tahsilâtına yetkili banka ve finans kurumlarına açılması ile e-tahsilât uygulaması başlamıştır²⁵².

²⁵⁰ Uğur ve Çütcü, s.14.

²⁵¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, s.57.

²⁵² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2006 Yılı Faaliyet Raporu**, s.103-107.

Proje kapsamında, vergi ödemelerinin bankacılık sistemi ile yapılmasının arttırılması ve beyannamelerin internetten alınması sonucunda, mükellefini daha iyi tanıyan, mükellefe daha iyi hizmet etmek için teknolojik olanakları kullanan, günlük iş yükünün dışında beyannamesini vermeyen ve vergisini ödemeyen mükelleflerle daha yoğun ilgilenen, mükellefleri daha etkin izleyen ve yaptırım uygulayan bir vergi idaresi altyapısına sahip olma imkanı olmuştur²⁵³.

1.1.3 Vergi Daireleri Otomasyon Projesi III (VEDOP III)

2007 ve 2008 yıllarını kapsayan VEDOP III kapsamında vergi idaresinin daha etkin ve mükelleflere daha iyi hizmet veren bir yapıya kavuşturulması çalışmalarının devamı olarak E-VDO'nun yaygınlaştırılması, takdir komisyonlarının otomasyon kapsamına alınması ve mevcut yapının bu kapsamda güçlendirmesi hedeflenmiştir²⁵⁴.

Türkiye'nin en kapsamlı e-devlet projesi olan VEDOP III çerçevesinde, Türkiye genelindeki 448 vergi dairesi ile 585 mal müdürlüğü gelir servisinin de yeniden yapılandırılması ve vergi dairesi otomasyon uygulamalarının tamamen web tabanlı yapıya dönüştürülmesi sağlanmıştır. Yeni sistem ile oluşturulan “Türkiye Vergi Dairesi” yaklaşımının tamamlanmasıyla mükelleflerin kayıtlı olduğu vergi daireleri dışındaki vergi dairelerinden de hizmet alabilmeleri sağlanmaktadır²⁵⁵.

2007 yılı itibariyle VEDOP ve E-VDO kapsamında otomasyona geçmeyen vergi dairesi müdürlüğü kalmamıştır. 2007’de motorlu taşıtlar vergisini tahsile yetkili 211 Mal Müdürlüğü gelir birimi de E-VDO uygulamasına dahil olmuştur²⁵⁶.

Ayrıca proje kapsamında, mükelleflerin bilgi edinme, ihbarda bulunma, vergi borcunu online öğrenme ve mükelleflere borçlarını hatırlatma ve ödemeyi sağlama ile mükellefe tecil ve taksitlendirme konusunda yol gösterme gibi hizmetleri telefon aracılığıyla verecek olan Vergi İletişim Merkezi (VİMER) 2007 yılı sonunda kurulmuştur. Tahsilâta etkinliğin sağlanabilmesi için risk analizlerine dayalı bir yönetim modeli kurulmuştur. Bu model aynı zamanda beyanname vermeyen

²⁵³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2004 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, (2005), s.78.

²⁵⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2007 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, (2008), s.27.

²⁵⁵ Uğur ve Çütücü, s.13.

²⁵⁶ Fulya Orkunoglu Şahin, “Elektronik Vergilendirme (E-Vergilendirme)”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.334, (Temmuz 2016), s.146.

mükelleflerin matrahlarının takdir edilebilmesinde ve iade sisteminin hızlı işleyebilmesinde de kullanılabilecektir²⁵⁷.

1.1.4 Elektronik Vergi Daireleri Otomasyonu (E-VDO)

Vergi dairesi uygulama yazılımları; vergi dairesi işlemlerinin tümünün bilgisayarlarla yapılarak iş yükünün azaltılması, çalışmalarında etkinlik ve verimliliğinin artırılması ve bilgisayar ortamında toplanan bilgilerden sağlıklı bir karar destek ve yönetim bilgi sisteminin oluşturulması hedeflenerek, 1997 yılında Client-server mimaride çalışan bir yapıda hazırlanmıştır. 2004 yılında vergi dairesi otomasyon uygulamalarında merkezi bir yapıya geçilmesi kararı doğrultusunda mevcut otomasyon uygulamaları merkezi bir yapıda E-VDO olarak tekrar hazırlanarak, 2005-2009 yılları arasında otomasyon kapsamında olmayan vergi daireleri ile mal müdürlükleri gelir birimlerinin E-VDO ile otomasyona geçirilmesi, eski yazılımlar ile çalışan vergi dairelerinin ise otomasyon sistem değişikliği gerçekleştirilmiştir²⁵⁸. E-VDO dağınık yapıdaki vergi dairelerini tek bir merkezden online olarak birbirine bağlayan bir uygulama olmuştur.

E-VDO ile zaman içerisinde teknolojiye paralel olarak daha fonksiyonel ve eski teknolojinin getirdiği bazı zorlukları ortadan kaldıran yeni teknikler kullanılması imkânı doğmuştur. İstemci-sunucu (client-server) mimarisinin getirdiği bazı zorluklar E-VDO'ya geçişteki en önemli sebeplerden biridir. Zira VEDOP mimarisinde program değişikliklerinin tüm istemcilere (client) gönderilmesi gerekmektedir. Vergi mevzuatındaki sürekli değişiklikler de yazılım değişikliklerinin artmasına sebep olmakta ve bunların tüm vergi dairesi bilgisayarlarına gönderilmesi gerektiğinden on binlerce bilgisayarın güncel versiyonda tutulmasını sağlamak zorlaşmaktadır. Yazılım güncellemelerini yapabilmek için tüm bilgisayarların açık olmasını sağlamak, yazılım değişikliklerini network üzerinden gönderip kesintiler olması durumunda tekrar tekrar dosya gönderimini sağlamak gibi oldukça zahmetli işlemler gerekmektedir. Oysa E-VDO ile yazılımlar sadece merkezdeki sunucularda durmakta, yazılım değişiklikleri merkezi olarak tek yerden ve hızlıca yapılabilir.

²⁵⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **Stratejik Plan (2007-2009)**, s.17.

²⁵⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.75.

Böylece yazılım yükleme işlemi basitleşmekte ve tüm vergi dairelerinin ve tüm bilgisayarların, yazılımın aynı versiyonunu kullandığı garanti altına alınmaktadır²⁵⁹.

Vergi dairelerinin E-VDO kapsamına alınmasıyla, mükellef borçlarının diğer vergi dairelerince de görülebilmesi ve mükelleflerce internet ortamında izlenebilmesi, bankalarca yapılan tahsilâtların kapsamının genişletilmesi ve ilişik kesme ile araç muayene işlemlerinde kolaylık sağlanması için tahakkukların ödenmemiş kısımlarının bilgisayar ortamına aktarılması sağlanmıştır²⁶⁰. Bu proje kapsamında, bir vergi dairesinin vergilendirme, muhasebe, kovuşturma ve tarama-kontrol bölümlerinde vergi ve ilgili diğer mevzuat çerçevesinde yapılan bütün vergi dairesi işlemleri E-VDO üzerinden yapılabilir hale gelmiştir.

1.1.5 Elektronik Vergi Dairesi (E-VDB)

Tek Vergi Dairesi Projesi kapsamında, Vergi Dairesi Başkanlığına “Vergi Dairesi” sıfatı kazandırılması uygulaması ile GİB yeni bir yapılanmanın faaliyetlerini başlatmış bulunmaktadır. Bu yeni yapılanmaya uygun olarak vergi daireleri otomasyon sisteminde de değişiklikler yapılmaktadır.

01.02.2015 tarihinde E-VDB projesi kapsamında pilot olarak seçilen Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığına ve zamanla E-VDB projesine geçecek daireler için yeni web sitesi (<http://evdb.vedop.gov/>) oluşturulmuştur. Bu internet sayfası üzerinden de ulaşılabilecek olan E-VDO/E-VDB uygulaması kullanıcı kılavuzları güncellenerek mükelleflerin bilgisine sunulmuştur²⁶¹.

Bu kapsamda; 2015 yılında Eskişehir Vergi Dairesi Başkanlığı ve Kocamustafapaşa Vergi Dairesi Müdürlüğü ile başlanan uygulama yazılımı güncelleme işlemlerine 2018 yılında da devam edilmiş ve 130 vergi dairesi müdürlüğü, 578 Mal Müdürlüğü (gelir servisi) ile Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığı’nın uygulamaları güncellenmiştir²⁶².

²⁵⁹ Uğur Doğan, “Vergi Teknolojileri”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.322, (Temmuz 2015), s.14.

²⁶⁰ Adnan Gerçek, “Gelir İdaresi Başkanlığı’nda E-Devlet Uygulamaları”, **Bilanço Dergisi**, Sayı.122, (Ocak 2010), s.79.

²⁶¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, (2017), s.67.

²⁶² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, (2019), s.88.

E-VDB sistemi ile birlikte, E-VDO ve DEFGEL web sayfaları da dinamik hale getirilerek, kullanıcıların geçmişe yönelik bilgilere daha kolay ulaşmaları sağlanmıştır.

Tablo 6: Rakamlarla VEDOP Projesi Aşamaları

Proje İsmi	Proje Maliyeti	Proje Süresi	Projenin Kullanım Alanı	Projenin Tasarruf Boyutu ve Bazı Rakamlar
VEDOP I	75 milyon \$	2 yıl	22 il, 10 ilçedeki 153 vergi dairesi, 5 defterdarlık	* Türkiye'nin tahakkuk ve tahsilât gelirinin %85'i takip edilmekte. * Yılda 500 bin sayfa doküman tasarruf edilmektedir. * 8000 personele 100 bin saat eğitim verilmekte *200 sunucu, 9.000 işlemci, 10.000 kullanıcı yönetimi, 1,3 Terabyte ilişkisel veri tabanı yönetimi
VEDOP II	64 milyon \$	15 ay	81 ildeki tüm vergi daireleri ve defterdarlıklar	* 14 bin adam/ay iş yükü tasarrufu (4,2 milyon \$) * 6 bin ton kâğıt tasarrufu, 117 bin ağaç, 3 milyon\$ * Yıllık 75 milyon beyannamenin online alınması * Çağrı Merkezi uygulaması * Her yıl 40 milyon senedin hesaplara otomatik işlenmesi sonucu 4 bin adam/ay iş gücü kazancı * 15 bin kullanıcının eğitimi sağlanmıştır. * 12 Terabyte büyüklüğünde veri ambarı
VEDOP III	99 milyon \$	2 yıl	Türkiye genelindeki 448 vergi dairesi ve 585 mal müdürlüğü	* 13.465 PC, 6 bin 204 yazıcının dağıtım ve montajı, * EMKAS sistemi ile yıllık 19 bin ton kâğıt, 355 bin ağaç ve ekonomik değeri 8,7 milyon \$ tasarruf * Diğer kurumlarla yazışmalarda azalma olmuş, örn. Gümrük idareleri ile yıllık ortalama 1 milyon yazışma ortadan kalkmıştır * Makbuz bilgilerinin elle girilmemesinden dolayı yıllık 2 bin adam/ay işgücü tasarrufu

Kaynak: A. Atilla Uğur ve İbrahim Çütcü, “E-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında Vedop Projesi”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. Cilt.1, Sayı.2, (2009), s.14.

1.1.6 Diğer Otomasyon Projeleri

1.1.6.1 Müdür Denetim Otomasyon Sistemi (M-DOS)

GİB tarafından, kişi veya kurumlarca yapılan ihbar, şikâyet ve inceleme taleplerinin vergi dairesi başkanlıkları ile defterdarlık gelir müdürlüklerince elektronik ortamda kayıt altına alınarak iş ve işlemlerin iş akışlarını basitleştirmek ve yöneticilere elektronik ortamda rapor sunmak amacıyla yazılımı geliştirilen sistemdir.

Bu çerçevede, vatandaş, mükellef veya kamu kurumları tarafından dilekçe, VİMER, CİMER ve e-posta yoluyla yapılan ihbar, şikâyet ve inceleme taleplerinin elektronik ortamda kayıt altına alınması, değerlendirilmesi, oluşturulan komisyonlarca elektronik ortamda karar alınması ve alınan kararların ilgili vergi dairelerine, elektronik yoklama sistemine (EYS) ve VDK'ya gereği yapılmak üzere elektronik ortamda

gönderilmesi için “İhbar, Şikâyet ve İnceleme Taleplerinin Değerlendirilmesi Modülü” geliştirilmiştir²⁶³. Sistem ile vergi dairelerinden yapılacak incelemeye sevk işlemlerinin de elektronik ortamda yapılması ve inceleme taleplerinin sistem üzerinden VDK’ya gönderilmesi mümkün hale gelmiştir.

Ayrıca vergi denetim ve incelemelerinin daha verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla vergi dairesi müdürleri tarafından hazırlanan vergi inceleme raporlarının ve bu raporlara ilişkin iş ve işlemlerin e-imzalı olarak elektronik ortamda hazırlanması amacıyla “Vergi İnceleme Raporu Modülü” geliştirilmiştir.

M-DOS Programının 2016 yılında Ankara, İstanbul, Manisa ve Balıkesir Vergi Dairesi Başkanlıklarında, 2018 sonu itibariyle de tüm başkanlıklarda ve defterdarlıklarda sistem açılışları tamamlanmıştır.

2016-2017 yılında M-DOS kapsamında Vergi Dairesi Başkanlıkları verileri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: M-DOS Sonuçları

İhbar ve Değerlendirme Komisyonundan Çıkan İhbar Sayısı	İnceleme Değerlendirme Komisyonundan Çıkan İnceleme Talebi Sayısı	Rapor Değerlendirme Komisyonundan (RDK) Çıkan Rapor Sayısı
51.020	5.527	531

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2017 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2018, s.117.

1.1.6.2 MTV Daireleri Otomasyon Uygulamaları (MOTOP)

1992 yılında İstanbul Nakil Vasıtaları Vergi Dairesi’nde başlatılan proje, 1996 yılından sonra yalnızca motorlu taşıt vergisi işlemleri ile uğraşan 16 vergi dairesine daha yaygınlaştırılmıştır. Bu vergi dairelerinde o gün itibariyle Türkiye’deki mevcut taşıtların yaklaşık %55’ini kapsayan yaklaşık 5.000.000 taşıtın işlemleri izlenmekteydi.

Proje kapsamında, 1999 yılında ilk kez “Türkiye Merkezi Taşıt Kütüğü” oluşturulmuş ve otomasyona geçen 17 vergi dairesinde mevcut mükellef ve taşıt bilgileri vergi kimlik numarası uygulamasının yaygınlaştırılmasından da yararlanılarak

²⁶³ Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu, s.110.

konsolide edilmiş ve Türkiye Merkezi Taşıt Kütüğü bilgileri vergi incelemelerinde kullanılmaya başlanılmıştır.

Mükelleflerden gelen talepler değerlendirilerek özellikle İstanbul, İzmir, Ankara ve Adana’da mükelleflere kolaylık sağlamak amacıyla nakil vasıtaları vergi dairelerine bağlı olarak açılan şubeler ve yeni nakil vasıtaları vergi daireleri şubeleri de MOTOP kapsamına alınmıştır²⁶⁴.

1.1.6.3 Takdir Komisyonu Otomasyon Uygulaması (TAKKOM)

Takdir Komisyonu Otomasyon Sistemi (TAKKOM) ile vergi dairesi takdire sevk işlemlerinin ve VUK’un 72’nci maddesi²⁶⁵ kapsamında kurulan takdir komisyonları işlemlerinin elektronik ortamda yapılarak iş yükünün azaltılması, vergi dairesi ve takdir komisyonları çalışmalarında etkinlik ve verimliliğin artırılması ve bilgisayar ortamında toplanan bilgilerden sağlıklı bir karar destek ve yönetim bilgi sisteminin oluşturulması, kâğıt tasarrufu ve uygulamada standart sağlanması amaçlanmaktadır.

Daimi takdir komisyonu işlemleri ile komisyona bağlı vergi daireleri takdire sevk işlemlerinin entegre bir yapıda otomasyon ortamında yapılmasının sağlandığı bu proje, daimi takdir komisyonları ve vergi dairesi/mal müdürlüğü bünyesinde kurulan geçici takdir komisyonlarında kullanılmaya başlanılmıştır.

TAKKOM, vergi dairesi takdire sevk işlemleri uygulama yazılımları ile entegre çalışacak bir şekilde hazırlanmış olup, vergi dairesince düzenlenen takdire sevk fişleri elektronik ortamda komisyona, bunlara bağlı olarak verilen kararlar da elektronik ortamda vergi dairesine gönderilmektedir.

2016 yılında E-VDB sistemi içine entegre edilerek yeniden düzenlenen TAKKOM uygulama yazılımı güncelleme işlemlerine devam edilmiş ve 2018 yılı sonu

²⁶⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2001 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, (2002), s.91.

²⁶⁵ VUK, Madde 72: “*Takdir Komisyonu; illerde defterdarın, ilçelerde malmüdürünün (müstakil vergi dairesi olan ilçelerde ilgili vergi dairesi müdürünün) veya bunların tevkil edecekleri memurların başkanlığı altında ilgili vergi dairesinin yetkili iki memuru ile seçilmiş iki üyeden kurulur.*”

itibariyle, vergi dairesi ve mal müdürlüğü bünyesinde 708 Geçici Takdir Komisyonu uygulamaları güncellenmiştir²⁶⁶.

1.1.6.4 Dava Takip Uygulaması (DATAP)

Vergi Dairelerinde kullanılan E-VDO programı içerisinde yer alan dava takibi ile ilgili bölüm, vergi davalarında savunma etkinliğini sağlayamamıştır. Bu nedenle davaların gerek usul gerek esas yönünden tüm takip süreçlerini kavrayan daha kapsamlı bir elektronik dava takip programına ihtiyaç duyulmuştur²⁶⁷.

Bu amaçla uygulamaya geçirilen Dava Takip Projesi (DATAP) kapsamında, GİB'in merkez ve taşra birimlerinin taraf olduğu idari ve adli davalar, icra/iflas işlemleri ve GİB'in görev alanıyla ilgili olduğu idari davalar kaydedilmekte, sistem üzerinden takip edilebilmekte ve uygulamaya ilişkin istatistikler alınabilmektedir.

DATAP, söz konusu idari ve vergi davalarına ilişkin sistem analiz, tasarım ve yazılım çalışmaları tamamlanarak 30.09.2013 tarihi itibariyle 30 vergi dairesi başkanlığında kullanıma açılmıştır.

Dava takip işlemlerinin merkezi bir kontrol mekanizması altında yürütülmesi, davalara ait savunmalarda etkinliğin sağlanması, ihtilafların asgari düzeye indirilmesi, ictihat havuzu ve istatistikler oluşturup rapor alınabilmesi amacıyla geliştirilmiş olup, program kapsamında DATAP-UYAP-KEYS-İŞTAKİP entegrasyonu sağlanmıştır²⁶⁸.

GİB merkez teşkilatında Hukuk Müşavirliği ile taşra teşkilatında kullanılan DATAP üzerinden 2017 yılı içerisinde 57.263 adet davanın sisteme kaydı yapılmıştır.

1.1.6.5 GİBUX İşletim Sistemi

GİBUX, GİB'in yurt genelindeki tüm vergi daireleri/malmüdürlüklerinde kullanılmak amacıyla analiz ve tasarımı yapılarak GİB'in ihtiyaçlarına uygun olarak geliştirilmiş açık kaynak kod tabanlı işletim sistemidir. Kalkınma Bakanlığı'nın "2015-

²⁶⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.88.

²⁶⁷ Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.108.

²⁶⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.129.

2018 BTS Eylem Planı'nda" yer alan, "*kamuda açık kaynak kodlu yazılım kullanımı*" politikaları kapsamında milli hedefler doğrultusunda GİB'in hazırladığı bir projedir.

TÜBİTAK tarafından Linux çekirdeği kullanılarak geliştirilen Pardus işletim sisteminin bir benzeridir. Ancak Pardus, genel amaçlı kullanıma yönelik bir işletim sistemi olarak geliştirilmiş, GİBUX ise Linux çekirdeği kullanılarak, Türk mühendisleri tarafından yerli iş gücü ve kaynaklar ile GİB'in kurumsal ihtiyaçları doğrultusunda GİB için özelleştirilmiş bir işletim sistemidir. GİB'de son kullanıcı bilgisayarlarında kullanılması için tasarlanmış ve 2014 yılından itibaren vergi dairelerine yaygınlaştırılmış, 2017 yılı sonu itibarıyla de tüm vergi daireleri/mal müdürlüklerinde masaüstü bilgisayarlarda kullanılmaya başlanmıştır²⁶⁹. Bugün itibarıyla 515 sunucu, 1184 lokasyon ve 37.301 masaüstü bilgisayarda GİBUX kullanılmaktadır²⁷⁰.

Tamamen yerli kaynakların kullanıldığı GİBUX işletim sistemi, ofis yazılımları ve anti-virüs yazılımları için ödenen lisans ücretlerinden ve her yıl bu lisanslar için ödenen bakım maliyetlerinden tasarruf sağlamıştır.

Ayrıca GİB'in uyguladığı güvenlik politikalarının gerekleri yerine getirilerek, GİBUX İşletim Sistemi ile virüs gibi zararlı yazılımlardan etkilenmeyen, tüm yama ve versiyon güncelleme ile kontrollerinin merkezi olarak yönetilip izlendiği bir altyapı hazırlanarak, iş gücünün daha verimli kullanılması sağlanmıştır.

Sistem ile birlikte mevcut donanım kaynaklarının işletim sistemlerine olan bağımlılık ihtiyacı da ortadan kaldırılmıştır. Bu kapsamda mevcut donanıma en uygun tasarım yapılarak, her değişen işletim sistemi için donanım yatırımı yapılmasına gerek kalmamıştır. İşletim sistemine ait versiyon güncellemelerinin merkezden yapılmasıyla da saha operasyonları azalmış ve zaman maliyet avantajı birlikte sağlanmıştır²⁷¹.

1.2 VDK VERGİ DENETİM ANALİZ SİSTEMİ (VDK-VEDAS)

VEDAS vergi incelemelerinin mükellefler tarafından üretilen e-defter, e-fatura, kayıt saklama verileri gibi elektronik veriler kullanılarak daha etkin ve kısa sürede

²⁶⁹ *Gibux Hangi Şehirlerde*, <https://gibux.gib.gov.tr/icerik/gibux-hangi-sehirlerde-kullaniliyor> (24.04.2019).

²⁷⁰ *GİBUX GÖÇ SAHASI* <https://gibux.gib.gov.tr/> (24.04.2019).

²⁷¹ *GİBUX Nedir?* (<https://gibux.gib.gov.tr/icerik/gibux-nedir>) (24.04.2019).

tamamlanabilmesi amacıyla VDK bünyesinde geliştirilen bir e-denetim analiz sistemidir. Vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi kapsamında denetim kapasitesinin artırılmasına imkan verecek proje ile etkin denetim planlarının yapılabilmesi ve eş zamanlı olarak yürütülebilmesi, yapılacak çalışmalarda uygulama birliği ve denetim elemanlarının daha verimli çalışmalarının sağlanması amaçlanmıştır.

VDK bünyesinde geliştirilen e-denetim altyapısının ve VDK-VEDAS yazılımının test edilmesi amacıyla e-denetim teknikleri kullanılarak tamamlanabilecek vergi incelemeleri planlanmış, incelemelerden elde edilecek geri bildirimler yoluyla VDK-VEDAS'ın geliştirilmesini sağlayacak teknik altyapı oluşturulmuş ve bu amaçla inceleme görevlendirmeleri yapılmıştır.

VDK-VEDAS yazılımına bütün vergi müfettişleri tarafından rahatlıkla kullanılacak standart analizler kazandırılmış, standart analiz çeşitliliğini artırmaya yönelik proje ekipleri oluşturulmuştur²⁷².

Yüksek hacimli verileri gözetleyebilen bu sistem sayesinde risk alanlarındaki saptamalar daha kısa süre içerisinde yapılabilmekte ve bu saptamalara yönelik düzenlemelerin yapılma süresi hız kazanmaktadır. Bu şekilde denetimin etkinliğini sağlayan riskli alanlara yönelik çözüm sürecini hızlandıran VEDAS sisteminin yaygınlaşması ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir²⁷³.

1.3 VDK SÜREKLİ GÖZETİM VE DENETİM AĞI (VDK-SİGMA)

Vergi denetim faaliyetlerinin gelişen teknolojilere uygun bir şekilde yürütülebilmesi amacı ile belirlenen konulara ilişkin “Kayıt Saklama Gereksinimlerine Dair Usul ve Esaslar” 29.12.2013 tarih ve 28866 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 431 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile belirlenmiştir. 01.01.2015 tarihinde yürürlüğe giren söz konusu tebliğ ile mal ve hizmet hareketlerine ilişkin elektronik ortamda oluşturulacak kayıtlarda yer alması gereken asgari içerikler belirlenmiştir.

²⁷² Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2018, s.38.

²⁷³ Büşra İlgar, “Türkiye’de Yükselen Teknoloji İmajı ve E-Maliye Uygulamaları”. **Vergi Raporu**. Sayı.232, (Ocak 2019), s.225.

“Sürekli Gözetim ve Denetim Ağı Projesi” kapsamında gerçekleştirilen veri transferlerine yönelik standartları belirlemek amacı ile tanımlanan Standart Denetim Dosyası, elektronik defter uygulaması kapsamında da standart olarak kabul edilen *XBRL GL (Extensible Business Reporting Language (Global Ledger) - Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili (Büyük Defter))* sınıflandırması esas alınarak hazırlanmıştır²⁷⁴.

Tebliğde yapılan belirlemelerin temel amacı, mal ve hizmet hareketi ile ilgili elektronik ortamda oluşturulacak kayıtlarda yer alması gereken asgari içeriklerin belirlenmesi ve söz konusu kayıtların vergi denetimi ile ilgili süreçlerde kullanımının artırılmasıdır. Başlangıç aşamasında 4760 sayılı ÖTV Kanunu ekinde yer alan (I) sayılı liste kapsamındaki mallara ilişkin tedarik zinciri olmak üzere vergi mükellefleri arasındaki faaliyetlerin cari dönemde ve sürekli kontrol edilebilmesi amacı ile kapsama giren mükelleflere sürekli bilgi verme yükümlülüğü getirilerek petrol ve petrol ürünleri ile ilgili olarak gerçekleştirilen işlemlerin aylık dönemler itibari ile VDK sistemlerine aktarılması sağlanmıştır.

1.4 VDK BİLGİ SİSTEMİ (VDK-BİS)

Vergi denetim faaliyetleri kapsamında VDK’ya verilen görevlerin gerektirdiği bütün iş süreçlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amacıyla hazırlanan VDK-BİS uygulaması, Şubat 2012 itibari ile tüm vergi müfettişlerinin kullanımına açılmıştır.

Uygulama ile; personelin özlük bilgileri ve yetiştirilme durumunun elektronik ortamda izlenmesi ve bu bilgilerin iş planlamasında kullanımı sağlanmış ve vergi müfettişlerinin görevlendirmelerine ilişkin tüm işlemlerin elektronik ortamda takibine ve iş dağıtımına başlanmıştır. Böylece belirlenen hedefler doğrultusunda cari yılda yapılması planlanan işlerin (inceleme, teftiş, soruşturma, eğitim vb.) vergi müfettişlerine sevk edilmesi aşamasına kadar geçen sürecin program üzerinden takip edilmesi sağlanmıştır. İş Takip Çalışmaları Modülü ile işin vergi müfettişine verilmesinden, sonuçlandırılması aşamasına kadar geçen sürecin (işe başlama, incelemeye başlama tutanakları, incelemenin konusu, süresi, değişiklik ve süre uzatım talepleri gibi) program üzerinden takip edilmesini sağlayan yazılımlar geliştirilmiştir.

²⁷⁴ Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, **2015 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2016, s.36.

Rapor İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Modülü ile de vergi müfettişlerinin çalışmaları sonucunda düzenlenen raporların gerekli yasal prosedürlerinin, elektronik ortamda takip edilerek sonuçlandırılmasının (rapor değerlendirme ve tarhiyat öncesi uzlaşma işlemleri dahil) program üzerinden takip edilmesini sağlayan yazılımlar geliştirilmiştir²⁷⁵.

1.5 ÖZELGE OTOMASYON SİSTEMİ (E-ÖZELGE)

VUK'un 413'ncü maddesinde, mükelleflerin, GİB'den veya bu hususta yetkili kıldığı makamlardan, vergi durumları ve vergi uygulaması bakımından müphem ve tereddüdü mucip gördükleri hususlar hakkında yazı ile izahat isteyebileceği ve GİB'in de kendisinden istenecek izahatı özelge ile cevaplandırabileceği gibi aynı durumda olan tüm mükellefler bakımından uygulamaya yön vermek ve açıklık getirmek üzere sirküler yayımlayabileceği açıklanmıştır.

Mükelleflerce durumlarıyla ilgili tereddüte düşülen ve açıklanması istenilen hususlar hakkında vergi dairesi başkanlıklarına/defterdarlıklara yapılan başvuruların elektronik ortamda alındığı "E-Özelge Sistemi" ile başvuru sahibine kısa zamanda doğru ve net cevap vermek, başvuruları ve cevapları bir standarda kavuşturmak, vergi mahremiyetini de göz önünde bulundurarak internetten yayın yoluyla şeffaflık sağlamak, mükellefin uyum maliyetini hafifletmek, idarenin iş yükünü, bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltarak kaynakların verimli kullanılmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

Sistem, 16.01.2010 tarihinde 395 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği'nin²⁷⁶ yayımlanması ile bütün Türkiye'de uygulanmaya başlanmış ve bu Tebliğ ile mükelleflerin izahat talebinde bulunmaları üzerine idarenin vereceği özelgelere ilişkin müracaatın yapılacağı yer, yetkili makamlar, özelge talebinin hangi konuları kapsadığı gibi konulara açıklık getirilmiştir.

Sistem çerçevesinde mükelleflerce yapılan başvurulardan konusunda ilk olan talepler, GİB bünyesinde oluşturulan komisyona gönderilmektedir. Komisyonca onaylanan özelgeler mükellefe iletmek üzere başvuru noktasına elektronik ortamda

²⁷⁵ Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2015, s.53.

²⁷⁶ 16.01.2010 tarihli ve 27464 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

gönderilmektedir²⁷⁷. Konusunda benzer özelge bulunan talepler ise Başkanlığa intikal ettirilmeden doğrudan başvuru noktasında değerlendirilmektedir.

Ayrıca vergi dairesi başkanlıklarınca hazırlanıp, GİB tarafından onaylanan özelgeler, özelge havuzunda toplanmaktadır. Bu özelgeler Haziran 2011 tarihinden itibaren GİB'in internet sitesinden²⁷⁸ de yayınlanmaktadır.

1.6 ELEKTRONİK YOKLAMA SİSTEMİ (E-YOKLAMA)

VUK'un 127'nci maddesinde mükellefleri ve mükellefiyetle ilgili maddi olayları, kayıtları ve mevzuları araştırmak ve tespit etmek olarak tanımlanan yoklama faaliyetlerinin, elektronik ortamda yapılabilmesi ve sonuçlarının etkin bir şekilde izlenebilmesi amacıyla 27.03.2015 tarih ve 6637 sayılı Kanunun 6'ncı maddesi ile VUK'a 132/A maddesi eklenmiştir. Böylece e-yoklama sistemi ile yoklama talebinin oluşturulması, yoklamaya yetkililere iletilmesi, yoklama fişinin düzenlenmesi, kayıt altına alınması, onaylanması ve yoklama fişinin ve kayda alınan delil niteliğindeki verilerin ilgisine iletilmesinin elektronik ortamda yapılabilmesi imkânı getirilmiştir.

Bu çerçevede, internet, web ve kablosuz teknolojilerin yaygın kullanılmaya başlandığı günümüzde, mükellef davranışları yönetimini, çağın gerekleri doğrultusunda modern, dinamik ve organize bir yapı haline getirmek üzere GİB tarafından, e-devlet uygulamaları çerçevesinde yoklama ve denetim faaliyetlerinin mobil teknolojilerden yararlanarak gerçekleştirilmesi amacıyla e-yoklama projesi hayata geçirilmiştir.

2013 yılında pilot uygulamasına ve 2014 yılında test çalışmalarına başlanılan proje, VUK 132/A maddesinden alınan yetkiyle yayımlanan 453 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği'ne istinaden, tüm vergi dairesi başkanlıklarında ve defterdarlıklarda 01.09.2015 tarihinden itibaren uygulanmaya başlamıştır.

E-yoklama sistemi ile klasik yoklama anlayışının dışında, yoklama ve denetim faaliyetleri mobil cihazlar ile yerine getirilmekte ve mükelleflerin her türlü uyumsuzluk durumlarına hızlı ve etkili bir şekilde müdahale imkânı sağlanabilmektedir²⁷⁹. Bu

²⁷⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, s.65.

²⁷⁸ Özelge örneklerine <http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat> internet adresinden ulaşılabilir.

²⁷⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.101.

kapsamda 3.500 mobil cihaz (tablet) ile başlayan sistemdeki mobil cihaz sayısı 2016 yılında 4.000'e çıkarılmıştır. 2018 yılında 4.000 cihaz ile proje devam etmiştir.

Tablo 8: 01.01.2018 – 31.12.2018 Dönemi E-Yoklama İstatistikleri

Görev Türü	Yoklama Sayısı (Adet)
İlk Defa İşe Başlama Yoklaması	431.184
Nakil İşe Başlama Yoklaması	85.719
Adres Değişikliği Yoklaması	167.844
Faal Mükellef Kontrol Yoklaması	137.408
İşi Bırakma Yoklaması	341.952
Nakil İşi Bırakma Yoklaması	31.122
Nakil Vasıtaları Yoklaması	13.355
Diğer Ücretli Çalışan Yoklaması	20.147
Kayıt Dışı Faaliyet Yoklaması	3.187
E-Tüzel Kişilik İşe Başlama Yoklaması	117.016
Ek İşi Bırakma Yoklaması	7.245
Serbest Yoklama	155.376
Şube Açılış Yoklaması	137.382
Ek İşe Başlama Yoklaması	57.231
Şube Kapanış Yoklaması	102.530
Nakil Vasıta Terk Yoklaması	5.744
KDV İade (İmalatçı) Yoklaması	5.812
KDV İade (İmalatçı Olmayan) Yoklaması	10.677
KDV İade (İmalatçıların İhraç Kaydıyla Mal Teslimi	1.314
MTY-I Yoklaması	428
MTY- II Yoklaması	91
Resen Terk Yoklaması (İşyeri Nezdinde)	109.419
Resen Terk Yoklaması (Şirket Yetkilisi Nezdinde/Mükellef	64.478
GMSİ Yoklaması (Mülk Sahibi Nezdinde)	67.491
GMSİ Yoklaması (Kiracı Nezdinde)	13.552
Diğer Ücretli Terk Yoklaması	12.434
Özel Esas Yoklaması	15.997
Anlaşmalı Matbaa Yoklaması	2.393
Toplam	2.118.528

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2018 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2019, s.95.

E-yoklama sisteminde, mobil cihazlarla yapılan e-yoklama sırasında tespit edilen hususlar, nezdinde yoklama yapılan veya yetkilisine mobil cihaz ekranında ön izleme yaptırılmak suretiyle okutulur ve doğruluğu noktasında mutabık kalınması halinde; nezdinde yoklama yapılanın veya yetkilisinin e-imza aracı varsa; e-imza aracı

kullanılarak, e-imza aracı yoksa yoklamaya ilişkin özet bilgilerle benzersiz kodun²⁸⁰ üzerine yazıldığı e-yoklama imza formuna²⁸¹ tarih yazılmak suretiyle karşılıklı olarak ıslak imza ile imzalanarak sonuçlandırılır. E-yoklama tutanakları, internet vergi dairesi üzerinden görüntülenebildiği gibi bağlı bulunan vergi dairesine başvurularak kâğıt ortamında örneğinin alınması da mümkündür.

Proje, mükellefe ait istenilen bilgilere her noktadan anlık olarak ulaşılabilmeyi mümkün hâle getirmiştir. E-yoklama, talepte bulunan birimlere doğrudan bilgi aktarımına imkân vererek, görevli personelin daha etkin daha verimli hizmet üretmesini ve GPS ile personelin hangi noktada olduğunu görerek veya güzergâhını belirleyerek denetim ve koordinasyonda etkinlik ve denetimin kanıtı niteliğindeki görsel verilerin dijital ortamda (resim, konum vs.) teminini ve sisteme aktarılmasını sağlamıştır²⁸².

Ayrıca vergilendirme işlemlerinde önemli bir denetim ve bilgi toplama aracı olan yoklama ile tespit edilen hususlara yetkililer tarafından elektronik ortamda her zaman ulaşılabilir olması, vergi idaresi açısından mükerrer yoklamaların da önüne geçmiş ve denetim birimlerine büyük avantajlar sağlamıştır.

Ancak Tebliğ’de; e-yoklama fişinin tanzimi sırasında, nezdinde yoklama yapılan veya yetkilisi bulunmaz veya imzadan imtina ederlerse bu durumun mobil cihaz üzerinde ve e-yoklama imza formunda belirtileceği ve yoklama fişinin yoklamaya yetkili memur tarafından tek taraflı olarak onaylanacağı belirtilirken VUK’un 131/2 maddesi, bu durumlarda yoklama fişinin, polis, jandarma veya ihtiyar meclisi üyelerinden biri tarafından da imza edilmesi zorunluluğunu aramıştır. VUK’daki bu düzenlemenin amacı, yoklamaya yetkili kişinin gerçekten yoklama yapılan yere gittiğinin ve nezdinde yoklama yapılanın bulunmadığının/imzadan imtina ettiğinin delillendirilmesi, yoklama fişlerinin kötü niyetli düzenlenmelerinin önüne geçilmesi şeklinde özetlenebilecektir. Bu durumun bir mükellef hakkı olduğu ve bu gelişmelerin mükellef haklarını geriye götürmemesi gerektiği konusunda eleştiriler bulunmaktadır²⁸³.

²⁸⁰ E-Yoklama fişinin değiştirilemeyeceğini güvence altına alan ve sadece düzenlenen fişe ait tekil numara.

²⁸¹ Seri-sıra numarası ihtiva eden, e-yoklama fişini temsil eden, benzersiz kodun üzerine yazıldığı formdur.

²⁸² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, (2015), s.104.

²⁸³ Bumin Doğrusöz, Hukuka Göre, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/e-yoklama-ve-mukellef-haklari/25458> (19.04.2019).

Bununla birlikte e-yoklamanın sunduğu konum, resim gibi dijital kayıtlarla yapılan tespitleri delillendirmesinin bu tereddütleri ortadan kaldıracağı düşünülmektedir.

1.7 ELEKTRONİK TEBLİGAT SİSTEMİ (E-TEBLİGAT)

E-tebligat, VUK ve 456 Seri No.lu VUK Genel Tebliği²⁸⁴ hükümlerine göre, tebliği gereken belgelerin, e-tebligat sistemi ile mükelleflerin elektronik adreslerine tebliğ edilmesidir. Bu tebliğ fiziki ortamda yapılan tebligat ile aynı sonucu doğurmaktadır. E-tebligat uygulaması 01.04.2016 tarihinden²⁸⁵ itibaren başlamıştır.

E-tebligat sistemini kullanma zorunluluğu bulunan mükellefler, kurumlar vergisi mükellefleri ile kazançları basit usulde tespit edilenlerle gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçiler hariç, ticari, zirai ve mesleki kazanç sahibi gelir vergisi mükellefleridir. Ayrıca bu mükelleflerin dışında kendilerine e-tebligat yapılmasını talep eden kişiler de sistemden isteğe bağlı olarak yararlanabileceklerdir²⁸⁶. Kendisine elektronik ortamda tebliğ yapılabilecek olanlar, bildirimde bulunarak e-tebligat adresi almak ve e-tebligat sistemini kullanmak zorundadır.

Zorunlu ya da ihtiyari olarak e-tebligat sistemine dahil olan mükelleflerin sistemden çıkmaları mümkün değildir. Ancak ölüm, gaiplik veya tüzel kişililerde ticaret sicil kaydının (nevi değişikliği ve birleşme halleri dahil) silinmesi gibi zorunlu hallerde e-tebligat adresi kapatılır.

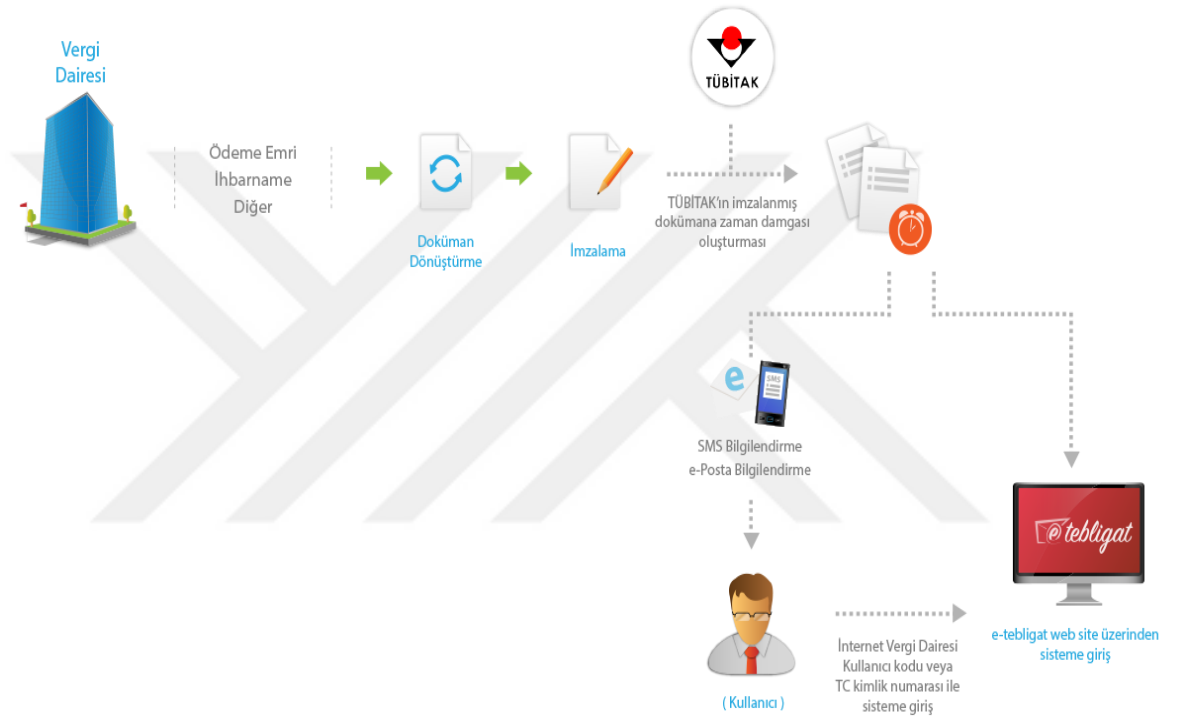
E-tebligat sistemini kullanmak üzere bildirimde bulunan mükelleflere vergi dairesince, müracaat anında sistemden üretilen internet vergi dairesi kullanıcı kodu, parola ve şifre verilecektir. İnternet vergi dairesini kullanarak elektronik ortamda bildirimde bulunan gelir vergisi mükelleflerine şifre verilmeyecek olup, bu mükellefler sisteme her girişlerinde sistem tarafından kimlik doğrulaması yapılarak, e-tebligat sistemini internet vergi dairesi (<https://intvrg.gib.gov.tr>) üzerinden kullanabileceklerdir.

²⁸⁴ 27.08.2015 tarih ve 29458 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

²⁸⁵ 29.12.2015 tarih ve 29577 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 467 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği ile 456 Seri No.lu VUK Genel Tebliği’nde yer alan “01.01.2016” ibaresi “01.04.2016” şeklinde değiştirilmiştir.

²⁸⁶ 456 Seri No.lu VUK Genel Tebliği, Madde:4.

Bu sistemde; VUK hükümlerine göre tebliği gereken evrak, e-imza ile imzalanarak vergi dairesi adına GİB tarafından tebliğ yapılacak muhatabın e-tebligat adresine iletilmektedir. E-tebligat sistemi ile gönderilen belgeler, mükellefin elektronik ortamdaki adresine ulaştığı tarihi izleyen beşinci günün sonunda tebliğ edilmiş sayılır ve ayrıca posta yoluyla tebligat yapılmaz. Bununla birlikte mükellefin bildirdiği telefon numarasına SMS, e-mail adresine de bilgilendirme postası gönderilmektedir.



Şekil 5: E-Tebligat Süreci

Kaynak: e- Tebligat <http://gib.gov.tr/e-Tebligat> (18.03.2019).

Başlangıçta ödeme emri ve ihbarnamelerin tebliği sistem üzerinden yapılırken 18.05.2017 tarihinden itibaren KEYS (Kurumsal Elektronik Belge Yönetim Sistemi) uygulaması ile üretilen elektronik belgelerin de e-tebligat ile gönderilmesi uygulamasına başlanılmıştır²⁸⁷.

E-tebligat sisteminin faydaları ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir²⁸⁸:

- Bilgi güvenliğini ve kişisel verilerin korunmasını sağlar.
- Hizmet kalitesini artırır.

²⁸⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.103.

²⁸⁸ E- Tebligat Sisteminin Faydaları Nelerdir? <http://gib.gov.tr/e-Tebligat> (18.03.2019).

- Belgenin içeriğinin değiştirilemeyeceğini garanti eder, güvenilirdir.
- Fiziki ortamda günlerce süren tebligat işlemi, e-tebligat sistemi ile saniyeler içinde gerçekleştirilir.
- E-tebligat sisteminde, tebligatın ne zaman yapıldığı, gönderen kurumun ve alıcının kim olduğu, gönderilen tebligatın ve eklerinin ne olduğu görüntülenebildiği için herhangi bir ihtilafa yer bırakmaz.
- E-tebligat ile yapılan tebligatların ücretsiz olması ve herhangi bir masrafının bulunmaması bütçeye katkı sağlamaktadır.
- E-Tebligat sistemiyle yapılan tebligatlar, kâğıt, zaman ve enerji tasarrufu sağladığı için doğanın, yeşilin ve insanlığın dostudur.

E-tebligat uygulamasının hızlı, masrafsız ve doğru kişilere zamanında yapılabilmesi nedeniyle vergi idaresi açısından önemli olmasının yanında, mükelleflerin de kendileri hakkında başlatılan hukuki süreçlerden daha hızlı haberdar olması açısından da önemli bir kazanımdır²⁸⁹.

Bu anlamda tebligat yetkili kişiye yapıldığından “teslim fonksiyonunu”, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde muhatabına bilgi verebilmesi açısından “bilgilendirme fonksiyonunu” ve e-imzayla imzalanıp elektronik ortamda gönderildiğinden “belgelendirme fonksiyonunu” sağlamış bulunmaktadır²⁹⁰.

E-tebligatın sayılan faydaları yanında, uygulamaya dahil olan mükellefler açısından internet altyapısının yeterince yaygınlaşmamış olması, internet ve bilgisayar kullanım düzeyinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde birtakım karışıklıklara, mağduriyetlere ve yargısal ihtilaflara yol açması da mümkündür. Ancak e-tebligat gönderildikten sonra muhataplarına SMS yoluyla bilgilendirme yapılması, gerekli koşulları sağlamayan mükelleflere fiziki yoldan tebligat yapılıyor olması da mükellef hakları çerçevesinde önemli bir avantajdır²⁹¹. Ayrıca vergisel bir işlem olan tebligatın doğru, güvenilir ve en az maliyetle gerçekleştirilmesi, diğer e-devlet uygulamaları ile bütünleşme sağlanması, zaman ve maliyet bakımından sağlayacağı tasarruf ve mükelleflere en hızlı şekilde ulaşması gibi özellikleri vergilemede etkinliğin sağlanmasına hizmet edebilecek önemli bir uygulama olduğunu göstermektedir.

²⁸⁹ Emrah Günek, “Tebligatta Yeni Dönem: E-Tebligat”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı.325, (Ekim 2015), s.89.

²⁹⁰ Fatih Kaya, “E-Tebligat ve Hukuki Güvenlik İlkesi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı.329, (Şubat 2016), s.27-28.

²⁹¹ Mehmet Arslan ve Mine Biniş, “Türk Vergi Sisteminde Tebligat ve Elektronik Tebligat”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Cilt.14, Sayı.1, (Ocak 2016), s.314.

E-Tebliğat sisteminin açılışından itibaren 31.12.2018 tarihine kadar gönderilen belge sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 9: E-Tebliğat Aktif Kullanıcı Durumu ve E-Tebliğat Sayıları

E-Tebliğat	Mükellef Sayısı (Adet)	Aktif Kullanıcı Sayısı (Adet)	Gönderilen E-Tebliğat Sayısı (Adet)
Zorunlu Gelir Vergisi	1.747.913	1.683.469	20.033.647
Zorunlu Kurumlar Vergisi	774.394	730.457	10.003.498
Gönüllü Gerçek Kişi	-	1.022.572	6.949.227
Gönüllü Tüzel Kişi	-	151.988	-
TOPLAM	2.522.307	3.588.486	36.986.372

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.96.

E-tebliğat sistemi ile gönderilen tebliğat sayıları ve sağlanan tasarruf tutarı aşağıdaki tabloda yer almakta olup, sistemin kullanıma açıldığı günden bu yana toplam 482.774.836 TL tasarruf sağlanmıştır²⁹².

Tablo 10: E-Tebliğat Sayıları ve Sağlanan Tasarruf Miktarı

Yıl	E-Tebliğat Sayısı (Adet)	Sağlanan Tasarruf (TL)
2016	4.429.001	48.719.011
2017	14.498.246	181.228.075
2018	18.059.125	252.827.750
Toplam	36.986.372	482.774.836

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.97.

Ayrıca GİB bünyesinde yürütülmekte olan “e-tebliğat” sisteminin, diğer kamu kuruluşlarına da yarar sağlaması için; 7020 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemelerde öngörüldüğü şekilde, gerekli altyapı düzenlemelerinin yapılarak, kurumlarla yapılacak olan protokoller çerçevesinde, kurumların mükelleflerine gönderecekleri belgelerin elektronik olarak tebliğ edilmesi için **Kamu Elektronik Tebliğat Sistemi (KETSİS)** projesi geliştirilmiş olup bu çerçevede 11.10.2017 tarihinde Ticaret Bakanlığı, 26.07.2018 tarihinde Maden İşleri Genel Müdürlüğü ve 14.09.2018 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Kontrolörler Kurulu

²⁹²Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.96.

Başkanlığı ile GİB arasında KETSİS Veri Paylaşımı Protokolleri imzalanmıştır. Bu kapsamda, idari para cezaları ve yazışma türleri olarak 28 farklı belgenin e-tebligat yoluyla gönderilmesi planlanmaktadır²⁹³.

1.8 VERGİ İLETİŞİM MERKEZİ (VİMER) (444 0 189)

GİB'in görevleri arasında sayılan; vergi bilincinin artırılması için gerekli çalışmaları yapma, mükellefleri vergi mevzuatından doğan hakları ve ödevleri konusunda bilgilendirme, mükelleflere yönelik hizmetlerin ve her türlü iletişimin, hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesi için gerekli tedbirleri alma, mükellef şikâyetlerini değerlendirme ve bu konuda gerekli tedbirleri alma görevleri²⁹⁴ ana hizmet birimi olan Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı'na verilmiştir. Bu çerçevede kurulan VİMER, mükelleflerin vergi ile ilgili konularda güncel ve doğru bilgiye telefon aracılığıyla ulaşmalarını sağlamak amacıyla 25.12.2007 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır.

VİMER, kendi uzman personelini kullanarak hizmet sunan kamunun profesyonel anlamda ilk çağrı merkezidir ve kuruluşundan bu yana etkin olarak sunduğu bilgi danışma hizmeti kapsamında; esas itibariyle vergi mevzuatı ile ilgili konularda danışmanlık hizmeti verilmektedir²⁹⁵. VİMER tarafından bunun yanı sıra;

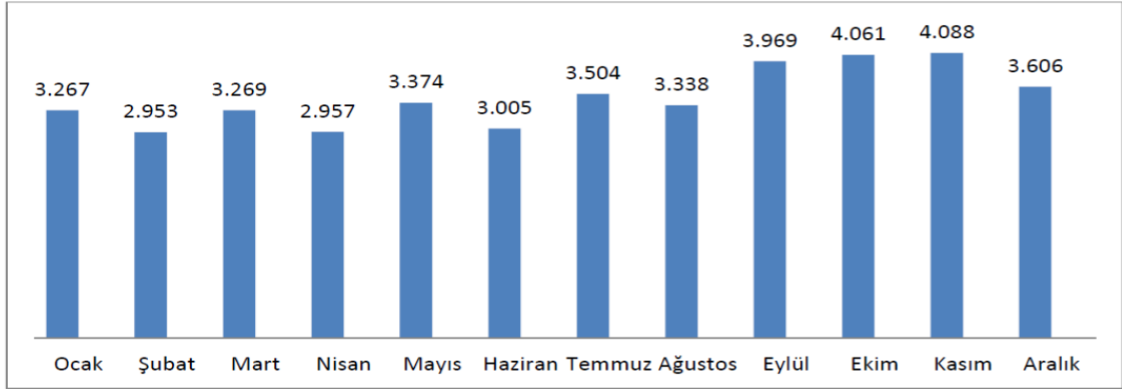
- Vergi kayıp ve kaçagını önlemeye yönelik ihbar bildirimlerinin telefonla ya da internet ortamında alınması ve ilgili birimlere gönderilmesi,
- Vergi borcu sorgulama ve mükelleflerin aranarak borçlarının hatırlatılması,
- Mükellef geri bildirim sistemi ile mükelleflerin görüşlerini alma,
- Yabancı uyruklu kişi ya da kurumların vergi ile ilgili sorularına İngilizce e-posta yanıt sistemi ile cevap verme,
- GMSİ beyannamesine ilişkin randevu talepleri alınarak yaşlı, engelli ya da hastalığı nedeniyle vergi dairelerine gidemeyenlerin ilgili birimler tarafından adreslerine gidilerek beyannamelerinin alınmasını sağlama,
- Mükellefin araştırma gerektiren soruları kaydedilerek, belli bir süre içerisinde cevap verilmesi için geri arama gibi hizmetler de sunulmaktadır.

²⁹³Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.122.

²⁹⁴ 15.7.2018 tarih 30479 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4 Nolu Kararname, Madde:142.

²⁹⁵İmdat Türkay, "Türk Vergi İdaresinde Mükellef Odaklı Yaklaşım-Mükellef Hakları-Vergiye Gönüllü Uyum Uygulamaları", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.299, (Ağustos 2013), s,152.

2018 yılında VİMER’de cevaplanan çağrı sayısı 932.658’dir. 31 Aralık 2018 tarihi itibariyle gelen toplam çağrı sayısı 6.167.460’a ulaşmıştır. Mükellefin ilk aramasında doğrudan cevaplanan çağrı ortalaması ise 2018 yılı için %98,10 olmuştur²⁹⁶. 2018 yılında VİMER aracılığıyla alınan ihbar sayılarına ilişkin bilgilere ise aylar itibariyle aşağıda yer verilmiştir.



Şekil 6: 2018 Yılı İçerisinde VİMER Tarafından Alınan İhbarlar

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.84.

1.9 BİLGİ TOPLAMA VE VERGİ İSTİHBARATINA YÖNELİK UYGULAMALAR

1.9.1 Vergi Kimlik Numarası Uygulaması

Her mükellefe hayat boyu tek vergi numarası verilmesi uygulamasına 03.07.1995 tarihinde başlanmıştır. Uygulama ile vergi dairesinde mükellefiyet kaydı olan gerçek ve tüzel kişilerin tek bir vergi numarası ile izlenmesi hedeflenmiş ve “Vergi Mükellefleri Merkez Sicil Kütüğü” oluşturulmuştur. Ayrıca vergi mükelleflerinin vergilendirme ile ilgili tüm işlemlerinin de tek numara ile izlenmesi ve ekonomik faaliyetlerini sürdürdükleri bütün alanlarda bu numaranın kullanılması sağlanmıştır.

Uygulama 1998’den itibaren “Vergi Kimlik Numarası” (VKN) adıyla kullanılarak yaygınlaştırılmaya başlanmış olup²⁹⁷, mevcut ve yeni kurulan sermaye şirketlerinin ortakları, yönetim kurulu başkanı, üyesi ve genel müdürlerine, motorlu taşıt alan ve satan gerçek ve tüzel kişilere, gayrimenkul alan, satan ve lehine ipotek tesis

²⁹⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.83.

²⁹⁷ Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.23.

edilenler ile bina inşa ettirenlere VKN kullanma zorunluluğu getirilmiştir²⁹⁸. 01.09.2001 tarihinden sonra da bankacılık işlemlerinde VKN uygulamasına başlanmıştır.

01.01.2017 tarihinden itibaren ise T.C. tabiiyetinde bulunan gerçek kişiler için T.C. Kimlik Numarası VKN olarak kullanılmaya başlanmış ve MERNİS sistemi aracılığıyla mevcut mükelleflerin VKN'leri, T.C. Kimlik numaraları ile eşleştirilmiştir.

VKN uygulaması, vergi idarelerinin etkili bir vergi denetimi yapabilmesi için mükellef dışındaki kaynaklardan bilgi toplanmasına, toplanan bilgilerle mükellef beyanlarının karşılaştırılmasına, tutarsızlık bulunması durumunda mükellef hakkında takibata geçilmesine ve mükellefin kimliğinin tespitine imkân sağlamıştır. Uygulama ile vergi mükellefi olup olmadığına bakılmaksızın, belirli ekonomik faaliyetlere taraf olan bütün gerçek ve tüzel kişiler ve bu faaliyetlere aracılık eden kamu veya özel sektör kuruluşları kayıt ve belgelerini bu numarayı esas alarak düzenlemeye başlamışlardır.

Ayrıca, kayıt dışı ekonomi ile mücadelede önemli araçlardan birisi olarak gerçek ve tüzel kişilerde VKN kullanımının yaygınlaştırılması ve bankacılık ve finans işlemlerine de VKN kullanım zorunluluğunun getirilmesiyle²⁹⁹ birlikte mükelleflere ait ekonomik faaliyetlerin tamamının tek bir numara altında izlenebilmesi sağlanmıştır.

1.9.2 Bilgisayar Destekli Denetim Projesi (BİDDEP)

Vergi istihbarat merkezi çalışmalarına paralel olarak 1999 yılında başlayan bilgisayar destekli denetim projesi (BİDDEP), vergi denetiminde bilgisayar teknolojisinin olanaklarından yararlanabilmesi için başlatılan ilk çalışmalardandır³⁰⁰.

BİDDEP ile bilgi teknolojileri kullanılarak veya kâğıt ortamında elde edilen bilgilerin bilgisayara aktararak değerlendirilmesi ve sonuçlarının denetim birimlerine aktarılması sonucunda; denetim bilgi sisteminin ülke genelinde yaygınlaştırılması, vergi istihbarat sistemlerinin güçlendirilmesi, beyannamelerin, eklerinin ve mali tabloların analiz edilerek denetim birimlerine sunulması amaçlanmıştır. Ayrıca beyan dışı kalmış ve vergi kayıp ve kaçığına neden olan olayların takip ve tespit edilmesi hedeflenmiştir.

²⁹⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s.95.

²⁹⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.106.

³⁰⁰ Cenikli ve Şahin, s.41.

Bu kapsamda, mükelleflerin vergilendirmeye yönelik işlemlerini, hesap ve sermaye durumlarını, üçüncü kişilerle olan ticari ve ekonomik ilişkilerini kavramaya yönelik olarak mükelleflerden, kamu kurumlarından, mükelleflerle ilişkide bulunan gerçek ya da tüzel kişilerden ve vergi dairesinin kendi iç kaynaklarından (beyanname, bildirimler, denetim birimlerinden alınan bilgiler, vb.) birçok veri temin edilmiştir. Bu bilgiler beyan dışı bırakılmış vergisel işlemleri tespit etmek ve mükellef beyanlarının doğruluğunun kontrolünde kullanılmak üzere; Vergi İstihbarat Merkezi'nde değerlendirilerek, elde edilen sonuçlar vergi incelenmesinde kullanılmak üzere vergi dairesi başkanlıklarına ve denetim birimlerine gönderilmiştir³⁰¹. Diğer taraftan, alınan bilgiler veri ambarında birleştirilerek ilgili birimlerin yararlanması sağlanmıştır.

Proje kapsamında bankalardan; yıllık brüt tutarları belirli bir haddi aşan her nevi tahvil ve hazine bonosu faiz geliri elde edenlerin, menkul kıymetlerden faiz geliri elde edenlerin, hisse senetlerinin ve tahvillerin vadesi gelmemiş kupon satışlarından faiz geliri elde edenlerin bilgileri alınmış ve Vergi İstihbarat Merkezi'nde değerlendirilerek bu kişilerin vergisel yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğinin tespiti için ilgili birimlere gönderilmiş, sonuçları Vergi İstihbarat Merkezi tarafından takip edilmiştir³⁰².

1.9.3 Veri Ambarı Uygulaması (VERİA)

VERİA projesi 2005 yılından itibaren yürütülmekte olup bu kapsamında; bilgi ve istihbarat kaynaklarının araştırılması ve tespit edilen bu kaynaklardan veri toplanabilmesi için faaliyetler sürdürülmüştür. Proje ile beyan dışı kalmış vergisel olayların tespiti, mükellef beyanlarının doğruluğunun kontrolü ve inceleme ve denetim birimlerine bilgi desteği sağlanması amaçlanmıştır. VERİA ile iç ve dış kaynaklardan elde edilen bilgilerin analizi, vergi incelemelerinde faydalanılmak üzere veri ambarına aktarılması, inceleme yapılmak üzere denetim birimlerine gönderilmesi ve veri ambarındaki bilgilerin tüm denetim birimlerinin kullanımına sunulması sağlanmıştır³⁰³.

³⁰¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s.109.

³⁰² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2004 Yılı Faaliyet Raporu**, s.87.

³⁰³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s.49.

Bu proje ile ayrıca³⁰⁴;

- Teknolojik altyapı ve denetim sistemi kullanılarak etkili bir yönetim yapısı,
- Kayıt dışı çalışan mükellefler ile beyan edilmemiş vergisel olayların tespiti,
- Beyanların sınıflandırılması ve beyanlar arası tutarlılığın kontrol edilmesi,
- Mükelleflerin beyanları arasında çapraz kontrol sağlanması,
- Mükelleflerin profilleri ile eğilimlerinin tespit edilmesi,
- Sektör ortalamalarının tespit edilmesi,
- Yönetim ve denetim faaliyetlerine yönelik istatistikler ve raporlar üretilmesi hedeflenmiştir.

Proje kapsamında Adalet Bakanlığı (UYAP), Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TAKBİS), diğer kamu kurumları, sigorta şirketleri, bankalar, portföy yönetim şirketleri, aracı kuruluşlar, posta teşkilatı, factoring şirketleri, finansal kiralama şirketleri, tüketici finansman şirketleri, döviz büroları, kıymetli maden aracı kuruluşları, ikrazatçılar, vb. kurumlardan alınan bilgiler veri ambarına aktarılmıştır³⁰⁵. Bu kurum ve kuruluşlardan VERİA sistemine aktarılan bilgiler ile E-VDO'daki mükellef hesap kartı bilgileri ve diğer bilgiler vergilendirme ve denetim işlerinde birlikte değerlendirilmekte ve risk analiz yöntemleri çerçevesinde analize tabi tutularak inceleme ve denetim birimlerinin kullanımına sunulmaktadır. Bu sistemin etkin olarak kullanılmasıyla birlikte mükellef beyanları ve işlemlerinin karşılaştırılması sonucunda beyan dışı bırakılmış unsurlar da açık bir şekilde ortaya konulmaya başlanmıştır³⁰⁶.

1.9.4 E-Ticaret ve Mükellef Uyumunun İzlenmesi Bilgi Transfer Sistemi (BTRANS)

BİT'teki gelişmeler ve bilgisayarlar, mobil cihazlar ve internet kullanımındaki artış ile birlikte e-ticaret faaliyetlerinde de hızlı bir artış meydana gelmektedir. E-ticaretteki bu artışa bağlı olarak, bu faaliyetlerin izlenmesi ve ortaya çıkacak vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi hususu büyük önem kazanmaktadır.

³⁰⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, s.14.

³⁰⁵ Bilginli, s.177.

³⁰⁶ Gerçek, s.81.

Bu nedenle e-ticaret faaliyetlerinin izlenmesi amacıyla 464 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³⁰⁷ ile e-ticaretin önemli paydaşlarından olan, M1, M2 ve M3 Yetki Belgelerini³⁰⁸ haiz Kargo ve Lojistik İşletmelerine, Aracı Hizmet Sağlayıcılarına ve İnternet Reklamcılığı Hizmet Aracılarına 01.07.2016 tarihinden itibaren sürekli bilgi verme yükümlülüğü getirilerek, bankalardan e-ticaret faaliyetlerine ilişkin belli bilgilerin, GİB sistemine elektronik ortamda alınması öngörülmüştür.

Bu kapsamda, Ağustos 2016 döneminden itibaren söz konusu veriler elektronik ortamda alınmaya başlanmıştır. Düzenleme ile veri istenen aracı hizmet sağlayıcıları ile kargo ve lojistik işletmeleri içerisinde başvuru yapmayan mükelleflerin gönüllü uyum çerçevesinde BTRANS sistemine kayıt yapmaları sağlanmıştır³⁰⁹.

Diğer taraftan, 433 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³¹⁰ ile internet üzerinden mal ve hizmet satışı yapan ve satış hâsılatı 5 milyon TL ve üzerinde olan mükelleflere e-arşiv uygulamasına geçme zorunluluğu getirilerek internetten yaptıkları satışlara ait e-arşiv faturalarını elektronik ortamda iletmeleri ve söz konusu faturalarda gösterilmesi istenen bilgilere yer verilmesi sağlanmıştır.

E-Ticaretin izlenmesi amacıyla GİB sisteminde bulunan verilerin (Aracı Hizmet Sağlayıcı, Kargo ve Lojistik İşletmecileri, İnternet Reklam Hizmeti Aracıları, Mükellefiyet ve Beyanname, vb.) analizine yönelik olarak VEGAS³¹¹ aracılığıyla analiz çalışmaları yapılmaktadır.

Bunun yanı sıra gününbirlik kiralama faaliyetiyle işgal eden ve vergi mükellefiyeti bulunmayan kişilere ilişkin elde edilen veriler de değerlendirilmek üzere ilgili birimlere gönderilmektedir. Ayrıca yasadışı online bahis ve kumar oynattığı tespit edilen bazı internet sitelerine ilişkin bilgiler yasal işlemler başlatılmak üzere, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na gönderilmektedir.

³⁰⁷24/12/2015 tarihli ve 29572 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁰⁸11.06.2019 tarihli ve 27255 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Karayolları Taşıma Yönetmeliği'nin 6. Maddesine göre; M1 yetki belgesinin iliçi, M2 yetki belgesinin yurtiçi, M3 yetki belgesinin uluslararası ve yurtiçi kargo işletmeciliği yapacaklara verilir.

³⁰⁹Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.104.

³¹⁰30.12.2013 tarih ve mükerrer 28867 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³¹¹VEGAS uygulaması hakkında ilgili uygulamanın anlatıldığı bölümde ayrıca bilgi verilecektir.

Bu çalışmalara ilave olarak GİB tarafından e-ticaret faaliyetleri kapsamında sanal POS verileri üzerinden çalışmalar yapılmakta ve e-ticaret platformları üzerinden satış yapanların mükellefiyet ve beyan durumlarının araştırılması amacıyla analiz çalışmaları yürütülmektedir³¹².

1.9.5 Mükellef Bilgi Sistemi (MBS)

MBS, bilgi teknolojilerinden faydalanılarak, mükelleflerin, vergi mevzuatı ve uygulamaları karşısındaki uyum seviyelerini ölçen, değerlendiren ve sonuçlarını raporlayan bir sistemdir. Bu sistem ile uyumsuzlukların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalara yön verilmesi ve vergi mevzuatı ve uygulamalarına mükelleflerin gönüllü uyumunun en üst seviyeye çıkarılması amaçlanmaktadır. Sistem ile mükelleflerin sicil kayıtları, beyan ve ödeme gibi vergisel yükümlülüklerini doğru ve zamanında yerine getirip getirmediği analize tabi tutularak, uyum bozukluklarının aylık dönemler itibarıyla ölçülmesi ve raporlanması sağlanmaktadır.

MBS kapsamında proje tasarımı, uyum kriter gruplarının ve uyum kriterlerinin oluşturulması, mükellef analizine uygun tablo ve grafiklerin tasarımı, bilgisayar yazılımı ve ekran tasarımı, sistemin kullanımına dair kılavuz çalışmaları, ölçme ve değerlendirme yöntemleri ile ilgili istatistiksel çalışmalar akademisyen desteği de alınarak tamamlanmış ve sistem 2017 yılı Temmuz ayından itibaren merkez ve taşra teşkilatında görev yapan müdür ve üzeri personelin kullanımına açılmıştır.

Vergi mevzuatı çerçevesinde matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle oluşturulan uyum kriterlerini kullanarak, mükelleflerin uyum seviyesini ölçen, sonuçlarını görselleştiren ve uygulama birimlerine raporlayan bir yapıda oluşturulan bu sistem ile gönüllü uyum çalışmalarında vergi dairelerinin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması planlanmaktadır. Bu kapsamda sistemde, vergi idaresinin her bir uygulama biriminin sorumlu oldukları mükellefleri tanıyabileceği ve durumlarını değerlendirerek vergisel işlemi yönlendirebileceği özel raporlama ekranları yer almaktadır.

MBS kapsamına 3065 sayılı KDV Kanunu uyarınca kendilerine mükellefiyet tesis edilen gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri girmektedir. Sistem bünyesinde

³¹² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, s.105.

mükelleflerin ekonomik açıdan ülke ekonomisine katkıları, istihdam yaratma kapasiteleri, ödediği vergi miktarı gibi bir takım kriterler dikkate alınarak ekonomik büyüklük profilleri belirlenirken; sicil, beyanname, ödeme ve performans olmak üzere 4 farklı kategoride oluşturulan ve 2018 yılında sisteme ilave edilen yeni kriterler ile birlikte 180'e yakın farklı kriter ile mali uyum durumları ölçülmektedir³¹³.

1.9.6 Performans Bilgi Sistemi (PBS)

2018 yılında kullanıcılarına açılan Performans Bilgi Sistemi ile vergi daireleri tarafından gerçekleştirilen sicil, tarh, tahakkuk, tahsilât, tebliğ, takip, tecil, iade, muhasebe işlemlerine yönelik mevcut durum analizlerinin (işlem sayısı, miktar, önceki dönem ya da farklı kriterlerle karşılaştırma vb.) yöneticilere; basit, anlaşılır ve kullanıcı dostu ekranlar vasıtasıyla raporlanmasına yönelik olarak mobil uygulama versiyonunu da barındıran bir sistemin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

PBS ile sicil, tarh, tahakkuk, tahsilât, tebliğ, takip, tecil ve iade başlıkları altında yer alan yaklaşık 100 adet grafik ve bunlara bağlı tablolar yer almaktadır. Söz konusu grafiklerde yer alan karşılaştırma ve filtreleme özelliği sayesinde birçok farklı durum bir arada değerlendirilebilecektir. 2018 yılı içerisinde mevcut başlıklara ilaveten muhasebe, evrak kayıt, ÖTV iade, takdir komisyonu kararları, dava-takip, yoklama, denetim, vb. başlıkları altında yeni grafik ve tablo çalışması yapılarak sistem bünyesine dâhil edilmiştir.

1.9.7 Mekânsal Veri Analizi Sistemi (MEVA)

MEVA, GİB bünyesinde yer alan bilgiler ile gayrimenkullere yönelik diğer kurum ve kuruluşlardan elde edilen bilgilerin analiz edilerek birleştirilmesi ile oluşturulmuştur³¹⁴. Sistemi geliştirme çalışmaları devam etmekte olup, MEVA vasıtasıyla, ihtiyaç duyulan bilgilerin temin edilmesi, ekonomik, mali ve vergisel analizlerin yapılması ve böylece kayıt dışı ekonominin azaltılmasının sağlanması amaçlanmaktadır.

³¹³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.101.

³¹⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.122.

Sistem, tapu, belediye, banka gibi diğer kurum ve kuruluşlardan temin edilen ve mevcut verilerle oluşturulan veri ambarındaki bilgilerin harita üzerinde gösterilmesine ve bu harita üzerinden analizlerin yapılmasına imkân vermektedir.

1.10 RİSKLİ MÜKELLEFLERİN TESPİTİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

1.10.1 Sahte Belge Risk Analiz Programı (SARP)

GİB tarafından geliştirilen SARP, sahte fatura düzenleme fiilini işleyen mükelleflerin risk durumlarını sayısal olarak ölçme yöntemi ile analiz edebilen bir sistemdir. Program, Türkiye’deki faal bütün katma değer vergisi mükelleflerinin her ay risk durumlarını hesaplayarak analize tabi tutmaktadır³¹⁵.

SARP, denetim bilgi ve tecrübelerinden hareketle oluşturulmuş olan risk kriterlerini ihlal eden mükellefleri, belirli bir algoritma çerçevesinde puanlamaktadır. Böylece tüm KDV mükellefleri, sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge (SMİYB) düzenleme riski yönünden değerlendirilmekte ve detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Bu analizler, mükellefin kendisi, ticari ilişkide olduğu diğer mükellefler ve bunların ticari ilişkisi olan mükellefler tarafından verilen beyan ve bildirimlerde yer alan ve GİB kaynaklarında bulunan diğer veriler kullanılarak yapılmaktadır. Program ile risk analizi, mükellef bazlı yapılabileceği gibi, ülke geneli, bölge, il, ilçe, vergi dairesi itibariyle veya sektör, bilanço aktif büyüklüğü, alım-satım tutarı büyüklüğü, matrah büyüklüğü ya da bu verilerin karışımı şeklinde analizler de yapılabilmektedir³¹⁶.

Risk odaklı denetim anlayışı ile ortaya konulan bu sistemde; program aracılığıyla belirlenen yüksek riskli mükellefler, ilgili personel tarafından da değerlendirildikten sonra incelenmek üzere VDK’ya gönderilmektedir. Mart/2010 döneminden itibaren kullanılmaya başlanan programın uygulama sonuçlarına göre VDK Başkanlığına gönderilen iş emri sayısı 31.12.2018 tarihi itibariyle 51.050’dir³¹⁷.

³¹⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.98.

³¹⁶ Furkan Beşel ve Cemal Çokgezer, “Maliye Alanında e-Teknolojiler ve Etkinliği”, **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. Cilt:1, Sayı:1, (2015), s.21.

³¹⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.91.

1.10.2 Riskli İade Takip ve Analiz Programı (RİTAP)

KDV iadelerinde etkinliğin artırılması ve haksız iade alınmasının engellenmesi temel amacı doğrultusunda, veri ambarında bulunan bilgilerin etkin bir şekilde kullanılmasıyla, işlemleri devam eden veya sonuçlandırılan KDV iade taleplerinin anlık olarak izlenmesine ve raporlanmasına imkân veren bir sistemdir. RİTAP, bir risk analiz ve denetim uygulaması olarak geliştirilmiştir. KDV iadelerinin doğruluğunun kontrol edilmesine yönelik olarak mükellef, vergi dairesi, talep türü, tutarı ve diğer birtakım kriterler içermekte, risk durumunu sayısal olarak ölçebilmekte, aynı zamanda kullanıcı tarafından belirlenecek kriterlere göre analiz yapılmasına da imkân vermektedir³¹⁸.

Denetimin risk odaklı bir anlayışla yapılmasını öngören sistem ile yapılan analizler sonucunda iade talepleri yüksek riskli görülen mükelleflerin bu talepleri incelemeye sevk edilmek üzere bağlı bulundukları il vergi dairesi başkanlığına/defterdarlığa gönderilmektedir.

1.10.3 Veri Görselleştirme ve Analiz Sistemi (VEGAS)

Vergi mükelleflerinin beyanname ve bildirimleri ile mükelleflere ilişkin harici kaynaklardan alınan verilerin güvenilir ve doğru bir şekilde saklanması önem arz etmektedir. Bununla birlikte bilgisayar sistemlerinin ve elektronik uygulamaların yaygın olarak kullanılmasıyla, güvenli veri erişim sistemleri sayesinde veriye hızlı, sağlıklı, kolay erişim ile veri değerlendirme ve analizleri de büyük önem kazanmıştır.

Her bir mükellef bazında ya da sektör içi ve sektörler arası ilişkilere dair çok değişkenli senaryoları geliştirmek üzere oluşturulan sistem ile matematiksel ve istatistiksel yöntemler ile veri tabanında yer alan bilgilerin işlenerek ortaya konulan işletme büyüklüklerinin yerleşim ve faaliyet kapsamında analiz edilmesine imkan sağlayan veri erişim ve görselleştirme uygulaması olan Sektör Bilgi Sistemi, GİB ve Bakanlığa bağlı diğer kurumların da kendi görev tanımları gereği ihtiyaç duydukları veri ihtiyacını karşılayacak şekilde geliştirilmiştir.

³¹⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, 2019, s.90.

Artan kullanıcı ve model sayısına paralel olarak, veri alt yapısı ve raporlama şekli üzerinde oluşabilecek yeni ihtiyaçları karşılamak üzere uygulama, Veri Erişim ve Görsel Analiz Uygulaması (VEGAS) adı ile yeni bir versiyon olarak tasarlanmıştır. VEGAS, mükellefler arasındaki ticari ilişkileri, mükelleflerin risk durumunu, ortaklık, mali müşavir, adres, vergi dairesi, il gibi bilgilerini bütün halinde görselleştirebilen ve grafiksel olarak ortaya koyabilen bir bilgisayar yazılımıdır.

VEGAS, vergisel, bölgesel, sektörel vb. analizlerde kullanılmasının yanı sıra, GİB birimlerinin veri erişim ve raporlama gereksinimini de güvenilir ve hızlı bir şekilde sağlamaktadır³¹⁹. VEGAS'ın alt uygulamaları ve açıklamaları aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 11: Veri Görselleştirme ve Analiz Sisteminin Alt Uygulamaları

Alt Uygulama	Açıklama
- BA-BS Uygulaması - Ortaklık Analiz Uygulaması - Transfer Fiyatlandırma Analiz Uygulaması	Mükelleflerin/Mükellef gruplarının birbirleri ile olan alım satım ve ortaklık ilişkilerini görsel haritalarla analiz edilmesini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.
- Kullanıcı İzleme Uygulaması - Sistem İzleme Uygulaması - Yönetim Uygulaması	Bu uygulamalar kullanıcı tanımlama, tanımlanan kullanıcıların yetki çerçevesini şekillendirme ve veri güvenliği konusunda gerekli önlem ve tedbirleri almak adına tasarlanmıştır.
- Raporlama ve Analiz Uygulaması	Mükellef beyan ve bildirimleri modeli adı altında tablolarda düzenlenmiş ve veri erişim ve görselleştirmelerin yapılması amacıyla tasarlanmıştır. Veri Model Sayısı: 60, Kullanıma Açılan Birim Sayısı: 30, Toplam Kullanıcı Sayısı: 135

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2015 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2016, s.101.

1.10.4 Bandrollü Ürün İzleme Sistemi (BÜİS)

Toplam vergi gelirlerinin içinde önemli bir paya sahip olan tütün mamulleri ve alkollü içeceklerden alınan ÖTV ve KDV'nin güvence altına alınması amacıyla üretilen veya ithal edilen tütün mamullerinin ve alkollü içki ürünlerinin işaretlenmesi, GİB'de kurulan merkezi veri tabanına aktarılması ve mobil cihazlarla saha denetimine imkân sağlanması işlemleri için Bandrollü Ürün İzleme Sistemi (BÜİS) kurulmuştur³²⁰.

213 sayılı VUK'un mükerrer 257'nci maddesinin 6'ncı bendinin Bakanlığa verdiği yetki çerçevesinde, vergi güvenliğini sağlamak amacıyla GİB tarafından tütün

³¹⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.132.

³²⁰ İlker Calayoglu, "Elektronik Vergi Denetimindeki Teknolojik Gelişmeler ve Tam Denetime Geçiş Adımları", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı.81, (Ocak 2019), s.150.

mamulleriyle alkollü içki ürünleri sektöründe faaliyet gösteren üretici ve ithalatçı firmaların takibine yönelik olarak 2007 yılından itibaren uygulanmaktadır³²¹.

Sistemin kuruluş ve işleyiş esasları, “1 Sıra Nolu Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerde Bandrollü Ürün İzleme Sistemi Genel Tebliği³²²” ile belirlenmiş olup, zaman içerisinde doğan ihtiyaçların giderilmesi ve sistemin daha etkili ve verimli bir yapıya kavuşturulması için çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

Sistem, vergi kayıp ve kaçacağını önleyerek vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımını sağlamak amacıyla, mükelleflerin vergi matrahlarına ulaşmak için teknolojik imkanları kullanarak, üretilen ve ithal edilen tütün mamulleri ve alkollü içki ürünlerinin bandrol, kod veya kodlanmış etiketler aracılığıyla takip edilmesi esasına dayanmaktadır.

Bandroller, GİB logosu, Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK) logosu, GTİP numarası, yıl gibi özel bir uzmanlık ya da araç gerektirmeden çıplak gözle görülebilen açık güvenlik özellikleri ve sadece mobil denetim cihazları yardımıyla okunup, doğrulanabilecek ve sahte olup olmadıkları anlaşılacak gizli güvenlik özellikleri taşımaktadır.

15.01.2009 tarihinde bira dışındaki alkollü içki ürünlerinin üretim ve ithalatında kullanılan bandrollere, mevcut güvenlik unsurlarının yanı sıra, “ürün ambalaj hacim bilgisi” ve “GTİP grup bilgisi”nin bandrollerin üzerlerine yazıldığı uygulamaya geçilmiştir³²³. Aynı zamanda seri üretim hatlarında, ürün bilgilerinin manuel olarak girilmesi uygulamasına son verilerek, ürün bilgisi seçme işlemleri, barkod numarası okutma şeklinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Ülke genelinde, BÜİS kapsamındaki tütün mamulleri ve alkollü içkilere yönelik denetimler, vergi dairesi başkanlıkları ve defterdarlıklara bağlı özel eğitimli bandrol denetim ekiplerince ve mobil denetim cihazları da kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda yapılan denetimlerde özellikle gizli güvenlik özellikleri, mobil cihazlar vasıtasıyla kontrol edilip, sahte ya da uygun olmayan ürünler

³²¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.117.

³²² 17.03.2007 tarih ve 26465 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³²³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, s.72.

hakkında gerektiğinde kolluk kuvvetlerinden de yardım alınmak suretiyle adli ve idari işlemler yapılmaktadır.

BÜİS kapsamında gerçekleştirilen 2018 yılı saha denetimlerinin sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 12: 2018 Yılı Bandrollü Ürün İzleme Sistemi Denetim Sonuçları

Denetime Katılan Aylık Ortalama Personel Sayısı	Bandrollü Ürünlere Yönelik Olarak Mükellefler Nezdinde Yapılan Denetim Sayısı	Kesilen Özel Usulsüzlük Cezası Tutarı (TL)	Denetlenen Ürün Sayısı Toplamı	Savcılığa Bildirilen Mükellef Sayısı
392	57.343	2.672.824	10.760.289	1.356

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.111.

1.10.5 Merkezi Risk Analizi ve Katmanlaştırma Modeli (MERAK)

MERAK, GİB'in etkinliğinin ve mükelleflerin vergiye uyumunun artırılması ile inceleme yapılacak mükelleflerin objektif risk analizlerine dayanarak seçilmesi ve mükelleflerin bölgeler veya sektörler itibarıyla ayrıştırılarak, belirlenen veriler çerçevesinde mükellefleri büyüklüklerine göre katmanlaştırıp, buna göre risk analizine tabi tutulması amacıyla geliştirilmiştir³²⁴. Model, bilanço esasına göre defter tutan ve tüm mükellefler tarafından gerçekleştirilen mal teslimi ve hizmet ifalarının %90'ını oluşturan gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

İnceleme kapsamına alınacak mükelleflerin seçiminde, öncelikli olarak riski yüksek olan mükelleflerin seçilmesini amaçlayan bu modelde, mükelleflere ait veri ambarındaki veriler matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmektedir.

Model öncelikli olarak mükellefleri, sektörel veya bölgesel bazda gruplara ayırmaktadır. Bu şekilde gruplara ayrılan mükelleflerin, bilanço, gelir tablosu, beyanname ve E-VDO verileri ile üçüncü taraf bilgileri baz alınarak büyüklükleri belirlenmekte ve belirlenen bu büyüklüklere göre katmanlara ayrılmaktadır. Böylece, ilgili sektör veya bölgesel kombinasyonda mükellefler en büyük/büyük/orta/küçük katmanlarına göre, her biri kendi sınıfında analize tabi tutulmakta ve bütünüyle

³²⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2010 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2011, s.10.

matematiksel ve istatistiki yöntemler ve hesaplamalarla her mükellefe bir risk puanı atanmaktadır³²⁵. Analiz sonucunda, risk seviyeleri belirlenen mükellefleri, riskin kaynağına göre değerlendirme ve sektörel/bölgesel farklılıklardan kaynaklanan riskleri, o bölge veya sektördeki tüm mükellefler için dikkate alma imkânı bulunmaktadır.

1.11 VERGİ İADELERİNE YÖNELİK UYGULAMALAR

1.11.1 KDV İadesi Risk Analiz Sistemi (KDVİRA)

KDVİRA Sistemi, 2010 Ocak vergilendirme döneminden itibaren gerçekleştirilen iade hakkı doğuran işlemlerde kullanılmaktadır. Sistem mükelleflerin iade-mahsup taleplerine ilişkin listelerini İnternet Vergi Dairesi üzerinden göndermesini ve bu listeler üzerinde vergi dairelerince manuel olarak yapılan ve çok uzun zaman alan kontrol ve analizlerin tamamına yakınının sistem tarafından ve otomatik olarak yapılıp, iade talebini sonuçlandıracak olan vergi dairesine rapor edilmesini kapsamaktadır³²⁶.

KDVİRA kapsamında, KDV iadesi talep eden mükelleflerin internet vergi dairesi üzerinden verdikleri e-beyanname verileri, GİB veri ambarına aktarılmakta ve bu veriler veri madenciliği teknikleriyle risk analiz sisteminde analiz edilmektedir³²⁷. Bu çerçevede, KDV beyannamelerinin denetimi, mal alış ve satış bilgileri, iadenin alt ve üst zincirindeki alıcı ve satıcıların denetimi, ithalat ve ihracat verilerinin denetimi ve banka teminat mektuplarının teyidi gibi çapraz kontroller ve risk analizleri yapılmaktadır³²⁸. Analiz sonuçları E-VDO sistemi üzerinden iade talebini değerlendirecek olan vergi dairesine “KDV İadesi Kontrol Raporu” olarak iletilmektedir. Bir başka sonuç olan “KDV İadesi Risk Raporu” da VDK’ya gönderilmektedir.

Mükellef tarafından iadeye ilişkin listelerin internet vergi dairesi üzerinden girilmesi üzerine yapılan analizlerden sonra oluşan KDVİRA’da; iade talep eden mükellefe ve iade talebine ilişkin genel bilgilerin yer aldığı tablo, sahte belge düzenleme riski yüksek olan ve incelemeye sevk edilen mükelleflerin yer aldığı tablo ile

³²⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2010 Yılı Faaliyet Raporu**, s.10.

³²⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.89.

³²⁷ Calayoglu, s.146.

³²⁸ Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.449.

50'den fazla segment üzerinden genel esas kontrollerinin yapıldığı ve iade talep eden mükellef ve alt firmalarının özel esas kontrollerinin yapıldığı bölümler yer almaktadır.

Bu çerçevede, iade hakkı olan mükelleflerin ortaklık bilgileri, mal veya hizmet aldığı mükelleflerin kontrolü, önceki iadeleri hakkında bilgiler, mükellefin incelemeye alınıp alınmadığı, hakkında vergi inceleme raporu düzenlenip düzenlenmediği, iadesini doğru hesaplayıp hesaplamadığı, iade aldıktan sonra düzeltme beyannamesi vererek iade tutarını azaltıp azaltmadığı gibi çeşitli kontroller yapılmaktadır³²⁹.

Bununla birlikte, KDVİRA sisteminin daha etkin ve verimli çalışması, KDV iadesinin daha sağlıklı yapılabilmesi amaçlarıyla, elektronik ortamda alınan bilgi ve belgelerin kapsamının artırılmasına yönelik olarak iadeye esas çok sayıda liste elektronik ortama taşınmakta olup, sisteme yeni kontrol segmentleri eklenmektedir.

KDVİRA Sistemi, iadeyi yapan personelin sorgulamalar için harcadığı zamanı daha etkin bir şekilde kullanarak iadenin denetimine yönelik çalışmasını, yapılan sorgulamalarda oluşabilecek hataların ortadan kaldırılmasını, vergi dairelerinin kırtasiyecilikten kurtarılmasını, iade-mahsup işlemlerine hız kazandırılmasını, KDV iade işlemlerine asgari bir standart getirilmesini ve yurt çapında uygulama birliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, KDVİRA Sistemi, iade işlemlerinin bütün aşamalarının idare tarafından takip ve kontrol edilebilmesini kolaylaştırmaktadır³³⁰.

Tablo 13: İade Talep Eden Mükelleflerin Genel Esas Kontrol Sonuçları

Yıllar	İade Talep Eden Mükellef Sayısı	Toplam Üretilen Rapor Sayısı	Risk Analizi Sonrası Mükelleflerin Genel Esaslara Tabi Olmak İçin Düzeltme KDV Beyannamesi ile Tenzil Ettikleri İade Talebi Tutarı	Alt Mükelleflerden Yüksek SMİYB Düzenleme Riski Dolayısıyla İncelemeye Sevk Edilmiş Mükellef Sayısı
2015	73.778	835.510	957.984.693 TL	1.818
2016	77.516	946.526	1.257.051.987 TL	4.560
2017	83.057	1.040.738	1.567.890.551 TL	6.271
2018	89.242	1.169.354	1.927.529.711 TL	3.017

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, 2015-2018 Faaliyet Raporları.

³²⁹ Beşel ve Çokgezer, s.21.

³³⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.91.

Diğer taraftan, KDV Genel Uygulama Tebliğinin “IV/E-Özel Esaslar” bölümündeki düzenlemeler doğrultusunda gerekli işlemlerin zamanında ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak ve KDVİRA kapsamındaki sorgulamalarda yararlanılan veri tabanına doğru, hızlı ve etkin bir şekilde bilgi girilmesini temin etmek üzere 2010 yılından itibaren kullanılmakta olan yazılım yenilenmiş ve “**Özel Esas Uygulama Sistemi (ÖZES)**” 12.02.2018 tarihi itibarıyla tüm Türkiye’de uygulamaya geçmiştir.

Söz konusu uygulama ile “Özel Esaslar Uygulaması”nın daha etkin ve hızlı bir şekilde kullanılabilmesi, manuel yapılan işlemlerin çoğunun otomasyona bağlanarak uygulamada yaşanan aksaklık ve sıkıntıların asgariye indirilmesi sağlanmıştır.

1.11.2 KDV Makro Analiz Raporu Uygulaması (MAR)

KDV iade raporlarına 2011 Temmuz döneminden itibaren eklenmiş olan Makro Analiz Raporlarında, iade talep eden mükellefler, gerek elektronik ortamda verdikleri beyanname, bildirim ve belgeler gerekse GİB veri ambarında bulunan ve diğer kamu kurumlarından temin edilen bilgiler çerçevesinde farklı açılardan analiz edilmekte ve sonuçlar iade işlemini yapacak vergi dairesi ile paylaşılmaktadır³³¹.

MAR ile KDV iade talep eden mükellefler hakkında daha detaylı analizler yapılmakta ve mükellefler belirlenmiş olan kriterlerden sapma göstermeleri durumunda bu raporda yansıtılmaktadır. Yapılan analizlerden istatistiksel veri ve yöntemler kullanılarak mükellef profillerinin belirlenmesi ve eğilimlerinin tespit edilmesi sağlanmaktadır. Mükelleflerin ildeki ya da bulunduğu sektördeki diğer mükelleflerle karşılaştırılmasına ve sonuçların çeşitli grafik ve tablolarla, görsel ve anlaşılır bir şekilde raporlanmasına imkân vermektedir³³².

Bu kapsamda, mükellefin câri ve önceki dönemler itibarıyla iade tutarlarındaki ani yükselmelerin analizi, yüklenilen KDV tutarlarının sektör ortalamalarına uyum analizi ve ihracat istisnası kapsamında satılan malların cinslerindeki değişikliklerin, alış yapılan firma ve ihracat yapılan ülke değişikliklerinin, vb. analizleri yapılmaktadır.

³³¹Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.97.

³³²Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.464.

Aynı zamanda KDV iadesi alan mükellefler iade süreci sonrasında da yakından takip edilmekte ve iade işlemlerinin tamamlanmasından sonra iade alınan ilgili dönemler için düzeltme beyannamesi vermek suretiyle iade rakamlarını azaltan mükellefler tespit edilerek vergi dairelerine bildirilmektedir³³³.

1.11.3 KDV İade Takip Sistemi (KDVİTS)

Tüm Türkiye’de 15.05.2014 tarihi itibarıyla uygulamaya geçirilen KDV İade Takip Sistemi, iade mekanizmasının ilk adımı olan mükelleflerin elektronik ortamda iade talep dilekçelerini vermesi ile başlayıp, mükellefe iadenin yapılmasına kadar geçen her aşamanın merkez birimler, vergi dairesi ve mükellefler tarafından anlık olarak takibine imkân veren bir sistemdir³³⁴. 2018/11 itibarıyla Gelir-Kurumlar Vergisi iade işlemlerinin takibi de sisteme entegre edilerek İade Takip Sistemi olarak değiştirilmiştir.

Söz konusu sistem ile mükellefin iade talebinde bulunduğu, işlemi tamamlanmış olsun veya olmasın tüm dönemlere ait iade talepleri hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşmak mümkün olmaktadır. Sistem sayesinde özellikle iade süreci devam etmekte olan taleplerin hangi aşamada olduğu, iade dosyasının vergi dairesi veya vergi dairesi başkanlığı/ defterdarlık personelinden kimin zimmetinde olduğu, (dosya memuru/servis sorumlusu/müdür yardımcısı vb.) ne işlemler yapıldığı, ne kadar süredir beklediği anlık olarak görülebilmekte ve iade sürecinde şeffaflık sağlanmaktadır³³⁵. Ayrıca iadeyi gerçekleştiren vergi dairesinin performansını görmek ve iade türlerine göre bir standart belirlemek de mümkün hale gelmektedir³³⁶.

İade Takip Sistemi ile gerek KDV gerek Gelir ve Kurumlar Vergisi iadelerinin hızı vergi dairesi, il ve Türkiye bazında tespit edilebilmekte olup, tamamlanan, devam eden, toplam iade taleplerinin iller ve vergi dairelerine göre dağılımı görülebilmekte ve aynı zamanda iade talep türleri, iade işlemi tamamlanma süreleri, dönemler arasında iade işlemlerinin artış-azalış analizleri gibi pek çok istatistikî çalışmalar yapılabilir. Ayrıca tüm birimler açısından, iade işlemlerinin aksayan yönlerini hızlı ve doğru şekilde tespit edilerek çözüm yolları üretilebilmesine imkân vermektedir.

³³³Gelir İdaresi Başkanlığı, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, s.108.

³³⁴Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.89.

³³⁵Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.89.

³³⁶Beşel ve Çokgezer, s.20.

Diğer taraftan, iade talebine ilişkin olarak tespit edilen eşiklikler iade talebinde bulunan mükelleflere ve yeminli mali müşavirlere (YMM), e-tebligat uygulaması kapsamında tebliğ edilmektedir. Eksiklik yazılarına istinaden mükellefler ya da YMM'ler tarafından verilen cevap yazıları da e-imza ile imzalanarak elektronik ortamda iletilebilmektedir. Böylece iade sürecinde yazışma ve tebligattan kaynaklanan zaman kayıpları da önlenerek iade sürecinde hız ve etkinlik sağlanmıştır.

1.11.4 ÖTV İadesi Risk Analiz Sistemi (ÖTVİRA)

ÖTV İadesi Risk Analizi Projesi ile ÖTV iadelerinin, KDV iadelerinde olduğu gibi risk analizi ve otomasyon yazılımları yoluyla, elektronik ortama taşınması ve bu suretle ÖTV iadelerine ilişkin kontrol ve iade süreçlerinin daha etkin bir şekilde ve daha kısa sürede yerine getirilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Sistem ile ÖTV iadesi talep eden mükelleflerin internet vergi dairesi üzerinden elektronik ortamda girdikleri iadeye esas belgeler üzerinden yapılacak kontroller neticesinde hazırlanacak özet bir rapor vergi dairelerinin kullanımına sunulmaktadır.

Sistem çalışmalarına ÖTV iade taleplerinin %93'ünü oluşturan I sayılı Liste kapsamındaki iadelerden başlanılmıştır. Proje, ÖTV iade listelerinin kâğıt ortamdan elektronik ortama taşınmasıyla, ÖTV iade süreçlerinde vergi dairelerince manuel olarak yapılan ve oldukça uzun zaman alan kontrollerin elektronik ortamda daha etkin ve daha kısa sürede tamamlanmasını sağlayacaktır³³⁷.

1.11.5 Elektronik ÖTV Takip Sistemi (ÖTVBİS)

Elektronik ÖTV Takip Sistemi, ÖTV Kanununa ekli listelerde yer alan malların takip edilmesi, mevzuat değişikliklerine uyumun süratli bir şekilde sağlanması, veri ambarının etkin kullanılması, mükellef, ürün veya sektör bazlı etkin bir analiz ve raporlama sisteminin oluşturulması, iade işlemlerinde hem idare hem de mükellefler açısından kolaylık sağlayacak süreçlerin geliştirilmesi, uygulama birliğinin

³³⁷Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.92.

oluşturulması, hataların oluşmadan önlenmesine yönelik mekanizmaların kurulması amaçlarıyla oluşturulmuştur³³⁸.

Bu sistem ile ÖTV Kanununa ekli listelerde yer alan malların, imalat ve ithalatından, nihai tüketiciye ulaşım safhasına kadar ki tüm süreçlerin takip edilebilmesi, cari denetim yapılabilmesi, mükellef ve sektör bazlı raporların alınabilmesi, üst yönetimin politika oluşturma ve karar verme sürecinde kullanacağı verilerin toplanması, depolanması, analiz edilmesi, kolay erişilebilir hale getirilmesi, iade süreçlerinin daha etkin ve standart hale getirilebilmesi, ÖTV beyan ve iade süreçlerinde kayıp ve kaçağın tespit edilmesi ve engellenmesi hedeflenmektedir.

Yukarıda açıklanan hedefler doğrultusunda ÖTVBİS kapsamında; “Ürün Takip Modülü” geliştirmeleri yapılmıştır. ÖTV I, II ve III sayılı listelere ilişkin GTİP Kontrol, GTİP Analiz, Dönemsel Analiz Sonuç ekranları ara yüzleri hazırlanmış, menülerin liste bazında ayrıştırılması sağlanarak modül sorgulamaları taşra birimlerine göre (GİB-VDB/DEF-VDM) alt kırılımlı olarak sorgulanabilir hale getirilmiştir.

1.11.6 Gelir/ Kurumlar Vergisi İade Sistemi (GEKSİS)

Gelir ve Kurumlar Vergisi Standart İade Sisteminin alt yapı çalışmalarına 2014 yılında başlanılmış, 2016 Mart ayı itibariyle 2015/1-12 vergilendirme dönemini kapsayacak şekilde uygulamaya konulmuştur. Bu sistem ile gelir, kurumlar ve geçici vergi iade işlemlerine asgari bir standart getirilmesi ve yurt çapında uygulama birliğinin sağlanması amacıyla iadelerin elektronik ortamda kontrol ve analizinin yapılarak mükellef ve iade yapacak birimlere raporlanması amaçlanmaktadır.

Aynı zamanda, söz konusu sistem ile işlemlerin basitleştirilmesi, işlemlerde standart sağlanması, işlemlerde uygulama hafızasının oluşturulması, hataların oluşmadan önlenmesi, iç ve dış denetimlerde hesap verilebilirliğin sağlanması, veri ambarının etkin kullanımı ve mevzuat değişikliklerine uyumun süratli bir şekilde sağlanması hedeflenmektedir³³⁹.

³³⁸Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.128.

³³⁹Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.107.

Diğer taraftan, 2018/11 itibariyle Gelir-Kurumlar Vergisi iade işlemlerinin de takibi yukarıda bahsedilen İade Takip Sistemine entegre olarak yürütülmektedir.

1.11.7 İadem Nerede Uygulaması

Mükellefler tarafından elektronik ortamda standart iade talep dilekçelerinin verilmesi ile başlayıp, mükellefe KDV ve Gelir/Kurumlar vergisi iadesinin yapılmasına kadar geçen süreçteki tüm aşamaların, vergi dairesine gitmeksizin, internet vergi dairesi üzerinden “İadem Nerede” ekranı aracılığı ile online olarak takibine imkân veren bir uygulamadır.

KDV ve Gelir/Kurumlar vergisi iade talebinde bulunan mükelleflerden internet vergi dairesi kullanıcı kodu ve şifresi olanlar bu ekranı kullanabilirler³⁴⁰. (YMM’lerin bu ekranı kullanabilmesi için iade talep eden mükellef tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir.)

Bu uygulama ile mükelleflerin standart iade talep dilekçesi ile talep ettikleri KDV ve Gelir/Kurumlar vergisi iade taleplerinin ekrana girildiği an itibariyle hangi aşamada (memur, şef, müdür yardımcısı, müdür, muhasebe ve gerek olması durumunda defterdarlık/başkanlık) olduğu, iadenin kaç gündür beklediği veya tamamlandı ise kaç günde tamamlandığı (Vergi Dairesi, Başkanlık/Defterdarlık ve mükellefte geçen süre ayrımı ile) ile iade talep dilekçesinde yer alan bazı bilgilere ulaşılabilir.

1.12 İNSAN KAYNAKLARI OTOMASYON UYGULAMASI (İNKA)

GİB merkez ve taşra birimleri ile defterdarlık personel müdürlüklerince personelin; sicil, izin, disiplin kayıtları, kadroları, atamaları ile rotasyonlara ilişkin işlemlerinin elektronik ortamda veri girişinin yapılabilmesi için merkez ve taşra birimlerinde İNKA programı kullanılmaktadır. İNKA programı ilgili birimlerden gelen talepler ve teknolojiye yeni gelişmeler doğrultusunda, daha fonksiyonel ve kullanıcı dostu ekranlara sahip olacak şekilde, organizasyon yapısına uygun iş akışlı süreçler çerçevesinde yazılımı yeniden tamamlanarak bir sistem haline dönüştürülmüştür.

³⁴⁰ *Sık Sorulan Sorular*, https://intvd.gib.gov.tr/IademNerede/pdf/IademNeredeSikSorulanSorular_vol2.pdf

Bu yenilikler doğrultusunda 16 Ocak 2017 tarihinde yeni İNKA sistemi GİB merkez ve taşra birimlerinde kullanıma açılmıştır. Becayış ve rotasyon işlemlerinin takip edilebileceği modüller tanımlanmıştır³⁴¹. Programın daha verimli kullanılabilmesi için KEYS ve İş Takip programlarıyla entegrasyonu amaçlanmaktadır.

1.13 KURUMSAL E-BELGE YÖNETİM SİSTEMİ (KEYS)

KEYS, elektronik ortamda belge üretilmesini, bu belgelerin kayıt altına alınmasını, yönetilmesini, arşivlenmesini ve teslim edilmesini sağlayan bir sistemdir. İlk aşamada kullanımına 2009 yılında özelge sistemi ile başlanılan Kurumsal e-Belge Yönetim Sistemi, 2013 yılında GİB merkez birimlerindeki tüm gelen evrak ve yazışma işlemlerinde kullanılmaya başlanmıştır.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünce Elektronik Belge Yönetim Sisteminin elektronik belge standartlarına uygunluğu denetlenmiş olup, KEYS uygulaması denetimden olumlu görüş almış ve TSE 13298/T1 belgesine sahip bir uygulama olarak tescillenmiştir. GİB tarafından Elektronik Belge Yönetim Sistemi ile Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğe uygun olarak hazırlanan ve üretilen e-imzalı belgelerin muhataplarınca, belge aslını görüntülemek sureti ile doğrulama yapabilecekleri <https://ebelgedogrulama.gib.gov.tr> internet sayfası 27.07.2016 tarihi itibarıyla aktif edilmiştir³⁴².

Taşra birimlerinde hızlı bir şekilde yaygınlaştırılan KEYS, 2018 Ekim ayı sonu itibarıyla 30 Vergi Dairesi Başkanlığı ve 52 Defterdarlık bünyesinde 450 Vergi Dairesinde iç yazı, gelen ve giden evrakı kapsayacak şekilde e-imza entegrasyonu ile bir arada etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca e-tebligat entegrasyonu sayesinde vergi dairesi başkanlıklarında hazırlanan resmi yazılar e-tebligat ile tebliğ edilebilmektedir.

Kağıtsız ofis amacına yönelik olarak 2018 yılında KEYS sistemi ile gelen ve giden evrak sayılarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

³⁴¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.132.

³⁴² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.127.

Tablo 14: KEYS Evrak Sayıları

Birim	Gelen Evrak	Giden Evrak	İç Yazışma	KEYS Teslimi
Tümü	21.302.685	6.004.085	2.529.772	437.426

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.119.

Ayrıca, KEYS-UYAP-DATAP ve Engelli Vergi İndirimi işlemlerinin elektronik ortama taşınması ile söz konusu iş süreçlerine ait olumlu uygulama sonuçları da elde edilmesi mümkün olacaktır.

2. VERGİ MÜKELLEFLERİNE VE MESLEK MENSUPLARINA YÖNELİK UYGULAMALAR

2.1 İNTERNET VERGİ DAİRESİ UYGULAMASI

1999 yılında başlatılan internet vergi dairesi (<https://intvrg.gib.gov.tr>) uygulamaları, Türkiye’de e-devlet uygulamaları ve kamu idarelerinin saydamlığı konusunda atılan ilk ve önemli adımlardan birisini oluşturmaktadır.

Bu uygulama ile mükelleflere, vergi dairesine gitmeksizin işlemlerini internet vergi dairesi aracılığıyla çok daha hızlı ve kolay yapma imkânı tanınmakta ve bu suretle hem mükellefler hem de vergi daireleri bakımından zaman ve kaynak tasarrufu sağlanmaktadır. Mükellefler, bağlı bulundukları vergi dairesinden kullanıcı kodu, şifre ve parola almak suretiyle, internet vergi dairesince sunulan hizmetlerden yararlanabilmektedir. Bunun yanı sıra T.C. kimlik numarası ile giriş imkânı sağlanarak, mükellefiyet gerektirmeyen hizmetlerden de yararlanma imkânı getirilmiştir.

Bu kapsamda verilen hizmetlerin bazıları aşağıda sayılmıştır³⁴³:

- “Borcu Yoktur Yazısı” ve “Mükellefiyet Yazısı” için talepte bulunulabilmekte ve işlemlerin aşamaları ekrandan izlenebilmektedir.
- YMM’ler tasdik sözleşmelerine ilişkin bildirimlerini ve sürekli bilgi verme yükümlülüklerine ilişkin bilgi girişlerine ait işlemleri yapabilmekte, düzenledikleri tasdik raporlarından GİB tarafından belirlenenleri elektronik

³⁴³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.23-24.

ortamda vergi dairesine gönderebilmektedir. Mali müşavirler de aracılık yaptıkları mükelleflerin beyanname ve bildirimlerini gönderebilmelerine ilişkin sözleşmelerinin girişini yapabilmekte, mükelleflerinin beyannamelerini gönderebilmektedir.

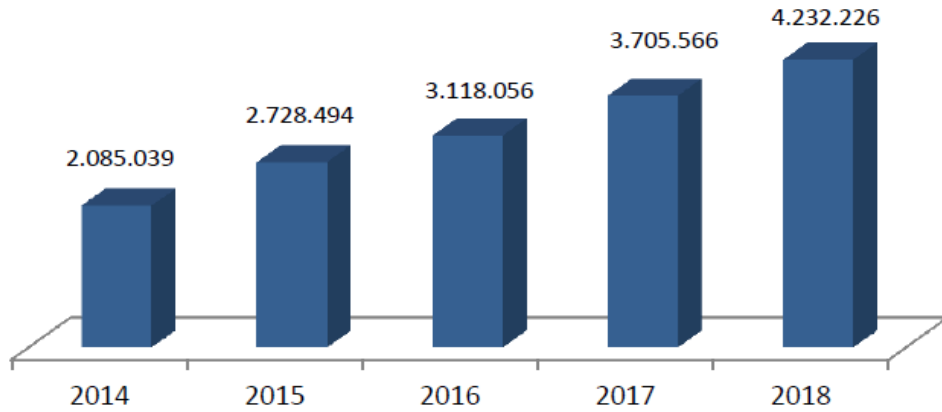
- İade talep eden mükellefler, standart iade dilekçelerini internet vergi dairesinden verebilmekte ve iade talepleri ile ilgili aşamaları “İadem Nerede” seçeneğinden takip edebilmektedir. Gelir ve kurumlar vergisi iade talepleri için de elektronik ortamda iade talebi bilgi girişi yapılabilir.
- Matbaa işletmeleri, VUK kapsamında bastıkları belgelerin girişini yapabilmektedir.
- Tütün ve alkollü içki ürünleri ithal eden mükellefler, ithal ettiği ürünlere ait bandrol ve bandrollü ithal ürünlere ilişkin bildirimlerini verebilmektedir.
- Noterler veya noterlik görevini ifa ile mükellef olanlar, tasdik edilen belgeler ile defterlere ilişkin bildirimleri gönderebilmektedir.
- Vergi borçlarının yapılandırılmasına yönelik kanunlar kapsamında taksitlendirilmiş borçlara ilişkin bilgiler ve ödeme yapılabilmesine ilişkin hizmetler verilebilmektedir.
- ÖTV Kanunu Genel Tebliği uyarınca yapılan ÖTV Bildirimleri verilebilmektedir.
- ÖTV’ye ilişkin teminat çözümü veya mahsuplaşma talebinde bulunacak mükellefler ile hava yakıtlarını teslim eden dağıtıcılar müracaatta bulunabilmektedir.
- Mükelleflerin, kendileriyle ilgili mevcut bilgileri ve vergi kimlik numarası sorgulaması yapılabilir.
- Gümrük giriş ve çıkış beyanname bilgileri ile özel fatura bilgileri sorgulanabilmektedir.
- ÖTV mükelleflerince taşıt alıcısına verilen “ÖTV Ödeme Belgesi” sorgulanabilmektedir.

- Mükellefler, e-beyanname programı üzerinden sisteme yükledikleri beyannamelerini sorgulayabilmekte, vergilendirme, tahakkuk, tahsilât ve borç bilgilerini ve varsa gecikme zammı tutarlarını takip edebilmektedir.
- KDV Genel Tebliği kapsamında, proje bazlı KDV istisna talepleri girişi yapılabilmektedir.
- Mükellefler, sistemden vergi levhası alabilmekte ve sorgulayabilmektedir.
- Mükellefler güncel borç bilgilerini sorgulayabilmekte ve vergi dairesi müdürlüklerince takip edilen tüm alacaklar, anlaşmalı bankalar vasıtasıyla banka kartı (debit) veya hesaptan, gelir vergisi, MTV, trafik idari para cezası, Karayolları idari para cezası, geçiş ücreti ve diğer idari para cezaları, 6183 sayılı Kanun kapsamında taksitlendirilmiş borçlar, tapu harcı, yolcu beraberinde getirilen telefon kullanım izin harcı, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğüne ait öğrenim kredisi ve katkı kredisi borçlarını ise kredi kartı ile ödeyebilmektedir.
- Mükellefler, sistemden e-tebligat başvurusunda bulunabilmekte, kendilerine yapılan tebliğlerin takibini yapabilmektedir.
- Mükellefler, iade talepleri ile ilgili olarak sistemden KDV İade Kontrol Raporlarını (özet rapor) görebilmektedirler.
- KDV iade talebine ilişkin olarak vergi daireleri tarafından tespit edilen eksikliklere yönelik yazılar e-tebligat yoluyla tebliğ edilmekte ve bu yazılara mükellefler ya da YMM tarafından e-imzalı belgeler ile cevap verilebilmektedir.
- Geliri sadece gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı, ücret ve diğer kazanç ve iratlardan ibaret olan mükellefler için hazırlanmış “Önceden Hazırlanmış Beyan Sistemi” kullanılabilmektedir.
- Mükellefler, motorlu taşıt araçlarına ve banka hesaplarına uygulanan e-haciz bildirimlerini sorgulayabilmektedir.

Yukarıda sayılan işlem ve sorgulamalar yanında, mükellefleri mevzuat ve vergi uygulamaları konusunda bilgilendirmek, bilgiye hızlı ve güvenilir bir şekilde

ulaşmalarını sağlamak amacıyla yazılı, görsel ve sesli rehberler hazırlanarak güncel bilgilendirmeler yapılmaktadır. Gelir idaresinin internet sitesinden de kolayca yararlanılabilecek bu hizmetler güncel bilgiye kısa yoldan ulaşmanın yolunu açmış ve aynı zamanda gönüllü uyumu da artırmıřtır³⁴⁴.

2011 yılında 1 milyon civarında olan internet vergi dairesi kullanıcı sayısı her geçen gün artmakta olup, 2011-2018 yılları kullanıcı sayıları aşağıdaki gibidir.



şekil 7: İnternet Vergi Dairesi Kullanıcı Sayıları

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.25.

2.2 İNTERAKTİF VERGİ DAİRESİ PROJESİ

İnteraktif Vergi Dairesi (<https://ivd.gib.gov.tr>), VUK'un mükerrer 257'nci maddesinin birinci fıkrasının (4) numaralı bendine istinaden, GİB tarafından sunulan hizmetlerden kişilerin elektronik ortamda yararlanabilmesi, vergisel yükümlülüklerin mükelleflerce kolay ve hızlı bir şekilde yerine getirilebilmesi, beyanname, bildirim, yazı, dilekçe, tutanak, rapor ve diğer belgelerin elektronik ortamda verilebilmesi ve bu belgelere ilişkin yapılan işlemlerin sonuçlarının ilgililerine elektronik ortamda gösterilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

İnteraktif Vergi Dairesi Projesi ile vergi dairesine gidilerek yapılan işlemlerin, (adres ve vergi dairesi yetki alanı sınırı bulunmaksızın) ortalama bilgisayar kullanım bilgisine sahip kullanıcılar tarafından; veri, bilgi, belge alınıp verilebilmesine imkân

³⁴⁴ Aylin Cesur ve Ali elikkaya, "Türkiye'de Vergi Kültürünün Gelişmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı'nın Yeri ve nemi", **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt.16, Sayı.2, (Aralık 2014), s.12.

tanınan bir şekilde internet üzerinden gerçekleştirilebilmesi, vatandaşlara/mükelleflere aracısız olarak sunulan elektronik ortamdaki hizmetlerin bir araya getirilmesi ile vergi idaresinin görev alanın giren işlemlerin internet sayfası üzerinden başlatılması ve sonlandırılmasını kapsayacak şekilde yürütülebilmesi, kullanıcılarla anında iletişim kurularak vergisel işlemlerde kolaylık, hız ve etkinlik sağlanarak tüm gerçek ve tüzel kişilerin kendilerine sunulan hizmetlerden yararlanabilmesi amaçlanmaktadır³⁴⁵.

GİB tarafından 28.02.2018 tarihinde açılarak internet üzerinden vatandaş ve mükelleflere hizmet veren İnteraktif Vergi Dairesi, güncel borç bilgilerini sorgulama, tecilli borç ödeme, cep telefonu, pasaport, sürücü belgesi, tapu harcı ödeme, hazır beyan sistemine erişim, mukimlik belgesi başvurularını da kapsayan hizmetler sunmaya başlamıştır³⁴⁶. Ayrıca Vergi Ceza İhbarnamesi İndirim/Uzlaşma Talebi, Mal Bildirimi, Taksitlendirme/Tecil Talep İşlemleri, Özelge Talebi, İzaha Davet İşlemleri, Mükellefiyet Yazısı Talebi, Borç Durum Yazısı Talebi, İşe Başlama Bildirimi, İş Bırakma Bildirimi, İş Yeri Adres Değişikliği Bildirimi, Şube İş Yeri Açılış Bildirimi verilebilmekte, Yönetici Değişikliği Dilekçesi, Unvan Değişikliği Dilekçesi ve genel amaçlı dilekçeler interaktif vergi dairesi aracılığı ile iletilebilmektedir³⁴⁷.

Mükelleflerin vergisel işlemlerinin elektronik ortama taşınmasını sağlayan interaktif vergi dairesi ile sunulan hizmet sayısı hızlı bir şekilde artış göstermiş, 2019 Mayıs ayında yapılan geliştirmeler sonucunda; şirketlerdeki ortaklık ve yöneticilik bilgileri sorgulama, GMSİ istisna dilekçesi verilmesi, şube mükellefiyet yazısı talebinde bulunulması, beyanlı trafik para cezası ödeme, sermaye azaltımına ilişkin dilekçe verilmesi, apartman yöneticiliği sicil açılışına ilişkin dilekçe verilmesi işlemlerinin de interaktif vergi dairesi üzerinden gerçekleştirebilmesi mümkün hale getirilmiştir³⁴⁸.

İnteraktif vergi dairesi ile mükellefin vergisel işlemlerinin elektronik ortama taşınmasıyla birlikte; hizmet alma süreçlerinde zaman ve yer koşulu aranmaksızın kolay, hızlı, etkin ve aracısız bir şekilde yapılmasına imkân verilmiştir. Her türlü dilekçenin elektronik ortamda idareye intikali sağlanarak, mükellefe belli bir kalite

³⁴⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.132.

³⁴⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.102.

³⁴⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu**. Ankara, 2018, s.14.

³⁴⁸ *İnteraktif Vergi Dairesinde Yapılan Yeniliklere İlişkin Duyuru*, <https://www.gib.gov.tr/interaktif-vergi-dairesinde-yapilan-yeniliklere-iliskin-duyuru-0> (18.05.2019).

düzeyinde ve standartlaştırılmış olarak geri bildirim ulaştırılmıştır. Bununla birlikte yapılan her hizmet ile ilgili her aşama kayıt altına alındığından gerek idare gerekse mükellef açısından ispat yükümlüğü kolaylaşmıştır.

Ayrıca GİB tarafından sunulan hizmetlerden bazılarını mobil cihazlardan erişilebilirliği sağlamaya yönelik olarak 2015 yılında uygulamaya konulan GİB Mobil, 2018 yılı içerisinde interaktif vergi dairesinin mobil uygulamasına dahil edilmiştir. İnteraktif vergi dairesi mobil uygulaması içerisinde; vergi takvimi, yararlı bilgiler, rehber ve broşür, haberler, sıkça sorulan sorular, bağlantılar, vergi dairesi bul ve vergi mevzuatı gibi birçok bilgi yer almaktadır.

2.3 ELEKTRONİK ORTAMDA VERİLECEK BEYANNAME VE BİLDİRİMLERE YÖNELİK UYGULAMALAR

2.3.1 Elektronik Beyan Sistemi Uygulaması (E-BEYANNAME)

E-beyanname uygulaması, mükelleflerin vergi dairelerine elden veya posta ile verdikleri beyanname ve eklerini elektronik ortamda verebilmelerine olanak sağlayan bir e-devlet uygulamasıdır. E-beyanname uygulaması kapsamında beyanname ve bildirimler 01.10.2004 tarihinden itibaren internet üzerinden verilmektedir.

E-beyanname düzenlemesinin amacı, mükelleflerin vergilendirmeye ilişkin ödevlerini yerine getirmede, gelişen BİT'ten yararlanmak suretiyle vergi beyannameleri ile bildirim ve eklerinin hızlı, kolay, ekonomik ve güvenilir bir şekilde idareye intikalini sağlamaktır. Ayrıca vergi beyannamelerinin doldurulmasındaki hataları en aza indirerek mükellef mağduriyetlerini önlemek ve vergi dairelerinde beyanname kabul, tarh, tahakkuk ve tahsilât işlemleri için harcanan zamanın azaltılarak diğer alanlarda mükellefe daha iyi hizmet vermelerine imkân sağlamak amaçlanmıştır.

Bu uygulama ile 3568 sayılı Kanun uyarınca çıkarılan tebliğlere göre aktif büyüklükleri veya net satış hâsılatları belli bir tutarın üzerinde olan ve beyannamelerini meslek mensubuna imzalatmak zorunluluğunda bulunmayan mükellefler beyannamelerini elektronik olarak kendileri gönderebildikleri gibi meslek mensupları aracılığıyla da gönderebilmektedirler. Aktif büyüklükleri veya net satış hâsılatları

nedeniyle beyannamelerini meslek mensubuna imzalatmak zorunluluğu bulunan mükellefler ise beyannamelerini yetki almış meslek mensupları vasıtasıyla gönderebilmektedirler.

E-beyanname gönderebilmek için vergi dairesine müracaat edilerek kullanıcı kodu, parola ve şifre alınması gerekmektedir. E-Beyanname programlarının yazılımı ise GİB tarafından yapılarak internet sitesinde sürekli güncel olarak tutulmakta ve ücretsiz olarak mükelleflerin kullanımına sunulmaktadır. Ayrıca sitede muhasebe programı yapan firmalar için de tüm programlara ait XML dosyaları bulunmaktadır³⁴⁹.

Uygulamaya, 2004 Eylül dönemine ait olup, 01.10.2004 tarihinden itibaren verilmesi gereken KDV, Muhtasar, ÖTV, (2A Beyannamesi³⁵⁰ hariç) Damga Vergisi, BSMV, Özel İletişim Vergisi ve Şans Oyunları Vergisi Beyannamelerinin elektronik olarak gönderilebilmesiyle başlanmıştır³⁵¹. Ülkemizde e-beyanname uygulaması kısa süre içinde benimsenmiş ve günümüzde beyannamelerin tamamına yakını e-beyanname uygulamasından gönderilebilmektedir³⁵².

Başlangıçta sadece kanuni süresinde verilen beyanname, bildirim ve ekler elektronik ortamda verilebilmekte iken, 13.10.2005 tarihinden itibaren, bu bildirim ve

³⁴⁹Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.710.

³⁵⁰ÖTV Kanunu'na ekli II sayılı listede yer alan kayıt ve tescile tabi olan motorlu taşıtlar için verilir.

³⁵¹Gelir İdaresi Başkanlığı, **2004 Yılı Faaliyet Raporu**, s.86.

³⁵²*Hangi Çeşit Beyannameleri Gönderebilirim?* <https://ebeyanname.gib.gov.tr/ss.html> (15.03.2019).

E-Beyanname olarak gönderilen beyannameler:

- Katma Değer Vergisi 1 (KDV1), Katma Değer Vergisi 2 (KDV2), Katma Değer Vergisi Tevkifatı (KDV9015),
- Özel Tüketim Vergisi (I Sayılı Liste: Petrol Ürünleri Doğalgaz ile Diğer Malların Teslimleri İçin) (ÖTV1),
- Özel Tüketim Vergisi (II Sayılı Liste: Kayıt ve Tescile Tabi Olmayan Motorlu Taşıtlar İçin) (ÖTV2B),
- Özel Tüketim Vergisi (III Sayılı Liste: Alkollü İçkiler İçin) (ÖTV3A),
- Özel Tüketim Vergisi (III Sayılı Liste: Tütün Mamulleri İçin) (ÖTV3B),
- Özel Tüketim Vergisi (III Sayılı Liste: Kolalı Gazozlar İçin) (ÖTV3C),
- Özel Tüketim Vergisi (IV Sayılı Liste: Dayanıklı Tüketim ve Diğer Malların Teslimi İçin) (ÖTV4),
- Muhtasar Beyanname (MUH),
- Muhtasar Beyanname (G.V.K. Geçici 67'nci Maddesine Göre Yapılan Tevkifatlar İçin) (MUH67),
- Muhtasar Beyanname (K.V.K. 15 inci ve 30 uncu Maddesine Göre Yapılan Tevkifatlar İçin) (MUH30),
- Muhtasar Beyanname (K.V.K. 24'ncü Maddesine Göre Yapılan Tevkifatlar İçin) (MUH24),
- Muhtasar Beyanname (G.V.K. Geçici 67'nci Maddesine Göre Yapılan Tevkifatlar İçin Ek 2 ve Ek 3) (MUH67EK),
- Muhtasar Beyanname (G.V.K. Geçici 70'nci Madde Kapsamı İçin) (MUH70),
- Noter Harçları Vergisi (NOTER),
- MEP İştirakçileri Kurumlar Vergisi (MEPKURUM),
- Banka Muameleleri Vergisi (BANKA), Sigorta Muameleleri Vergisi (SIGORTA),
- Damga Vergisi (DAMGA), Özel İletişim Vergisi (ÖİV), Şans Oyunları Vergisi (SANS),
- Yıllık Gelir Vergisi (GELİR), Gelir Vergisi Mükellefleri İçin Geçici Vergi (GGECİCİ),
- Kurumlar Vergisi (KURUM), Kurumlar Vergisi Mükellefleri İçin Geçici Vergi (KGECİCİ),
- BA Formu (FORMBA), BS Formu (FORMBS),
- Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kesintisi (KKDF),
- Araçları Muayene Yetkisi Verilen Gerçek ve Tüzel Kişilerce Ödenmesi Gereken Hazine-Payına İlişkin Bildirimler.

beyannamelerin yanı sıra kanuni verilme süresi geçmiş bulunan beyannameler ile pişmanlık talebi içeren beyannameler, 05.03.2017 tarihinden itibaren düzeltme beyannameleri, 02.08.2016 tarihinden itibaren kıst dönem beyannamelerden kurumlar vergisi mükellefleri için, tasfiye başlangıç, tasfiye bitiş, iflas başlangıç, iflas bitiş beyannameleri ile gerçek kişiler için ölüm halinde verilmesi gereken gelir vergisi beyannameleri ve 12.11.2018 tarihinden itibaren de veraset ve intikal vergisi beyannameleri elektronik ortamda gönderilmeye başlanmıştır³⁵³.

Elektronik ortamda gönderilen beyannamelerin onaylanması ile eşzamanlı olarak tahakkuk fişi düzenlenmekte ve mükellefe tebliğ edilmiş sayılmaktadır. Ayrıca kanuni süresinden sonra verilen beyannameler için ceza ihbarnamesi de düzenlenerek sistem üzerinden anlık olarak tebliğ edilmekte ve VUK 376 madde kapsamında mükellefin indirim talebi varsa ceza tahakkukları da düzenlenmektedir.

2018 yılı sonu itibariyle, elektronik ortamda yaklaşık 94 milyon adet beyanname alınmıştır. 2004 yılında kâğıt beyanname alınma oranı %99,5, e-beyanname oranı %0,5 iken; 2018 yılı sonu itibariyle kâğıt beyanname alınma oranı %0,39, e-beyanname oranı %99,61 olmuştur³⁵⁴.

Gelinen noktada kâğıt beyanname alınmadaki büyük oranda azalma sonucunda, ülkenin ekonomik kaynaklarına ve doğaya çok önemli ölçüde katkı sağlandığı yadsınamaz. Ayrıca e-beyanname ile birlikte arşivleme, istatistik, denetim ve değerlendirme işlemlerinde de hız, zaman ve yer tasarrufu sağlanmıştır³⁵⁵.

E-beyanname uygulaması ile her yıl 6 bin ton kâğıt tasarrufu, 117 bin ağaç (4 Milyon TL/Yıl), bu kâğıtların beyanname haline getirilmesinde kullanılan mürekkep ve iş gücünden tasarruf, vergi dairesi ofis işlemleri iş yükünün hafifletilmesi ile diğer işlemler için yıllık 14.000 adam/ay işgücü tasarrufu, (Yıllık 1.166 kişinin beyanname kabulü işlerinden kayıt dışı ekonomi ile etkin mücadele çalışmalarına kaydırılabilir hale gelmesi) kâğıt ortamında alınan beyannamelerin depolama maliyetlerinden tasarruf, bu beyannamelerin manyetik ortama geçirilmesi işlemlerinden sağlanan 6 bin 590 adam/ay

³⁵³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.88.

³⁵⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.88.

³⁵⁵ Tuğçe Uzun Kocamış ve Muhammet Kekeç, “Elektronik Vergi Uygulamalarının Türkiye’de Gelişimi: Vergi Denetiminde Elektronik Denetime Geçiş Süreci”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.348, (Eylül 2017), s.96.

işgücü tasarrufu, vergi dairesine gitmekten kurtulan mükellefler için toplamda yıllık 1 milyon 485 bin işgünü tasarrufu gibi önemli fayda ve tasarruflar sağlanmıştır³⁵⁶.

2.3.2 Hazır Beyan Sistemi Uygulaması (HAZIR BEYAN)

Hazır Beyan Sistemi, kira gelirlerinin beyanı için 2012 yılından itibaren uygulanmakta olan “önceden *hazırlanmış kira beyanname sisteminin*” kapsamı genişletilerek 01/03/2016 tarihi itibarıyla mükelleflerin kullanımına açılmıştır³⁵⁷. Hazır Beyan Sistemi; gelirleri sadece ücret, gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ve diğer kazanç ve iratlardan veya bunların birkaçından veya tamamından ibaret olan gelir vergisi mükelleflerinin³⁵⁸ bu gelirlerine ilişkin beyannamelerinin GİB tarafından önceden hazırlanarak mükelleflerin onayına sunulduğu bir sistemdir. Sisteme ilişkin usul ve esaslar 470 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³⁵⁹ ile düzenlenmiştir.

Bu sistem ile mükellefler kullanıcı hesabıyla, T.C. kimlik numarasını doğrulayarak ya da e-devlet şifresiyle sisteme giriş yaparak, önceden hazırlanmış olan beyannamelerini kontrol edip, gelir durumuyla ilgili istediği değişiklikleri yaptıktan sonra beyannamelerini onaylayabilmektedirler³⁶⁰. Bununla birlikte tüm vergilendirme süreçleri de (beyan, tarh, tebliğ, tahakkuk ve tahsil) sistem üzerinden online yapılmakta, böylece mükelleflerin vergi dairesine gitmesine gerek kalmadan işlemleri otomatik olarak tamamlanmaktadır.

Hazır Beyan Sistemi ile mükelleflerin vergiye uyum maliyetlerinin azaltılması sağlanarak gönüllü uyum seviyesinin artırılması ve vergi dairelerinde yapılan işlemlerin basitleştirilerek verimliliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Gelişen BİT’ten yararlanılarak, vergi beyannamelerinin kolay, hızlı, ekonomik ve güvenilir bir şekilde idareye intikalinin sağlanmasının yanında, beyannamelerinin doldurulması sırasındaki hatalar da en aza indirilerek mükellef mağduriyetleri büyük ölçüde ortadan kaldırılmaktadır.

³⁵⁶ E-Beyannamenin Her Alandaki Faydaları, <https://ebeyanname.gib.gov.tr/tanitim/ebeyanname.html> (15.03.2019)

³⁵⁷ İmdat Türkay, “Türk Vergi Hukukunda Hazır Beyan Sistemi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.341, (Şubat 2017), s.64.

³⁵⁸ Ticari, zirai ve serbest meslek kazancı elde edenler bu sistemden yararlanamamaktadır.

³⁵⁹ 25.02.2016 tarih ve 29635 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³⁶⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.100.

GİB'in bu uygulaması, vergi idaresinin vergi toplama maliyetlerini de düşürerek, zaman ve kaynak israfını da önlemektedir³⁶¹. Aynı zamanda kapsama giren mükelleflere, herhangi bir uzman yardımı almadan, teknik vergi hesaplamaları yapmadan ve herhangi bir maliyete katlanmadan internetin olduğu her yerden beyannamelerini verme imkânı verirken, vergi idarelerinin de iş yükünü azaltarak daha etkin ve verimli çalışmasına imkân sağlamaktadır.

Hazır Beyan Sisteminin 01.01.2018-31.12.2018 dönemine ilişkin sonuçlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 15: Hazır Beyan Sistemi Mükellef Sayıları ve Beyan Durumları

Hazır Beyan Sistemi Kapsamında Beyanname Veren Mükellef Sayısı	1.523.989
Beyan Edilen Toplam Gelir (TL)	59.493.384.180
Beyan Edilen Gayrimenkul Sermaye İradı (TL)	42.667.862.834
Beyan Edilen Ücret (TL)	3.281.084.433
Beyan Edilen Menkul Sermaye İradı (TL)	13.091.184.041
Beyan Edilen Diğer Kazanç ve İratlar (TL)	453.252.872

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.100.

2.4 ELEKTRONİK ORTAMDA DÜZENLENECEK BELGELERE YÖNELİK UYGULAMALAR

213 sayılı VUK'un mükerrer 242'nci maddesi ile Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın; "*elektronik defter, kayıt ve belgelerin oluşturulması, kaydedilmesi, iletilmesi, muhafazası ve ibrazı ile defter ve belgelerin elektronik ortamda tutulması ve düzenlenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemeye*" yetkili olduğu, aynı Kanun'un mükerrer 257'nci maddesinde de "*VUK'a göre tutulması ve düzenlenmesi zorunlu defter, kayıt ve belgelerin mikro film, mikro fiş veya elektronik bilgi ve kayıt araçlarıyla yapılması veya bu kayıt ortamlarında saklanması hususunda izin vermeye veya zorunluluk getirmeye, bu şekilde tutulacak defter ve kayıtların kopyalarının Hazine ve Maliye Bakanlığında veya muhafaza etmekle görevlendireceği kurumlarda saklanması zorunluluğu getirmeye ilişkin usul ve esasları belirlemeye*" yetkili olduğu hükme bağlanmıştır.

³⁶¹ Türkiye, s.76.

Hazine ve Maliye Bakanlığı da söz konusu yetkilere istinaden, yaygın olarak kullanılan belgeler arasında yer alan fatura, bilet, sevk irsaliyesi, müstahsil makbuzu ve serbest meslek makbuzu gibi belgelerin³⁶² elektronik ortamda elektronik belge olarak düzenlenebilmesi, alıcısına elektronik veya kâğıt ortamında iletilmesi ile muhafaza ve ibraz edilebilmesine yönelik aşağıda yer alan e-vergi uygulamalarını geliştirmiştir.

2.4.1 Elektronik Fatura Uygulaması (E-FATURA)

Günümüzde BİT, sağladıkları verimlilik ve maliyet avantajı gibi nedenlerle mükelleflere ait iş süreçlerinde gittikçe daha yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, özellikle yüksek sayıda belge ve kayıt ile ilgili süreçleri kâğıt ortamında yürütmek zorunda olan mükelleflere yönelik, gelişen teknolojiye uygun yeni usul ve esasların belirlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Bu teknolojik gelişme, ticari hayatı da tesiri altına alarak e-fatura uygulamalarını gündeme getirmiş, bu doğrultuda kolay, hızlı ve güvenilir bir faturalama yöntemini ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda, BİT'in ticari hayata getirdiği önemli yenilikler arasında yer alan ve e-ticaretin de temel unsurlarından birisi olan e-fatura; verimlilik artışı, maliyet etkinliği ve ödeme süreçleri de dahil bütüncül bir otomasyon sunmaktadır. Ayrıca entegre iş süreçlerinin oluşturulmasına ve ticaretin tarafları arasındaki faturalaşma sürecinin tamamıyla dijital ortamda yapılmasına olanak tanımaktadır³⁶³. Özel sektör için özellikle maliyetin az olması yönüyle ön plana çıkmakta, kamu sektörü açısından da işlemlerin kayıt altına alınabilmesi şeffaflığı beraberinde getirmekte ve işlemlerin kontrol edilebilirliğini artırmaktadır³⁶⁴. Bu kapsamda gelecekte özel-kamu tüm kurumların ve bankaların e-fatura uygulamasının bir parçası olacağı düşünüldüğünde e-denetim için de büyük imkânlar sunmaktadır³⁶⁵.

E-faturanın yasal dayanağı VUK'un mükerrer 242'nci maddesidir. Bu maddede ile Bakanlığa tanınan yetkiler çerçevesinde, yaygın olarak kullanılan bir belge

³⁶²Elektronik ortamda düzenlenecek belgelerin yürürlük karşılaştırmasına ilişkin tablo Ek 4'te yer almaktadır.

³⁶³Neslihan İnce İçten, "E-Dönüşüm Türkiye Projesinde Yer Alan "Elektronik Faturanın Kullanım Usul ve Esasları İle Ticari Defterlerin Elektronik Ortamda Tutulması, Eylemlerinin Hangi Aşamada Olduğu", **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.105, (Haziran 2008), s.28.

³⁶⁴Abdulkadir Işık, Özkan Karagöz ve Gamze Yıldız Şeren, "Türk Vergi Sisteminde Elektronik Fatura ve Uygulaması", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.314, (Kasım 2014), s.39.

³⁶⁵Hakan Dündar, "Elektronik Fatura Uygulaması", **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.173, (Şubat 2014), s.97.

olan ve satılan mal veya sunulan hizmet karşılığı müşteriye verilmesi, müşteri tarafından da istenmesi ve alınması zorunlu olan faturanın elektronik belge olarak düzenlenmesi, elektronik ortamda iletilmesi, muhafaza ve ibraz edilmesine yönelik olarak e-fatura uygulaması geliştirilmiştir.

Türkiye’de 397 Sıra Nolu VUK Tebliği ile hayata geçirilen ve 05.03.2010 tarihinden itibaren uygulamada olan e-fatura; veri format ve standardı GİB tarafından belirlenen, VUK gereği bir faturada yer alması gereken bilgilerin içerisinde yer aldığı, satıcı ve alıcı arasındaki iletiminin merkezi bir platform (GİB) üzerinden gerçekleştirildiği elektronik bir belgedir. Uygulamanın kapsamı daha sonra yayımlanan 416, 421, 424, 454, 461 ve 475 No’lu VUK Genel Tebliği ile genişletilmiştir.

E-fatura uygulaması kapsamında fatura gönderme ve alma işlemleri; “*bilgi işlem sistemlerinin e-fatura uygulamasına entegre edilmesi yöntemi*³⁶⁶” ve “*GİB E-Fatura Portalı*³⁶⁷” aracılığıyla yapılabilmektedir. Uygulamanın yaygınlaştırılması amacıyla 421 Sıra Nolu VUK Tebliği’nin yayınlanmasıyla “*Özel Entegratörlük*³⁶⁸” müessesesi de genel işleyişe dahil edilmiştir. E-fatura servis sağlayıcılığı olarak bilinen özel entegratörlük sayesinde bilgi işlem alt yapısı yeterli olmayan mükelleflerin de uygulamadan kolayca faydalanabilmeleri amaçlanmıştır.

E-fatura uygulamasının vergi mükelleflerinin iş hayatına sistemli bir şekilde entegre edilmesi kademeli bir biçimde meydana gelmiştir. Öncelikle sadece anonim ve limited şirket statüsündeki mükelleflerin uygulama kapsamında e-fatura gönderme ve/veya almasına izin verilmesi uygun görülmüş, başlangıçta gerçek kişilerin e-fatura göndermeleri ve almalarına imkân tanınmamıştır³⁶⁹. 416 Sıra Nolu VUK Tebliği ile gerçek kişilere de e-fatura uygulamasına dahil olma hakkı tanınmıştır.

421 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile zorunluluk getirilen mükelleflere ek olarak e-fatura uygulamasının kapsamının genişletilmesine yönelik 454 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği yayımlanmış ve ihracat işlemleri ve yolcu beraberliği eşya kapsamında da e-

³⁶⁶Bilgi işlem sistemleri yeterli olan kullanıcıların, gerekli entegrasyonu sağlamaları koşulu ile e-fatura uygulamasını doğrudan kendilerine ait bilgi işlem sistemleri aracılığı ile kullanmalarıdır.

³⁶⁷E-Fatura kapsamında oluşturulan faturaların, e-fatura portalına yüklenerek alıcıya gönderilmesidir.

³⁶⁸E-faturalamada uzmanlaşmış ve GİB’nden izin almış bir kurumun, başka mükelleflerin faturalarını göndermek ve almak amacıyla kendi sistemini GİB sistemine entegre etmesidir.

³⁶⁹Beşel ve Çokezer, s.18.

fatura düzenlenmesi ve GTB sistemlerine entegre edilmesine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. E-fatura kullanıcılarına ait ihracat ve tax free faturalarının e-fatura olarak düzenlenmesine ilişkin zorunluluk da fiilen başlamıştır. 01.01.2017 tarih itibariyle e-fatura uygulamasına zorunlu olarak dahil olan firmalarla e-fatura kullanıcı sayısı artış göstermiş, 01.10.2017 tarihi itibariyle de Sosyal Güvenlik Kurumu e-fatura uygulamasına geçmiştir.

2018 yılı sonu itibariyle e-fatura kullanmak amacıyla uygulamanın başından bu güne başvuru yapan ve bu kapsamda e-fatura düzenleyen mükellef sayısı 88.837'ye ulaşmış bulunmaktadır. 3.535 mükellef ise uygulamayı entegrasyon yöntemiyle kullanmaktadır.

Uygulamanın başından bu güne 84 firma teknik kılavuzlarda belirtilen testleri başarılı şekilde tamamlayıp Özel Entegratör izni almıştır. 2018 yılı sonu itibariyle 76.304 mükellef Özel Entegratörler üzerinden e-fatura uygulamasına dahil olmuşlardır. Ayrıca 69 firma 416, 421, 424 ve 447 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında elektronik fatura saklama hizmeti verme izni almıştır. E-fatura uygulaması üzerinden 220.286.825 adet fatura düzenlenmiştir³⁷⁰.

Aşağıdaki tabloda, son beş yıl itibariyle e-fatura uygulamasına kayıtlı kullanıcı sayıları, düzenlenen e-fatura sayıları ve tutarlarına yıllar itibariyle yer verilmiştir.

Tablo 16: E-Fatura Uygulamasına Kayıtlı Kullanıcı Sayıları ve Düzenlenen E-Fatura Sayıları

Yıl	E-Fatura Uygulamasından Yararlanan Mükellef	Düzenlenen E-Fatura Sayısı (Adet)	Fatura Tutarı (TL)
2014	19.375	72.463.951	1.127.236.091.091
2015	46.800	113.713.039	1.180.957.808.191
2016	61.013	163.456.644	1.974.549.748.742
2017	72.036	177.485.032	2.637.574.673.267
2018	88.837	220.286.825	3.651.595.777.463

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.93.

³⁷⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.92.

E-fatura yeni bir belge türü olmayıp, kâğıt fatura ile aynı hukuki özelliklere sahiptir. GİB tarafından yürütülen e-fatura uygulamasında amaç, tek format ve standarda göre satıcı ve alıcı arasında güvenli, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan bir sistem oluşturmaktır. Bunun için GİB tarafından açık kaynak bir standart olan XML tabanlı ve ticari hayatın tüm süreçlerini içerecek şekilde etiketlemelere sahip uluslararası bir standart olan UBL-TR benimsenmiştir³⁷¹. E-faturanın doğruluğu ve değişmezliği ise mali mühür ve 5070 sayılı Kanunla getirilen nitelikli elektronik sertifika ile garanti altına alınmaktadır³⁷². Mali mührün başvuru, işleyiş ve kullanımı ile ilgili tüm bilgi ve belgeler <http://mm.kamusal.gov.tr> internet sitesinde yer almaktadır.

VUK ve 397 sıra Nolu VUK Genel Tebliğinde belirlenen usul ve esaslar ile söz konusu format ve standartlara uygun olarak düzenlenmeyen, düzenlense dahi e-fatura uygulaması aracılığı ile gönderilmeyen veya alınmayan herhangi bir elektronik belge, VUK kapsamında düzenlenmiş fatura olarak kabul edilmeyecektir. Ayrıca VUK'un 353'üncü maddesinde yer alan belgelerin elektronik belge olarak düzenlenmesi gerekirken, Bakanlıkça belirlenen zorunlu haller hariç olmak üzere, kâğıt olarak düzenlenmesi halinde de özel usulsüzlük cezası kesileceği belirtilmiştir. Daha sonra 494 VUK Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³⁷³ ile bu zorunlu haller belirlenmiş ve Tebliğde belirtilen haller ile VUK'un 13'üncü maddesinde yazılı mücbir sebepler nedeniyle belgelerin elektronik olarak düzenlenememesi halinde aynı Kanunun 373'üncü maddesi gereği özel usulsüzlük cezası kesilmeyeceği açıklanmıştır.

E-faturanın muhafaza ve ibrazı konusunda ise VUK'da özel bir düzenleme yapılmamıştır. Kâğıt ortamda düzenlenen faturadaki muhafaza ve ibrazla ilgili hükümler e-fatura için de geçerlidir. Ancak dijitalleştirilmiş bir belge olan e-faturanın, üzerindeki mali mühürü/e-imzayı da içerecek şekilde kanuni süreler içerisinde muhafaza edilmesi ve istenildiği zaman ibraz edilmesi gerekmektedir³⁷⁴. Ayrıca, e-fatura işlemlerinin özel entegrasyon izni alan mükelleflere ait bilgi işlem sistemi vasıtasıyla gerçekleştirilmesi, mükelleflerin muhafaza ve ibraz ödevlerini ortadan kaldırmaz. Aynı şekilde, başka mükelleflerden elektronik saklama hizmeti alınması da

³⁷¹ E-Fatura Hakkında, <http://www.efatura.gov.tr/efaturahakkinda.html> (19.03.2019).

³⁷² Beşel ve Çokgezer, s.19.

³⁷³ 25.05.2018 tarihli ve 30431 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁷⁴ Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.300.

mükellefleri elektronik faturaların muhafaza ve ibraz sorumluluğundan kurtarmayacaktır.

E-fatura sistemi, vergi kayıp ve kaçığına neden olan sahte veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge kullanımının önlenmesi açısından caydırıcı bir mekanizma olmuştur³⁷⁵. Ayrıca elektronik ortamda düzenlenecek faturalar ile faturaların kaybolması, alıcısına geç ulaşması gibi sıkıntıların ortadan kaldırılması, veri akışının hızlı ve güvenli bir şekilde sağlanması, zaman ve işgücü israfının önüne geçilmesi ve posta masraflarının asgariye indirilmesi imkânı sağlanmıştır.

Ancak e-fatura uygulamasının söz konusu yararları yanında, sistemden yararlanabilmek için mali mühür veya e-imza edinme maliyetinin olması, sisteme bir defa dahil olunca çıkılamaması, e-faturaya tabi olan firmalara kağıt fatura düzenlenememesi ve kullanıcıların eğitim maliyetleri ile aylık ya da fatura başına katlanılacak entegratörlük maliyetleri sistemin handikapları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte, e-fatura uygulamasının ekonomik, mali ve vergisel alandaki yararları ile sağladığı etkinlik ve tasarruf nedeniyle, vergi sisteminin etkinliğinin artırılması, kayıt dışılığın azaltılması ve idari kapasitenin geliştirilmesine yönelik yapılacak çalışmalarda etkin bir araç olarak kullanılması ve bu uygulamanın kapsamının genişletilmesi, dolayısıyla mükellef sayısının artırılması hedeflenmektedir.

2.4.2 Elektronik Arşiv Fatura Uygulaması (E-ARŞİV FATURA)

E-arşiv uygulaması, çok sayıda fatura düzenleyen ve bu faturaların ikinci nüshalarını kağıt ortamında saklamaları kendileri için ağır yük oluşturan mükelleflerin, elektronik ortamda fatura oluşturmalarına, iletmelerine, muhafaza ve ibraz etmelerine olanak sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Uygulama 30.12.2013 tarihinde yayımlanan 433 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³⁷⁶ ile başlamış olup, bu uygulama ile e-fatura uygulaması kapsamı dışında

³⁷⁵ Gerçek, s.83.

³⁷⁶ 30.12.2013 tarihli ve 28867 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

düzenlenmesi gereken diğer faturaların da elektronik ortamda düzenlenmesi ile muhafaza ve ibraz edilmesine ve alıcılarına elektronik ortamda iletilmesine olanak sağlanmıştır³⁷⁷. Uygulama ile nihai tüketicilere e-arşiv kapsamında düzenlenen faturaların müşterilerin talebi doğrultusunda elektronik ortamda ve kâğıt ortamında düzenlenmesi imkânı da getirilmiştir.

E-arşiv uygulamasından yararlanabilmek için 397 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile getirilen e-fatura uygulamasına kayıtlı olmak gerekmektedir. Mükellefler e-arşiv uygulamasını, kendi bilgi işlem sistemi veya GİB'den izin almış özel entegratör bilgi işlem sistemi üzerinden kullanabilirler³⁷⁸. E-arşiv hizmetini özel entegratör sistemi üzerinden alan mükellefler e-arşiv raporlarında özel entegratörün mali mührünün ve zaman damgasının kullanılmasını talep edebilirler³⁷⁹. Kullanılan elektronik belge formatı, üzerinde mali mühür/nitelikli elektronik sertifika taşımaya, belge üzerinde doğrulamaya, görüntülemeye ve kâğıt baskı almaya imkân veren genel tanınırlığa sahip bir format olmalıdır. Mükellefler, istemeleri halinde fatura formatı olarak www.efatura.gov.tr internet adresinde yayımlanan e-fatura format ve standardını da kullanabilirler.

E-arşiv izni olup internet üzerinden vergi mükellefi olmayanlara mal ve hizmet satışı yapanlar, yaptıkları satışlara ilişkin faturaları elektronik ortamda iletmek zorundadır. Söz konusu satışlarda kâğıt çıktının da sevk edilen malın yanında bulunması gerekmektedir.

E-arşiv uygulaması kapsamında internet üzerinden mal ve hizmet satışında düzenlenecek faturalarda; satışın yapıldığı web adresi, ödeme şekli, ödeme tarihi, gönderiyi taşıyanın bilgileri, satışa konu malın gönderildiği veya hizmetin ifa edildiği tarih ve iade bölümünde, malı iade edene ve mala ilişkin bilgilerin bulunması zorunlu olup fatura üzerinde ayrıca "*Bu satış internet üzerinden yapılmıştır.*" ifadesine yer verilmelidir. Müşteri malı iade etmek isterse elektronik ortamda kendisine iletilen faturanın kâğıt çıktısını alıp, iadeye ilişkin bölümü doldurarak mal ile birlikte malı satana geri göndermelidir.

³⁷⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, s.78.

³⁷⁸ 397 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği, Madde:4.

³⁷⁹ 397 Sıra No.lu VUK Genel Tebliği, Madde:5.

E-arşiv fatura uygulamasının yaygınlaştırılması amacıyla internet üzerinden mal ve hizmet satışı yapan ve 2015 yılı brüt satış hasılatı 5 milyon TL ve üzerinde olan mükelleflerin de 01.01.2017 tarihine kadar e-arşiv fatura uygulamasına dahil olmaları sağlanmıştır

Uygulamanın yaygınlaşmasıyla 31.12.2018 tarihi itibarıyla e-arşiv fatura uygulamasına kayıtlı kullanıcı sayısı 24.030'a, özel entegratör sayısı ise 76'ya ulaşmıştır³⁸⁰.

Aşağıdaki tabloda, e-arşiv uygulamasından yararlanan mükellef sayısı ve düzenlenen faturalara ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 17: E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan Mükellef ve E-Fatura Sayıları

Yıl	E-Arşiv Uygulamasından Yararlanan	Düzenlenen Fatura Sayısı
2016	6.161	1.043.384.973
2017	11.306	1.236.469.920
2018	24.030	1.709.500.104
Düzenlenen Toplam Fatura Sayısı		3.989.354.997

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.93.

433 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında elektronik ortamda oluşturulan faturanın kâğıt olarak gönderilen veya elektronik ortamda gönderilen şekli belgenin aslı, muhafaza edilen elektronik hali ise ikinci nüsha hükmündedir. GİB'den e-arşiv izni alan mükellefler elektronik ortamda oluşturdukları faturayı yine elektronik ortamda muhafaza ederler ve istenildiğinde ibraz ederler. Bu mükellefler istemeleri halinde GİB'nden saklama izni almış kuruluşlarda da muhafaza ödevinin yerine getirebilirler. Bu durumda e-arşiv faturalarını kendilerine ait mali mühür ya da nitelikli elektronik sertifika ile veya özel entegratöre ait mali mühürle onaylayarak muhafaza edebilirler.

Bu özellikleri dolayısıyla e-arşiv uygulaması, mükelleflere fatura gibi önemli bir belgenin dijital arşivine imkân veren bir hizmet olarak belgelere hızlı erişimde de kolaylık sağlamaktadır. Bu kapsamda firmaları kâğıt nüsha saklama yükünden kurtararak, saklama maliyetlerini düşürmekte ve doğaya ve çevreye katkı sağlamaktadır.

³⁸⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.93.

2.4.3 Elektronik Bilet ve Yolcu Listesi (E-BİLET VE E-YOLCU)

E-bilet ve yolcu listesi uygulaması, GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak biletin elektronik ortamda düzenlenmesi, imzalanması, elektronik ortamda saklanması, ibrazı ve raporlamasını kapsayan uygulamayı ifade eder³⁸¹.

Bu proje, çok sayıda bilet düzenleyen ve düzenledikleri biletlerin ikinci nüshalarını kağıt ortamında saklamaları kendileri için ağır yükler oluşturan mükelleflerin, elektronik ortamda bilet düzenlemelerine, iletmelerine, muhafaza ve ibraz etmelerine olanak sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Bu kapsamda; 415 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³⁸² ile birlikte kara ve deniz yolu ile şehirlerarası ve uluslararası yolcu taşımacılığı faaliyeti kapsamında düzenlenen yolcu biletleri ile yolcu listelerinin elektronik ortamda düzenlenebilmesine, muhafaza ve ibraz edilebilmesine olanak sağlanmıştır³⁸³.

462 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile hava yolu ile yurt içi veya yurt dışı yolcu taşımacılığı işi ile iştigal eden mükellefler de e-bilet uygulamasına dahil edilmiştir. Türkiye’de faaliyette bulunan dar mükellef hava yolu firmaları ise e-bilet özel entegratörlük izni alan firmalar tarafından e-bilete dahil olmaktadır³⁸⁴.

463 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında da sinema, tiyatro, konser, spor müsabakası vb. etkinlikler düzenleyen mükellefler elektronik bilet uygulamasına katılmış olup, 2018 sonu itibarıyla e-bilet uygulamasına katılan toplam mükellef sayısı 28’e ulaşmıştır³⁸⁵.

E-bilet uygulaması ihtiyari olup, kapsama giren mükellefler istemeleri ve GİB’in kendilerine izin vermesi halinde, uygulamadan yararlanabileceklerdir. E-bilet düzenlemek isteyen mükelleflerin, e-fatura uygulamasından yararlanma iznine sahip olmaları, e-bilet düzenleyebilme ve e-biletleri sunabilme konusunda hazırlıklarını

³⁸¹ 415 Seri Nolu VUK Genel Tebliği, Madde:1.

³⁸² 26.06.2012 tarihli ve 28335 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³⁸³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, s.80.

³⁸⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.101.

³⁸⁵ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.94.

tamamlamış olmaları ve GİB'in belirlediği raporlama gereksinimlerinin karşılanması hususunda gerekli altyapı ve hazırlıklarını tamamlamış olmaları gerekmektedir³⁸⁶.

Uygulama, mükelleflerin kendi bilgi işlem sistemleri üzerinden veya GİB'den e-bilet izni almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri üzerinden kullanılabilir. Uygulama, mükelleflerin kendi bilgi işlem sistemleri üzerinden veya GİB'den e-bilet izni almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri üzerinden kullanılabilir.

E-bilet uygulamasından yararlanan mükelleflerin e-biletlerini kendi elektronik sertifikaları ile imzalamaları esastır. GİB'nden e-bilet uygulaması kapsamında özel entegratörlük izni alan mükellefler, e-bilet düzenlemek isteyen mükelleflere; elektronik ortamda belge oluşturma, mali mühür ile imzalama, zaman damgası kullanma ve oluşturulan belgeyi elektronik ortamda alıcıya iletme hizmeti verebilirler. Özel entegratörlerin bu hizmeti verebilmesi için GİB'nden ayrıca e-bilet özel entegratörlüğü izni alması gerekmektedir.

E-biletlerin elektronik ortamda düzenlenmesi, elektronik sertifika ile imzalanması, internet de dahil olmak üzere elektronik araçlar ve ortamlar vasıtasıyla muhatabına kağıt baskısı alınabilecek şekilde sunulması zorunludur. Elektronik ortamda oluşturulan yolcu listesinin de kâğıt nüshalarının sefer sonuna kadar taşıtta bulundurulması gerekmektedir.

Elektronik ortamda düzenlenen e-bilet, e-bilet yolcu listesi ve e-bilet raporu, uygulamayı kendi bilgi işlem sistemi üzerinden kullananlar tarafından kendilerine ait elektronik sertifikayla; özel entegratörlerden e-bilet hizmeti alanlar tarafından ise kendilerine veya özel entegratöre ait elektronik sertifikayla imzalanarak saklanması gerekmektedir.

2.4.4 Elektronik İrsaliye Uygulaması (E-İRSALİYE)

E-irsaliye uygulaması, 487 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği³⁸⁷ ile yürürlüğe giren ve yaygın olarak kullanılan belgelerden biri olan irsaliyenin GİB tarafından belirlenen

³⁸⁶ 415 Seri Nolu VUK Genel Tebliği, Madde:1.

³⁸⁷ 17.12.2017 tarihli ve 30273 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

standartlara uygun olarak elektronik belge olarak düzenlenmesi, elektronik ortamda iletilmesi, muhafaza ve ibraz edilmesini kapsayan bir uygulamadır.

E-irsaliye uygulamasından; 397 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği kapsamında getirilen e-fatura uygulamasından yararlanma iznine sahip olan ve e-irsaliye düzenleyebilme ve iletebilme konusunda gerekli hazırlıklarını tamamlayarak e-irsaliye uygulamasına dahil olmak için gerekli başvuruyu yapan, mükellefler, istemeleri halinde 01.01.2018 tarihinden itibaren faydalanmaya başlamışlardır³⁸⁸.

Mükellefler, e-irsaliye uygulamasından;

- Kendi bilgi işlem sistemlerinin GİB sistemlerine entegrasyonu yoluyla,
- E-İrsaliye Uygulamasına ait temel fonksiyonların internet üzerinden genel kullanımını sağlamak amacı ile GİB tarafından oluşturulan ve www.efatura.gov.tr internet adresinde hizmete sunulan GİB Portalı aracılığıyla,
- GİB’ndan izin almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri aracılığıyla olmak üzere üç yöntemden herhangi birini seçerek yararlanabileceklerdir.

E-irsaliyenin malın fiili sevkinden önce (alıcısının henüz belli olmadığı ve malın fiili sevki sırasında muhtelif müşteriler adına kâğıt ortamda irsaliye düzenlenmesi ve malın asıl muhatabına teslimi sırasında düzenlenecek e-irsaliyeler hariç olmak üzere) düzenlenmesi ve GİB sistemlerine başarılı olarak iletilmesi malın fiili sevki için yeterli olup, bununla birlikte düzenlenen e-irsaliyenin GİB sistemleri üzerinden alıcısına başarılı bir şekilde iletilmesi gerekmektedir. Malın fiili sevki sırasında araç içinde e-irsaliyenin bir örnek kâğıt çıktısının bulundurulması ya da elektronik olarak görüntülenmesinin sağlanması zorunlu olup, söz konusu kâğıt çıktı üzerinde ıslak imza ya da kaşe bulunması zorunlu değildir. Söz konusu kâğıt çıktının da alıcıya verilmesi zorunlu olmayıp, malların alıcıya tesliminden sonra muhafaza veya ibraz edilme zorunluluğu da bulunmamaktadır.

³⁸⁸ E-İrsaliye Hakkında, <http://www.efatura.gov.tr/eirsaliyehakkinda.html> (11.03.2019).

Sevki yapılacak mala ilişkin olarak e-irsaliyenin düzenlenmesinden önce e-fatura düzenlenmiş olması halinde, e-irsaliye üzerinde e-faturanın tarih ve belge numarasına da yer verilmesi zorunludur. Düzenlenecek e-irsaliyelerde, GİB sistemlerinden elektronik ortamda sorgulanması, doğrulanması ve görüntülenmesine imkân vermek üzere, karekoda veya barkoda belge üzerinde yer verilmesi zorunludur

GİB’ndan özel entegrasyon izni alan mükellefler, e-irsaliye düzenleme, bunları elektronik sertifika ile imzalama ve muhataplarına elektronik ortamda iletme ve alma hizmeti verebilmektedirler. Ancak bu faaliyetleri kapsamında elde ettiği ticari sır niteliğindeki e-irsaliye bilgilerinin güvenliğınden ve gizliliğınden sorumludurlar³⁸⁹.

E-irsaliye uygulaması ile hem mal hareketlerinin anlık olarak devlet tarafından izlenebilmesi hem de firmalar açısından süreçlerin otomatize edilmesi sağlanacaktır. Uygulama aynı zamanda firmalara da kendi iç süreçlerini verimli şekilde yönetmelerini sağlayacak ve kâğıt ortamda gönderilen ve alınan irsaliyenin arşivlenmesi maliyetini de ortadan kaldıracaktır. Başka bir ifadeyle e-irsaliye düzenlenecek muhatap firma kayıtlı kullanıcı bulunmasa da uygulamaya dahil olan mükellef, birden çok depo, mağaza veya işyerine sahipse ve bu birimler arası mal trafiğı fazla ise kendine muhatap olarak e-irsaliye düzenleyebilecek ve manuel düzenlenen irsaliye trafiğınden kurtulabilecektir³⁹⁰.

2.4.5 Elektronik Serbest Meslek Makbuzu Uygulaması (E-SMM)

E-serbest meslek makbuzu uygulaması, 487 Sıra Nolu VUK Genel Tebliğı ile yürürlüğe giren ve serbest meslek makbuzunun GİB tarafından belirlenen standartlara uygun olarak elektronik ortamda oluşturulması, muhafazası, ibrazı ve raporlanmasını kapsayan bir uygulamadır.

01.01.2018 tarihi itibarıyla noterler hariç dileyen serbest meslek mensupları uygulamaya dahil olarak mesleki faaliyetlerine ilişkin tahsilatları için kâğıt ortamda düzenledikleri serbest meslek makbuzunu elektronik belge olarak düzenleyebilmekte, muhatabının talebi doğrultusunda elektronik veya kâğıt ortamda iletilebilmekte,

³⁸⁹487 Nolu VUK Genel Tebliğı, Madde:3.

³⁹⁰Yalçın Tercan ve İlknur Gür Nalçacı, “Elektronik İrsaliye Uygulaması İle Gelen Yenilikler”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.358, (Temmuz 2018), s.96.

elektronik ortamda muhafaza edip, GİB'e elektronik ortamda raporlayabilmektedirler³⁹¹.

Mükellefler, e-SMM uygulamasından da GİB sistemlerine entegrasyon yoluyla, GİB Portalı aracılığıyla ve GİB'nden izin almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri aracılığıyla, olmak üzere üç yöntemden herhangi birini seçerek yararlanabileceklerdir.

VUK'un 236'ncı maddesinde serbest meslek erbabının, mesleki faaliyetlerine ilişkin her türlü tahsilâtı için iki nüsha serbest meslek makbuzu tanzim etmek ve bir nüshasını müşteriye vermek, müşterinin de bu makbuzu istemek ve almak mecburiyetinde olduğu hüküm altına alınmıştır. Anılan düzenleme çerçevesinde elektronik ortamda düzenlenen ve elektronik sertifika ile imzalanan e-SMM belgesinin, muhatabının talebi doğrultusunda ıslak imzalı çıktısı verilerek ya da elektronik ortamda iletilerek teslim edilmesi gerekmektedir. E-SMM çıktısının ıslak imza ile imzalanması yerine serbest meslek erbabının imzasının notere tasdik ettirilip, e-SMM üzerine atılacak ıslak imza yerine geçmek üzere hazır imzalı olarak düzenlenip teslim edilmesi de mümkündür.

GİB'den e-SMM izni alan mükelleflerin, elektronik ortamda oluşturdukları serbest meslek makbuzunu elektronik ortamda muhafaza ve ibraz etmeleri gerekmektedir. Kendisine e-SMM düzenlenen mükellefler ise teslim yöntemine göre e-SMM'nin kâğıt çıktısını veya elektronik ortamdaki halini muhafaza ve ibraz etmeleri gerekmektedir. Düzenlenecek e-SMM'nin GİB sistemlerinden elektronik ortamda sorgulanması ve doğrulanmasına imkân vermek üzere; karekoda veya barkoda belge üzerinde yer verilmesi zorunludur.

GİB'nden özel entegrasyon izni alan mükellefler e-SMM düzenlemek isteyen mükelleflere, e-SMM ve e-SMM Raporu oluşturma, mali mühürle onaylama ve zaman damgası kullanarak e-SMM raporunu GİB'e elektronik ortamda iletme hizmeti verebilirler. Özel entegratörler bu faaliyetleri kapsamında elde ettiği ticari sır

³⁹¹ *E-SMM Hakkında*, <http://www.efatura.gov.tr/esmmhakkinda.html> (11.03.2019).

niteliğindeki e-SMM ve Raporu bilgilerinin güvenliğinden ve gizliliğinden sorumludurlar³⁹².

2.4.6 Elektronik Müstahsil Makbuzu Uygulaması (E-MM)

E-müstahsil makbuzu uygulaması, 487 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile yürürlüğe giren ve müstahsil makbuzunun GİB'in belirlediği standartlara uygun olarak elektronik ortamda oluşturulması hem kâğıt hem de elektronik ortamda muhafazası, ibrazı ve elektronik ortamda raporlamasını kapsayan uygulamadır.

Gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçilerden mal satın alımında fatura yerine geçen ticari vesika olarak kâğıt ortamda müstahsil makbuzu düzenleyen mükellefler, 01.01.2018 tarihinden itibaren e-MM düzenleyerek, kâğıt ve elektronik ortamda muhafaza edip GİB'e elektronik ortamda raporlayabilmektedirler³⁹³.

Mükellefler, e-MM uygulamasından da yine GİB sistemlerine entegrasyonu yoluyla, GİB Portalı aracılığıyla ve GİB'den izin almış özel entegratörlerin bilgi işlem sistemleri aracılığıyla olmak üzere üç yöntemden herhangi birini seçerek yararlanabileceklerdir.

VUK'un 235'inci maddesinde birinci ve ikinci sınıf tüccarlar ile kazancı basit usulde tespit edilenler ve defter tutmak mecburiyetinde olan çiftçilerin, gerçek usulde vergiye tabi olmayan çiftçilerden satın aldıkları malların bedelini ödedikleri sırada iki nüsha makbuz tanzim etmesi, nüshalardan birini imzalayarak satıcı çiftçiye vermesi, diğer nüshasının ise satıcı çiftçiye imzalatılarak alınması gerektiği ve müstahsil makbuzunun tüccar veya alıcı çiftçi nezdinde kalan nüshasının fatura yerine geçer belge olduğu hüküm altına alınmıştır.

Bu kapsamda; elektronik ortamda düzenlenen ve elektronik sertifika ile imzalanan e-MM'nin en az bir nüsha kâğıt çıktısı alınarak, çıktının her iki tarafça ıslak imza ile imzalanması ve satıcı çiftçiye verilerek çiftçi tarafından kâğıt ortamda muhafaza edilmesi gerekmektedir. E-MM'nin tüccar nüshası ise elektronik sertifika ile

³⁹² 487 Nolu VUK Genel Tebliği, Madde:5.

³⁹³ *E-Müstahsil Hakkında*, <http://www.efatura.gov.tr/emustahsilhakkinda.html> (11.03.2019).

imzalı olarak elektronik ortamda muhafaza edilmesi gerekmektedir. Düzenlenecek e-MM'nin GİB sistemlerinden elektronik ortamda sorgulanması ve doğrulanmasına imkân vermek üzere, karekoda veya barkoda belge üzerinde yer verilmesi zorunludur.

GİB'den özel entegrasyon izni alan mükellefler, e-MM düzenlemek isteyen mükelleflere, e-MM ve e-MM raporu oluşturma, mali mühürle onaylama ve zaman damgası kullanarak e-MM raporunu elektronik ortamda GİB'e iletme hizmeti verebilirler. Özel entegratörler bu faaliyetleri kapsamında elde ettiği ticari sır niteliğindeki makbuz ve rapor bilgilerinin güvenliğinden ve gizliliğinden sorumludurlar³⁹⁴.

2.5 ELEKTRONİK ORTAMDA TUTULACAK DEFTERLERE YÖNELİK UYGULAMALAR

2.5.1 Elektronik Defter Uygulaması (E-DEFTER)

E-defter, VUK ve Türk Ticaret Kanunu hükümleri gereğince tutulması zorunlu olan defterlerin belirlenen format ve standartlara uygun biçimde elektronik dosya biçiminde hazırlanması, bastırılmaksızın kaydedilmesi, bütünlüğünün, değişmezliğinin ve kaynağının doğruluğunun garanti altına alınması ve ilgililer nezdinde ispat aracı olarak kullanılabilmesine imkân tanıyan hukuki ve teknik düzenlemeler bütünüdür³⁹⁵.

E-defter uygulamalarının gerek mükelleflere gerekse vergi idaresine sağlamakta olduğu avantajlar göz önünde bulundurularak 2011 yılında 1 Sıra Nolu Elektronik Defter Genel Tebliği³⁹⁶ yayımlanmış ve bu tebliğ ile e-defter uygulamasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Ayrıca 2012 yılında yayımlanan 421 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile de belli sektörlerde faaliyet gösteren mükelleflerin 2014 yılında e-defter uygulamasına geçme zorunluluğu getirilmiştir³⁹⁷.

421 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği ile zorunluluk getirilen mükelleflere ek olarak e-defter uygulamasının kapsamının genişletilmesine yönelik 454 Sıra Nolu VUK Genel

³⁹⁴ 487 Nolu VUK Genel Tebliği, Madde:4.

³⁹⁵ *E-Defter Hakkında*, <http://www.edeafter.gov.tr/edeafterhakkinda.html> (15.03.2019).

³⁹⁶ 13.12.2011 tarih ve 28141 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

³⁹⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2014 Yılı Faaliyet Raporu**, s.79.

Tebliğı yayımlanmış ve 31.12.2017 tarihi itibarıyla, e-defter uygulamasına zorunlu olarak dahil olan firmalarla e-defter kullanıcı sayısı artış göstermiştir.

Tablo 18: E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayıları

Yıl	E-Defter Uygulamasından Yararlanan Mükellef Sayısı
2014	18.500
2015	45.321
2016	59.451
2017	70.495
2018	86.901

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.94.

Uygulama ile daha önce kâğıt ortamında tutulması zorunlu olan yevmiye defteri ve defteri kebirin; e-defter çalışmaları ile elektronik ortamda tutulması, muhafaza ve ibraz edilebilmesi ile açılış ve kapanışlarına ilişkin tasdik işlemlerinin elektronik ortamda yapılmasına imkân sağlanarak, bu defterlerin değişmezliğinin ve bütünlüğünün garanti altına alınması hedeflenmiştir.

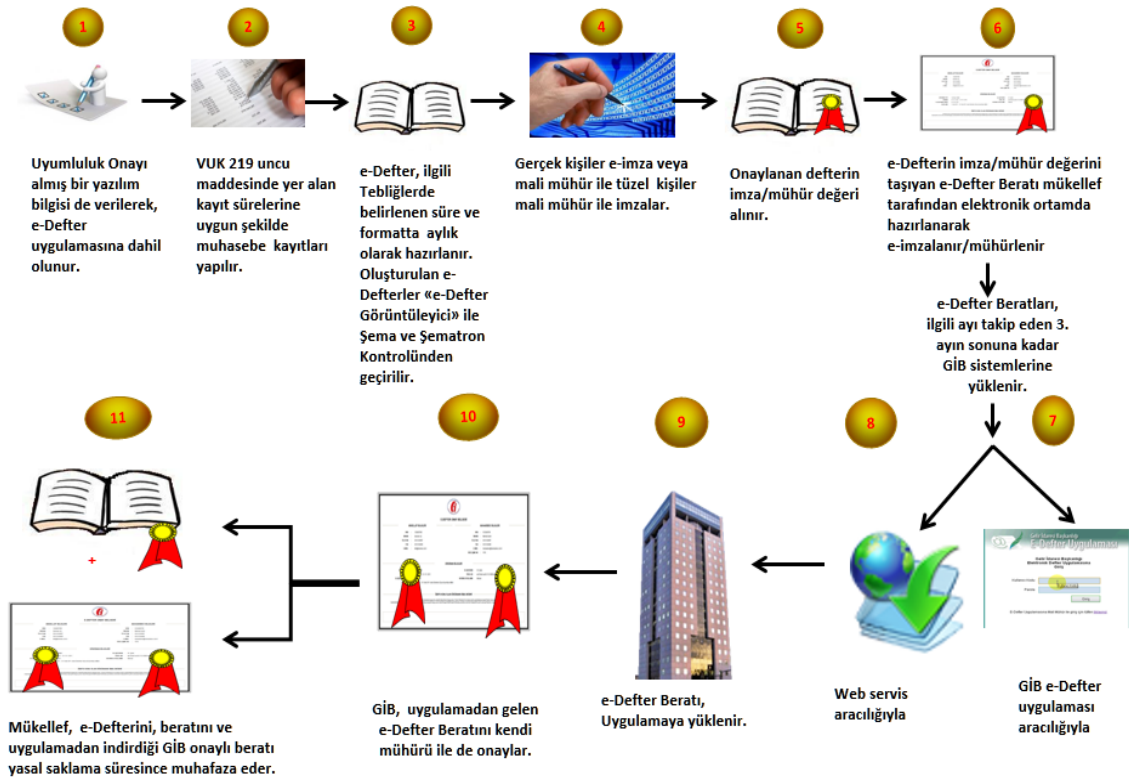
E-defter uygulaması ancak tek bir format ve standart halinde sunulursa bir anlam ifade edecektir. Bu durum, standart raporların üretilmesine imkân verirken, finansal raporlama zincirinde bilgilerin hızlı ve kolay iletimini, işgücü, zaman ve maliyet tasarrufunu sağlayacaktır. Diğer taraftan, standart analiz/denetim araç ve uygulamalarının kullanımına, e-denetime ve uzaktan erişime imkân verecektir³⁹⁸. Bu nedenle defterlerin elektronik ortamda hazırlanması için XML formatında bir standart olan ve uluslararası kullanıma sahip XBRL (*eXtensible Business Reporting Language*) “Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili” esas alınmıştır³⁹⁹.

Belirtilen standartlara uygun olarak hazırlanan e-defterlerin değişmezliğinin, kaynağının ve bütünlüğünün sağlanmasında gerçek kişiler için güvenli e-imza ve tüzel kişiler için mali mühür kullanılacaktır. Ayrıca imza veya mühür değerinin e-defter uygulaması üzerinden bildirim suretiyle, söz konusu defterin ilgili tüm taraflar nezdinde ispat aracı olarak kullanılabilmesi sağlanacaktır.

³⁹⁸ Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.266.

³⁹⁹ *E-Defter Hakkında*, <http://www.edefter.gov.tr/edefterhakkinda.html> (15.03.2019).

Uygulama kapsamında mükellefler aylık dönemler itibarıyla oluşturdukları defterlerini ve e-defter beratlarını⁴⁰⁰ kendilerine ait mali mühür ya da e-imza ile imzalayarak, e-defter beratlarını ait oldukları dönemi takip eden 3'üncü ayın sonuna kadar GİB sistemine yükleyeceklerdir. Hesap döneminin ilk ayına ait onaylı berat açılış tasdiki, son ayına ait berat ise kapanış tasdiki yerine geçecektir⁴⁰¹. Aşağıdaki diyagramda e-defter oluşturma ve berat yükleme süreci görsel olarak verilmiştir.



Şekil 8: E-Defter Oluşturma ve Berat Yükleme Süreci

Kaynak: *E-Defter Uygulamasının Teknik Mimarisi* <http://edefter.gov.tr/edeftermevzuat.html> (18.03.2019).

E-defterler, talep edildiğinde ibraz edilmek üzere beratları ile birlikte muhafaza edilmek zorundadır. Defterlerini elektronik ortamında tutanlar, e-defterlerini ve ilgili beratlarını vergi kanunları, Türk Ticaret Kanunu ve diğer düzenlemelerde yer alan süreler dâhilinde elektronik, manyetik veya optik ortamlarda muhafaza ve istenildiğinde elektronik, manyetik veya optik araçlar vasıtasıyla eksiksiz ve okunabilir şekilde ibraz etmekle yükümlüdür.

⁴⁰⁰ E-Defter Beratı; e-defter oluşturulduktan sonra üçüncü kişiler nezdinde geçerlilik kazanabilmesi için deftere ait belli bilgiler ile defterin imza ve mühür değerinin, mühürlenmek üzere GİB'e aktarılması amacıyla hazırlanan XML dosyasıdır. Berat dosyası; firma ve mali müşavir bilgileri ile defterin imza veya mühür değerinden oluşmaktadır. GİB portalına yüklenerek GİB tarafından da mühürlenmesi üzerine defter beratları yasal duruma gelir.

⁴⁰¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, s.74.

Türkiye genelinde uygulanabilir e-defter altyapısını oluşturma çalışmaları kapsamında yazılım uyumluluk onayı almış toplam ticari yazılım sayısı 238'e ulaşmıştır. 2018 yılı sonu itibariyle uygulamanın başladığı günden itibaren e-defter uygulaması kullanmak üzere başvuru yapan ve e-defter kullanma izni verilen mükellef sayısı ise 86.901 adettir⁴⁰².

Bilgi teknolojilerinin çok yoğun olarak kullanıldığı günümüzde, uygulamaya konulması bir gerekliliğin ötesinde artık bir zorunluluk halini almış olan e-defter uygulaması hem mükelleflerin hem de birçok kamu ve özel sektör kurumunun vergisel ya da vergisel olmayan birçok amacına katkıda bulunacak⁴⁰³ ve mükelleflerin vergiye gönüllü uyumuna da ciddi katkılar sağlayacaktır.

E-defter uygulaması, şüphesiz sadece vergi idaresi uygulamaları için değil, firmalardan çeşitli sebeplerle (örneğin bankalarca kredi taleplerinin değerlendirilmesi) bilgi ve rapor isteyen diğer özel sektör ve kamu kurumları için de standart bir formatta veri ve bilgi sunacağı için hayati öneme sahiptir⁴⁰⁴.

E-defter, kâğıt ortamında basım, onay ve muhafaza yükümlülüklerini ortadan kaldırarak bu işlemlerin elektronik ortam ve araçlarla yerine getirilebilmesine imkân sağlamıştır. Ayrıca elektronik denetim için de uygun bir altyapıyı oluşturarak uzaktan denetime ve uluslararası denetime zemin hazırlamış ve gönüllü uyumu artırarak kayıt dışı ekonomi ile mücadeleye önemli katkısı olmuştur⁴⁰⁵.

E-defterle birlikte standart bir hale gelen defter yapısı, incelemelerin daha etkin ve hızlı yapılmasına yardımcı olacak ve verilerin yapılandırılmış standart bir veri olması her türlü analize imkân sağlayacaktır. Büyük veri (big data) denilen çok sayıda veri içerisinde istenilen bilgiye daha hızlı ulaşılabilecektir⁴⁰⁶.

Ayrıca 1 Nolu E-Defter Genel Tebliği'ne göre e- defter ve beratların e-defter izni verilenlerin kendilerine ait bilgi işlem sistemlerinde muhafaza edilmesi ve

⁴⁰² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.94.

⁴⁰³ Seçkin Gönen ve Bilal Solak, "Maliye Bakanlığı E-Dönüşüm Sürecinin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bir Alan Araştırması", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı.76, (Ekim 2017), s.67.

⁴⁰⁴ Gönen ve Solak, s.68.

⁴⁰⁵ Ahmet Dursun, "Elektronik Defter", **Vergi Raporu Dergisi**, Sayı.185, (Şubat 2015), s.101.

⁴⁰⁶ Ertürk Özer, "E-Defter ile Vergi İncelemesi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.332 (Mayıs 2016), s.70.

yükümlülüğün T.C. sınırları içerisinde ve T.C. kanunlarının geçerli olduğu yerlerde yerine getirilmesi mecburi olup, yurtdışında muhafaza işlemi herhangi bir hüküm ifade etmemektedir. Bu düzenleme ile son yıllarda gittikçe yaygınlaşmaya başlayan, verilerin bulut denilen aslında yeryüzünde duran bir sunucuda saklandığı, verilere dünyanın herhangi bir yerinden, herhangi bir bilgisayarla, erişime olanak sağlayan bulut teknolojileri birlikte düşünüldüğünde, bu konuda veri güvenliği ve hizmet sürekliliği ile ilgili birçok sorunun olduğu⁴⁰⁷ ve e-defterin bir bulut çözümünde tutulması ile ilgili olarak tartışmaların hala devam ettiği görülmektedir.

2.5.2 Defter Beyan Sistemi

Bu sistem, serbest meslek erbapları ve işletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ile basit usule tabi olan mükelleflerin kayıtlarının elektronik ortamda tutulmasına, bu kayıtlardan serbest meslek erbabı ile işletme hesabı esasına göre defter tutanların defterlerinin elektronik olarak oluşturulması ve saklanmasına, vergi beyannameleri, bildirim ve dilekçelerin elektronik olarak verilebilmesine, elektronik ortamda belge düzenlenebilmesine imkân tanıyan ve bu kapsamda yer alan mükelleflerin GİB veri tabanında yer alan diğer bilgilerini mükelleflerin bilgisine sunan sistemdir⁴⁰⁸.

486 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği'nde⁴⁰⁹ Defter-Beyan Sistemine ilişkin açıklamalar yapılmış olup, sistem, 01.01.2018 tarihi itibarıyla serbest meslek kazancı elde eden mükellefler ile basit usule tabi mükellefler açısından kullanıma açılmıştır. İşletme hesabı esasına göre defter tutan mükellefler ise bu sistemi 01.01.2019 tarihinden itibaren kullanmaya başlamışlardır.

Sistemi kullanmak zorunda olanların, kullanmaya başlayacakları takvim yılından önceki ayın son gününe kadar (bu gün dahil) www.defterbeyan.gov.tr adresi üzerinden veya gelir vergisi yönünden bağlı bulundukları vergi dairesi aracılığıyla başvuru yapmaları gerekmektedir. Başvuru, mükelleflerin kendileri tarafından yapılabileceği gibi, aracılık ve sorumluluk sözleşmesi imzalanan meslek mensupları ya

⁴⁰⁷ Ertürk Özer, “Vergi İncelemesinde Yeni Dönem: E-Defter”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.322, (Temmuz 2015), s.68.

⁴⁰⁸ *Defter-Beyan Sistemi Nedir?* <https://www.defterbeyan.gov.tr/tr/dbs> (18.03.2019).

⁴⁰⁹ 17.12.2017 tarihli ve 30273 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

da meslek odaları (basit usule tabi mükelleflerle sınırlı olmak üzere) aracılığıyla da yapılabilmektedir.

Sisteme, www.defterbeyan.gov.tr adresi üzerinden giriş yapılarak, gelir, gider, çalışan, sabit kıymet, stok, gibi kayıtlar elektronik ortamda tutulabilmekte, bu kayıtlardan hareketle defterler elektronik ortamda oluşturulabilmekte ve beyannameler hazırlanarak onaylanabilmektedir.

Defter Beyan Sistemi, bir muhasebe programına ihtiyaç duyulmadan, vergisel ve ticari işlemlerin internetin olduğu her yerden elektronik ortamda kayıt altına alınabilmesi, defter tasdikine ihtiyaç duyulmaması, defterleri muhafaza etmeye yönelik maliyetlerin olmaması, fatura ve makbuz gibi belgelerin elektronik olarak düzenlenebilmesi ve kırtasiyeciliği azaltması gibi imkânlar sunmaktadır⁴¹⁰. Bu özellikleriyle, yükümlülüklerle ilişkin bürokratik işlemlerin ve uyum maliyetlerinin azaltılması, kayıt dışı ekonomi ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi ve vergiye gönüllü uyum seviyelerinin artırılması gibi birçok avantajı bulunmaktadır.

2.6 YENİ NESİL ÖDEME KAYDEDİCİ CİHAZ (ÖKC) UYGULAMASI

Mükellefler tarafından 1985 yılından itibaren kullanılmakta olan ÖKC'ler perakende mal teslimi ve hizmet ifalarının belgelendirilmesinde ve böylece ödenecek verginin kayıt altına alınmasında önemli bir rol ifa etmektedir. ÖKC'lerin gelişen teknolojik koşullara uygun bir hale getirilmesi, bu cihazlar yoluyla gerçekleştirilen satış ve ödeme işlemlerine ilişkin verilerin online olarak GİB ile paylaşılması ve EFT-POS cihazları vb. diğer cihazların yazar kasalar ile entegre bir yapıda çalışmasını temin etmek üzere yeni nesil ödeme kaydedici cihaz projesi başlatılmıştır⁴¹¹.

Yeni Nesil ÖKC uygulaması ile belge düzeni kontrol edilerek vergi kayıp ve kaçaklarını önlemek, vergi güvenlik standartlarını yükseltmek, iş akışını hızlandırmak ve envanterle ilgili işlemleri kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Ayrıca ÖKC'ler, GİB tarafından uzaktan yönetilebilir ve izlenebilir hale getirilerek mükellefler nezdinde yapılacak denetimin etkinleştirilmesi, kredi kartları ile yapılan işlemlerde ödeme ile

⁴¹⁰ *Avantajları Nelerdir?* <https://www.defterbeyan.gov.tr/tr/dbs> (18.03.2019).

⁴¹¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.120.

belge düzenleme adımlarını birleştirerek vergi güvenliğinin sağlanması ve risk analizlerini daha iyi yapabilmesi hedeflenmiştir⁴¹².

Projeye ilişkin mevzuat düzenlemeleri çerçevesinde, 3100 Sayılı Ödeme Kaydedici Cihaz Kullanım Mecburiyeti Hakkında Kanun'un 69 Seri ve 70 Seri Nolu Genel Tebliği ile 426, 427, 435 ve 437, 450, 451, 465 ve 466, 473, 483, 488 ve 489 Sıra Nolu VUK Genel Tebliği yayımlanmıştır. Diğer taraftan, eski nesil ÖKC'lerin yeni nesil ÖKC'lerle değişiminde kademeli bir süreç izlenerek, 21.12.2017 tarihinde yayımlanan 488 ve 489 Sıra Nolu Tebliğler ile yol kenarı otopark işletmeleri ile seyyar banka POS cihazı kullananların dışında kalan mükelleflerin, 3100 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine tâbi mevcut eski nesil ödeme kaydedici cihazlarını, mali hafızaları doluncaya veya mali hafıza değişimini gerektiren durumun oluşuncaya kadar kullanabilme imkânı sağlanmıştır⁴¹³.

Anılan Tebliğlerde ayrıca, ÖKC'de oluşan mali bilgilerin 01.07.2018 tarihinden itibaren elektronik ortamda GİB Bilgi Sistemine bildirileceği belirtilmiş ve buna dair usul ve esaslar açıklanmıştır. 01.01.2019 tarihi itibarıyla de yeni nesil ÖKC'lerden gerçekleştirilen aylık satışlara ilişkin elektronik bildirimler GİB bilgi sistemlerine yapılı hale gelmiştir⁴¹⁴.

Gelişen teknolojiler çerçevesinde işletme faaliyetlerinin yakından izlenerek vergi kayıp ve kaçakını önlemek amacıyla hayata geçirilen Yeni Nesil ÖKC sistemi, geleneksel ÖKC sisteminden farklı olarak nakit veya kredi kartı ile yapılan her türlü satış bilgisinin herhangi bir limit sınırlaması olmaksızın anlık olarak vergi idaresine bildirilmesine imkân tanımaktadır. Bu sayede söz konusu firmaların anlık ve sürekli olarak denetlenmesi mümkün olacaktır⁴¹⁵.

Ayrıca akıllı cihazlar olarak tasarlanan Yeni Nesil ÖKC'lerin işletmelerin kullandıkları muhasebe ve stok yönetim sistemlerine entegre edilmesi de mümkündür.

⁴¹² Doğan, **Elektronik Vergisel Uygulamalar**, s.377.

⁴¹³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.128-129.

⁴¹⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.120.

⁴¹⁵ Beytullah Yurttutan, "Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihazlar", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.322, (Temmuz 2015), s.56.

Bu yönüyle yeni nesil ÖKC’lerin işletme faaliyetlerini kolaylaştıracağını ve firmalara yönetim avantajları sağlayacağını söylemek mümkündür⁴¹⁶.

3. DİĞER KURUMLARLA OTOMASYONA YÖNELİK UYGULAMALAR

E-VDO ile diğer kurum ve kuruluşların otomasyon sistemleri arasında veri alışverişini sağlayacak uyumlulaştırma çalışmaları kapsamında ve ilgili mevzuatları çerçevesinde, resmi olarak veri talep eden kurum ve kuruluşlarla GİB arasında imzalanmış bulunan protokollere istinaden, online veri paylaşımı yapılmakta ve e-devlet uygulamaları çerçevesinde bu uyumlaştırmaların kapsamı genişletilmektedir.

VUK’un 5’inci maddesinde tanımlanmış olan vergi mahremiyeti ilkesini ihlal etmeyecek şekilde, vergi kimlik no, unvanı/ad soyadı, vergi dairesi, faal-terk durumu, işe başlama–iş bırakma tarihi, NACE⁴¹⁷ faaliyet kodu, vergi türü, iş adresi, vb. bilgiler ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanan protokoller çerçevesinde web servisle elektronik ortamda paylaşılmakta olup, yeni talep eden kurum ve kuruluşlarla da paylaşım çalışmaları devam etmektedir.

GİB’in 2018 Yılı Faaliyet Raporu’nda yer alan bilgilere göre; Emniyet Genel Müdürlüğü ile yapılan veri paylaşımı kapsamında 1.137.706 adet yeni araç, 8.742.139 adet devir nakil araç tescili yapılmıştır. Ayrıca, 10.221.611 adet Trafik İdari Para Cezası Karar Tutanağı elektronik ortamda alınmıştır. Karayolları Genel Müdürlüğü’nden, Karayolları Geçiş Ücreti İdari Para Ceza Tutanağına ilişkin 3.095.922 adet tutanak bilgisi elektronik olarak alınmıştır. Noterler Birliğince, aracın devri esnasında aracın devrine engel borcunun bulunup bulunmadığına ilişkin 10.969.587 adet sorgulama yapılmıştır. TÜVTÜRK tarafından da 25.984.365 adet aracın muayenesine engel borcunun bulunup bulunmadığı sorgulanmıştır.

⁴¹⁶ Yurttutan, s.56.

⁴¹⁷ Mükelleflerin faaliyetlerinin belirlenmesinde kullanılan ISIC meslek kodları, Avrupa Birliğine üye ülkelerin kullanmakta zorunlu olduğu Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflamasına (Statistical Classification of Economic Activities in the European Community – NACE) dönüştürülmüştür. Ülkemizde de Şubat 2004’te NACE Rev.1, Ocak 2007’den itibaren NACE Rev.1.1, Ocak 2010 itibarıyla de NACE Rev.2 faaliyet kod sistemine geçilerek Avrupa İstatistik Kurumu (EUROSTAT) sınıflandırmasına uyum sağlanmıştır.

Yine icra müdürlüklerine satışa konu aracın aynından doğan borcu ve bu borca ilişkin ödemenin aktarılacağı, ilgili vergi dairesinin ve bu dairenin hesap numarasının elektronik olarak bildiriminin yapılacağı web servis hazırlanmıştır.

Ayrıca ecrimisil alacaklarına ilişkin olarak Milli Emlak Genel Müdürlüğü ile yapılan protokol kapsamında 2017 yılına ait 49.318 adet fuzuli şagil⁴¹⁸ bilgisi web servis aracılığıyla alınarak ilgili vergi daireleri adına otomatik tahakkuk kaydı oluşturulmuştur.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü ile GİB arasında Öğrenim/Katkı Kredisi alan borçlulardan 6183 sayılı AATUHK kapsamında vergi dairelerince borç tahsilâtı yapılması gerekenlere yönelik olarak protokol yapılmıştır⁴¹⁹.

Yatırım teşvik belgelerinin elektronik ortamda alınmasına başlanılmış ve Ticaret Bakanlığı tek pencere sistemine KDV istisna belgelerinin iletilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, Adalet Bakanlığı, Çalışma Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri Kurumu, Muhasebat Genel Müdürlüğü ve Merkez Bankası ile web servisi üzerinden bilgi paylaşımı yapılmaktadır.

Bu uygulamalarla birlikte kurumlar arası otomasyona yönelik özellikli ve önem arz eden bazı uygulamalara aşağıda ayrıca yer verilmiştir.

3.1 ELEKTRONİK BANKA TAHSİLÂTI SİSTEMİ (EBTİS)

Vergi tahsilat yetkisinin verildiği bankalara yapılan vergi ödemelerine ilişkin banka şubelerinden kağıt ortamında gelen alındıların mükellef hesaplarına girişi proje başlangıcına kadar elle yapılarak sağlanıyordu. VEDOP kapsamında Elektronik Banka Tahsilatları İşleme Projesi (EBTİS) geliştirilerek, bankalara yapılan vergi ödemelerinin bankaların bilgi işlem merkezinden GİB bilgi işlem merkezine manyetik⁴²⁰ ortamda gönderilmesi ve mükellef hesaplarına yine manyetik ortamda toplu olarak işlenmesi sağlanmıştır.

⁴¹⁸Fuzuli şagil: Hazinesinin mülkiyetindeki taşınmazlar ile Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerler olan hazine taşınmazının idarenin izni dışında kullanan gerçek ve tüzel kişiler.

⁴¹⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.105-106.

⁴²⁰ Yüzeyine manyetik kayıt yoluyla bilginin depolanabildiği mıknatıslanabilir kaplaması olan plâk şekilli tabaka.

Bu sayede vergi dairelerinde her yıl milyonlarca banka makbuzunun elle tekrar girişinin yapılması önlenerek hata payı azaltılmış ve hızlilik sağlanmıştır. Otomasyona geçen tüm vergi daireleri ile birlikte MOTOP kapsamında otomasyona geçen 16 vergi dairesinin de EBTİS Sistemine dahil olma çalışmaları 2001 yılında tamamlanmıştır⁴²¹.

VEDOP II aşamasına geçildikten sonra EBTİS uygulamasının geliştirilmiş ve Ağustos 2005 döneminden itibaren vergi tahakkuk bilgileri yetkili bankalara açılarak doğrudan e-tahsilât uygulaması başlatılmıştır. Günümüzde vergi tahsilâtına yetkili banka ve PTT şubeleri için e-tahsilât uygulaması devam etmektedir.

3.2 ELEKTRONİK TAHSİLÂT SİSTEMİ (E-TAHSİLÂT)

Tahsilât, vergi idaresinin en önemli fonksiyonlarından birisidir. Bu fonksiyonun teknolojik gelişmelere paralel olarak vergi dairesi veznesi dışında farklı alanlarda mükelleflerin hizmetine sunulması hem mükelleflerin vergiye gönüllü uyumuna katkıda bulunacak hem de vergi dairesinin işlemlerine hız, doğruluk ve etkinlik katacaktır. Bu alanların en başında ise şüphesiz bankalar gelmektedir⁴²².

6183 sayılı AATUHK'nın 41'inci maddesine istinaden, bankalar ve PTT ile yapılan tahsilat protokolü kapsamında; vergi daireleri dışında protokol imzalanan anlaşmalı bankaların ve PTT şubelerinin de mevzuata uygun olarak vergi daireleri adına vergi tahsilatı yapmaları ve yapılan bu tahsilatların hızlı ve hatasız şekilde mükellef hesaplarına işlenmesi sağlanmıştır.

Diğer taraftan e-tahsilât sistemi kapsamında, banka şubeleri, alternatif dağıtım kanalları ve vergi idaresinin internet sitesi üzerinden de sanal POS yöntemi ile tahsilât işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Tahsilat anlaşması yapılan bankalar tahsilatı, mükelleflerin borçlarını sorgulayarak veya beyanlı olarak yapmakta ve tahsilat bilgilerini anlık olarak GİB'e göndermekte olup, alınan bilgiler ise mükellef hesaplarına otomatik olarak işlenmektedir.

⁴²¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2001 Yılı Faaliyet Raporu**, s.91.

⁴²² Uğur Doğan, "Vergi Teknolojileri". **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.322, (Temmuz 2015), s.14.

Tablo 19: Bankalar ve PTT Aracılığıyla Yapılan Tahsilât Sayıları

Tahsilât Yılı	Tahsilât İşlem Sayısı
2014	50.737.435
2015	63.507.753
2016	70.482.100
2017	78.946.668
2018	80.039.568

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2019, s.113.

GİB internet sitesi üzerinden anlaşmalı bankaların kredi kartlarıyla; gelir vergisi (gayrimenkul/menkul sermaye iradı, ücret, diğer kazanç ve iratlardan kaynaklı gelir vergisi), motorlu taşıtlar vergisi, trafik idari para cezası, Karayolları Taşıma Kanunu idari para cezası, geçiş ücreti ve idari para cezası, diğer idari para cezaları, 6183 sayılı Kanun kapsamında taksitlendirilmiş borçlar, tapu harcı, yolcu beraberinde getirilen telefon kullanım izin harcı, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'ne ait öğrenim kredisi ve katkı kredi borçları ödenebilmektedir.

Ayrıca mükellefler banka kartları (debit kart) ve banka hesaplarından vergi dairesi müdürlüklerince takip ve tahsilâtı yapılmakta olan tüm borçlarını vergi dairesi müdürlüklerine veya anlaşmalı bankalara gitmeden bulundukları yerlerden GİB'e ait www.gib.gov.tr adresi üzerinden de ödeyebilmektedir.

GİB internet sitesi üzerinden sanal POS uygulaması ile 2018 yılında 15.697.922 adet işlem yapılmıştır⁴²³.

3.3 KAMU ALACAKLARI TAHSİL PROJESİ (KATP)

Kamu kurum ve kuruluşlarınca gerçek ve tüzel kişilere düzenlenen idari para cezalarının kesinleşme tarihine kadar ödeme yeri mal müdürlüğü/muhasebe müdürlükleri veznesidir. Kesilen idari para cezalarının (İPC) süresi içerisinde ödenmemesi durumunda ise IPC tutanakları kurum ve kuruluşlar tarafından gerek 6183 sayılı AATUHK kapsamında gerekse diğer mevzuat gereğince tahsil için kâğıt ortamında vergi dairesi müdürlüklerine gönderilmektedir. Vergi dairesi müdürlükleri

⁴²³ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.119.

tarafından, kâğıt ortamında alınan İPC tutanakları için sistemde tahakkuk kaydı oluşturularak takip işlemleri başlatılmakta, tahsil edilen tutarlara ilişkin bilgiler ise mevzuat gereğince yine kâğıt ortamında ilgili kurumlara bildirilmektedir.

KATP Projesi kapsamında, gerek kamu kurum ve kuruluşlarca düzenlenen idari para cezası tutanaklarından kesinleşme tarihini takiben ödenmeyenlerin veya kesinleşme tarihinden önce doğrudan, gerekse mevzuat gereğince vergi dairelerince tahsili öngörülen harç ve değerli kâğıt bedelleri ile benzeri ödemelerin, elektronik ortamda oluşturulacak platforma (web servis ile) bağlanılarak vergi idaresine aktarılması amaçlanmıştır.

Bu şekilde elektronik olarak alınan bilgilere istinaden vergi idaresince tahakkuk oluşturularak alınan bilgi üzerinden doğrudan vergi dairesi veznesi, banka ve GİB sanal POS uygulaması üzerinden tahsilâtının sağlanması ve bu tahsilât bilgilerinin ilgili kurum ve kuruluşlarca yine bu yazılım üzerinden sorgulanması işlerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

Bu kapsamda; Adalet Bakanlığı'ndan "Yargı Harcı", "Karar İlam Harcı", "Yargılama Giderleri", "Mahkemeler Tarafından Verilen İdari Para Cezası" vergi türlerinin elektronik ortamda alınmasına yönelik işlemler 08.10.2018 tarihi itibarıyla başlamış ve 08.10.2018 ile 31.12.2018 tarihleri arasında 201.771 adet Harç Tahsil Müzekkeresi bilgisi elektronik ortamda alınmıştır.

Ticaret Bakanlığı'ndan "Tüketici Hakem Heyeti Bilirkişi Ücreti" ve "Tüketici Hakem Heyeti Tebligat Masrafı" alacaklarına yönelik bilgilerin elektronik ortamda alınması işlemleri 15.10.2018 tarihi itibarıyla başlamış olup, 15.10.2018 ile 31.12.2018 tarihleri arasında 9.564 adet Tüketici Hakem Heyeti Bilirkişi Ücreti ve Tüketici Hakem Heyeti Tebligat Masrafı bilgisi elektronik ortamda alınmıştır⁴²⁴.

Bu kapsamda Adalet Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu, Maden İşleri Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ile protokoller imzalanarak projenin daha da genişletilmesi planlanmaktadır.

⁴²⁴ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.122.

3.4 ELEKTRONİK HACİZ SİSTEMİ UYGULAMASI (E-HACİZ)

Kamu alacaklarının hızlı bir şekilde tahsili, kırtasiye, posta vb. takip masraflarının azaltılması, vergi idaresi ve ilgili kurumların iş yükünün hafifletilmesi, zaman tasarrufu sağlanması ve borçlu mükelleflere haciz işlemlerinin elektronik ortamda yapılabilmesi amacıyla e-haciz projesi geliştirilmiştir⁴²⁵.

Bu proje ile birlikte aynı zamanda trafik şube ve bürolarına kayıtlı araçların sicillerine haciz kaydının elektronik ortamda yapılması da sağlanmış, 5904 sayılı Kanunla⁴²⁶, gayrimenkul, gemiler ve taşıtların elektronik ortamda hacize imkân veren yasal değişiklikler de yapılmıştır⁴²⁷. Bu kapsamda Emniyet Genel Müdürlüğü ve GİB’in karşılıklı olarak imzaladıkları protokol kapsamında GİB tarafından, araçların satış ve devrini engellemek ya da sınırlandırmak amacıyla araç tescil kayıtlarına elektronik ortamda “Takyidat Şerhi” eklenilmesi, kaldırılması veya muvafakat verilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bunun yanında gayrimenkul haciz işlemlerinin elektronik ortamda yapılabilmesine ilişkin GİB ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arasında 22.11.2018 tarihinde protokol imzalanmış olup, program geliştirme çalışmaları devam etmektedir⁴²⁸.

2008 yılında uygulamaya başlanan e-haciz projesi ile 6183 sayılı AATUHK’nın 79’uncu maddesine⁴²⁹ istinaden düzenlenen haciz bildirilerinin, GİB tarafından alacaklı vergi daireleri adına e-haciz uygulamasına katılan bankalara elektronik ortamda tebliğ edilmesi ve bu tebligatlara elektronik ortamda bankalar tarafından cevap verilmesi, bu kapsamda haczedilen menkul mallar ile her türlü alacak

⁴²⁵ Doğan, Vergi Teknolojileri, s.15.

⁴²⁶ 5904 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 03.07.2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁴²⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2009 Yılı Faaliyet Raporu**, s.105.

⁴²⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.112.

⁴²⁹ 6183 sayılı AATUHK’nın 79. Maddesinde “...*Tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirileri, alacaklı tahsil dairelerince ya da alacaklı amme idaresi vasıtasıyla, posta yerine elektronik ortamda tebliğ edilebilir ve bu tebligatlara elektronik ortamda cevap verilebilir... Tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirileri; amme borçlusunun hak ve alacaklarının bulunabileceği bankaların şubelerine doğrudan veya mahallindeki tahsil dairesi aracılığı ile tebliğ edileceği gibi Maliye Bakanlığınca belirlenecek tutarın üzerindeki alacaklar için doğrudan bankaların genel müdürlüklerine de tebliğ edilebilir.*” hükmü yer almaktadır.

ve hakların paraya çevrilmesi ve vergi dairesi hesaplarına aktarılması amaçlanmaktadır⁴³⁰.

Proje kapsamında, haciz bildirisini alan banka genel müdürlüğü, 6183 sayılı AATUHK'nın 79'uncu maddesine istinaden yedi gün içinde şubelerinden, nezdinde kamu borçlusunun hak ve alacağının olup olmadığını sorgulayarak bildirmek durumundadır. Bildirim yapılmadığı durumda banka borçlu sayılacak ve bankalara bu kanun hükümleri uygulanabilecektir⁴³¹. Bu çerçevede vadesi geçen kamu alacakları tahsili için, herhangi bir yazışmaya gerek olmadan elektronik ortamda haciz uygulaması ile haciz tatbik işlemi hızlı bir şekilde gerçekleşmekte, kamu alacaklarının ivedilikle hazineye aktarılması sağlanmakta ve posta, kâğıt, toner masrafı ile personel ve zamandan tasarruf edilmektedir⁴³².

Günümüzde ekonomik kesimlerin bankacılık sistemiyle yoğun çalışması ve bankacılık sektörü kullanılmadan işlem yapılmasının çok zor olduğu düşünüldüğünde, banka mevduatlarına uygulanan haciz işleminin ne denli öneme sahip olduğu daha kolay anlaşılabilecektir. Özellikle vergiye gönüllü uyumda zorlanan mükellefler ekonomik hayatlarının devam ettirebilmek için vergisel işlemlerini daha dikkatle takip etmek zorunda kalmaktadırlar⁴³³.

Bununla birlikte e-haciz uygulamalarının çok dikkatli bir şekilde yürütülmesi ve doğabilecek sorunların asgari düzeye çekilmesi gerekmektedir. E-haciz neticesinde mükelleflerinin paralarını banka hesapları dışında tutmalarına ve bu nedenle oluşacak kayıt dışılığı sebebiyet verilmemesi⁴³⁴ ve vergi idarelerinin alacaklarını tahsil ederken mükellef haklarını da korumaları önem arz etmektedir.

Ancak e-haciz uygulamalarında, banka hesaplarından fazla tahsilât yapılması, yalnız bir bankadaki hesap bakiyesinin borç tahsilâtı için yeterli olmasına rağmen mükellefin tüm bankalardaki hesaplarına veya borcuna yetecek miktardan fazlasına

⁴³⁰ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2017 Yılı Faaliyet Raporu**, s.118.

⁴³¹ Hepaksaz ve Hayrullahoğlu, s.116.

⁴³² Gelir İdaresi Başkanlığı, **2016 Yılı Faaliyet Raporu**, s.88.

⁴³³ Ümit Ayfer, "Elektronik Haciz Uygulamaları ve Yaşanan Bazı Problemler", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.322, (Temmuz 2015), s.59.

⁴³⁴ Mustafa Taytak ve Kadir Vural, "Türk ve Alman Vergi Sistemleri Açısından Üçüncü Şahıslara Karşı Elektronik Haciz Uygulamalarının Karşılaştırılması", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.362, (Kasım 2018), s.90.

bloke konulması ve bankaların ileriye yönelik olarak haciz işlemi uygulaması gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Bankaların haciz bildirimlerine derhal cevap vermeleri ve vergi dairelerince borca yetecek miktarın tahsilinden sonra tüm bankalardaki haczi kaldırmasıyla sorun çözülebilecektir.

Ayrıca haciz işleminin kamu alacağı tutarını aşması mümkün olamayacağından, bankalar tarafından haciz bildirisinde yer alan tutarın üzerinde haciz uygulanmamasına özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir⁴³⁵.

Diğer taraftan haciz işlemi bankaya bildirildiği tarihte hüküm ifade ettiğinden o tarihte mükellefin banka hesabında para varsa haciz işlemi uygulanması, aksi takdirde banka tarafından hak ve alacağın bulunmadığının vergi dairesine bildirilmesi durumunda haciz işlemi sonlandırılmalıdır. Konuyla ilgili Seri A, 1 Sıra Nolu Tahsilât Genel Tebliği'nde de banka tarafından yapılan işlemlerde bir süreye bağlı kalınmaksızın borçlu adına mal, hak ve alacak doğup doğmadığının takip edilmesinin bankalara büyük bir külfet yükleyeceği gerekçesiyle bankalara yapılacak haciz ve ihtiyati haciz tebliğlerinin sadece tebliğ tarihi itibarıyla kamu borçlularının mevcut olan varlıklarını konu alması ve bu kişilerin ileride doğabilecek alacakları için haciz ve ihtiyati haciz tebliğinde bulunulmaması gerektiği belirtilmiştir.

Yine, uygulamada haciz bildirimlerinin, herhangi bir tespit yapılmadan elektronik ortamda tebliğ edildiğine dair itirazlar da vardır. Ancak 6183 sayılı Kanun'un 79. maddesinde “... *Tahsil dairelerince düzenlenen haciz bildirimleri; amme borçlusunun hak ve alacaklarının bulunabileceği bankaların şubelerine...*” ibaresine yer verilmiş ve böyle bir tespit zorunluluğu bulunmadığı hususu açıkça ifade edilmiştir. Benzer konuda Danıştay 7. Dairesi'nin 22.02.2000 gün ve E:1998/2113- K:2000/561 sayılı kararında⁴³⁶ “...*Bütün bu açıklamalar, alacaklı kamu idaresinin üçüncü kişiye haciz bildiriminde bulunmadan önce, bu kişide bulunan borçluya ait mal, alacak ve hakkın kesin miktarını tespit etmek zorunda olmadığını; bunun, 79'uncu maddenin düzenlemesiyle getirilen ve amacı kamu alacağının etkili biçimde izlenmesi olan yöntemin, haciz bildiriminin muhatabı olan kişi ve kuruma, yedi gün içerisinde gerçek durumu tahsil dairesine*

⁴³⁵ Şakar, s.82.

⁴³⁶ Danıştay 7. Dairesi. 22.02.2000.E.1998/2113- K.2000/56.

<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (13.03.2019).

bildirerek, takipten kurtulma olanağı sağlayan özelliğinden kaynaklandığını göstermektedir.” denilerek konu açıklığa kavuşturulmuştur.

3.5 HACİZ İHBARNAMELERİ TAKİP PROGRAMI (HİTAP 89)

İcra ve İflas Kanunu’nun⁴³⁷ 89’uncu maddesi ile takipteki borçlunun üçüncü şahıs nezdindeki alacaklarının haczi düzenlenmiştir. Bu maddeye göre icra müdürlükleri tarafından GİB’e tebliğ edilen haciz ihbarnamesine/haciz müzekkeresine karşı itiraz ve beyanda bulunma mükellefiyeti, merkez birimleri yanında, Türkiye çapındaki tüm vergi dairesi başkanlıkları/defterdarlıklar gelir müdürlükleri ve vergi daireleri adına GİB tarafından yapılmaktadır.

Haciz İhbarnamesi Takip Programı (HİTAP 89), GİB’e gönderilen bu haciz ihbarnamelerine hem kanuni süresi içerisinde cevap verilebilmesini hem de takip borçlusu açısından gerçeğe uygun bir sorgulama yapılabilmesini teminen GİB bünyesinde 07.01.2013 tarihinde kullanıma açılmıştır.

HİTAP 89 kullanılarak icra müdürlüklerinden Hukuk Müşavirliği kanalıyla GİB’e gelen haciz ihbarnameleri / haciz müzekkerelerinde belirtilen takipteki borçlunun ilgili birimlerde herhangi bir hak ve alacağının olup olmadığının takip edilmesi, ilgili birimler tarafından kanuni süresi içinde cevap verilmesi sağlanıp, elde edilen veriler Hukuk Müşavirliğine gönderilmektedir⁴³⁸.

HİTAP 89 ile icra müdürlüklerinden gelen ve vergi daireleri tarafından manuel ortamda takip edilen haciz bildirimlerinin elektronik ortamda takibi sağlanarak hem vergi idaresi açısından önemli tasarruf sağlanmış ve süresinde cevap verilememe riskleri ortadan kaldırılmış hem de alacaklılar açısından güvenli ve hızlı bir cevap mekanizması geliştirilmiştir.

3.6 KURUMSAL ELEKTRONİK TEBLİGAT SİSTEMLERİ (KETSİS)

GİB bünyesinde yürütülmekte olan e-tebligat sisteminin, diğer kamu kuruluşlarına da yarar sağlaması için 7020 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemelerde

⁴³⁷ 19.06.1932 tarihli ve 2128 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁴³⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2013 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, 2014, s.81.

öngörüldüğü şekilde, gerekli altyapı düzenlemelerinin yapılarak, kurumlarla yapılacak olan protokoller çerçevesinde, kurumların mükelleflerine gönderecekleri belgelerin elektronik olarak tebliğ edilmesi için KETSİS projesi geliştirilmiştir.

11.10.2017 tarihinde Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile, 26.07.2018 tarihinde Maden İşleri Genel Müdürlüğü ile 14.09.2018 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Kontrolörler Kurulu Başkanlığı ile GİB arasında KETSİS Veri Paylaşımı Protokolü imzalanmıştır. Bu kapsamda, idari para cezaları ve yazışma türleri olarak 28 farklı belge e-tebligat yoluyla gönderilecektir.

05.11.2018 tarihinde Ticaret Bakanlığı'na sistem açılmış ve 21.11.2018 tarihinde ilk tebligatlar gönderilmeye başlanmış olup, 2018 yılı içinde 10 farklı belge olmak üzere toplam 223 e-tebligat yapılmıştır. Ayrıca 13.11.2018 tarihinde Ticaret Bakanlığının sitesinde de e-tebligat ile ilgili bilgilere yer verilmeye başlanmıştır⁴³⁹.

3.7 GÜMRÜKLER MÜSTEŞARLIĞI BAĞLANTI SİSTEMİ (GÜMBS)

Gümrükler Müsteşarlığı Bağlantı Sistemi (GÜMBS) ile Gümrük Çıkış Beyannamelerinin Gümrükler Genel Müdürlüğü'nden web tabanlı uygulamalar aracılığıyla GİB bilgi işlem merkezine elektronik ortamda aktarılması mümkün olmaktadır.

Vergi idaresince, intranet üzerinden yapılan merkezi gümrük sorgulamalarına resmi evrak statüsü kazandırılmasıyla, vergi daireleri ile gümrük idarelerinin arasında yapılan yıllık ortalama bir milyonunun üzerinde yazışma gerekliliği de ortadan kaldırılmıştır. Söz konusu uygulama ile mükelleflerin vergi dairelerindeki hizmet süreleri de çok önemli ölçüde azaltılmıştır⁴⁴⁰.

⁴³⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.122.

⁴⁴⁰ Özbek, s.72.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK VERGİ İDARESİNDEKİ E-DÖNÜŞÜME İLİŞKİN DEĞERLENDİRME VE GELECEK PROJEKSİYONU

1. GENEL OLARAK

Türk vergi idaresinin teşkilat yapısı Anayasamızda 6771 sayılı kanun⁴⁴¹ ile yapılan değişiklik sonucunda yayımlanan 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde⁴⁴² Hazine ve Maliye Bakanlığı olarak yeniden belirlenmiş ve bunu takiben GİB'in görev, yetki ve sorumlulukları da 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi⁴⁴³ ile düzenlenmiştir.

Bu kapsamda, söz konusu kararname ile kendisine verilen görevleri yerine getiren GİB, başta devlet gelirleri politikasını uygulamak olmak üzere anayasada belirlenen ilkelere ve yürürlüğe konulan vergi kanunlarına uygun olarak faaliyet göstermektedir. Vergi idaresi olarak, mükelleflerin gönüllü uyumunu artırarak vergi ve diğer kamu gelirlerinin tam ve zamanında tahsil edilmesini sağlamak, vergi kayıp ve kaçığının önlenmesine yönelik tedbirleri almak, vergi mevzuatından doğan hak ve yükümlülükleri konusunda mükellefleri etkin bir şekilde bilgilendirmek suretiyle önemli bir fonksiyonu üstlenmektedir.

GİB üstlendiği bu hizmetleri, yurt genelinde 81 ilde geniş bir teşkilat yapısı ile bütün mükelleflere aksatmadan, etkili ve hızlı bir şekilde sunmak için gerekli tedbirleri alarak ve vergi idaresi olarak kendisini bu yönde devamlı olarak geliştirmek durumundadır. Bu amaçla teknolojiye gelişmelerle birlikte, mükelleflerin vergisel yükümlülüklerini en az maliyetle ve daha kolay yerine getirebilmeleri için birçok proje ve uygulama geliştirilmiştir. Otomasyon altyapısı kullanılarak gerçekleştirilen bu proje ve uygulamalarda mükelleflerin mevcut ve ortaya çıkabilecek ihtiyaçlar da gözetilerek, sunulan hizmetlerin elektronik ortamlara aktarılması sağlanmıştır.

⁴⁴¹ 6771 Sayılı, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.02.2017 tarihli ve 29976 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴⁴² 10.07.2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴⁴³ 15.07.2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Vergi idaresi tarafından teknolojinin getirdiği imkânlardan yararlanarak, sunulan hizmetlerin niteliğinin artırılmasının yanında vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi ve riskli mükelleflerin tespit edilmesi amacıyla da yeni elektronik vergisel uygulamalar geliştirmiş ve geliştirilmeye devam edilmektedir.

Elektronik uygulamaların yaygınlaştırılması ile vergi idaresi e-devlet kavramı içerisinde mükelleflerine şeffaf, erişilebilir, denetlenebilir, kapsamlı, hızlı ve güvenli hizmet verme imkânı elde etmiştir. Ayrıca, mükelleflerin vergi dairesine gitmesini gerektiren işlemler azaltılarak, beyanname ve bildirimler internet üzerinden verilir hale gelmiş ve birçok bilginin elektronik ortamda vergi idaresine ulaşması sağlanmıştır⁴⁴⁴.

Bu çerçevede, GİB tarafından hazırlanan faaliyet raporları, stratejik planlar ve diğer kurumsal raporlar incelendiğinde; sunulan hizmetlerin zaman ve mekâna bağlı kalmaksızın elektronik ortamda hızlı, kolay ve etkin bir şekilde yapılabilmesine ve takip edilebilmesine imkân sağlayan etkileşimli, güvenilir ve yeni nesil sistem olan interaktif bir vergi dairesinin hedeflendiği görülmektedir. Ayrıca mükelleflerin vergi ile ilgili yükümlülükleri hakkında bilgilendirilmelerine yönelik olarak mobil interaktif vergi danışmanlıklarının hizmete sunulmuş olduğu ve ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirme çalışmalarının devam etmekte olduğu izlenmektedir. Günümüzde internet vergi dairesi aracılığıyla mükellefler vergileme ile ilgili birçok konu hakkında sorgulama yapabilmekte, “Borcu Yoktur Yazısı”, “Mükellefiyet Yazısı” gibi birçok talepte bulunabilmekte ve işlemlerin aşamalarını internetten takip edebilmektedir.

Vergi idaresince yürütülen çalışmalar neticesinde, mükelleflerin vergisel yükümlülükleri çerçevesinde verdikleri beyannamelerin tamamına yakını elektronik ortamda verilmekte olup, 2018 yılı sonu itibariyle yaklaşık 94 milyon adet e-beyanname kabul edilmiştir. E-beyanname ile beyanname verilerinin başkaca bir ek işleme gerek kalmaksızın işlenebilmesi mümkün olmakta, tahakkuk işlemlerinde hız ve doğruluk sağlanmakta, beyannameler elektronik ortamda muhafaza edilmekte ve veri ambarına yönelik bilgilerin toplanmasına imkân sağlanmaktadır.

⁴⁴⁴ Gerçek, s.83.

Ayrıca, kâğıt ortamında düzenlenen belgeler yerine e-fatura, e-arşiv fatura, e-irsaliye, e-bilet ve e-yolcu listesi düzenlenmesi, kâğıt ortamında tutulan defterlerin yerine e-defter sistemi üzerinden e-defter kaydının sağlanması; bu belge ve defterlerin düzenlenmesi, muhafazası ve ibrazına ilişkin mükelleflerin uyum maliyetlerinde önemli bir oranda tasarruf sağladığı gibi kullanımının kolaylığı yönüyle de ciddi avantajlar sunmaktadır. 2018 yılsonu itibarıyla e-fatura uygulamasından faydalanan mükellef sayısı 88.837 olup, düzenlenen e-fatura sayısı ise 220 milyonun üzerine çıkmış durumdadır. Yine 2018 yılsonu itibarıyla e-defter uygulamasından faydalanan mükellef/kullanıcı sayısı 86.901 olarak gerçekleşmiştir⁴⁴⁵.

Diğer taraftan, mükellefe tebliğ edilmesi gereken belgelerin elektronik ortamda tebliğine imkân veren e-tebligat sistemi, hukuki tartışmalar ve eleştirilerden uzak olarak, bilgi güvenliği, mükelleflere ait kişisel verilerin korunmasını ve tebliğ edilecek belgenin güvenilirliğini sağlamaktadır. Ayrıca vergi uygulamalarında son derece önemli olan tebliğ işlemi saniyeler içinde ve ihtilafa yer bırakmayacak şekilde yapılabilmekte, posta masrafı, kâğıt, zaman ve enerji alanında önemli ölçüde tasarruf sağlanmaktadır.

Yine vergi ile ilgili konularda doğru, hızlı ve güncel bilgiye ulaşılabilmesi amacıyla hizmet veren çağrı merkezi VİMER aracılığıyla 31.12.2018 itibarıyla cevaplanan çağrı sayısı ise 6.167.460'a ulaşmıştır.

GİB tarafından uygulamaya konulan bir diğer uygulama olan “Hazır Beyan Sistemi” ile ücret, GMSİ, MSİ ve diğer kazanç ve iratlar elde eden mükellefler için beyannamenin verilmesiyle başlayan vergilendirme sürecinin vergi dairesine gidilmeksizin elektronik ortamda yapılması mümkün hale gelmiştir.

Vergi dairesi otomasyon süreçlerinin geliştirilmesiyle vergilemede e-devlet uygulamaları daha da yaygınlaştırılarak; e-tahsilât ve e-haciz işlemleri sayesinde vergi idaresi, alacaklarını çok daha etkin bir şekilde tahsil edebilmesi⁴⁴⁶ ve vergi idaresi tarafından tahsilâtı gerçekleştirilen vergi, harç, ceza ve diğer alacakların banka şubeleri ve alternatif dağıtım kanalları ile GİB internet sitesi üzerinden sanal pos aracılığıyla gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

⁴⁴⁵ Veriler GİB 2018 Yılı Faaliyet Raporundan alınmıştır.

⁴⁴⁶ Gerçek, s.83.

GİB tarafından vergi denetimi alanında yapılan çalışmalarda da son yıllarda büyük bir ilerleme kaydedilmiş ve bilişim teknolojilerinden yararlanılması ile vergi denetimi uygulamalarına da etkinlik kazandırılmıştır⁴⁴⁷. Mükelleflere ve sektörler e ait verilerin matematiksel ve istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmesi sonucu daha detaylı analizlerin yapıldığı “Makro Analiz Raporları” ile mükelleflerin geçmiş dönemlere ilişkin verileri ve bulunduğu sektör ve diğer mükellefler karşısındaki vergisel uyum durumları objektif kriterlerle tespit edilerek riskli mükelleflerin hızlı bir şekilde denetim birimlerine gönderilmesine yönelik SARP, VEGAS, MERAK gibi uygulamalar geliştirilerek, mükellef hizmetlerinde ve denetimde etkinliğin sağlanması ve kayıt dışı ekonominin azaltılması amaçlanmıştır⁴⁴⁸. Vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi kapsamında denetim kapasitesinin artırılmasına yönelik olarak uygulamaya konulan VEDOS projesi ile gelir idaresi işlemleri daha etkin denetleyebilmekte ve yönlendirebilmektedir. Bu süreçte VERİA sistemi sayesinde diğer kurumlarla veri paylaşımı en üst düzeye çıkartılarak, veri tekrarları önlenmekte ve en sağlıklı veriler değerlendirilerek beyan dışı kalmış gelirlerin kontrol altına alınması sağlanmaktadır. Bu amaçla, risk kriterleri belirlenmiş faal olan tüm KDV mükelleflerinin aylık bazda uyumsuzluk ve sahtecilik puanları tespit edilerek uyumsuz ve sahte belge düzenleyen mükellef kütüğü oluşturulmaya başlanmıştır.

Mükelleflerin vergi iadelerine yönelik talepleri de elektronik ortama taşınarak hem iade süreciyle ilgili şeffaflık sağlanmış hem de KDV iadelerinin doğruluğu kontrol edilerek, mükelleflerin ve vergi iade taleplerinin belirlenen kriterler vasıtasıyla sürekli olarak takip edilmesine yönelik KDV İade takip Sistemi, KDVİRA gibi uygulamalar geliştirilmiştir. Bu sayede elektronik ortamda yapılacak analiz ve çapraz kontrollerle haksız iade alınmasının önlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu sistemlerin istisna maddelerinin işlerliği ve amaca uygunluğu ile riskli mükellef ve sektörlerin tespiti, vb. konularında gelir politikalarına yön verebileceği de düşünülmektedir.

Diğer taraftan, GİB tarafından 2019 Nisan ayında yayınlanan 2018 Faaliyet Raporunda; denetim kapasitesinin güçlendirilmesi, mevzuatın gözden geçirilmesi, ilgili

⁴⁴⁷Tuğçe Uzun Kocamış ve Muhammet Kekeç. “Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Denetimi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”, **International Conference On Eurasian Economies**, SESSION 4B, Finans II, (2017), s.280.

⁴⁴⁸Gelir İdaresi Başkanlığı. **2018 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu**. Ankara, 2018, s.45.

mevzuattaki yasal boşlukların analiz edilmesi, kayıt dışı ekonomiyle mücadele stratejilerinin belirlenmesi, denetim planlarının geliştirilmesi ve kurumlar arasında etkin veri paylaşımının geliştirilmesi ve veri tabanının güçlendirilmesi amacıyla kayıt dışı ekonominin azaltılması kapsamında “*Denetim Kapasitesinin Güçlendirilmesi ve Kurumlar Arası Veri Paylaşımının Geliştirilmesi Teknik Yardım Projesi*”nin (AB Projesi-IPA II) hazırlıklarının tamamlanmış ve uygulanma safhasına gelmiş olduğu belirtilmiştir⁴⁴⁹.

Söz konusu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, sunulan hizmetlerin geliştirilmesi ve elektronik ortama aktarılması sağlanarak, gerek mükelleflerin vergiye uyum süreçlerini kolaylaştırılması gerekse hizmetlerin daha etkin, hızlı ve doğru bir biçimde sunulması konusunda çalışmaların devam ettiği görülmektedir.

GİB tarafından hazırlanan raporlarda belirlenen performans göstergelerinin hedef değerlerine ulaşma düzeyine bakıldığında ise e-dönüşüme yönelik olarak hayata geçirilen elektronik uygulamaların büyük çoğunluğunda, uygulamanın idareye ve mükelleflere sağladığı maliyet avantajları ile iş süreçlerinde sağladığı kolaylıklar nedeniyle performans göstergelerinde hedef değerlere ulaşıldığı, hedeflenen değerlerin altında kalanların ise genellikle zorunluluk bulunmayan kullanımı ihtiyari olan uygulamalar olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan sistemsel eksikliklerin temini, kurulumu, entegrasyonu ve mükelleflere sunumunda yaşanan gecikmeler, elektronik uygulamalara ilişkin mevzuatın dağınık bir yapıda olması ve otomasyon uygulamalarının çeşitliliği nedeniyle uygulamanın kapsam ve sınırlarının çizilme güçlüğü ile güncel gelişmelerin takibinin güçlüğü de eleştirilmeye değerdir.

Ayrıca, Türkiye’de belirli yaş düzeyindeki birçok mükellefin ve meslek mensubunun e-hizmetlere yeterince nüfuz edememeleri ya da başka bir deyişle online hizmetlerin kendilerine karmaşık gelmesi nedeniyle e-vergileendirme hizmetlerini kullanmadıkları, buna karşılık genç ve orta yaş grubu olarak kabul edilen kesimin ise e-

⁴⁴⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **2018 Yılı Faaliyet Raporu**, s.143.

hizmetlerden yoğunlukla yararlandıkları görülmektedir⁴⁵⁰. E-devlet hizmetlerinin benimsenme düzeyi ve elektronik vergisel sorumlulukların yerine getirilmesinin genellikle son gününe bırakılması gibi işlem yoğunluğuna bağlı yaşanabilecek ve işletim sistemi kilitlenmelerine sebep olabilecek sorunlardan da söz edilebilir. Bu tür sorunlar uygulamada yoğunlukla yükümlülüğün yerine getirilme süresinin uzatılması ve konuyla ilgili kamu spotunun medya aracılığıyla duyurulması vb. unsurlar ile çözümlenebilmektedir.

E-vergileendirme hizmetlerinde karşılaşılan sorunların bir kısmı da kurum içi yazılımsal (çalışanların her yeni e-uygulamayla ilgili sürekli eğitim ihtiyacının doğması) ve kurumlararası yazılıma bağlı entegrasyon sorunlarına ve mükelleflerce benimseme düzeyinin düşüklüğüne bağlı (e-hizmetlere güvensizlik, e-hizmetlerden faydalanmayı bilememe, e-hizmetleri karmaşık bulma vb.) sorunlara dayanmaktadır⁴⁵¹.

Bu nedenle elektronik vergi uygulamalarının kurum içi, kurumlar arası ve mükelleflerle iletişimde ortaya çıkan sorunlar bakımından tarafların birlikte saptayacağı tespitlerle yine elektronik ortamda geliştirilerek ve ihtiyaçlar doğrultusunda düzeltilerek güncellenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Öte yandan hukuk sisteminin ekonomik ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalması bir yandan hukuksal boşluklar doğururken diğer yandan ekonomik gelişmenin yönü ve hızı üzerinde dolaylı ya da dolaysız etkide bulunmaktadır⁴⁵². Bu amaçla ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak hukuki düzenlemelerin de eşzamanlı olarak yapılması gerekmektedir.

Bunlarla birlikte Türkiye'de e-vergileendirme uygulamalarının başarısı ve geliştirilmesi için diğer önerileri de şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Elektronik uygulamalar açık, anlaşılır ve kullanımı basit bir altyapıda birleştirilmelidir. E-vergileme hizmeti veren web sitelerinin kullanıcı ara yüzleri basitleştirilmeli, kolay erişilebilir ve kolay kullanılabilir şekilde düzenlenmeli, web sitelerinde e-beyan ve e-ödeme gibi ilişkili modüller birlikte bulunmalıdır. Ayrıca

⁴⁵⁰ Orkunoğlu Şahin, s.157.

⁴⁵¹ Orkunoğlu Şahin, s.163.

⁴⁵² Aykın, s.4.

hizmetlerin etkin şekilde sunulmasından sorumlu birimler, kamu görevlileri ve hizmetin işleyişinde muhtemel sorunlar için kiminle ve nasıl iletişime geçileceği açık bir şekilde belirlenmiş olmalıdır.

- E-beyan, e-defter ve belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi sırasında kullanılan bilgisayar programlarının, diğer muhasebe programları ile entegrasyonu sağlanmalıdır. E-dönüşüm altyapıları, kamu ve özel sektör iş birliği ile kullanıcıların deneyimleri de göz önünde bulundurularak muhasebe programları ile uyumlu geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

- Elektronik uygulamalar, karmaşık vergi işlemlerini basitleştiren çözümler içermelidir. Web tabanlı programlarda ve e-vergileme uygulamalarında gizlilik ve güvenlik altyapısı daima güçlendirilmelidir. Özellikle vergi mahremiyeti ve kişisel verilerin gizliliği konusunda vergi idaresinin sistemin güvenliğini taahhüt etmesi gerekmektedir.

- Elektronik uygulamalar, temel mükellef haklarından olan adil ve eşit hizmet alma, başvuru, bilgi edinme, özel hayatın gizliliği, vergilemede belirlilik, mükellefiyete ilişkin bilgilerin gizliliği vb. mükellef haklarının kullanımına engel teşkil etmemelidir. Vergileme alanında ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, mükellefin sistemin doğru işlediğini ve temel haklarının korunduğunu düşünmesini sağlayarak vergi bilincinin oluşmasına ve vergiye gönüllü uyumun artmasına hizmet etmelidir.

- Vergi idaresi çalışanlarına ve meslek mensuplarına yönelik bilgilendirme, destekleme ve eğitim programlarına önem verilmeli, sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının desteğiyle, mükelleflere de sürekli ve güncel bilgilendirme kampanyaları yapılmalıdır.

Özetle; vergi idaresi ile mükellef ve meslek mensupları arasında yürütülen vergisel işlemlerde bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla maksimum faydanın sağlanabilmesi için, öncelikle gerekli teknik alt yapının kurulması, bu teknolojiler ile sistemin sağlıklı işlemlerini sağlayacak mevzuatın uyumlaştırılması ve gelişmelere paralel olarak güncellenmesi, son olarak da sistemi hem teknik altyapı hem de mevzuat açısından çalıştıracak olan nitelikli insan kaynağının sağlanması gerekmektedir.

2. E-DÖNÜŞÜMÜN ETKİLERİ

Vergi idareleri ve vergileme süreci tarih boyunca toplumsal ve ekonomik şartlara bağlı olarak sürekli gelişerek günümüzdeki hâlini almıştır. Tarihin ilk dönemlerindeki ilkel mâli uygulamalardan günümüze kadar, vergilemede değişmeyen ve değişmeyecek olan temel amaç gelir elde etmek olmakla birlikte⁴⁵³ bu amacı gerçekleştirmekte kullanılan araçlar ise toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisindedir. Vergi idaresinden çalışanlara, gönüllü uyum faaliyetlerinden vergi denetimlerine, işletmelerin iş akış süreçlerinin değiştirilmesinden meslek mensuplarına ya da vergi denetim birimlerine kadar birçok kurum ve süreç yaşanan bu dönüşümden etkilenmektedir. Sunulan hizmetlerde kalitenin düşmemesi ve iş süreçlerinin aksamaması için bütün ilgili tarafların teknolojik gelişmelerle gelen yeni duruma uyum sağlamaları gerekmektedir.

Vergilendirme alanında hayata geçirilen e-dönüşüm uygulamalarıyla, kamu kurumlarının kendi aralarında bilgi paylaşımının sağlanması, mükellefin vergi dairesine gelmesini gerektirmeyecek hızlı ve güvenilir hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi, iş yükünün azaltılması, personelin daha verimli ve etkin çalışmasını sağlayan şeffaf, saydam ve verimli bir vergi yönetimi ve kayıt dışılığın azaltılması amaçlanmaktadır⁴⁵⁴. Mükelleflerin vergilendirmeye ait iş ve işlemlerini tek bir sistem üzerinden takip etmesi; hem mükellefin kendisine yönelik vergisel işlemlerdeki karmaşanın önlenmesi hem de vergi dairesi, meslek mensubu ve mükellef tarafından istenilen sonuca en hızlı ve kolay şekilde ulaşılması açısından önem taşımaktadır.

2.1 E-DÖNÜŞÜMÜN MÜKELLEFLER (İŞLETMELER) ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Türk Vergi İdaresi tarafından hayata geçirilen elektronik uygulamalar, işletmelerin diğer iş süreçlerinin de elektronik ortama taşınmasına yol açmış ve işletmenin faaliyetlerine de hız, esneklik ve verimlilik katmıştır. Bu uygulamalar firmaların hem ofislerindeki hem de sahadaki iş süreçlerini optimize ederek işletme

⁴⁵³ Ramazan Armağan, İclal Dağlıoğlu Şanlı ve Süleyman Dikmen, “İlginç Vergi Örnekleri Kapsamında Verginin Tarihsel gelişiminin Değerlendirilmesi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı.340, (Ocak 2017), s.33-48.

⁴⁵⁴ Gamze Çimen, “E-Maliye Uygulamalarının Vergilemede İktisadilik İlkesi ve Vergi Uyumuna Etkisi”, *International Journal Of Public Finance*, Cilt.2, Sayı.1, (2017), s.104.

faaliyetlerini de bir bütün hâlinde etkileyerek işletmelerin e-dönüşümüne katkı sağlamaktadır⁴⁵⁵. Ancak bu uygulamaları kanuni bir zorunluluk olarak benimseyen firmalar, bunları işletmelerinin iş süreçleri ile entegre edemezlerse, elektronik vergisel uygulamaların sağlamış olduğu fırsatları da kaçırmış olacaklardır.

E-uygulamaların mükellefler açısından başlıca yararı, vergisel işlemleri, vergi dairesine gitmeden bilgisayar başında yapabilmeleridir. Böylece hizmet kalitesi artırılıp, bürokratik işlemler azaltılarak verimlilik artışı sağlanmaktadır⁴⁵⁶. Bu çerçevede mükellefler öncelikle VKN ile tek sicilde vergileri birleştirilerek daha hızlı ve kaliteli hizmet sunulmuş ve mükelleflerin vergi sistemine güveninin artırılması sağlanmıştır. Mükelleflerin vergi dairesinde harcadıkları zaman en aza indirilerek kendilerine ilişkin bilgileri kolaylıkla izleyebilme ve denetleyebilme imkânı sağlanmış, daha önce vergi dairesinde dahi güçlüklerle erişebilecekleri bilgiler mükelleflerin kullanımına sunulmuştur⁴⁵⁷.

Çalışmamızın önceki bölümlerinde yer verilen özellikle mükellef ve meslek mensuplarına yönelik elektronik vergisel uygulamalar, mükellefler için başlangıçta kurulum, donanım, eğitim vb. alanlar da uyum maliyetlerine sebep olsa da zamanla işletmelerin doğrudan vergisel olmayan diğer iş süreçlerinin de elektronik ortama taşınmasına yol açmış veya var olan otomasyon süreçlerine entegre edilerek işletme faaliyetlerine hız ve verimlilik katmıştır. E-beyanname ile başlayan ve e-fatura, e-arşiv fatura, e-defter, e-bilet, yeni nesil yazar kasa sistemleri ile devam eden bütün elektronik vergisel uygulamaların sonunda ise işletmeler kâğıtsız ofis hedeflerini gerçekleştirmede çok önemli avantajlar elde etmişlerdir. Örneğin e-fatura uygulamasıyla yalnızca kağıt ortamında düzenlenen bir belge elektronik ortama taşınmakla kalmamış, aynı zamanda, bir işletme için önemli bir belge olan faturanın kendisinden önceki (sipariş gibi) ve sonraki (ödeme/tahsilat) aşamalarla da entegre edilmek suretiyle işletmenin tam otomasyona geçmesine de önemli katkı sağlamıştır.

⁴⁵⁵ Uğur Doğan ve İlknur Gür Nalçacı, “E-Arşiv Fatura ve E-Fatura Arasındaki Farklar”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.321, (Haziran 2015), s.145.

⁴⁵⁶ Bilginli, s.181.

⁴⁵⁷ Uğur ve Çütücü, s.16.

E-vergi uygulamaları özellikle yaygın bir dağıtıcı, tedarik ve bayi ağına sahip büyük firmaların (perakendecilik, gıda, içecek, otomotiv, eczacılık sektörleri vb.) sahadaki operasyonel işlemlerini hızlandırarak firmalara hem emek hem de zamandan önemli ölçüde tasarruf imkânları sunmuştur. E-fatura, e-defter, e-arşiv gibi e-vergi uygulamaları işletmelere, hiçbir e-devlet uygulamasının sağlayamadığı ölçüde büyük bir maliyet avantajı ile hız, etkinlik ve esneklik sağlamıştır⁴⁵⁸.

Ayrıca e-vergi uygulamaları, BİT'in imkânları sayesinde, vergiye tabi işlemlerin tespitinden doğru olarak beyan edilmesine, ödenecek tutarın doğru hesaplanmasından kolay ve güvenli bir şekilde ödenmesine kadar süreçte, mükelleflerin yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında yerine getirmesine yönelik sunduğu güçlü imkânlarla vergiye gönüllü uyuma da önemli katkılar sağlamıştır. Mükelleflerin internet vergi dairesinden kendi vergisel durumuyla ilgili bir çok sorgulamayı yapabilmesi, VİMER vasıtasıyla bilgi ve danışmanlık hizmeti alabilmesi, Hazır Beyan Sistemi ile kapsama giren mükellefler açısından beyannamesini doğrudan oluşturma imkânı, İade Takip Sistemi ile iade sürecinin aşamalarını takip edebilmesi gibi çok sayıdaki elektronik uygulama, mükelleflerin vergisel işlemlerini kolaylaştırırken, sunduğu şeffaflık ve güvenlik sayesinde mükelleflerin gönüllü uyumunu artırmıştır.

2.2 E-DÖNÜŞÜMÜN MESLEK MENSUPLARI⁴⁵⁹ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

E-vergi uygulamalarının kamu sektörü ve vergi mükellefleri yanında iş hayatında birçok kurum ve kuruluşa da faydası bulunmaktadır. İşverenleri, mali müşavirleri ve muhasebecileri yakından ilgilendiren uygulamalar ile işgücü ve zamandan önemli ölçüde tasarruf sağlanmaktadır. Kırtasiye ve ofis masraflarının da düşmesiyle birlikte çalışma koşullarında verimlilik ve esneklik ön plana çıkmaktadır⁴⁶⁰.

Teknolojik ilerlemelerle birlikte vergilendirme alanında geliştirilen e-vergi uygulamaları, meslek mensupları için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönüşümde mesleğe biçilen görev ve mesleki tanımlamalar da değişime uğramakta,

⁴⁵⁸ Doğan, Vergi Teknolojileri, s.17.

⁴⁵⁹ Burada “meslek mensubu” ifadesiyle, sadece 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu’nda geçen SMMM ve YMM’ler değil, vergi ve muhasebe işi ile uğraşanlar kastedilmektedir.

⁴⁶⁰ Uğur ve Çütücü, s.17.

birçok muhasebe ve denetim işlevinin yapay zekâ uygulamaları tarafından gerçekleştirilebilmesi, meslek mensuplarının rollerini de etkilemektedir⁴⁶¹. Bugün iyi bir muhasebe ve denetim hizmeti verebilmek için asgari seviyede de olsa vergileme alanındaki teknolojileri bilmek gerekmektedir. Çünkü e-vergi uygulamaları işletme faaliyetlerinde kullanıldığı gibi, denetim faaliyetlerinde de kullanılabilmektedir. Bundan sonraki süreçte, mükelleflerin vergi denetimleri dahil her türlü iç ve dış kontrole yönelik denetimleri e-defter, e-fatura, e-arşiv gibi e-uygulamalar üzerinden gerçekleştirileceğinden, meslek mensuplarının ve işletmelerin bilgi işlem birimlerinin bu konular hakkında gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmaları, işletme faaliyetlerinde verimlilik ve etkinlik açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁶². Ayrıca bu meslekleri yapabilmek ve devam ettirebilmek için de e-vergi uygulamaları ve bunların kullanımı konusunda bilgi sahibi olmak zorunlu hale gelmiştir⁴⁶³. Özellikle e-beyanname, e-fatura ve e-defter gibi uygulamaları gerektiği gibi kullanamayan bir meslek mensubu müşterilerini memnun edici kaliteli hizmeti sunamaz hale gelecektir.

Ayrıca e-dönüşüm uygulamaları, fatura ve ödeme işlemlerinin defterlere otomatik işlenmesi, muhasebe faaliyetlerinin bilgisayarlarca yapılması gibi muhasebe süreçlerinin otomatik hale getirilmesine katkı sağlarken, muhasebe mesleğinin de kayıt tutmaktan ziyade analiz, raporlama ve danışmanlık kısmını ön plana çıkarmaktadır. Elektronik ortamda yapılan denetim faaliyetleri daha kısa zamanda yapılabileceğinden meslek mensuplarına zamanı daha etkin ve verimli kullanacak imkânlar sunmaktadır.

Bu çerçevede, şirketlerin bütçeleme, planlama ve kontrol, risk yönetimi gibi konularda mali müşavirlerin hizmetlerine önemli ölçüde gereksinim duydukları göz önüne alınırsa, gelecekte mali müşavirlerin işletmelerin karar almaya yönelik muhasebe faaliyetlerinde daha fazla katkı sağlayacağını öngörmek mümkündür⁴⁶⁴. Mâli verileri elde etmek artık kolay hale geldiğinden önemli olan bu büyük veriyi yönetmek olacaktır. Meslek mensuplarının da ellerindeki verileri kullanarak, işletmenin diğer

⁴⁶¹ Murat Serçemeli. “Muhasebe ve Denetim Mesleklerinin Dijital Dönüşümünde Yapay Zekâ”, Turkish **Studies Economics, Finance and Politics**, Cilt 13, Sayı.30, (Aralık 2018), s.383.

⁴⁶² Doğan, Elektronik Vergisel Uygulamalar, s.6.

⁴⁶³ Doğan, Vergi Teknolojileri, s.16.

⁴⁶⁴ Burcu Adiloğlu ve Göksel Yücel, “Dijitalleşme Muhasebe Mesleği İçin Bir Tehdit Mi, Yoksa Fırsat Mı?”, **XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi**. İstanbul: (5-6 Ekim 2018), s.679.

birimleriyle işbirliği halinde yeni stratejiler geliştirmeleri mümkün olabilecektir⁴⁶⁵. Bununla birlikte sayısal değerler ve bu şekilde oluşmuş veri analizlerini de etkin şekilde kullandıklarından ve bu durumun yapay zeka ile daha da hızlanacağı düşünüldüğünde meslek mensuplarının yeni çalışma alanlarına uyum sağlamaları ve iş süreçlerini de buna entegre etmeleri gerekmektedir⁴⁶⁶. Bu nedenle meslek mensuplarının, müşterileri ve işverenlerinin hızlı değişime ve yeniliklere ayak uydurmalarına destek olabilmek için kendi yetkinliklerini arttırarak uygunluklarını da devam ettirmeleri gerekmektedir⁴⁶⁷.

Diğer taraftan, bu uygulamaların başarılı bir şekilde sürdürülmesi ve vergi kayıp ve kaçığı ile mücadele açısından, kamu gelirlerinin esasını oluşturan vergilerin⁴⁶⁸ devlet tarafından tahsil edilmesinde önemli ve aktif rolü olan meslek mensuplarının düşüncelerinin ve taleplerinin vergi idaresince dikkate alınmasının kritik öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

2.3 E-DÖNÜŞÜMÜN VERGİ İDARESİ VE ÇALIŞANLARI ÜZERİNDE ETKİLERİ

Vergi idaresinin modernizasyonu kapsamında otomasyon çalışmalarının yapıldığı ilk dönemlerde asıl amacın, kurum içindeki iş süreçlerini hızlandırmak, hataları ortadan kaldırmak ve mükelleflerin izlenebilmesini kolaylaştırmak olduğu söylenebilir. Ancak zamanla BİT'teki gelişmeler vergi idarelerinin kendi iş süreçlerini gittikçe daha çok otomatize ederken, mükellef hizmetlerinde de yeni ve farklı açılımlara yol açmıştır.

E-vergi uygulamaları ile mükellefler başta zaman kayıplarını önlemek olmak üzere kendilerini ilgilendiren konularda doğrudan bilgi sahibi olma ve vergilendirmeye ilgili işlemlerini öğrenebilme ve yakından takip edebilme olanağına sahip olurken vergi idaresi de başta personel giderleri olmak üzere işlem ve kırtasiye giderlerinden önemli ölçüde tasarruf etmiştir⁴⁶⁹. Ancak bu süreçlerin vergi idaresi ve mükellef tarafında

⁴⁶⁵ Serçemeli, s.383.

⁴⁶⁶ Türegün, Ergüden ve Kaya, s.1104.

⁴⁶⁷ Masum Türker, "Dijitalleşme Sürecinde Küresel Muhasebe Mesleğinin Yeniden Şekillenmesine Bakış". **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Cilt.20, Sayı.1, (Mart 2018), s.223.

⁴⁶⁸ Çimen, s.106.

⁴⁶⁹ Akdemir, Tekin ve Ersan Öz. "Elektronik Devlet ve Vergi Yönetimi II". **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.188, (Mayıs 2004), s.108.

sağlıklı işleyebilmesi için vergilemeyle ilgili teknolojik gelişmelerin personel tarafından da öğrenilmesi ve benimsenmesi zorunludur. Aksi takdirde elektronik ortamda oluşturulan bir e-defterin kâğıt baskısının alınarak incelenmeye çalışılması gibi hem mükellef hem de idare açısından bir emek ve zaman kaybına yol açacaktır⁴⁷⁰.

Daha önceki bölümde açıklandığı üzere, vergi dairesi otomasyon projeleri ile evrak girişinden başlayarak, tahakkuk, tahsilât, borç sorgulaması, muhasebe haciz işlemleri gibi bütün vergi dairesi işlemlerinin bilgisayar ortamında izlenmesi, böylece mükelleflerin ve vergi dairesi çalışanlarının vergi ile ilgili herhangi bir aşamada yapacakları hata elektronik kontrol mekanizması sayesinde en aza indirilmekte, hataların ve yolsuzlukların azaltılması sağlanmaktadır. Bu projeler ile uygulamada kullanılan defter, belge ve çeşitli raporlar E-VDO yazılımları ile hazırlanarak bu yolla vergi dairelerinin performansını anında izlenmesi ve bu tür raporların denetimlerde de analiz yapmak üzere kullanılabilmesi mümkün hale gelmiştir.

E-Beyannamelere ilişkin tahakkuklar otomatik olarak üretilerek mükelleflerin hesaplarına işlenmekte, tahsilâtları banka aracılığı ile gerçekleştirilen mükellefler için vergi dairesine gelme zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. Dolayısıyla beyanname kabul ve tahakkuk işlemlerinin otomatik yapılmasıyla fiziki işlem yükü azalan vergi daireleri idari etkinlik için ihtisas gerektiren diğer işlemler üzerinde yoğunlaşabilmektedir⁴⁷¹.

Vergisel uygulamaların elektronik ortamda sürdürülmesi; vergisel işleyişlerdeki süreç kontrolünün sağlıklı bir şekilde işlemesi bununla birlikte denetimde etkinliğin sağlanması amacıyla da önem arz etmektedir⁴⁷². Vergi tabanının genişletilmesi, vergi kaçakçılığının ve kayıt dışılığın azaltılması, sürekli ve etkin vergi denetimi yapılmasına yönelik veri ambarının oluşturulmasıyla mükelleflerin artık cirosuyla beyannamesinin, banka hesabının ve kredi kartı kullanımının uyum içinde olup olmadığı izlenebilmekte⁴⁷³ ve bu durumun vergi adaleti açısından alınacak kararları etkileme potansiyeli bulunmaktadır.

⁴⁷⁰ Doğan, Vergi Teknolojileri, s.69.

⁴⁷¹ Bilginli, s.181.

⁴⁷² İlgar, Türkiye’de Yükselen Teknoloji İmajı ve E-Maliye Uygulamaları, s.231.

⁴⁷³ Bilginli, s.181.

Zamanla uzaktan denetim uygulamalarına geçilmesi yönünde yapılan çalışmalar ve ekonominin kayıt altına alınmış veriler üzerinden işlemesi, elektronik vergi denetiminin gelecekteki önemini göstermektedir. Bugün Türkiye’de uygulanan E-VDO, MERNİS gibi e-devlet projeleri kapsamında oluşan veri tabanları denetlenen kurum ve kişilerin bilgilerine erişim açısından büyük kolaylık sağlamaktadırlar. Bu doğrultuda mevcut elektronik vergisel sistemlere ilave olarak yeni sistemler oluşturulması ve var olan sistemlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca elektronik denetim yönteminin kullanılmasıyla diğer denetim şekillerine nispeten daha kısa sürede sonuç alınabilecek, verimlilik sağlanarak, vergi maliyetleri uzun vadede düşürülmek suretiyle vergi gelirleri de arttırılacaktır. Mükelleflerin ulusal ve uluslararası tüm faaliyetlerini elektronik ortamda yürütmeleri, vergi denetimi alanında da büyük kolaylıklar sağlayacaktır⁴⁷⁴. Böylece vergi yükünün adil dağılımından ve etkin denetimden söz etmek mümkün olacaktır.

Önceden belirlenmiş ve standart hale getirilmiş veriler üzerinden yapılan denetimler neticesinde elde edilen bilgiler önceki dönemlerle ya da farklı denetim kalemleri ile karşılaştırılabilir nitelikte olacağından ulaşılan sonuçların analiz edilmesi ve güvenilir sonuçlara ulaşılması sağlanacaktır. Bu açıdan vergisel teknolojilerle oluşturulacak standartlaşmış denetim ve analiz süreci, sistem kapsamındaki bilgilerin doğruluğunu ve elde edilen sonuçların güvenilirliğini sağlayacaktır⁴⁷⁵.

Diğer taraftan, söz konusu otomasyon projeleri, diğer kurum/kuruluşlardaki sistemlerle birlikte çalışabilme imkânı da sağlamıştır. Bu kapsamda vergilendirme, denetim ve tahsilât işlemlerinde vergi idaresi ile irtibat halinde bulunan emniyet, adliye, icra, tapu, nüfus, gümrük v.s. gibi birçok kurumla milyonlarca yazışma gerekliliği ortadan kaldırılmıştır. E-tahsilât ile vergi dairelerinde her yıl milyonlarca banka makbuzunun manuel olarak tekrar girilmesi nedeniyle oluşacak hata ve zaman kayıplarının önüne geçmiştir. Böylece mükelleflerin vergi dairelerindeki hizmet alma süreleri çok önemli ölçüde azaltılmış, işlemlere hız ve güvenlik kazandırılmıştır.

⁴⁷⁴ Kocamış ve Kekeç, Elektronik Vergi Uygulamalarının Türkiye’de Gelişimi: Vergi Denetiminde Elektronik Denetime Geçiş Süreci, s.101.

⁴⁷⁵ İlgar, Türkiye’de Yükselen Teknoloji İmajı ve E-Maliye Uygulamaları, s.228.

3. ENDÜSTRİ 4.0 TEKNOLOJİLERİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI VE GELECEK PROJEKSİYONU

2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı'nda "49. Kamuda Büyük Veri Pilot Uygulaması Gerçekleştirilmesi" ve 2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı'nda "E1.3.2-Kamuda Büyük Veri ve Nesnelerin İnterneti Politikalarının Geliştirilmesi ve Yaygınlaştırılması" eylemi doğrultusunda yeni nesil teknoloji eğilimlerinden olan büyük veri ve nesnelerin interneti kullanılarak, kamu hizmet sunumlarının iyileştirilebilmesi için politikalar belirlenmesi ve büyük verinin ekonomik bir değere dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda vergi, sosyal güvenlik, sağlık, gibi alanlar başta olmak üzere kamuda büyük veri uygulamalarının geliştirileceği belirtilmiştir. Kamunun verileri kullanılarak geliştirilebilecek büyük veri uygulamaları arasında; vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi amacıyla yapılan vergi beyanlarının doğruluğunun otomatik şekilde incelenmesi ve yanlış/hatalı beyanların belirlenmesi, e-ticaret izleme ve değerlendirme sisteminin oluşturulması hedefleri sayılmaktadır⁴⁷⁶. Ayrıca internet üzerinden toplanan ve kamuda yer alan diğer verilerin entegrasyonu neticesinde bilgi güvenliği risklerinin daha iyi analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'de özel sektör ve kamu sektörü bulut bilişim teknolojilerinden yaygın olarak yararlanmaktadır. Ancak merkezi yönetim için uygulama, platform ve altyapı bileşenleriyle kamu bulutu olarak nitelendirilebilecek bir kamu bulutu henüz mevcut değildir⁴⁷⁷. Günümüzde en büyük ihtiyaç, kamu veri ambarının oluşturularak, çeşitlendirilmesi ve güvenilirlik ve acil afet yönetimi kapsamında yedeklenmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte söz konusu teknolojiler, vergi idaresi tarafından geliştirilen birçok elektronik uygulamada gerek vergi idaresinin kendi veri ambarında bulunan gerek diğer kurum verilerinden yararlanılarak kullanılmakta olup, uygulamaların geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları ise devam etmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde endüstri 4.0 teknolojilerinin vergi idaresinde kullanım alanları ile bu teknolojilerdeki gelişmelerin vergi idaresi ve vergilendirme işlemlerinin geleceği üzerindeki etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır.

⁴⁷⁶ Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, 2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı, s.132.

⁴⁷⁷ <https://www.dijitaldonusum.gov.tr/dijital-inovasyon/> (05.04.2019).

3.1 VERİ MADENCİLİĞİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI

BİT'teki gelişmeler ve artan veri kapasiteleri, toplanan bu verilerin mükellef hizmetleri, vergilendirme ve denetim işlemlerinde nasıl kullanılacağı konusunda vergi idarelerinde çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmıştır. Kendi başına değeri bulunmayan bu verileri, istenilen amaçlara ulaşmak için başka bir ifadeyle veriyi bilgiye çevirmek için “veri analizleri” yapılmaktadır. Kamuda ve özel sektördeki bu tür veri analiz çalışmalarını ifade eden “veri madenciliği” ise veri ambarlarında tutulan çok çeşitli ve çok miktarda veriye dayanılarak önceden keşfedilmemiş bilgileri ortaya çıkarmak ve bu verilerin, karar alma ve eylem planı gerçekleştirmek için kullanılma süreci olarak tarif edilebilir⁴⁷⁸. Büyük veri hacimlerinin yalnız insan eliyle analiz edilmesi çok zor ya da imkânsızdır. Veri madenciliği ise, bu bilgi üretme sürecinde insan müdahalesinin en aza indirilmesine ve veri analiz işlemlerinin mümkün olduğunca otomatik bir şekilde yapılabilmesine imkân vermektedir.

Türk vergi idaresinde veri madenciliği yöntemleri özellikle e-denetimde etkin bir şekilde kullanılarak, mükellef hizmetlerinde yeni açılımlar sağlanmış, vergi dairelerinin ve vergi denetim birimlerinin işlemleri de önemli ölçüde kolaylaştırılmıştır⁴⁷⁹. Çalışmamızın ilgili bölümlerinde açıklanan KDVİRA, SARP, VEGAS, MERAK gibi uygulamalar GİB tarafından veri madenciliği teknikleri kullanılarak geliştirilmiş yazılımlardır. KDVİRA, hem e-denetime imkân vermekte hem de kontrol segmentleri aracılığıyla mükellefin vergisel durumuyla ilgili sistemde yer alan çok sayıdaki veriyi analiz ederken veri madenciliği tekniklerini kullanan bir sistemdir. Yine riskli mükelleflerin tespitine yönelik olarak kullanılan ve oldukça yüksek doğruluk payına sahip SARP, incelenecek riskli vergi mükelleflerini tespit eden MERAK, haksız iade alınmasını önlemeye yönelik olarak uygulanan ve haksız ve yersiz iade alan mükelleflerle bunlar arasındaki ilişkileri görsel olarak ortaya koyan VEGAS da çeşitli veri madenciliği teknikleri kullanan uygulamalardır.

Risk durumlarının tespiti sonucunda, riskli alanlara yönelik kontrol listeleri oluşturan risk analiz sistemleri ile bir yandan riskli unsurların elektronik ortamda vergi

⁴⁷⁸ Doğan, Elektronik Vergisel Uygulamalar, s.555.

⁴⁷⁹ Doğan, Vergi Teknolojileri, s.31.

denetim birimlerine iletilmesi sağlanırken, diğer yandan güvenilir ve dayanaklı tespitler yapılarak hangi açılardan risk unsuru taşıdığı belirlenmiş olan mükelleflerin denetlenmesiyle de emek ve zaman tasarrufu sağlanarak verimlilik artışı gerçekleştirilmiştir⁴⁸⁰.

E-defterle birlikte standart bir hale gelen defter yapısı, incelemelerin daha etkin ve hızlı yapılmasına yardımcı olmuş, yapılandırılmış standart veriler her türlü analize imkân sağlamıştır. Büyük veri (big data) denilen çok sayıda veri içerisinde de istenilen bilgiye daha hızlı ulaşılabilmesine imkan tanımıştır⁴⁸¹. Ayrıca e-defter ve e-fatura gibi belgelerin evrensel standartlara göre oluşturulması hem Türkiye’de hem de uluslararası alanda her türlü raporlama ve denetim faaliyetleri için daha şeffaf, esnek ve kolay analiz edilebilir bir yapı sunmaktadır. Böylece oluşan standart verilerle başta veri madenciliği olmak üzere her türlü yapay zekâ çalışmaları için uygun bir altyapı oluşturularak, vergilemede akıllı teknolojilerin kullanımı mümkün hale getirilmektedir.

GİB tarafından uygulamaya konulan benzer veri madenciliği teknikleri ile geleneksel yöntemlerin yerine, aynı şartlardaki her mükellefe aynı işlemlerin yapılması sağlanacaktır. Denetimlerin de objektif kriterlere dayanılarak yapılmasını sağlayacak yöntemler geliştirilerek, mükellefler daha adil ve hızlı kontrol edilebilecek ve uyumsuzluklar zamanında tespit edilebilecektir.

Bu anlamda işlemlerini büyük ölçüde bilişim sistemleri ile yürüten vergi idaresinde, milyonlarca veriyi ve kaydı, yapılacak analizlerde kullanmak ve denetimlerde daha riskli alanlara yoğunlaşmak mümkün hale gelecektir. Ayrıca iç kontrol sistemlerinin değerlendirilmesinde, sistem üzerinden birbiri ile entegre edilmiş işlemlerin kullanılarak denetim süreci içerisinde incelenmesi, işlem tabanlı denetimden sistem tabanlı denetime geçişi sağlayacaktır⁴⁸².

⁴⁸⁰ İlgar, Türkiye’de Yükselen Teknoloji İmajı ve E-Maliye Uygulamaları, s.230.

⁴⁸¹ Özer, E-Defter ile Vergi İncelemesi, s.70.

⁴⁸² Bilginli, s.181.

3.2 BULUT BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI

Bulut sistem teknolojilerinde, bulut denilen bir sunucuda saklanmakta olan verilere ve programlara dünyanın herhangi bir yerinden, herhangi bir bilgisayar, cep telefonu vb. bir cihazla internet bağlantısı aracılığıyla istenilen kadar kişi ile erişme imkânı bulunmaktadır.

Bu teknoloji, vergi istihbaratında, toplanan bilgilerin saklanması, veri ambarı, e-defter gibi vergileme alanında kullanılmakta olup, düşük donanım ve yazılım maliyetlerinin yanı sıra sınırsız depolama imkânına sahip olması gibi avantajları bulunmaktadır. Ancak veri güvenliği ve hizmet sürekliliği ile ilgili birçok sorunun henüz giderilebilmiş olmadığı görülmektedir. Örneğin, 1 Nolu e-Defter Genel Tebliği'nde e-defterlerin muhafaza yükümlülüğünün T.C. sınırları içerisinde ve T.C. kanunlarının geçerli olduğu yerlerde yerine getirilmesinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Bu düzenleme ile verilere dünyanın herhangi bir yerinden, erişime olanak sağlayan bulut teknolojileri birlikte düşünüldüğünde e-defterin bir bulut çözümünde tutulması ile ilgili olarak tartışmaların hala devam ettiği görülmektedir.

3.3 BLOK ZİNCİR, NESNELERİN İNTERNETİ VE YAPAY ZEKA TEKNOLOJİLERİNİN VERGİ İDARESİNDE KULLANIMI

Blok zincir teknolojisi, şifrelenmiş işlem takibi sağlayan dağıtık bir veri tabanı altyapısı olarak tanımlanmaktadır. Bu teknolojiye, her bir bilginin bloklar halinde gelişmiş şifreleme algoritmaları aracılığıyla, birbirine bağlanarak kaydedildiği dağıtık veri tabanı, bir merkeze bağlı olmaksızın işlem yapabilme imkânı sağlamaktadır. Bu teknolojilerdeki gelişmelere sayesinde ortaya çıkan dönüşüm süreklilik arz ettiğinden, kurumlar ve işletmelerin başarılı olabilmeleri ancak bu dönüşüme uyum sağlamaları ile mümkündür. Bu nedenle başta vergi ve finans olmak üzere devlet kurumları, sağlık, sigorta gibi birçok kurum, henüz emekleme aşamasında olan blok zinciri teknolojisini kendi alanlarına uygulamanın yollarını araştırmaktadır⁴⁸³. Henüz hiçbir ülkede tam olarak uygulama alanı olmasa da yakın gelecekte teknolojik gelişmelere bağlı olarak

⁴⁸³ Sakız, Dursun ve Sakız, s.698.

yapay zekâ ve akıllı makinelerin kullanımının artmasıyla vergilendirme ve denetim işlemlerinde blok zinciri gibi yeni nesil teknolojilerin kullanımının kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Vergi idaresinin, birbirleri ile iletişim kurabilen etkileşimli sistemlere dönüşmesi; kayıtlama, belgeleme, raporlama, arşivleme ve denetim süreçlerinin kolay, hızlı, hatasız ve en az maliyetle gerçekleşmesini ve tüm bilgilerin kullanıcılar tarafından ulaşılabilir olmasını beraberinde getirecektir. Bu gelişmeler doğal olarak vergi idarelerinin kullanacakları araçları da değiştirecektir.

Türk vergi sisteminde uygulanabilecek blok zincir teknolojisinin ana yararı vergilemede etkinliği sağlayacak olmasıdır. Çünkü vergi mükelleflerinin ve gelirin tespiti, tescili ve doğrulanması gibi işlemler için güvenli bir yöntem olan blok zincir, bir işlem gerçekleştiğinde finansal işlemlerin de dahil olduğu her türlü veri ve işlemin ayrıntılarının saklandığı güçlü bir kayıt teknolojisine sahiptir⁴⁸⁴.

Blok zincir teknolojisi, özellikle defter tutma, beyanname düzenleme ve tasdik işlevleri üzerinde değişikliklere yol açacaktır. Blok zincir defterlerinin e-belgeler aracılığıyla kodlar, algoritmalar ve akıllı sistemler sayesinde ilgili blok zincirindeki bloklara aktarılması ile defterlerin otomatik olarak doldurulması, e-kayıtlardan yararlanılarak mali raporların anlık olarak otomatik gerçekleştirilmesi ve bütün işlemlerin elektronik arşivlerde saklanması mümkün olacaktır. Bütün süreçlerin dijital olması, mali tabloların denetiminin de blok zincir üzerinden yapılabileceğini ortaya koymaktadır.

Hâlihazırda uygulanan e-fatura, e-defter, e-irsaliye, e-arşiv, e-tebligat gibi alanlarla bütünleştirilecek bu teknoloji, e-denetimi ortaya çıkaracaktır. Blok zincir tabanlı dijital teknolojiye adapte edilmiş akıllı sözleşmeler ile e-denetim vazgeçilmez hale gelecektir. Böylece, amacı ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak ve sağlamak olan vergi incelemeleriyle vergilemede etkinliği artırılacaktır.

Bu teknolojilerin bir getirisi olarak yapılan işlemler anlık olarak kaydedildiğinden kayıtların incelenmesi ve denetlenmesi için yüz yüze görüşme, e-

⁴⁸⁴ Gerger, s.46.

posta ve mutabakata gerek kalmayacaktır. Denetimler geleneksel yöntemlerin aksine daha hızlı, doğru ve daha az maliyetli olacak ve örnekleme yöntem yerine, kayıtların tamamına uygulanacaktır. Finansal tabloların gerçekliği için makul güvence yerini mutlak güvenceye bırakacaktır⁴⁸⁵.

Bu teknoloji, finansal bilgilerin daha hızlı ve basit şekilde kaydedilmesini mümkün kıldığından etkinliğin artmasını, hataların azalmasını sağlayacaktır. Sistem kendisinin doğrulamasını yaptığından ve veriler silinip değiştirilemediğinden denetime duyulan ihtiyaç azalacak ve finansal tablolara herhangi bir zamanda erişim mümkün olduğundan denetim maliyetleri azalacaktır. Ayrıca işlemler zaman bilgisi alınarak güvenli bir şekilde kaydedildiğinden hilelerin ve mali suçların azalmasını sağlayacaktır.

Blok zinciri teknolojisinin vergileme alanında yaratacağı diğer değişiklikleri de aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür⁴⁸⁶.

- Klasik defterlerin yerini alacak dijital defterler sayesinde kayıt işlemleri daha hızlı, güvenli ve az maliyetle gerçekleştirileceğinden ve mükellefler üzerindeki işlem yükü azalacağından vergiye gönüllü uyum sağlanacaktır.
- Daha fazla şeffaflık ve izlenebilirlik mümkün olacak, yapılan işlemleri denetlemek kolaylaşacaktır. Ekonomide cereyan eden ve verginin konusuna giren işlemler gerçek zamanlı olarak takip edilebilecektir.
- Şifreli ve zaman damgalı işlemlerle değiştirilemeyecek ve silinemeyecek kayıtların güvenilirliği sağlanacak, hileli davranışlar giderilmiş olacaktır⁴⁸⁷.
- Geçmişe dönük kayıt yerine gerçek zamanlı kayıt sistemi sayesinde mali tablolar ve raporlar anlık görüntülenebilecektir. Mükelleflerin maliyet durumları eşzamanlı olarak izlenebilecektir.

Blok zincir teknolojisinin getirdiği, şeffaf, güvenilir ve geri döndürülemez kayıtlar sayesinde vergi sistemimizde sıklıkla karşılaşılan sahte veya muhteviyatı

⁴⁸⁵ Sakız, Dursun ve Sakız, s.699.

⁴⁸⁶ Sakız, Dursun ve Sakız, s.699.

⁴⁸⁷ Yıldız, s.242.

itibariyle yanıltıcı belge düzenleme ve kullanma fiilleri bertaraf edilebilecektir. Bu belgeleri bilmeyerek kullanan iyi niyetli mükellefler korunmuş olacaktır. Sahte belge düzenlemeyi planlayan mükelleflerin bu teşebbüsleri de geri döndürülemez kayıtlar sayesinde uygulamaya geçemeyecektir⁴⁸⁸. Nihayetinde vergisel yükümlülüklerini yerinde getirmek zorunda kalacak mükellefler, vergiye gönüllü şekilde uyum sağlamış olacaklardır.

Vergi idarelerinde nesnelerin interneti ve yapay zekâ teknolojileri de birçok alanda kullanılmaktadır. Yapay zekâ teknolojisi makine öğrenimini ve verinin daha iyi kullanımını sağlayarak, vergi hesaplamaları için gerekli çok sayıda ve büyük miktarda veriyi analiz etmek, belirli bir içerikte sunmak ve mükellefin belirli olan durumu için en uygun vergi ödeme seçeneğini oluşturmak görevini yerine getirecektir⁴⁸⁹.

Öncelikle yaygın ve etkili olarak kullanılan dijital asistanlık hizmeti bu konudaki masrafların azaltılmasında etkili bir uygulama olmuştur. Akıllı portallar, mükelleflere rehberlik ve destek sağlarken, doğrudan iletişim kurularak mükelleflerin ihtiyaç duydukları konulara cevap verebilmektedirler. Bu durum idari masrafların azaltılmasını, katılımın ve vergi uyumunun artırılmasını sağlamaktadır.

Vergi fonksiyonunun yerine getirilmesinde yapay zekâlar daha çok vergi beyanlarının ve buna bağlı olan yapılan birtakım bildirimlerin otomasyonu olarak ortaya çıkmıştır. Bu daha çok e-beyan formatında kendini göstermiştir. Geliştirilen zayıf yapay zekâ sistemleri, daha çok faaliyet sonuçlarını insan tarafından verilen manuel komutlarla çeşitli muhasebe hesaplarından önceden geliştirilmiş bir rapor formatında konsolide ederek elektronik ortamda vergi dairesine aktarmaktadır. Bu yapıda insan unsuru hâlâ çok önemli rol oynamakta, yapılan ödemelerde vergi kesintisi olup olmayacağına, hangi oranda uygulanacağına, vb. insan karar vermektedir. Yine vergiye tabi kazancın tespitinde hangi unsurların gelir sayıldığına, hangi maliyet unsurlarının gider hangi maliyet unsurlarının amortisman yoluyla dikkate alınacağına, hangi

⁴⁸⁸ Yıldız, s.239.

⁴⁸⁹ Gerger, s.45.

kıymetler için hangi amortisman sürelerinin uygulanacağına, hangi giderlerin indirim konusu yapılabileceğine vb. yine önemli ölçüde insan faktörü karar vermektedir⁴⁹⁰.

Günümüzde ise yapay zekâ teknolojileri kendisini yavaş yavaş vergi fonksiyonlarının makineleştirilmesinde hissettirmeye başlamıştır. Daha çok e-fatura uygulamalarında vergi fonksiyonunun uçtan uca otomasyonuna ve insan unsurunun büyük ölçüde devre dışı bırakılmasına imkân sağlayacaktır.

Vergi idaresi açısından nesnelerin interneti de malların ve hizmetlerin sınır ötesi satışında önemli bir dönüşüme neden olmuş ve verilerin parasallaşmasını sağlayan, coğrafi sınırları geçişinde iz bırakan ve böylece farklı bölgelerdeki vergi otoriteleri ve şirketlerle iletişim kurmasını gerektiren vergi idarelerinin, bırakılan izler üzerinden verinin denetimini ve takibini yapabilmesine imkân sağlayan bir sistem olmuştur⁴⁹¹.

Diğer taraftan, teknolojik değişimler işletmelere değer katmada daha fazla fırsatlar sunarak, uzun vadede, insanlar tarafından yapılan karar verme işlevini de devralarak daha fazla değişim için fırsatlar doğuracaktır⁴⁹². Çok güçlü ve hızlı şekilde değişen yapay zekâ sistemleri ile daha etkin yönetim ve denetimin tesisi de mümkün olacaktır. İşletmelerdeki büyük veri hacimleri göz önüne alındığında, önemli donanım ve işlem gücünün gerekliliği görülür. Bu nedenle işletmelerin bu verilere bulut bilişim sistemleriyle erişebileceği yapay zeka yatırımlarına çok önem vermesi gerekmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere; BİT'teki gelişmeler, vergilendirme ve denetim süreçlerinde insan unsurunun çok daha az bulunduğu, gerçek zamanlı ve otonom olarak hareket edebilen sistemlere imkân tanımaktadır. Bu bakış açısına uygun vergi sistemlerinin vergi 4.0⁴⁹³ olarak adlandırıldığı da görülmektedir.

Bu teknolojilerdeki baş döndürücü gelişmelerle yakın gelecekte, endüstri 4.0, yapay zeka, nesnelerin interneti büyük veri, bulut teknolojileri sayesinde vergi idaresinde daha büyük ve daha güçlü değişimler yaşanacaktır. Günümüzde büyük miktarlarda yapılandırmamış veriyi toplamaya ve analiz etmeye izin veren bilgisayarlar,

⁴⁹⁰Bülent Taş ve Nazmi Karyağdı, “Yapay Zekâ ve İşletmelerde Vergi Fonksiyonu”, (25.03.2018) <https://vergialgi.net/vergi/yapay-zek-ve-isletmelerde-vergi-fonksiyonu/> (03.03.2019).

⁴⁹¹Gerger, s.46.

⁴⁹²Türegün, Ergüden ve Kaya, s.1105.

⁴⁹³Cumali Polat, Vergi 4.0, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergi-40/418728> (erişim 18.02.2019).

yapay zekâ teknolojileri ile nesnelerin interneti tarafından yönlendirilerek karar verme ve akıllı sistemler ile işlem yapabilme kabiliyetine sahip olacaklardır. Bugün elektronik ortamda alınan vergi beyannameleri ve bildirimlerde yer alan ham veriler analiz edilerek, çok daha verimli bir şekilde vergilendirme ve denetim süreçlerinde kullanılabilir ve akıllı vergi sistemleri uygulanacaktır. Akıllı sistemler, beyanın doğruluğundan, gelir ya da giderlerin gerçekliğine dair analizler de yapabilecektir.

Elektronik dönüşüm olarak karşımıza çıkan akıllı sistemler ve yapay zekâ teknikleri, yatırımcıların işletmelerin finansal tablolarına tam güven duymasını ve vergi idaresinin de ödenecek verginin doğru hesaplanma beklentisini üst düzeyde sağlayacak avantajlar sunacaktır. Ayrıca vergi idaresindeki tüm süreçlerde otomasyon sağlanması, kötü niyetli kullanımları daha kolay tespit etmeye ve vergi mükelleflerinin gelirlerini önceden ve doğru olarak tahmin etmeye imkân tanıyacaktır.

İnsanın dahi karar vermekte zorlandığı, oldukça karmaşık ve dağınık bir yapıya sahip olan konularda, makinelerin kanun, tebliğ, özelge, yargı içtihatları ve diğer mevzuat gibi çok geniş bir veri kaynağını inceleyip ve işleyip belirli bir doğruluk oranı çerçevesinde karar oluşturma yönünde yapay zekâ uygulamaları geliştirmek mümkün hale gelecektir.

Nesnelerin interneti ve makine öğrenimleri alanındaki bu gelişmelerle birlikte faturalar ya da satılan mal ve hizmetler üzerindeki bilgiler makineler tarafından algılanıp, okunarak, faturaların yarattığı vergisel sonuçların makineler tarafından tespit edilmesi ve beyan dediğimiz raporlamaya dönüştürülmesi mümkün hale gelecektir.

Mükelleflerle ilgili tüm kayıtların, tek düzen hesap planındaki tüm hesapları içeren ve güvenliği devlet tarafından sağlanan vergi veri tabanında tutulduğu sistemde, yükümlülerin ayrıca beyanname verme zorunlulukları da kalmayacaktır⁴⁹⁴. Bu sistemde alışveriş yapıldığında satıcı, müşterisinin vergi kimlik numarasını kullanarak satış işlemiyle ilgili bilgileri vergi veri tabanına girmesiyle sistem aynı zamanda otomatik olarak bu harcamayı müşterinin ilgili hesabına gider olarak kaydedebilecektir. Ücret geliri elde edenlerin vergisi de vergi veri tabanında tutulan kayıtlardaki gelir ve

⁴⁹⁴Tekin Akdemir ve Ersan Öz. “Elektronik Devlet ve Vergi Yönetimi I”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.187, (Nisan 2004), s.137.

giderlerine göre aylık olarak hesaplanabilecektir. Çok uzak olmayan bir gelecekte makinelerin sözleşmeleri okuyup, damga vergisine tabi olup olmayacağına, damga vergisi tutarının ne olacağına karar verebilecek noktaya gelineceği de düşünülmektedir.

Bundan da öte vergi fonksiyonuyla ilgili olarak bir vergi incelemesi sonrası yapılan tarhiyatlara sonrası uzlaşmaya gidilip gidilmemesi, gidilecekse nasıl bir strateji izlenmesi gerektiği, ihtilafın yargıya taşınması durumunda kazanılma ihtimalinin ne olacağı gibi konularda da makineler çok geniş bir veri setini değerlendirerek bir karar oluşturabileceklerdir.

Faaliyet kodları esas alınarak muafiyet ve istisnaların mükelleflerin vergi numaralarına tanımlanması yoluyla tamamen kişiselleştirilmesi mümkün hale gelebilecek ve sürekli bir denetim faaliyetini mümkün kılacaktır. Denetimler ise geleneksel denetim yöntemlerinden ziyade, matematiksel kontroller, KDV oran kontrolleri, amortisman hesaplarının kontrolleri, transfer fiyatlandırması kontrolleri, envanter kayıtları ve birçok diğer vergi mevzuatına uyum kontrolleri şeklinde otomatik olarak yapılabilecektir.

Ödeme araçlarına yönelik geliştirilecek yapay zekâ teknolojileri ile de mükellefler tarafından mal veya hizmet alımları esnasında kredi kartı, EFT, banka havalesi, çek vs. gibi elektronik paralarla ödemeler yapılırken alınan harcama vergilerinin doğrudan hazinenin hesabına, işlem karşılığı bedelin ise doğrudan satıcının veya işlemi gerçekleştirenin hesabına aktarılması mümkün hale gelebilecektir⁴⁹⁵. Bu sayede klasik anlamda verginin tarhi, tebliği, tahakkuku ve tahsili olarak adlandırılan vergileme süreçleri harcama vergileri için; vergiyi doğuran olay ve verginin tahsili olarak eşzamanlı olarak gerçekleşebilecektir.

⁴⁹⁵Cumali Polat, Vergi 4.0, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergi-40/418728> (erişim 18.02.2019).

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme dinamikleriyle birlikte kurumların da sürekli değişim ve dönüşüm içinde olduğu görülmektedir. Bu süreçte en önemli değişim tarım devrimi ile ortaya çıkmış, sanayi devrimi ise insanın yaşamına dair hemen her şeyde köklü bir değişikliğe yol açmıştır. Sanayi devriminin dinamikleri, ortaya çıkardığı teknolojik yeniliklerle 20'nci yüzyılın son çeyreğinden itibaren endüstriyel dönüşüm, bilgi teknolojileri çağı ya da endüstri 3.0 olarak adlandırılan süreci başlatmıştır.

Küreselleşme, teknolojik gelişmeler, sanayileşme, şehirleşme, hızlı nüfus artışı, savaş ve siyasi dönüşümler gibi birçok faktörün etkisiyle bu süreçte kamunun yapısı büyümüş ve işlevleri son derece çeşitlenmiştir. Ancak, bu büyüme sürecinin doğal bir sonucu olarak; kırtasiyecilik, finansman ihtiyacındaki sürekli artış, büyüyen bir yapı içindeki hantallığı ve koordinasyonsuzluğu önlemede güçlükler baş göstermiş ve 21'inci yüzyıla geçerken kamu yönetiminde de köklü bir dönüşüm ihtiyacı doğmuştur.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimin sunduğu imkânlar, değişen toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda daha etkin ve verimli hizmet sunmak ve kullanıcı memnuniyeti sağlamak üzere organizasyonların iş süreçlerini de etkilemiştir. Bilgi ve teknoloji unsurlarının gerçekleştirdiği bu bütüncül dönüşümü ifade eden “e-dönüşüm”, ekonomik, toplumsal ve kültürel yapıyla birlikte kamunun verdiği hizmetlerin süreçlerinde de önemli değişikliklere yol açmaktadır. Bu çerçevede yaşanan e-dönüşüm, durağan olmayıp, gelişen ve üzerine sürekli yenileri eklenen birikimli ve dinamik bir değişim sürecidir. Devlet kurumları, özel işletmeler ve bireyler de bu değişimin bir parçasıdır.

Bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişmesi, küreselleşme süreciyle birlikte bu dönüşümü hızlandırırken, iletişim imkânları yaygınlaşmış ve bu teknolojilerin kamu yönetiminde kullanılmaya başlaması e-devlet uygulamalarını gündeme getirmiştir.

E-devlet uygulamaları sayesinde devletler hızla hantal yapılarından kurtularak “7 gün 24 saat” fonksiyonlarını yerine getirebilmektedir. Kamu hizmetlerinin verilmesinde sağlanan bu hız ve sürekliliğin yanında zaman ve maliyet açısından da çok

önemli tasarruflar sağlamakta ve kamu hizmetleri daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde de uzun yıllardır sürdürülen kamuda modernizasyon ve reform çalışmaları ile etkin bir devlet yapısına ulaşma çabalarında e-devlet uygulamaları çok önemli roller üstlenmiştir.

Bu bağlamda e-devletin Türkiye’deki tarihsel gelişimi incelendiğinde; 1983’te oluşturulan Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun 1997’deki Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (TUENA), 1998’de kurulan E-Ticaret Koordinasyon Kurulu ve bu kurulun çalışmaları ile 2001 yılında “e-Türkiye Girişimi” altında yapılan çalışmalar, 2003’te uygulanmaya başlanan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve 2006’da “e-devlet ana kapısı” isimli proje ile kamu hizmetlerinin vatandaşla toplu şekilde sunulduğu <http://www.turkiye.gov.tr> adresli tek bir internet sitesinin kurulması ve bunu takiben sunulan e-hizmetlerin geliştirilmesine katkıda bulunan birçok kamu kurumunda e-devlet uygulamalarının çeşitlendiği görülmektedir.

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de e-devlet uygulamaları içerisinde elektronik vergisel uygulamalar başarılı sonuçlarıyla dikkat çekmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, e-devlet uygulamalarının yaygınlaşması, e-ticarete geçiş süreci, bilgi toplumu yolunda ortaya çıkan yapay zekâ, nesnelerin interneti, veri madenciliği gibi teknolojik imkânlar, vergi idarelerini de e-dönüşüme zorlamıştır. Türk Vergi İdaresi de bilişim teknolojilerini kullanarak vatandaş ve diğer kurumlarla olan işlemlerini elektronik ortamda gerçekleştirmek üzere e-dönüşüme yönelik otomasyon projeleri ve elektronik vergi uygulamaları geliştirmiştir. Uluslararası gereklilikler de göz önüne alınarak vergi uyum ve yönetim maliyetlerini en aza indirmeyi hedefleyen bu projeler hem kurumsal hem de diğer kurumları ve mükellefleri kapsayacak şekilde planlanmıştır.

Elektronik vergi uygulamaları olarak karşımıza çıkan bu projelerle, mükellefle vergi idaresi arasındaki iletişimin ve borç-alacak ilişkisinin internet ortamında kurulabilmesi ve sürdürülebilmesine imkân tanıyan ve mükelleflere internet aracılığıyla verilen çeşitli hizmetler kastedilmektedir. Başka bir ifadeyle “mükellefler veya vergi sorumluları tarafından vergi beyannamelerinin ve bildirimlerin elektronik ortamlarda verilmesi, ödemelerin vergi elektronik ortamlarda yapılması, mükellefler tarafından

düzenlenmesini gereken belgeler ile tutulması gereken defterlerin elektronik ortamlarda tutulması, saklanması ve ibraz edilmesi, vergi mükelleflerinin gelir, harcama ve servetlerine ilişkin bilgilerin elektronik ortamlarda toplanması, vergi idarelerinin de mükellefi ve vergisel işlemleri elektronik ortamlarda tespit etmesi, takip etmesi ve denetlemesi gibi vergisel işlemlerin elektronik ortamlarda yürütülmesine yönelik uygulamalar” ifade edilmektedir. Dolayısıyla e-vergilendirme; vergilendirmenin dört temel süreci olan verginin tarhı, tebliği, tahakkuku ve tahsilinin elektronik ortamlarda yapılmasını sağlayan bir e-devlet uygulamasıdır.

Bu kapsamda ilk kez 1995 yılında VKN ile birlikte elektronik ortamda bir kodlama sistemi ile başlayan elektronik ortama geçiş süreci, VEDOP ile bilgi işlem alt yapı projeleri kapsamında devam ettirilmiştir. Vergi dairelerinde otomasyonun sağlanması ve vergi idaresinin modernizasyonu kapsamında geliştirilen ve 1998 yılında uygulanmaya başlanılan VEDOP, 2004-2006 yıllarında VEDOP II ile otomasyon ağını yaygınlaştırarak merkezi bir yapıya kavuşturulmuştur. Üçüncü aşama olarak 2007 yılında başlayan VEDOP III, E-VDO ve E-VDB uygulamaları ile vergi dairelerinin otomasyon çalışmaları tamamlanmıştır.

Vergi daireleri otomasyon uygulamaları ile birlikte elektronik ortamda beyanname ve dilekçelerin verilmesi, defterlerin elektronik ortamda tutulması gibi aşamalarla birlikte sürecin ilerlemesi hız kazanmıştır. Yakın geçmişte uygulamaya geçirilen ve gelişim süreci devam eden e-defter ve e-fatura, e-arşiv, e-yoklama, e-tebligat, e-haciz, defter beyan sistemi, vb. uygulamalar ile vergi idaresinde e-dönüşüm süreci devam ettirilmiştir.

Ayrıca, riskli mükelleflerin tespitine yönelik SARP, VEGAS, MERAK gibi elektronik uygulamalar geliştirilmiş olup, uygulanmakta olan risk analiz sistemleri sayesinde risk veren kalemlerin önceden belirli olması, analiz sürecinde yapılan tespitlerin hız kazanmasını ve sürecin daha verimli şekilde işlemlerini sağlamıştır.

Mükelleflerin vergi dairelerinden olan iade taleplerine ilişkin olarak da kontrol ve analizlerin elektronik ortamda yapılmasına imkân veren KDVİRA, ÖTVİRA, GEKSİS gibi projeler geliştirilmiştir. Ayrıca İade Takip Sistemi ile iade işlemlerinin

bütün aşamalarının idare tarafından takip ve kontrol edilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Sistem ile mükellefin iade talebinde bulunduğu tüm dönemlere ait iade taleplerinin süreci hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşması, devam etmekte olan taleplerin hangi aşamada olduğu, ne kadar süredir beklediğinin anlık olarak görülebilmesiyle iade sürecinde şeffaflık sağlanmıştır.

Diğer taraftan vergi idaresi ile diğer kurum ve kuruluşların otomasyon sistemleri arasında veri alışverişini sağlayacak uyumlulaştırma çalışmaları kapsamında Emniyet, Tapu Müdürlükleri, İcra Müdürlükleri, Adalet Bakanlığı, bankalar noterler, vb. diğer kurum ve kuruluşlarla online veri paylaşımına imkan tanınmış ve e-devlet uygulamaları çerçevesinde bu uyumlaştırmaların kapsamı genişletilmektedir.

Vergilendirme alanında hayata geçirilen e-dönüşüm uygulamalarıyla, vergi idaresinden çalışanlarına, vergiye gönüllü uyum faaliyetlerinden vergi denetimine, işletmelerin iş süreçlerinin değiştirilmesinden meslek mensuplarına ve vergi denetim birimlerine birçok kurum ve sürecin bu dönüşümden etkilendiği görülmüştür. Sunulan hizmetlerin kalitesinin düşmemesi ve iş süreçlerinin aksamaması için ilgili bütün tarafların vergi teknolojileri ile gelen yeni duruma uyum sağlamaları gerekliliği ortaya çıkmıştır.

E-dönüşüm uygulamaları, kurum içi otomasyon ve diğer kurumlarla bilgi paylaşımının sağlanması, mükellefin vergi dairesine gelmesini gerektirmeyecek güvenli ve hızlı hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi ile iş yükünün azalmasını ve personelin daha verimli ve etkin çalışmasını sağlamış böylece şeffaf, saydam ve verimli bir vergi idaresi mümkün olmuştur. Mükelleflerin vergilendirmeye ait iş ve işlemlerini elektronik ortamdan ve tek bir sistem üzerinden takip etmesi hem vergi dairesi hem meslek mensubu hem de mükellefin kendisine yönelik vergisel işlemlerdeki karmaşanın önlenmesine, herkes tarafından anlaşılır, sade ve en hızlı şekilde istenilen sonuca ulaşılmasına hizmet etmiştir. İşletmeleri, muhasebecileri ve meslek mensuplarını yakından ilgilendiren elektronik uygulamalar ile işgücü ve zamandan ciddi anlamda tasarruf edilmiş, kırtasiye masraflarının da düşmesi ile birlikte çalışma koşullarında verimlilik sağlanmıştır.

Yeni bir sanayi devrimi olan endüstri 4.0 ile yeni teknolojiler ve yaklaşımlar ortaya çıkmış yapay zeka ve nesnelerin interneti ortamında, vergi idarelerinin rolleri hızla değişmiştir. Çalışmamızda incelenen elektronik uygulamalarda görüldüğü üzere vergi idaresi de hızlı bir şekilde bu süreci yakalamak için teknolojiyi üst seviyede kullanmaya çalışmaktadır.

Bu teknolojilerden veri madenciliği teknikleri etkin bir şekilde kullanılarak mükellef hizmetlerinde yeni açılımlar sağlanmış, vergi dairelerinin iş ve işlemleri de önemli ölçüde kolaylaştırılmıştır. Çalışmamızın ilgili bölümlerinde açıklanan KDVİRA, SARP, VEGAS, MERAK gibi uygulamalar GİB tarafından veri madenciliği teknikleri kullanılarak geliştirilmiştir. Yine incelenecek riskli mükelleflerin tespitine yönelik uygulanan ve haksız ve yersiz iade alan mükelleflerle bunlar arasındaki ilişkileri görsel olarak ortaya koyan uygulamalarda birçok veri madenciliği teknikleri kullanılmıştır.

Vergi idaresi yapay zekâ teknolojilerini de birçok alanda kullanmaktadır. Ancak yapay zekâlar vergi fonksiyonunun yerine getirilmesinde daha çok vergi beyanlarının ve buna bağlı olan birtakım bildirimlerin otomasyonu olarak ortaya çıkmış ve daha çok elektronik beyan formatında kendini göstermiştir.

Türk Vergi Sistemine adapte edilecek blok zincir teknolojisi de vergilemede etkinliği önemli ölçüde artıracaktır. Hâlihazırda uygulanan e-fatura, e-defter, e-irsaliye, e-arşiv, e-tebligat gibi alanlarla bütünleştirilecek bu teknoloji, e-denetimi ortaya çıkaracaktır. Böylelikle amacı, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak olan vergi incelemeleri ile vergileme ve denetim işlemlerine etkinlik kazandırılacaktır.

Bu çerçevede, dönüşümün her şeyden önce bir süreç olduğu gerçeğinden hareketle, Türk Vergi İdaresinde e-dönüşüme yönelik bugüne kadar yaşanan gelişmeler, bu sürecin, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmelerle tüm hızıyla devam edeceğine işaret etmektedir. Bu süreç aynı zamanda vergi idaresinin yakın gelecekte; endüstri 4.0, yapay zeka, nesnelerin interneti büyük veri, bulut teknolojiler gibi bilgi toplumu teknolojilerinin getirdiği yeni imkanları da kullanarak daha büyük ve daha güçlü dönüşümler yaşayacağını da göstermektedir.

Ancak yaşanan bu dönüşüm, vergi idaresi tarafından sunulan hizmetlerde etkinlik ve verimlilik sağlarken temel mükellef haklarından olan adil ve eşit hizmet alma, başvuru, bilgi edinme, özel hayatın gizliliği, mükellefiyete ilişkin bilgilerin mahremiyeti, vergilemede belirlilik gibi mükellef haklarının kullanımına da engel teşkil etmemelidir. Vergileme alanında ortaya çıkan teknolojik gelişmeler, mükellefin sistemin doğru işlediğini ve temel haklarının korunduğunu düşünmesini sağlayarak vergi bilincinin oluşmasına ve vergiye gönüllü uyumun artmasına hizmet etmelidir.

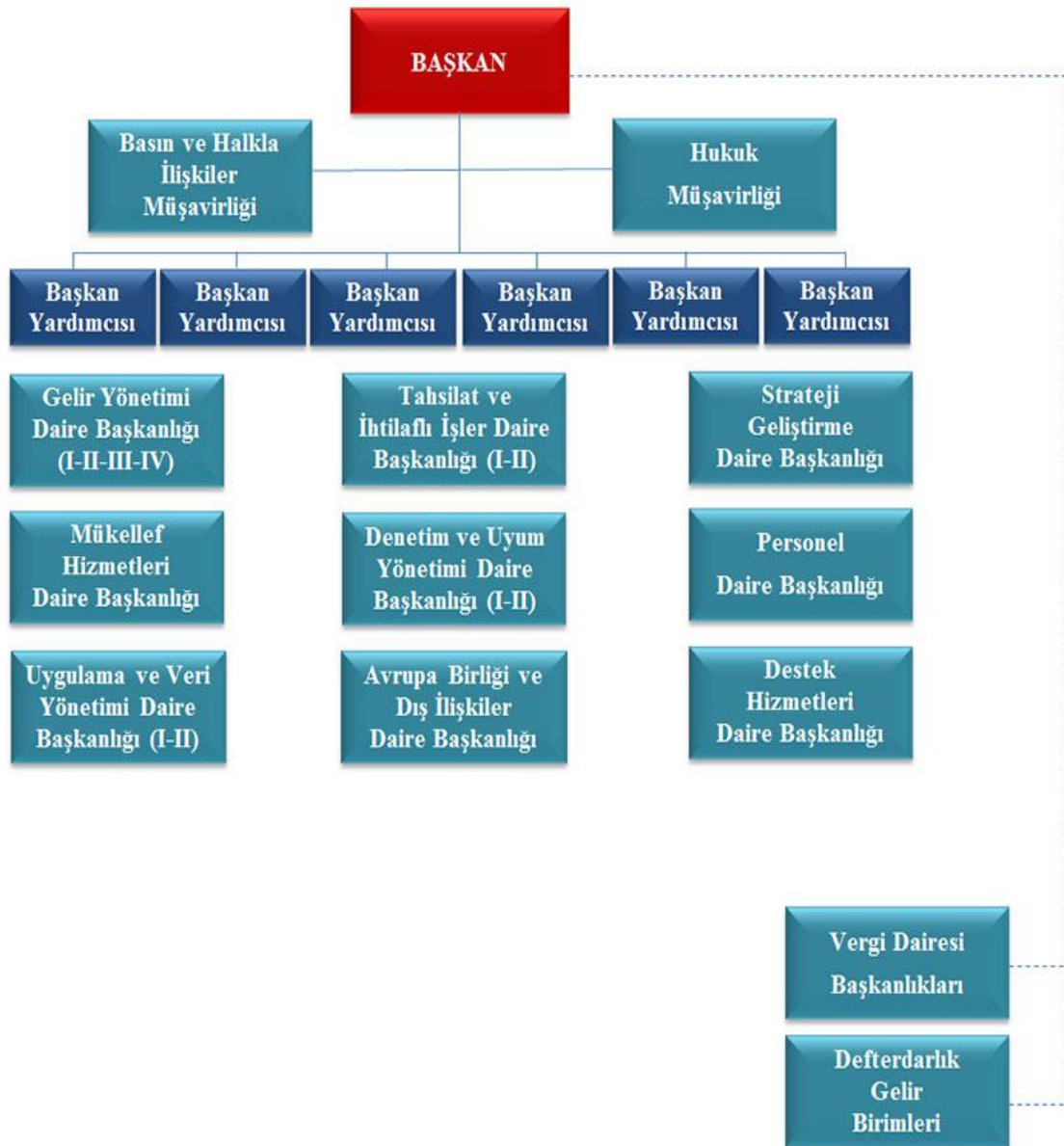
Ayrıca bu teknolojiler sayesinde yoğun bir bilgi üretimi ve büyük hacimli bu bilgilerin depolanması ve işlenmesi mümkün olduğundan, mükelleflere ait özel bilgilerin ya da genel olarak vergi kayıtlarıyla ilgili devlete ait stratejik bilgilerin istenmeyen kişilerin eline geçme riski bulunmaktadır. Bu durum hem kişisel bilgilerin gizliliği hem de devlete ait bilgilerin güvenliği açısından önemli tehditler oluşturmaktadır. Bu nedenle özellikle vergi mahremiyeti ve kişisel verilerin gizliliği konusunda vergi idaresinin sistemin güvenliğini taahhüt etmesi ve e-vergileme uygulamalarında gizlilik ve güvenlik altyapısını daima güçlü tutması gerekmektedir.

Diğer taraftan hukuki düzenlemelerin ekonomik ve teknolojik gelişmelerin gerisinde kalması, bir yandan hukuksal boşluklar doğururken, diğer yandan ekonomik gelişmenin yönü ve hızı üzerinde dolaylı ya da dolaysız etkide bulunmaktadır. Bu durum ise ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak hukuki düzenlemelerin de eşzamanlı olarak yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu nedenle, vergi idaresi ile mükellef ve meslek mensupları arasında yürütülen vergisel işlemlerde bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla maksimum faydanın sağlanabilmesi için, öncelikle gerekli teknik alt yapının kurulması, sistem güvenliğinin sağlanması, bu teknolojiler ile sistemin sağlıklı işleyebilmesi için mevzuatın uyumlaştırılması, dağınık haldeki düzenlemelerin birleştirilerek gelişmelere paralel olarak güncellenmesi, son olarak da sistemi hem teknik altyapı hem de mevzuat açısından çalıştıracak olan nitelikli insan kaynağının sağlanması gerekmektedir.

EKLER

Ek 1 : Gelir idaresi Başkanlığı Teşkilat Şeması Ana Hatları



Kaynak: https://www.gib.gov.tr/kurumsal/teskilat_yapisi (08.05.2019).

Ek 2 : İllerin Otomasyon Durumu

İLLERİN OTOMASYON DURUMU							
(28.02.2019 Tarihi İtibariyle)							
İl Kodu	İl Adı	Vergi Dairesi Bşk. Sayısı	Vergi Dairesi Sayısı	KDV İhtisas Vergi Dairesi sayısı	MOTOP' lu Vergi Dairesi Sayısı	Malmüdürlüğü Sayısı	TOPLAM
01	ADANA		7	1	1	8	17
02	ADİYAMAN		2			7	9
03	AFYONKARAHİSAR		8			11	19
04	AĞRI		3			5	8
05	AMASYA		5			2	7
06	ANKARA		30	2	1	9	42
07	ANTALYA		10	1	1	8	20
08	ARTVİN		3			5	8
09	AYDIN		8			10	18
10	BALIKESİR		12			8	20
11	BİLECİK		2			6	8
12	BİNGÖL		1			7	8
13	BİTLİS		2			5	7
14	BOLU		2			7	9
15	BURDUR		2			9	11
16	BURSA		17	1	1	4	23
17	ÇANAKKALE		4			8	12
18	ÇANKIRI		1			11	12
19	ÇORUM		2			12	14
20	DENİZLİ		9	1	1	12	23
21	DİYARBAKIR		4		1	11	16
22	EDİRNE		6			4	10
23	ELAZIĞ		2			10	12
24	ERZİNCAN		1			8	9
25	ERZURUM		2			18	20
26	ESKİŞEHİR	1	0			10	11
27	GAZİANTEP		6	1	1	5	13
28	GİRESUN		2			14	16
29	GÜMÜŞHANE		1			5	6
30	HAKKARİ		2			3	5
31	HATAY		8		2	6	16
32	ISPARTA		4			10	14
33	MERSİN		8	1	1	5	15
34	İSTANBUL	1	59	3	1		64
35	İZMİR		30	2	1	5	38
36	KARS		1			7	8
37	KASTAMONU		3			17	20
38	KAYSERİ		6	1	1	10	18
39	KIRKLARELİ		3			5	8
40	KIRŞEHİR		2			5	7
41	KOCAELİ		8	2	1	1	12
42	KONYA		12	1	1	19	33
43	KÜTAHYA		6			8	14

44	MALATYA		2			13	15
45	MANİSA		12	1	1	4	18
46	KAHRAMANMARAŞ		5			6	11
47	MARDİN		3			7	10
48	MUĞLA		7			6	13
49	MUŞ		1			5	6
50	NEVŞEHİR		1			7	8
51	NİĞDE		2			4	6
52	ORDU		4			16	20
53	RİZE		5			8	13
54	SAKARYA		7			5	12
55	SAMSUN		6		1	10	17
56	SIĞIRCI		1			5	6
57	SİNOP		2			7	9
58	SİVAS		3			15	18
59	TEKİRDAĞ		9	1		2	12
60	TOKAT		5			7	12
61	TRABZON		5			14	19
62	TUNCELİ		1			7	8
63	Ş. URFA		6			6	12
64	UŞAK		3			3	6
65	VAN		2			10	12
66	YOZGAT		4			10	14
67	ZONGULDAK		5			2	7
68	AKSARAY		1			6	7
69	BAYBURT		1			2	3
70	KARAMAN		1			5	6
71	KIRIKKALE		2			6	8
72	BATMAN		1			5	6
73	ŞİRNAK		3			4	7
74	BARTIN		1			3	4
75	ARDAHAN		1			5	6
76	İĞDIR		1			3	4
77	YALOVA		1			3	4
78	KARABÜK		2			4	6
79	KİLİS		1				1
80	OSMANIYE		2			5	7
81	DÜZCE		2			6	8
TOPLAM		2	427	19	17	576	1041

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/IOD/TABLO_40.xls.htm (16.03.2019)

EK 3 : Türk Vergi İdaresinde Elektronik Uygulamalara İlişkin Genel Tebliğler

Sıra	Seri No	Tebliğın Türü	Resmi Gazete Tarihi	Resmi Gazete Sayısı	E-Dönüşüm Konusu
1	340	VUK Genel Tebliğı	30.09.2004	25599	E-Beyanname Sistemi
2	346	VUK Genel Tebliğı	03.03.2005	25744	E-Beyanname Sistemi
3	351	VUK Genel Tebliğı	13.10.2005	25965	E-Beyanname Sistemi
4	373	VUK Genel Tebliğı	28.06.2007	26566	E-Beyanname Sistemi
5	376	VUK Genel Tebliğı	18.10.2007	26674	E-Beyanname Sistemi
6	386	VUK Genel Tebliğı	22.08.2008	26975	E-Beyanname Sistemi
7	494	VUK Genel Tebliğı	25.09.2018	30431	E-Beyanname Sistemi
8	397	VUK Genel Tebliğı	05.03.2010	27512	Elektronik Defter ve Belgeler
9	415	VUK Genel Tebliğı	26.06.2012	28335	Elektronik Defter ve Belgeler
10	416	VUK Genel Tebliğı	28.06.2012	28337	Elektronik Defter ve Belgeler
11	421	VUK Genel Tebliğı	14.12.2012	28497	Elektronik Defter ve Belgeler
12	424	VUK Genel Tebliğı	21.02.2013	28566	Elektronik Defter ve Belgeler
13	433	VUK Genel Tebliğı	30.12.2013	Mük.28867	Elektronik Defter ve Belgeler
14	443	VUK Genel Tebliğı	30.12.2014	29221	Elektronik Defter ve Belgeler
15	446	VUK Genel Tebliğı	04.04.2015	29316	Elektronik Defter ve Belgeler
16	447	VUK Genel Tebliğı	04.04.2015	29316	Elektronik Defter ve Belgeler
17	448	VUK Genel Tebliğı	04.04.2015	29316	Elektronik Defter ve Belgeler
18	454	VUK Genel Tebliğı	20.06.2015	29392	Elektronik Defter ve Belgeler
19	461	VUK Genel Tebliğı	25.12.2015	29573	Elektronik Defter ve Belgeler
20	462	VUK Genel Tebliğı	25.12.2015	29573	Elektronik Defter ve Belgeler

21	463	VUK Genel Tebliği	25.12.2015	29573	Elektronik Defter ve Belgeler
22	475	VUK Genel Tebliği	15.12.2016	29919	Elektronik Defter ve Belgeler
23	487	VUK Genel Tebliği	17.12.2017	30273	Elektronik Defter ve Belgeler
24	494	VUK Genel Tebliği	25.05.2018	30431	Elektronik Defter ve Belgeler
25	1	E- Defter Genel Tebliği	13.12.2011	28141	Elektronik Defter ve Belgeler
26	2	E- Defter Genel Tebliği	24.12.2013	28861	Elektronik Defter ve Belgeler
27	470	VUK Genel Tebliği	25.02.2016	29635	Hazır Beyan Sistemi
28	486	VUK Genel Tebliği	17.12.2017	30273	Defter Beyan Sistemi
29	456	VUK Genel Tebliği	27.08.2015	29458	E-Tebliğat Sistemi
30	467	VUK Genel Tebliği	29.12.2015	29577	E-Tebliğat Sistemi
31	453	VUK Genel Tebliği	20.06.2015	29392	E-Yoklama Sistemi
32	395	VUK Genel Tebliği	16.01.2010	27464	E-Özelge Sistemi
33	464	VUK Genel Tebliği	24.12.2015	29572	B-TRANS
34	1	Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler BÜİS G.T.	17.03.2007	26465	BÜİS
35	2	Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler BÜİS G.T.	15.06.2007	26553	BÜİS
36	3	Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkiler BÜİS G.T.	18.08.2007	26617	BÜİS
37	Seri A	1 Sıra Nolu Tahsilat Genel Tebliği	30.06.2007	26568	E-Haciz Uygulaması
38	69	ÖKC Genel Tebliği	11.04.2012	28261	Yeni Nesil ÖKC Uygulaması*
39	70	ÖKC Genel Tebliği	06.06.2012	28315	Yeni Nesil ÖKC Uygulaması

*Yeni Nesil ÖKC Uygulamasının kapsamı ve sürelerine ilişkin olarak ayrıca, 426, 427, 435, 437, 450, 451, 465, 466, 473, 483, 488, 489, 498, 502 ve 507 Seri Nolu VUK Genel Tebliği yayımlanmıştır.

Ek 4 : E-Fatura, E-Defter, E-Arşiv Fatura, E-İrsaliye, E-Serbest Meslek Makbuzu, E-Müstahsil Makbuzu Uygulamalarının Yürürlük Karşılaştırması

KONU	KONU İLE İLGİLİ GENEL TEBLİĞ (YÜRÜRLÜKTE OLAN)	YÜRÜRLÜKTEKİ TEBLİĞLERE GÖRE DURUM
E-FATURA VE E-DEFTER UYGULAMALARINA GEÇİŞ ZORUNLULUĞU	454 SIRA NOLU VUK GT (GÜNCEL HALİ)	1-İlgili Yıl Brüt Satışları 10 Milyon TL ve üzeri olanlar (izleyen 2 yılın başından itibaren) 2-ÖTV 1 sayılı Liste kapsamındaki malların imali, ithali, teslimi vb. faaliyetleri nedeniyle EPDK'dan lisans alanlar (Lisans aldığı tarihi izleyen yılbaşından itibaren) (Bayilik lisansı hariç) 3-ÖTV III sayılı Liste kapsamındaki malları imal inşa ve ithal edenler (ÖTV mükellefiyet tesis tarihi izleyen yılbaşından itibaren)
İHRACAT FATURALARININ E-FATURA OLMA ZORUNLULUĞU	454 SIRA NOLU VUK GT (GÜNCEL HALİ)	e-Fatura uygulamasına kayıtlı olan ihracatçıların Gümrük beyannameli mal ihracı faturaları 1.7.2017 tarihinden itibaren e-Fatura olarak düzenlenmek zorunda.
YOLCU BERABERİ EŞYA İHRACI FATURALARININ E-FATURA OLMA ZORUNLULUĞU	454 SIRA NOLU VUK GT (GÜNCEL HALİ)	e-Fatura uygulamasına kayıtlı olan mükelleflerin "aracı kurumlar yoluyla iade usulünden yararlandığı durum" la sınırlı olmak üzere Yolcu Beraberi Eşya İhracı Faturaları 1.7.2017 tarihinden itibaren e-Fatura olarak düzenlenmek zorunda.
BAVUL TİCARETİ KAPSAMINDA DÜZENLENEN ÖZEL FATURALARIN E-FATURA OLMA ZORUNLULUĞU		Yürürlükte bulunan tebliğler Özel Faturaların e-Fatura olması zorunluluğunu getirmemektedir.
E-ARŞİV FATURA UYGULAMASINA GEÇİŞ ZORUNLULUĞU	464 SIRA NOLU VUK GT	İnternet üzerinden mal ve hizmet satışı yapan ve 2015 ve müteakip hesap dönemlerinde brüt satış hâsılatları 5 Milyon TL ve üzerinde olan mükellefler (izleyen 2 yılın başından itibaren)
E-İRSALİYE UYGULAMASINA GEÇİŞ ZORUNLULUĞU	487 SIRA NOLU VUK GT	İsteğe bağlıdır. Herhangi bir mükellef grubu için zorunluluk öngörülmemiştir
E-SMM UYGULAMASINA GEÇİŞ ZORUNLULUĞU	487 SIRA NOLU VUK GT	İsteğe bağlıdır. Herhangi bir mükellef grubu için zorunluluk öngörülmemiştir
E-MM UYGULAMASINA GEÇİŞ ZORUNLULUĞU	487 SIRA NOLU VUK GT	İsteğe bağlıdır. Herhangi bir mükellef grubu için zorunluluk öngörülmemiştir

Kaynak: http://www.edefter.gov.tr/dosyalar/Zorunluluk_Karsilastirma_Tablosu.pdf (18.03.2019).

Ek 5 : Elektronik Vergisel Uygulamaların Gelişim Süreci



Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporları.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- Arslan Mehmet. **Vergi Hukuku**, Güncellenmiş 8. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2012.
- Bozkurt, Aras. “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları”, Yücel. Güney ve Muhammet Recep Okur (Ed.), **Bilgi Toplumu ve E-Devlet** içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2017, ss.90-111.
- Devlet Planlama Teşkilatı. **E-Devlet Proje ve Uygulamalar**. Ankara: 2005.
- Doğan, Uğur. **Elektronik Vergisel Uygulamalar**. 1. Baskı. Ankara: TÜRMOB Yayınları, 2014.
- Erdal, Murat. **Elektronik Devlet E-Türkiye ve Kurumsal Dönüşüm**. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2004.
- Eyüboğlu, İsmet Zeki. “**Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü**”. 1. Baskı. Ankara: Sosyal Yayınlar, 1998.
- Gerçek, Adnan, Tolga Demirbaş, Filiz Giray, Mehmet Yüce ve Ayşe Oğuzlar. **Türk Gelir İdaresinde E-Devlet Uygulamalarının Mükellefler Tarafından Benimsenmesini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**. Ankara: Bilgesem Yayınları, 2013.
- İnce, N. Murat. **Elektronik Devlet Kamu Hizmetlerinin Sunulmasında Yeni İmkânlar**. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı. 2001.
- Kırçova, İbrahim. **E-Devlet Uygulamaları ve Ekonomiye Etkileri**, İstanbul: İTO Yayınları, 2003.
- ŞAHİN, Ali, **Türk Kamu Yönetiminde Yapısal Dönüşüm ve E-Devlet**, 1. Basım, Konya: Çizgi Kitabevi, 2008.
- T.C. Başbakanlık. **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma:1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim**. Ankara: 2003.
- TBD. **E-Devlet Kavramları El Kitabı**. Ankara: 2006.
- TÜBİTAK. **Yeni Sanayi Devrimi Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası**. Ankara: 2016.
- TÜRMOB, XX. **Türkiye Muhasebesi Kongresi 5-6 Ekim 2018**, Cilt.I, İstanbul: TÜRMOB Yayınları, 2019.

TÜRMOB, **XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi 5-6 Ekim 2018**, Cilt.II, İstanbul: TÜRMOB Yayınları, 2019.

Uçkan, Özgür, **E-Devlet E-Demokrasi ve Türkiye Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması İçin Strateji ve Politikalar**: 1. Basım, İstanbul: Literatür Yayınları, 2003.

Makaleler:

Ağar, Serkan. “Geçmişten Bugüne Mali İdare”. **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**. Sayı:73, 2007, ss.372-432.

Adiloğlu, Burcu ve Göksel Yücel, “Dijitalleşme Muhasebe Mesleği İçin Bir Tehdit Mi, Yoksa Fırsat Mı?”, **XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi**. İstanbul: 5-6 Ekim 2018, ss.667-684.

Akcagündüz, Emre. “Türkiye’de E-Devlet Sistemine Farklı Bir Bakış: E-Devlet ve Tasarruf İlişkisi”. **Doğuş Üniversitesi Dergisi**. Cilt.14, Sayı.2, 2013, ss.127-140.

Akçakaya, Murat. “E-Devlet Anlayışı ve Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamaları”. **Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı.3, 2017, ss.8-31.

Akdemir, Tekin ve Ersan Öz. “Elektronik Devlet ve Vergi Yönetimi I”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.187, Nisan 2004, ss.132-137.

Akdemir, Tekin ve Ersan Öz. “Elektronik Devlet ve Vergi Yönetimi II”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.188, Mayıs 2004, ss.107-116.

Alaca, Erdinç ve Bülent Yılmaz. “Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Bilgi Toplumuna Dönüşüm: Türkiye’de Durum”, **Türk Kütüphaneciliği**. Cilt.30, Sayı.3, 2016, ss.507-523.

Armağan, Ramazan, İclal Dağlıoğlu Şanlı ve Süleyman Dikmen. “İlginç Vergi Örnekleri Kapsamında Verginin Tarihsel gelişiminin Değerlendirilmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.340, Ocak 2017, ss.33-48.

Arkun, M. Ender. “Türkiye için Bir Enformasyon Politikasının Ana Öğeleri Neler Olmalı?”. **Bilgi Dünyası**, Cilt.4, Sayı.2, 2003, ss.175-191.

Arslan, Mehmet ve Mine Biniş. “Türk Vergi Sisteminde Tebligat Ve Elektronik Tebligat”. **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. Cilt.14, Sayı.1, Ocak 2016, ss.300-317.

Ayfer Ümit, “Elektronik Haciz Uygulamaları ve Yaşanan Bazı Problemler”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.322, 2015, s.57-60.

- Aykın, Hasan. “Yeni Ekonomide Devletin Yönü: E-Devlet” **Maliye Dergisi**. Sayı.141, 2002, ss.3-20.
- Beşel, Furkan ve Cemal Çokgezer. “Maliye Alanında e-Teknolojiler ve Etkinliği”. **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. Cilt.1, Sayı:1, 2015, ss.13-23.
- Bilginli, Nilüfer Kibar. “Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (Vedop)”. **Dış Denetim**. Sayı.172, Temmuz, Ağustos, Eylül 2011, ss.173-182.
- Calayoğlu, İlker. “Elektronik Vergi Denetimindeki Teknolojik Gelişmeler ve Tam Denetime Geçiş Adımları”. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. Sayı.81, Ocak 2019, ss.143-162.
- Cenikli, Elvan ve Deniz Şahin. “Türk Gelir İdaresinde Otomasyon Projeleri”. **İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi**, Cilt.4, Sayı.1, 2013, ss.37-51.
- Cesur, Aylin ve Ali Çelikkaya. “Türkiye’de Vergi Kültürünün Gelişmesinde Gelir İdaresi Başkanlığı’nın Yeri Ve Önemi”. **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**. Cilt.16, Sayı.2, Aralık 2014, ss.1-14.
- Çakır, Canan. “E-Devlet Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**. Cilt.4, Sayı.7, 2015, ss.37-48.
- Çarıkçı, Oğuzhan. “Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.12, 2010, ss.95-122.
- Çelik, Kamil, Sezin Güleriyüz ve Hakan Özköse. "4. Endüstri Devrimine Kuramsal Bakış". **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. Cilt.5, Sayı.9, 2018, ss.86-95.
- Çetiner, Y. Turan. “E-Dönüşümde Türkiye Nerede?”. **Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**. Sayı.31, 2008, ss.40-48.
- Çimen, Gamze. “E-Maliye Uygulamalarının Vergilemede İktisadilik İlkesi ve Vergi Uyumuna Etkisi”. **International Journal Of Public Finance**. Cilt.2, Sayı.1, 2017, ss.93-108.
- Demirel, Demokaan. “E-Devlet ve Dünya Örnekleri”. **Sayıştay Dergisi**, Sayı.61, 2006, ss.83-118.
- Delibaş, Kayhan ve Ali Erdem Akgül. “Dünyada ve Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları: Türkiye’de E-Demokrasi ve E-Katılım Potansiyellerinin Harekete Geçirilmesi”. **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt.13, Sayı.1, 2010, ss.100-144.
- Doğan, Uğur. “Vergi Teknolojileri”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.322, Temmuz 2015, ss.9-40.

- Doğan, Uğur. ve İlknur Gür Nalçacı. “E-Arşiv Fatura ve E-Fatura Arasındaki Farklar”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.321, Haziran 2015, ss.144-152.
- Dursun, Ahmet. “Elektronik Defter”. **Vergi Raporu Dergisi**. Sayı.185, Şubat 2015, ss.98-113.
- Dündar, Hakan. “Elektronik Fatura Uygulaması”. **Vergi Raporu Dergisi**. Sayı.173, Şubat 2014, ss.92-98.
- Ekinci, Tarık Anıl. “Türkiye’nin E-Devlet Görünümüne Uluslararası Göstergelerden Bir Bakış”. **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.32, 2018, ss.333-351.
- Erdem, Emrah. “E-Devlet Uygulamaları Açısından Türkiye İncelemesi ve Bir Model Önerisi”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Cilt.7, Sayı.33, 2014, ss.734-746.
- Erdem, Tahir.” E-Devlet, E-Dönüşüm, E-Beyan”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.194, Kasım 2004, ss.95-121.
- Fadhıl Wadullah Majeed, Alptekin Sökmen ve Emre Burak Ekmekçioğlu. “Geleneksel Devlet Anlayışından E-Devlete: Türkiye ve Irak E-Devlet Algısı Karşılaştırması”. **Bilişim Teknolojileri Dergisi**. Cilt.7, Sayı.3, Eylül 2014, ss.21-32.
- Gerçek, Adnan. “Gelir İdaresi Başkanlığı’nda E-Devlet Uygulamaları”. **Bilanço Dergisi**. Sayı.122, Ocak 2010, ss.77-83.
- Gerger, Güneş Çetin. “Gelir İdarelerinde Dijitalleşme: Yapay Zeka ve Nesnelerin İnternetine Bir Bakış”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.364, Ocak 2019, ss.43-50.
- Gönen, Seçkin ve Bilal Solak. “Maliye Bakanlığı E-Dönüşüm Sürecinin Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Bir Alan Araştırması”. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. Sayı.76, Ekim 2017, ss.63-80.
- Gül, Hasan. “Kamu Kuruluşlarında Elektronik Hizmetlerin Yaygınlaştırılması (E-Devlet)”. **Maliye Dergisi**. Sayı.141, 2002, ss.1-33.
- Güler, Mahmut ve Ebru Döventaş. ““Elektronik Devletten (E-Devlet) Mobil Devlete (M-Devlet) Geçişte Türkiye’de Yerel Yönetim Uygulamaları”. **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt.1, Sayı.2, Haziran 2009, ss.25-48.
- Günek, Emrah. “Tebliğatta Yeni Dönem: E-Tebliğat”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.325, Ekim 2015, ss.86-89.

- Güngör, Servet. “Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Yeni Bir Olgı: E-Devlet”. **Türk İdari Dergisi**. Sayı.457, Aralık 2007, s.125-140.
- Hepaksaz, Engin ve Betül Hayrullohoğlu. “E-Devlet Kapsamında Vedop Uygulamaları ve E-Haciz”. **Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**. Cilt.3, Sayı.2, 2011, ss.1309-8012.
- İlgar, Büşra. “Türkiye’de Yükselen Teknoloji İmajı ve E-Maliye Uygulamaları”. **Vergi Raporu**. Sayı.232, Ocak 2019, ss.219-232.
- İlgar, Büşra. “Avrupa Birliği ve Türkiye KDV Mevzuatlarının Uyumlaştırılması Ve Türkiye’nin E-Dönüşüm Sürecinin AB Uyumuna Etkisi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.353, Şubat 2018, ss.93-104.
- İnce İçten, Neslihan. “E-Dönüşüm Türkiye Projesinde Yer Alan "Elektronik Faturanın Kullanım Usul Ve Esasları İle Ticari Defterlerin Elektronik Ortamda Tutulması, Eylemlerinin Hangi Aşamada Olduğu”. **Vergi Raporu Dergisi**. Sayı.105, Haziran 2008, ss.26-35.
- İşler Didar Büyüker ve Nilüfer Negiz. “Elektronik Devletin Boyutları ve Yaratdığı Fırsatlar”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.2, 2005, ss.35-56.
- Işık, Abdulkadir, Özkan Karagöz ve Gamze Yıldız Şeren. “Türk Vergi Sisteminde Elektronik Fatura Ve Uygulaması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.314, Kasım 2014, ss.31-40.
- Işık, Hüseyin. “Dijital Ekonominin Vergi Hukukundaki İşyeri Kavramına Etkileri”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.356, Mayıs 2018, ss.42-62.
- Kaya, Fatih. “E-Tebliğat ve Hukuki Güvenlik İlkesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.329, Şubat 2016, ss.23-28.
- Kayalı Cevdet ve Ayşe Yereli. “Türkiye’de Bilgi Toplumu Yaratılması ve E-Devlet Uygulamalarına Genel Bir Bakış”, **I. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi**, İzmit, Kocaeli Üniversitesi İİBF Yayını, (2002), Aktaran: Erdem, Emrah. “E-Devlet Uygulamaları Açısından Türkiye İncelemesi ve Bir Model Önerisi”. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Cilt.7, Sayı.33, (2014), s.737.
- Kaypak, Şafak. “E-Dönüşüm Sürecinde E-Devlet Yapılanması ve Antakya Belediyesine Yansıması”. **8. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildiriler Kitabı**. İstanbul, 28-31 Ekim 2010, ss.1504-1521.
- Kocamış, Tuğçe Uzun ve Muhammet Kekeç. “Elektronik Vergi Uygulamalarının Türkiye’de Gelişimi: Vergi Denetiminde Elektronik Denetime Geçiş Süreci”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı.348, Eylül 2017, ss.94-102.

- Kocamış, Tuğçe Uzun ve Muhammet Kekeç. “Elektronik Vergi Uygulamalarının Vergi Denetimi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği”. **International Conference On Eurasian Economies, SESSION 4B, Finans II, 2017**, ss.227-281.
- Marangoz, Mehmet. “Girişimciler için Sınırsız Ticaret: E-Ticaret”. **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**. Cilt.6, Sayı.1, 2011, ss.182-201.
- Öktem, Mustafa Kemal ve Mehmet Devrim Aydın. “Bilgi Teknolojileri ve Türk Kamu Yönetiminde Dönüşüm”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt.23, Sayı.2, 2005, ss.257-282.
- Öz, Ersan ve Doğan Bozdoğan. “Türk Vergi Sisteminde E-Maliye Uygulamaları”. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt.17, Sayı.2, 2012, ss.67-92.
- Özer, Ertürk. “Vergi İncelemesinde Yeni Dönem: E-Defter”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.322, Temmuz 2015, ss.65-70.
- Özer, Ertürk. “E-Defter ile Vergi İncelemesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.332, Mayıs 2016, ss.65-70.
- Özer, Mehmet Akif. “Yönetişimden Dijital Yönetişime: Paradigma Değişiminin Teknolojik Boyutu”. **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**. Cilt.6, Sayı.16, 2017, ss.457-479.
- Özer, Mehmet Akif ve Zhazira Otyzbay. “Türkiye ve Kazakistan Örneğinde E-Devlet Uygulamalarının Kamu Yönetiminde Verimliliğe Etkisi”. **Verimlilik Dergisi**. Sayı.4, 2018, ss.71-91.
- Özgen, Ferhat Başkan. “İnternet-Bilgisayar Teknolojilerinin Önemi ve Türkiye’de E-Vergilendirme Sistemi”. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı.21, 2008, ss.195-214.
- Özsoylu, Ahmet Fazıl. “Endüstri 4.0”. **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt.21, Sayı 1, 2017, ss.41-64.
- Özturan, Sinan ve Ercan Tanrıtanır. “Otomasyon ve Otomasyon Sistemleri”, **İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi**, Cilt.54, Sayı.2, 2004, ss.31-42.
- Pamuk, Nurten Sinem ve Mehmet Soysal. “Yeni Sanayi Devrimi Endüstri 4.0 Üzerine Bir İnceleme”. **Verimlilik Dergisi**. Sayı.1, 2018, ss.41-66.
- Sadioğlu, Uğur ve R. Erkut Erdinçler. “Bilgi Teknolojileri Konusunda Devlet Deneyimleri: Güney Kore’de E-Devlet ve Geleceği”. **I. Kamu Yönetimi ve Teknoloji Çalıştayı**. Alanya, 12-14 Mayıs 2017, ss.1-9.
- Sakız, Burcu. Günay Deniz Dursun ve Semih Sakız, “Muhasebe ve Finans Alanında Önemli Dönüşümlerin Habercisi: Blok Zincir Teknolojisi”, **XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi**. İstanbul: 5-6 Ekim 2018, ss.686-705.

- Serçemeli, Murat. “Muhasebe ve Denetim Mesleklerinin Dijital Dönüşümünde Yapay Zekâ”, **Turkish Studies Economics, Finance and Politics**, Cilt.13, Sayı.30, Aralık 2018, ss.369-386.
- Şahin, Fulya Orkunoğlu. “Elektronik Vergilendirme (E-Vergilendirme)”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.334, Temmuz 2016, ss.144-168.
- Şakar, Ayşe Yiğit. “Türkiye’de E-Devlet Uygulamalarının Vergi Hukuku Alanına Yansımaları: E-Haciz Uygulaması Ve Karşılaşılan Sorunlar”. **İSMMMO Mali Çözüm Dergisi**. Sayı.106, Temmuz-Ağustos 2011, ss.69-87.
- Tamtürk, Erkan. “Kamu Yönetiminde Elektronik Belge Yönetim Sistemi”. **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt.5, Sayı.3, 2017. ss.851-863.
- Taytak, Mustafa ve Kadir Vural. “Türk ve Alman Vergi Sistemleri Açısından Üçüncü Şahıslara Karşı Elektronik Haciz Uygulamalarının Karşılaştırılması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.362, Kasım 2018, ss.79-91.
- Tercan, Yalçın ve İlknur Gür Nalçacı. “Elektronik İrsaliye Uygulaması İle Gelen Yenilikler”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.358, Temmuz 2018, ss.92-98.
- Topal, Tanzer. “Osmanlı’dan Günümüze Maliye Teşkilatı ve Önemi”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.344, Mayıs 2017, ss.136-143.
- Türegün Nida, A. Engin Ergüden ve Can Tansel Kaya, “Bilgi Çağında Teknolojik Değişim ve Dönüşümlerin Muhasebe Mesleği Üzerine Etkileri”, **XX. Türkiye Muhasebesi Kongresi**. İstanbul: 5-6 Ekim 2018, ss.1095-1107.
- Türkay, İmdat. “Türk Vergi İdaresinde Mükellef Odaklı Yaklaşım-Mükellef Hakları-Vergiye Gönüllü Uyum Uygulamaları”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.299, Ağustos 2013, ss.148-163.
- Türkay, İmdat. “Türk Vergi Hukukunda Hazır Beyan Sistemi”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.341, Şubat 2017, ss.63-76.
- Türker, Masum. "Dijitalleşme Sürecinde Küresel Muhasebe Mesleğinin Yeniden Şekillenmesine Bakış". **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Cilt.20, Sayı.1, Mart 2018, ss.202-235.
- Uğur, A. Atilla ve İbrahim Çütcü. “E-Devlet ve Tasarruf Etkisi Kapsamında Vedop Projesi”. **Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**. Cilt.1, Sayı.2, 2009, ss.1-20.
- Yavuz, Ali ve Oğuzhan Çarıkçı. “Bir E-Devlet Hizmeti Olarak e-Maliye Uygulamalarının Algılanması: Isparta İli Örneği”. **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı.9, 2009, ss.1-28.
- Yıldız, Yiğit. “Türk Vergi Sisteminde Dijital Dönüşüm”. **Vergi Raporu**. Sayı.232, Ocak 2019, ss.233-244.

Yılmaz, Bülent. “Bilgi Toplumu: Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt.15, Sayı.1, 1998, 147-158.

Yankın, Fahri Bilal. "Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı". **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, Yıl.2019, Cilt.7, Sayı.2, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/639636> (24.03.2019), ss.1-38.

Yılmaz, Yiğit. “Osmanlı Devleti’nde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi”. **Vergi Raporu**. Sayı.232, Ocak 2019, ss.11-22.

Yurttutan Beytullah, “Yeni Nesil Ödeme Kaydedici Cihazlar”, **Vergi Sorunları Dergisi**. Sayı.322, 2015, s.45-56.

Tezler:

Arı, Mustafa. “Türk Kamu Yönetiminde E-Devlet Uygulamalarının Örgütsel Yapıya Etkisi ve Bir Model Önerisi. **Yayımlanmamış Doktora Tezi**”. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Özbek, Mahmut. “E-Devlet ve Türkiye Uygulamaları Kapsamında ‘VEDOP’ Projesi”. **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Raporlar, Planlar, Stratejiler, Tebliğler:

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2001 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2002.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2003 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2004.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2004 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2005.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2006 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2007.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2007 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2008.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2009 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2010.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2010 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2011.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2013 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2014.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2014 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2015.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **2015 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2016.

- Gelir İdaresi Başkanlığı. **2016 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2017.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **2017 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2018.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **2018 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2019.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)**. Ankara, 2009.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2011-2013)**. Ankara, 2011.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Kayıt Dışı Ekonominin Azaltılması Programı Eylem Planı** Ankara, 2015.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Stratejik Plan (2007-2009)**. Ankara, 2007.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Stratejik Plan (2009-2013)**. Ankara, 2008.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Stratejik Plan (2014-2018)**. Ankara, 2013.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **2018 Yılı Kurumsal Mali Durum ve Beklentiler Raporu**. Ankara, 2018.
- Devlet Planlama Teşkilatı. **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**. Ankara, 2006.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**. Ankara, 2013.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, **2015-2018 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı**. Ankara, 2015.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, **2006-2010 Bilgi Toplumu Stratejisi Eylem Planı**. Ankara, 2006.
- T.C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, **2016-2019 Ulusal E-Devlet Stratejisi ve Eylem Planı**. Ankara, 2016.
- T.C. Ulaştırma Bakanlığı. **TUENA Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Ana Planı Sonuç Raporu**. Ankara, 1999.
- Türkiye Bilişim Derneği, **35. Ulusal Bilişim Kurultayı, Dijital Ekonomi ve Ötesi Sonuç Raporu**. Ankara, Kasım 2018.
- Türkiye Bilişim Derneği, **2017 Değerlendirme Raporu**. Ankara, 2018.
- Türkiye Bilişim Derneği. **Kamu-BİB'20 – BİMY'25 Bütünleşik Etkinliği (Dijital Dönüşümde Küresel Eğilimler) Sonuç Raporu**. Antalya, 2018.
- Türkiye Bilişim Derneği, **Bilişim Eğitimi ve Bilişim Sektörü Uyumu Farkındalık Çalışması**. Ankara, 2017.

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı. **2014 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2015.

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı. **2015 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2016.

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı. **2017 Yılı Faaliyet Raporu**. Ankara, 2018.

Yararlanılan İnternet Siteleri:

<https://earsivportal.efatura.gov.tr>

<https://ebeyanname.gib.gov.tr>

<https://intvd.gib.gov.tr>

<https://intvd.gib.gov.tr/hazirbeyan/index.html>

<http://www.edeafter.gov.tr>

<http://www.efatura.gov.tr>

<https://www.defterbeyan.gov.tr>

<http://www.digitaldevlet.org/>

<http://www.gelirler.gov.tr/e-Tebliğat>

<http://www.gib.gov.tr>

<http://www.ivdb.gov.tr>

<http://www.resmigazete.gov.tr/>

<https://www.tubitak.gov.tr/>

11. Kalkınma Planı E-Devlet Hizmetlerinin Geliştirilmesi Çalışma Grubu Teknik İçerik Notu [http://onbirinciplan.gov.tr/wp-content/uploads/2018/03/e-Devlet-Çalışma-Grubu-Teknik-İçerik-Notu.pdf](http://onbirinciplan.gov.tr/wp-content/uploads/2018/03/e-Devlet-Calisma-Grubu-Teknik-Icerik-Notu.pdf) (03.03.2019).

2018 *Birleşmiş Milletler e-Devlet Ölçümleme Raporu* *Yayınlandı* <http://www.edevlet.gov.tr/2018/07/21/2018-birlesmis-milletler-e-devlet-olcumleme-raporu-yayinlandi/> (08.02.2019).

Danıştay 7. Dairesi. 22.02.2000.E.1998/2113 - K.2000/56.

<http://emsal.danistay.uyap.gov.tr/BilgiBankasiIstemciWeb/GelismisDokumanAraServlet> (13.03.2019).

Dijital Çağın Kavramlarını Doğru Anlamak ve Kullanmak – I, (20 Haziran 2018)
<https://geturkiyeblog.com/dijital-cagin-kavramlarini-dogru-anlamak-ve-kullanmak-i/> (03.03.2019).

Doğrusöz Bumin, Hukuka Göre, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/e-yoklama-ve-mukellef-haklari/25458> (19.04.2019).

Gelir İdaresi Başkanlığının Tarihi Gelişimi, <http://www.gib.gov.tr/kurumsal/gelir-idaresi-baskanliginin-tarihi-gelisimi> (04.03.2019).

Genel Olarak MERNİS, <https://www.nvi.gov.tr/hakkimizda/projeler/mernis/genel-olarak-mernis> (07.03.2019).

GİBUX Göç Sahası, <https://gibux.gib.gov.tr/> (24.04.2019).

Gibux Hangi Şehirlerde, <https://gibux.gib.gov.tr/icerik/gibux-hangi-sehirlerde-kullaniliyor> (24.04.2019).

GIBUX Nedir? (<https://gibux.gib.gov.tr/icerik/gibux-nedir>) (24.04.2019).

İnteraktif Vergi Dairesinde Yapılan Yeniliklere İlişkin Duyuru,
<https://www.gib.gov.tr/interaktif-vergi-dairesinde-yapilan-yeniliklere-iliskin-duyuru-0> (18.05.2019).

Polat Cumali, “Vergi 4.0”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/vergi-40/418728> (18.02.2019).

PolNet Nedir? <http://www.bilgiteknolojileri.pol.tr/Projeler/Sayfalar/polnet.aspx> (07.03.2019).

TAKBİS Nedir? <https://www.tkgm.gov.tr/tr/sayfa/tapu-ve-kadastro-bilgi-sistemi-takbis> (07.03.2019).

Taş Bülent ve Nazmi Karyağdı, “Yapay Zekâ ve İşletmelerde Vergi Fonksiyonu”. (25.03.2018) <https://vergialgi.net/vergi/yapay-zek-ve-isletmelerde-vergi-fonksiyonu/> (03.03.2019).

Ülkemizde Bilgi Toplumuna Dönüşüm <http://www.bilgitoplumu.gov.tr/bilgi-toplumu/ulkemizde-bilgi-toplumuna-donusum/> (08.02.2019).